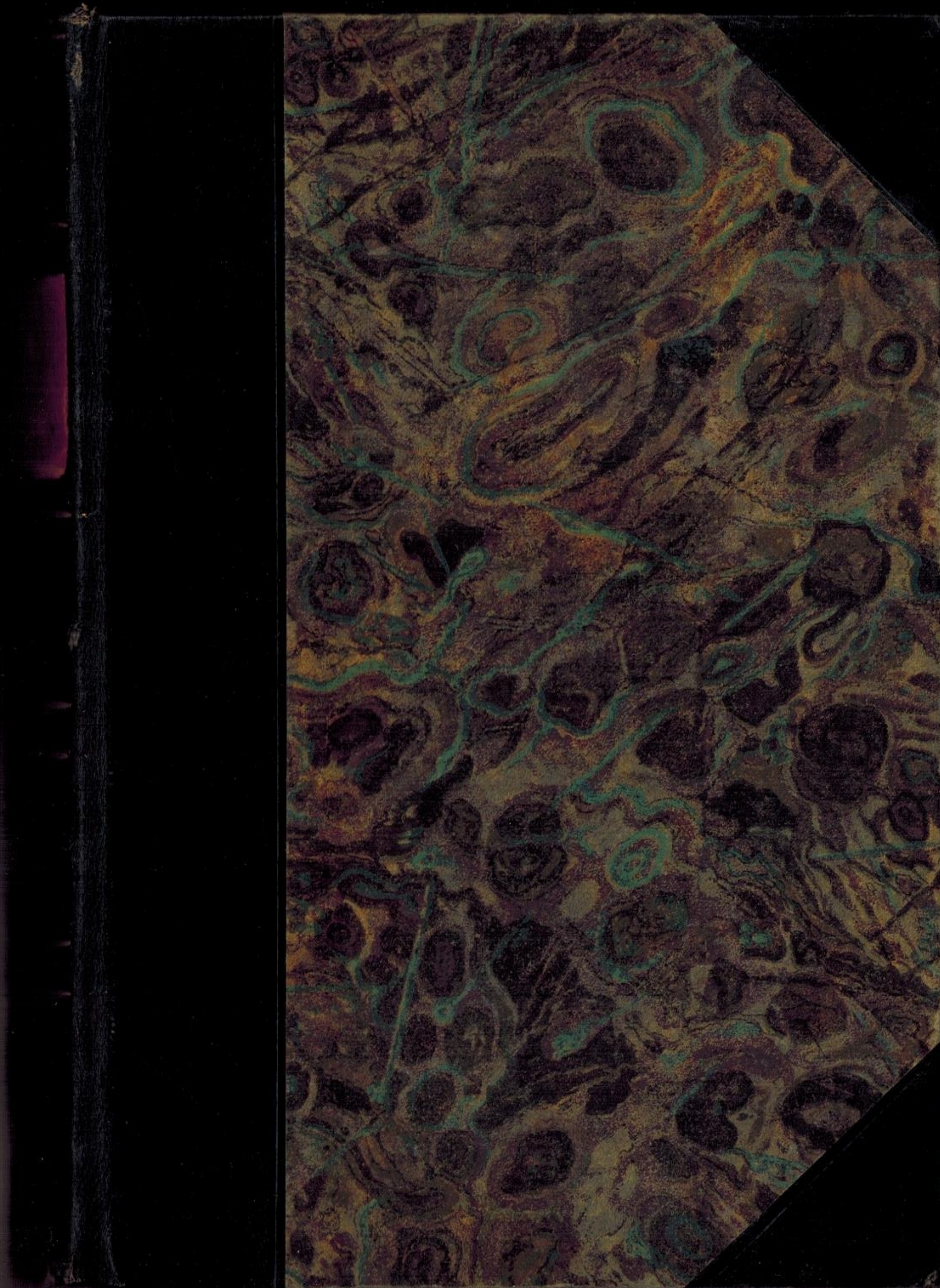
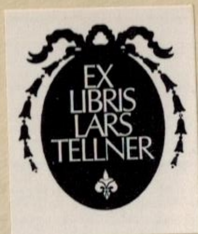

EX
LIBRIS
LARS
TELLNER

·EX·LIBRIS·
·HARRY-ELSA-GUNILLA TELLNER·

KRISTIN
LAVRANSDATTER

SIGRID UNDSET

KRISTIN LAVRANSDATTER

KORSET

KRISTIANIA
FORLAGT AV H. ASCHEHOUG & CO. (W. NYGAARD)
1922

LIE & CO.s BOKTRYKKERI – KRISTIANIA 1922

I

FRÆNDSØMD –

I

Det andet aaret da Erlend Nikulaussøn og Kristin Lavransdatter bodde paa Jørundgaard, vilde husfruen selv ligge paa sæteren om sommeren.

Hun hadde gaat og tænkt paa det helt siden om vinteren. Paa Skjenne var det skik fra gammelt av at husfruen selv laa paa stølen, for engang i tiden var en datter fra den gaarden blit bergtat, og siden hadde mor hendes villet ligge i fjeldet hver sommer. Men de hadde i mangt og meget sine egne skikker der paa Skjenne — folk i bygden var vant til det og syntes det skulde være slik —.

Men ellers var det ikke sed at husbondsfolkets kvinder fra storgaardene drog til sæters selv. Kristin visste at naar hun gjorde det, saa vilde folk snakke og undre sig.

— I Guds navn, saa fik de røle. De snakket vel sagtens om hende og hendes allikevel.

— Audun Torbergssøn hadde ikke eiet andet end sine vaaben og de klær som han stod og gik i, da han blev gift med Ingebjørg Nikulausdatter i Loptsgaard. Han hadde været Hamarbiskopens hovmand; det var dengang da biskopen var her nord og viet den nye kirken at Ingebjørg kom ut for en vanskjæbne. Nikulaus Sigurdssøn tok det haardt først, svor ved Gud og mænd at en hestedreng skulde ikke bli maagen hans. Men Ingebjørg fik tvillinger, og saa syntes vel Nikulaus,

det blev meget at fø frem alene, sa folk og lo. Han gav Audun datteren til egte.

Dette hadde hændt to aar efter Kristins bryllup. Glemt var det ikke, og folk husket nok paa at Audun var en utbygding — han var hadlænding, av god æt, men slegten var blit rent utarmet. Og manden selv var ikke svært godt likt i Sil, han var halsstarrig, haardsindet, sen til at glemme enten vondt eller godt, men han var en meget driftig bonde og noksaa lovkyndig — paa sæt og vis var Audun Torbergssøn nu en anset mand i bygden, og en mand som folk ikke gjerne gjorde sig uvenner med.

Kristin tænkte paa Audun bondes brede brune ansigt indi det svære, rødkrusede haar og skjeg, de hvasse smaa blaa øinene hans. Han lignet baade den ene og den anden mand som hun hadde set — hun hadde set slike ansigter mellem tjenestefolket deres paa Husaby — Erlends huskarler og haaseter.

Husfruen sukket. Det maatte være lettere for en slik mand at hævde sig, der han sat paa sin kones odelsjord. Han hadde aldrig raadet over andet før —.

Utover vinteren og vaaren gik Kristin og snakket med Frida Styrkaarsdatter, som hadde fulgt med dem fra Trøndelagen og var den øverste av tjenestekvinderne hendes. Op igjen og op igjen sa hun til piken, slik og slik brukte de det her i dalen om sommeren, slik var slaattefolket vant til at faa det, og saan stelte de i skuronnen — Frida husket vel hvordan hun, Kristin, hadde gjort ifjor. For hun vilde at alt her paa gaarden skulde være som det hadde været i Ragnfrid Ivarsdatters tid —.

Men bentfrem si, at hun selv ikke vilde være nede paa gaarden isommer, det faldt hende vanskelig. Nu

hadde hun sittet som husfrue i Jørundgaard to vintrer og en sommer, og hun visste godt selv, at naar hun nu drog til sæters iaar, saa var det jevngodt med at hun rømte unna.

— Hun skjønte nok at Erlend var saare vanskelig stillet. Fra han sat paa sin fostermors knæ hadde han aldrig visst andet end han var baaret til at byde og raade over alt og alle omkring sig. Og hadde han latt sig raade med og byde over av andre, saa hadde ialfald manden aldrig skjønt det selv.

Han kunde umulig være slik som han lot. Han maatte vel vantrives her. Hun selv —. Farsgaarden paa bunden av den stille, stængte dal, de flate jorder efter elvens blanke slyng gjennem olderskogen, gaardene paa de dyrkede bøer lavt nede ved fjeldfoten og stupsteile bergsider over, med graa skar mot himmelen høit oppe, ras av lys ur nedover og granskog og løvskog krabbende opover gjennem lierne fra dalen av — nei dette tyktes ikke mere hende selv den vakreste og tryggeste heim i verden. Her var stængt. Erlend maatte vel synes, her var stygt og stængt og utrivelig.

Men ingen kunde merke andet paa ham, end at han trivdes vel —.

Den dag da de løste bufæet paa Jørundgaard, fik hun endelig sagt det — om aftenen, de sat ved kveldsverden. Erlend sat og rotet i fiskefatet efter et godt stykke — av forundring blev han sittende med fingrene nedi, mens han stirret paa hustruen. Da sa Kristin fort — det var mest for denne halsesyken, som gik mellem smaabørn i dalen; Munan var saa litet sterk; hun vilde ta med sig ham og Lavrans op paa fjeldet.

Ja, sa Erlend. Det var vel raadeligst da, at Ivar og Skule blev med hende, de ogsaa.

Tvillingerne hoppet høit i bænken. Under resten av maaltidet snakket de i munden paa hinanden. De vilde følge med Erling som skulde ligge nord indimellem Graahøerne med sauen. Tre aar før hadde sauegjæterer fra Sil eltet en smaletyv og dræpt ham ved stenboden hans inde mellem Raanekampene — det var en skoggangsmand fra Østerdalene. Straks huslyden hadde reist sig fra bordet, bar Ivar og Skule ind i stuen alle de vaaben som de eiet og satte sig til at sysle med dem.

Litt senere paa kvelden gik Kristin sydover med Simon Andressøns døttre og sine sønner Gaute og Lavrans. Arngjerd Simonsdatter hadde været paa Jørundgaard det meste av denne vinteren. Møen var femten aar gammel nu, og en dag i julen, paa Formo, hadde Simon talt om, at nu burde vel Arngjerd lære noget mere end det som hun kunde nemme herhjemme; hun var like dygtig hun som tjenestekonerne. Kristin bød da til at ta piken hjem med sig og lære hende op, saa godt hun kunde, for hun skjønte at Simon hadde denne datteren hjertelig kjær og tænkte meget paa hendes fremtid. Og barnet kunde nok trænge til at lære andetslags stel end det paa Formo. Simon Andressøn var nu, efterat hustruens forældre begge var døde, en av de rikeste mænd i bygden. Han styrte sine eiendommer omsorgsfuldt og forstandig, og gaardsstellet paa Formo drev han med iver og dygtighet. Men indom hus gik alting der i gaarden som det kunde bedst — tjenestekvinderne raadet og greiet med det hele, og naar Simon merket at uorden og sløseri i huset gik over alle bredder, fæstet han en eller to tjenestekoner til, men han snakket aldrig om slikt til sin hustru og syntes hverken ønske eller vente, at hun skulde ta sig mere av husmorstjornet. Det var mest som han ikke regnet hende for fuldvoksen endda — men han var svært snil og føielig

mot Ramborg og øste gaver utover hende og børnene sine i tide og utide.

Kristin blev glad i Arngjerd, da hun lærte hende at kjende. Vakker var møen ikke, men hun var klok, blid, godhjertet, flink med hænderne sine og flittig. Naar den unge gik med hende i huset eller sat ved hendes side i vævstuen om kvelderne, tænkte Kristin ofte, nu vilde hun ønske at ett av børnene hendes hadde været en datter. En datter maatte mere følge mor sin —.

Hun tænkte paa det nu denne aften; hun gik og leiet Lavrans og saa paa de to, Gaute og Arngjerd, som var foran hende i veien. Ulvhild løp hit og dit, traakket sund den skjøre kveldsis paa vasdeplerne — hun lekte at hun var nogetslags dyr og hadde tat sin røde kaape vrangt paa, saa det hvite hareskindsfor snudde ut.

Nede i dalen tætnet skyggerne til skumring over de nakne og brune jorder. Men vaarkveldens luft syntes mæt av lys. De første stjerner tindret vaatt og hvitt paa himmelen høit oppe hvor det vandklare grønne blaanet mot dunkelhet og nat. Men over fjeldenes svarte rand paa hin siden dalen dvælet endda en brem av gult lys, og i atterglansen av det lyste uren opefter den bratte bergside som de gik indunder. Øverst oppe, hvor skavlerne kraget utover fjeldkammen, blikket det i sne og glitret i jøklerne som hang indunder og fødte de susende og sprutende bækker overalt nedigjennem uren. Lyden av vand fyldte aldeles luften over bygden — underst tonet elvens stride sus. Og saa var der fuglesangen ut fra alle lunder og løvsnar og ut av skogen alle steder.

En gang stanset Ulvhild, tok op en sten og kastet ind efter fuglelaaten. Men den store søster grep hende i armen. Saa gik hun rolig et stykke, men om litt slet

hun sig og kutet nedover bakken — til Gaute ropte paa hende.

De var like ved der hvor veien løp ind i granskog; inde fra tykningen klang det i en staalbue. Herinde laa sne endda og lugtet koldt og frisk. Litt fremme, paa en liten lysning, stod Erlend med Ivar og Skule.

Ivar hadde skutt efter en ekorn; pilen sat i granlæggen høit oppe, og nu vilde han ha den ned. Han sendte sten efter sten; det sang i det svære mastetræ, naar han ramte stammen.

«Bi litt, skal jeg friste om jeg kan skyte den ned til dig,» sa faren. Han ristet kappen bakover herderne og la en pil paa buen, tok sigte, noksaa skjødesløst, i det usikre lys herinde mellem trærne. Strengen klang, pilen hvinte gjennem luften og grov sig ind i granlæggen like ved siden av guttens. Erlend tok en pil og skjøt igjen — den ene av de to pilene som stod i træet gled raslende nedover fra gren til gren; paa den anden var straalen splintret, men odden stod igjen i træet.

Skule løp ut i sneen for at ta op de to pilene. Ivar stod og stirret op i grantoppen:

«Det er min, den som sitter i, far! Den staar i til falen — det var kraftig skutt, far!» — han gav sig til at lægge ut for Gaute, hvorfor han ikke hadde raaket ekorn —.

Erlend lo sagte og slængte kappen tilrette igjen:

«Skal du snu nu, Kristin? Jeg faar gi mig paa hjemveien — vi agter os efter tiuren i morgen i otten, Naakkve og jeg —»

Kristin svarte fort, nei hun vilde følge møerne frem til gaarden — skulde ha talt nogen ord med sin søster ikveld —.

«Da kan Ivar og Skule gaa med mor og følge hende hjem — hvis jeg faar bli med eder, far?» sa Gaute.

Erlend løftet Ulvhild Simonsdatter op i armene sine til avsked. Og fordi hun var saa vakker og rød og frisk, med de brune krøllerne indi den hvite skindhætten, kysset han hende, før han satte hende ned, snudde og gik hjemover med Gaute.

Nu, da Erlend ikke hadde andet at ta sig til, var han altid i lag med nogen av sønnene sine. — Ulvhild tok mosterens haand og gik litt — saa løp hun igjen, stormet ind mellem Ivar og Skule. Ja hun var et fagert barn — men vild og ustyrlig. Hadde de hat en datter, saa skulde vel Erlend hat hende ogsaa og lekt med altid —.

Paa Formo var Simon alene i stuen med den lille gutten sin, da de traadte ind. Han sat i høisætet midt for langbordet og saa paa Andres; barnet knælte paa ytterbænken og lekte med nogen gamle trænagler, strævet med at faa dem til at staa paa hoderne bortover bordplaten. Straks Ulvhild saa det, glemte hun at hilse sin far; hun satte like op i bænken til broren, tok ham i nakken og dunket hans ansigt mot bordet, mens hun skrek at det var *hendes* nagler, faren hadde selv git dem til hende.

Simon reiste sig og vilde skille børnene; da kom han til at rive ned et litet lerfat som stod ved hans albu. Det faldt paa gulvet og slog sig i skaar.

Arngjerd krøp under bordet og sanket op beterne. Simon tok imot dem og saa paa, svært ulykkelig: «Mor din skal vel bli vred nu!» Det var et litet vakkert blomstret fat av blankhvitt lertøi som herr Andres Darre hadde ført med hjem fra Frankrike; Helga hadde faat det efter ham, men hun hadde git det til Ramborg, forklarte Simon; konerne regnet det for en stor kostbarhet. Da han i det samme hørte sin hustru ute i forstuen,

gjemte han hænderne med skaalsbrotene bak paa ryggen.

Ramborg kom ind, hilste søsteren og søstersønnerne. Hun tok kaapen av Ulvhild, og møen løp bort til sin far, klængte indtil ham:

«Er du saa fin idag, Ulvhild — du har sølvbeltet dit om dig paa virkedagen, mener jeg —» men han kunde ikke ta i barnet, fordi han hadde hænderne fulde.

Ulvhild ropte: hun hadde jo været hos moster Kristin i Jørundgaard idag, derfor hadde moren pyntet hende imorges —.

«Ja mor din holder dig saa gjæv og gjild — de kunde gjerne stille dig op i skapet nord i kirken, slik du er,» sa Simon og smilte. Det eneste arbeide Ramborg tok sig til var at hun sydde klær til datteren; Ulvhild var altid svært utstaset.

«Hvorfor staar du slik,» spurte Ramborg manden.

Simon synte frem beterne: «Jeg vet ikke hvad du vil si om dette —?»

Ramborg tok imot dem: «Du trængte da ikke staa og gjøre dig saa dum for det —»

Kristin blev ilde tilmote, der hun sat. Det var sandt at Simon hadde set noksaa taapelig ut, saan som han stod og gjemte bort brotene og likesom gjorde sig barnslig. Men Ramborg hadde da ikke trængt at nævne det.

«Jeg ventet det skulde harme dig at skaalen din er blit sundslaat,» sa manden.

«Ja du later altid som du er saa ræd for at noget skal harme mig — i slike smaating,» svarte Ramborg — og nu saa de to andre, at hun var paa graaten.

«Du vet vel, Ramborg, jeg later ikke bare slik,» sa Simon. «Og ikke er det vel bare i smaating heller —»

«Jeg vet ikke,» svarte hustruen som før. «Det var

aldrig din vane, Simon, at tale til mig om store saker —»

Hun braasnudde og gik mot forstuedøren. Simon stod litt og saa efter hende. Da han satte sig, kom gutten, Andres, og vilde op i farens fang. Simon tok ham, sat og støttet haken mot barnets isse, men syntes ikke at høre den lilles prat.

Om en stund mælte Kristin, noget nølende:

«Ramborg er nu ikke saa ung mere, Simon — ældste barnet deres er alt syv vintrer gammelt —»

«Hvad mener du?» spurte Simon, unødig hvasst, syntes det hende.

«Jeg mener ikke andet end det — kanske synes min søster, du tror hende forlitet til — kunde du friste at la hende raade litt mere her paa gaarden — sammen med dig —»

«*Min* hustru raader saa meget hun lyster,» svarte Simon hidsig. «Ikke kræver jeg at hun skal gjøre mere end hun selv vil, men aldrig har jeg negtet Ramborg at raade med noget her paa Formo. Tror du andet, saa er det fordi du ikke vet —»

«Neinei,» sa Kristin. «Men det bæres mig for, en og anden gang, maag, du tænker ikke paa at Ramborg er mere voksen nu end den tiden du fik hende. Du faar dog mindes, Simon —»

«Mindes *du* —» han satte ned barnet og sprang op, «at Ramborg og jeg blev enige — du og jeg kunde ikke bli det —.» Husfruen traadte ind i det samme, bærende en ølskjænk til de fremmede; Simon gik fort imot sin kone og la en haand paa hendes skulder: «Har du hørt slikt, Ramborg — søster din staar her og sier, hun tror ikke du er fornøiet, slik du har det —» han lo.

Ramborg saa op; det glittret rart i hendes store mørke øine:

«Hvi saa? Jeg fik det som jeg vilde, jeg likevel som du, Kristin — skulde ikke vi to søstrene være fornøiede, saa vet ikke jeg —» hun lo ogsaa.

Kristin stod rød og harm; hun tok ikke imot ølbollen:

«Nei det er sent paa kvelden alt — tid vi kommer hjemover nu —» og hun saa sig om efter sine sønner.

«Aanei, Kristin!» Simon tok bollen fra sin hustru og drak den anden til. «Vær ikke sint nu. Saa nøie faar en da ikke regne paa hvert ord som falder mellem de nærmeste — sit ned litt og hvil din fot og vær god og glem det, hvis jeg har svart dig anderledes end jeg burde —»

«— Jeg er træt,» sa han, strakte sig og gjespet. Han spurte hvor langt de var kommet med vaaronnen paa Jørundgaard — her hadde de nu pløiet op alle de akrerne som laa nord for gaardsgaten.

Kristin brøt op saa snart som hun syntes det var sømmelig. Nei Simon trængte ikke følge hende, sa hun, da han tok sin hættekappe og øksen — hun hadde de store gutterne med sig. Men han vilde endelig — bad ogsaa Ramborg gaa med op mellem gjærderne ialfald. Hun pleiet ellers aldrig at ville det, men ikveld fulgte hun dem helt op paa veien.

Ute var svarte natten og tindrende stjerneklart. Den lille lune godlugt av nygjødslet aker anget vaarlig gjennem nattefrosten. Lyden av vand var overalt i mørket omkring dem.

Simon og Kristin gik nordover, de tre gutterne løp foran. Hun kjendte paa sig at manden gik der og vilde si noget, men hun gad ikke hjælpe ham paa glid, for hun var svært ærgerlig paa ham endda. Nok var hun glad i maagen sin — men der fik være maate paa hvad han mente han kunde si og slaa det hen bakefter — det var bare mellem frænder —. Han maatte vel

skjønne, netop fordi han hadde staat saa trofast med dem i deres vanskelighet, var det ikke let for hende, naar han blev hidsig og grov — hun kunde vanskelig ta igjen med ham. Hun husket den første vinteren, like efter de var kommet til bygden: Ramborg hadde budsendt hende, for Simon laa tilsengs med kverkesvull og var saa ilde syk. Han led av den plagen fra tid til anden. Men da hun kom til Formo og gik ind til manden, vilde han hverken taale at hun tok i ham eller saa paa ham; han var saa olm, at Ramborg rent ulykkelig bad søsteren undskylde, hun hadde faat hende hit. Simon hadde ikke været likere mot hende, sa hun, første gang han var syk efter de var blit gifte, da hun vilde pleie ham. Naar han fik halsbylden, gjemte han sig bort i det gamle huset, de kaldte Sæmundsstuen, og ingen taalte han nær sig uten en fæl, skitten og luset gammel kall som het Gunstein; han hadde tjent paa Dyfrin siden før Simon var født. — Siden kom nok Simon til maagkonen og skulde gjøre det godt igjen: han likte ikke at nogen saa ham, naar han laa slik; det tyktes ham saant ynkelig mén for en voksen karmand. Kristin hadde svart, noksaa tvert, at det skjønte hun ikke: det var vel hverken synd eller skam at ha kverkesvull.

Han fulgte hende helt frem til broen, og de byttet bare nogen ord underveis om veiret og gaardsarbeidet — sa op igjen ting som de hadde sagt nede i stuen. Simon bød godnat — men saa spurte han medett:

«Vet du, Kristin — hvad har jeg gjort Gaute, siden den gutten er saa vond paa mig?»

«Er Gaute?» spurte hun forundret.

«Ja, har du ikke merket det? Han skyr mig — og kan han ikke slippe at møte mig, saa vil han knapt aapne munden, naar jeg snakker til ham —»

Kristin rystet paa hodet; nei hun hadde ikke set dette,

«uten du skulde ha sagt et ord i skjemt og han har tat det ilde, barn som han er —»

Han hørte paa hendes stemme at hun smilte; saa lo han litt: «men jeg kan ikke mindes noget slikt —»

Dermed bød han godnat igjen og gik.

Paa Jørundgaard var der stilt overalt. Mørkt i stuen og karret over ilden i ovnen. Bjørgulf laa vaaken og sa at faren og brødrene var gaat for en god stund siden.

Borte i husbondssengen laa Munan alene og sov —. Moren tok ham ind i armen sin, da hun hadde lagt sig. — Det var saa vanskelig at tale om det for Erlend, naar han ikke kunde skjønne det selv. At han ikke burde ta de store sønnerne og stryke paa skogen med dem, naar der laa mere end nok av arbeide for paa gaarden —.

At Erlend selv skulde gaa bak plogen hadde hun visst aldrig ventet. Han vilde vel neppe greiet at gjøre en ordentlig økt heller. Og Ulf skulde sagtens like det litet, hvis Erlend blandet sig i gaardsdriften. Men sønnerne hendes kunde ikke faa vokse op slik som deres far hadde faat lov til — lære vaabenbruk, veide dyr og skjemte sig med sine hester — hænge over bretspillet med en prest som skulde friste at lure ind i riddersønnen litt kjendskap til latin og skrift, sang og strengespil. Hun hadde saa knapt folkehold paa gaarden netop fordi hun tænkte, hendes sønner fik lære at skjønne fra barnsben av — de maatte vænne sig til bondeyrke. Det saa uvisst ut med riddersfærd for Erlendssønnerne nu.

Men Gaute var den eneste av drengene som der var noget tak i slik. Gaute var arbeidsom — men han var bare tretten aar; det var uventelig andet end han

heller skulde ville følge med Erlend, naar faren kom og bød ham bli med sig —.

Men det var vanskelig at snakke med Erlend om dette. For det var hendes faste forsæt — av hende skulde aldrig hendes husbond høre ett ord som han kunde ta for at hun lastet hans adfærd eller klaget over den skjæbne, han hadde ført over sig selv og sine sønner. Men da var det ikke godt at gjøre faren klok paa dette: hans sønner maatte vænne sig til at arbeide selv her paa gaarden deres. Bare Ulf vilde tale om det, tænkte hun —.

Da de flyttet med buskapen fra vaarsæteren op til Høvringen, fulgte Kristin med paa fjeldet. Tvillingerne vilde hun ikke ha med sig dit. De var nu snart elleve aar gamle, og de var de ustyrligste og mest egensindige av børnene hendes; det var endda vanskeligere for hende at raade med dem, fordi de var to som holdt sammen i ett og alt. Hændte det at hun kunde faa Ivar for sig alene, saa var han snil og føielig nok, men Skule var hidsig og strid — og naar brødrene var sammen, sa og gjorde Ivar alt som den anden vilde.

II.

Tidlig paa høsten gik Kristin ut en dag ved nons leite. Gjæteren hadde sagt at litt nede i lien, naar hun fulgte aaens løp, skulde der være saa mange kongslys paa en uthugget braate.

Kristin fandt stedet: en brat li, hvor solen stekte like paa — det var akkurat den bedste tid til at ta blomsterne. De stod tæt, tæt bortover i røiserne og omkring de graa stubber — høie lysegule skafter, fuldsatte med utslagne smaastjerner. — Kristin satte Munan til at

plukke bringebær ved nogen ris som han ikke kunde slippe bort fra uten hun hjalp ham, hun bød hunden bli og vogte ham. Saa drog hun kniven sin og gav sig til at skjære kongslys, alt imens hun stadig saa bort efter lillebarnet —. Lavrans holdt sig ved hendes side og skar blomster, han og.

For de to smaa børnene sine var hun altid ængstelig heroppe. Ellers frygtet hun ikke hint folket saa meget nu mere. De var alt reist hjem fra mange av sætrerne, men hun hadde tænkt at ligge oppe til over Mariamesse den sidste. Det var nok svart om nætterne nu og stygt, naar det blaaste — stygt, naar de maatte gaa ut sent. Men her hadde været saant fint veir — og nede i bygden var det tørt iaar og daarlig havn. Mændene maatte da ligge over heroppe baade senhøstes og vintertiden — og hendes far hadde sagt, han hadde aldrig merket at der bodde nogen i sæteren deres om vinteren —.

Kristin stanset under en enslig gran midt i lien, stod med hænderne foldet om den tunge bør av blomsterstængler som hvilte over armen hendes. Herfra saa en nordover, et stykke op i Dovre. Kornet stod i rauk mange steder ute paa bøerne —.

Gule og solsvidde var voldene der og. Men rigtig grønt var her aldrig i dalen, syntes hun nu — ikke saa grønt som i Trondheim —.

Ja — hun stundet tilbake til det hjemmet som de hadde hat der — gaarden som laa saa høit og høvdingslig frempaa aasens brede bringe, akrer og enger bredende sig vidt omkring og nedover mot løvskogen i sveipet som skraanet ned til sjøen i dalbunden. Det lange utsyn over lave skogsfjeld som rullet, bølge bak bølge, sydover mot Dovrefjeld. Og tykengen saa frodig dyp om sommeren, rød av røde blomster under de røde kveldshimler, haaen saa saftig grøn om høsten —.

Ja det hændte at hun fik længsel efter selve fjorden —. Ørerne i Birgsi, bryggerne med baater og skiber, naustene, lugten av tjære og fiskegarn og sjø — alt det som hun hadde likt saa litet, da hun først kom dit nord —.

Erlend, han maatte vel længte efter den lugten og efter hav og sjøvind —.

Hun savnet alt det som hun engang hadde syntes trættet hende ut — det store stel, skarerne av tjenestefolk, daanet naar Erlends mænd red i tunet med klirrende vaaben og ringlende ridestel — fremmedfolket som fór ind og ut og bar tilhuse stortidender ute fra landet og smaarygter om folk i bygderne og i byen —. Nu kjendte hun at det var blit tyst i hendes liv, da alt dette forstummet —.

Kaupangen med kirker og klostere og gjestebud i stormændenes bygaarder —. Hun længtet efter at gaa gjennem gaterne med sin egen svend og sin terne til at følge sig, stige ind i kjøbmændenes loftsboder, vælge og vrake, bli sat ombord i skuterne paa elven og handle: engelske linhatter, fine slør, træhester med riddere paa som kunde støte med lanser, naar en trak i en snor. Hun tænkte paa engene utenfor byen ved Nidareid, naar hun gik dit med børnene sine, saa paa lekernes avrettede hunder og bjørner, kjøpte honningbrød og valnøtter —.

Og hun kunde stunde slik efter at pynte sig igjen —. Silkeserk og tyndt, fint hodeklæde. Den ærmeløse syrcotte av lyseblaat fløil som Erlend kjøpte til hende vinteren før ulykken kom. Der var kanter av røskatskind om den dype utskjæring i barmen og rundt de side ærmegap, som naadde helt ned paa hofterne saa beltet saaes indunder —.

Og indimellem saa længtet hun — aanei, hun fik da

bruke vettet og være glad for *det*, glad saa længe hun slap for at faa flere børn. Da hun blev syk her i høst efter storslagtningen — bedst var det at det gik som det gik. Men hun hadde graatt litt over det, de første nætterne efterpaa —.

For det syntes hende saa evig længe siden hun hadde hat et spædbarn. Munan var bare fire vintrer gammel — men hun hadde maattet gi ham bort i fremmedes vold, før han var aarsgammel. Og da hun fik ham tilbake, kunde han baade gaa og tale og kjendte hende ikke —.

Erlend. Aa, Erlend. Hun visste at inderst inde visste hun vel, han var ikke saa — likesæl — som han syntes. Han, den evig urolige — nu var det som han altid var rolig. Som et vandløp der støter paa en brat bergvæg tilslut — lar sig bøie, siger utover i torven til en stille løk med myrlænde omkring. Han gik der paa Jørundgaard, gjorde ingenting og tok saa den ene og saa den anden av sønnerne til at holde sig med selskap i det at gjøre ingenting. Eller han drog paa jagt med dem. Det hændte at han fór ivei og tjæret og bøtet en av de baatene som de eiet inde ved fiskevandene. Eller han tok sig for at tæmme en av unghestene. Men han hadde aldrig held med sig i det — han var altfor utaalmodig —.

Han holdt sig for sig selv og lot ialfald som han ikke merket at ingen søkte hans selskap. Sønnerne gjorde som faren. Likt var de ikke, disse utbygdingerne, som en vanskjæbne hadde drevet til dalen og nu gik her, like kaute og fremmede endda, aldrig spurte om bygdens skik og bygdens folk. Ulf Haldorssøn var beintfrem ildeset — han lot aapenlyst haant om dølerne, kaldte dem dumme og avlægs; folk som ikke var vokset op ved sjøstranden *var* ikke folk —.

Og hun selv — hun visste at hun hadde ikke mange venner her i sin egen hjembygd, hun heller. Ikke nu mere —.

Kristin ranket sig i den myrbrune vadmelskjortel, skygget med haanden over øinene mot eftermiddagssolens gyldne flom —.

Nordefter saa hun et gløt av dalen efter elvens hvitgrønne baand, og saa trængselen av fjeldkropper, en bak den anden, graagule av ur og moseflyer, indover til snefonner og skyer gik i ett i skar og kløfter. Tvert imot hende satte Rostkampen knæet frem og snevret ind dalen. Laagen maatte slaa krok paa sit løp; det duret fjernt op til hende fra elven som skar sig dypt ind i hellebergene nedfor her, og stupte i skum og kok fra hylde til hylde. — Like indpaa mosefjeldet over kampen kuvet de to digre Blaahøerne som far hendes hadde lignet med to kvindebryster —.

Erlend maatte synes, her var stængt og stygt — tungt at drage aande —.

— Litt længre syd i denne samme lien, mere bortunder heimhaugene, var det at hun hadde set alvemøen, da hun var litet barn —.

Et blidt, bløtt, fagert barn med frodig silkehaar om runde, røde og hvite kinder —. Kristin lukket øinene, vendte sit solbrændte aasyn ret mot lysflommen. En ung mor med melkespændte bryster og hjertet omveltet og frugtbart som en nypløiet aker efter barnbyrden — ja. Men med en som hende hadde det vist ingen fare; hende gad de neppe friste at drage ind til sig. Ilde vilde vist bergkongen synes at brudeguldet hans skulde se ut paa slik en slitt og mager kone; huldren vilde ikke længte efter at lægge barnet sit til hendes uttørkede spener. Haard og tør kjendte hun sig som denne granroten under sin fot, den krøket sig utover stenen og klorte

sig fast. Hun hugg hælen haardt i den med det samme.
De to smaa piltene som var kommet borttil skyndte sig at gjøre som moren, de spændte til granroten av al magt, og efterpaa spurte de ivrig:

«Hvorfor gjør I slik, mor?»

Kristin satte sig ned, la kongslysene i sit fang og begyndte at rispe de utsprungne blomster ned i kurven.

«Fordi skoen min klemte mig over tærne,» svarte hun saa længe efter, at guttene husket ikke, de hadde spurt. Men de gav ikke agt paa det — de var saa vant til at moren ikke syntes høre naar de talte til hende eller vaagnet og svarte naar de selv hadde glemt sit spørsmaal.

Lavrans hjalp til at rispe av blomster; Munan vilde ogsaa hjælpe, men han rev bare istykker duskerne. Saa tok moren kongslysene fra ham, uten at si noget, uten vrede, rent borte i sine egne tanker. Om litt begyndte gutterne at leke og slaas med de avplukkede stilker som hun slængte tilside.

De staaket med dette fremfor hendes knæ. Kristin saa paa de to smaa runde, brunhaarede barnehoder. Endda var de svært like, hadde næsten samme lysebrune farven paa haaret, men av alleslags smaa utydelige merker og hastig fremglimtende tegn kunde moren se, de kom til at vokse sig meget forskjellige. Munan blev lik sin far: han hadde de vandblaa øinene og slikt silkemykt haar som smøg bløtt og tæt om den smale hodeskaal, med sveip og smaa krusninger i; det vilde mørkne til sotsvart med tiden. Det lille ansigtet hans som endda var saa rundt under haken og om kinderne, saa det var en vellyst at lægge hænderne rundt dets bløte friskhet, det kom til at smalne og tøie sig i langdrag, naar han blev litt ældre; han ogsaa vilde faa den høie, smale panden med indsvungne tindinger, den rette,

fremspringende trekant til næse, skarp og smal over ryggen, med tynde, urolige næsebor, som Naakkve alt hadde og tvillingerne tydelig viste at de kom til at faa.

Lavrans hadde hat lingult, silkefint og lokket haar, da han var liten. Nu var det paa let som en hasselnøtt, men det glinset som guld i solen. Det var aldeles glat, bløtt nok, men dog meget grovere, likesom frodigere, dypt og tæt at grave fingrene nedi. Lavrans lignet hende selv; graa øine hadde han og rundt ansigt med bred pande og bløtt rundet hake; den røde og hvite hudfarven kom han nok til at beholde langt ut i manddomsaarene.

Ogsaa Gaute hadde den friske hamlit; han var saa lik hendes far, med avlangt fyldig ansigt, jerngraa øine og svært lyst gult haar.

Bare Bjørgulf visste hun ikke hvem lignet. Han var den høieste av sønnerne, herdebred, svær og sterk av lemmer. Stridkrøllet, ramsvart haar grodde lavt nedover den brede, hvite pande; hans øine var blaasorte, men underlig glansløse, og han myste meget, naar han saa op. Hun visste ikke rigtig naar det var begyndt, for hun hadde altid kommet til at ta sig mindst av det barnet. De tok ham fra hende og gav ham til fostermor, straks han var født, elleve maaneder efter fik hun Gaute, og Gaute hadde været helseløs, de fire første aarene han levet. Hun hadde kommet op efter tvillingernes fødsel, syk endda, med en skade i ryggen, og hun hadde maattet ta op igjen den store gutten, bære ham og stelle med ham, saa de to nye børnene fik hun neppe stunder til at se paa, uten naar Frida kom med Ivar som skrek og var tørst — og Gaute laa og skrek, han, mens hun sat med spædbarnet og gav die. Hun hadde ikke orket, sæleste min frue Maria, du vet det, jeg *kunde* ikke greie at se mere efter Bjørgulf —. Og han hadde været slik

at han vilde helst gaa for sig selv og hjælpe sig selv, egen og tystladen hadde han været altid, aldrig syntes at like det, naar hun vilde kjæle for ham. Hun hadde trodd, han var den sterkeste av børnene hendes; en liten strid, mørk stutekalv hadde Bjørgulf tyktes hende ligne —.

Efterhvert hadde hun nok skjønt, hans syn var ikke rigtig godt. Munkene hadde gjort noget med øinene hans, da han og Naakkve var paa Tautra, men det hadde nok ikke hjulpet —.

Han blev ved at være indesluttet; hun kom ingen vei, naar hun nu fristet at drage Bjørgulf nærmere til sig. Det gik faren likeens, saa hun — Bjørgulf var den eneste av sønnerne deres som ikke tok imot som en eng tar mot solskin, naar Erlend gav sig av med dem. Bare mot Naakkve var Bjørgulf anderledes — men naar hun fristet at snakke med Naakkve om broren, veg han unna. Hun visste ikke om det gik Erlend bedre her — skjønt slik som Naakkve elsket sin far —.

— Aanei, Erlends avkom bar gjerne vidnesbyrd om hvem som var far. — Hun hadde set dette barnet fra Lensviken, da hun var i Nidaros for sidste gang. Hun møtte herr Baard paa Kristkirkegaarden; han kom ut i følge med flere mænd og fruer og tjenestefolk; en terne bar lindebarnet. Baard Aasulfssøn hilste hende med en hodebøining, stilt og høvisk, idet de gik forbi hende. Fruen var ikke med —.

Hun hadde set barnets ansigt, et eneste blik. Men det var nok. Det lignet nogen smaa barneaasyn som hadde ligget indtil brystet hendes —.

Arne Gjavvaldssøn var med hende, og han hadde ikke kunnet holde sig fra at snakke — slik var nu han. Herr Baards utarvinger blev ikke blide, da barnet kom til sidste vinter. Men Baard lot det døpe Aasulf. Mellem

Erlend Nikulaussøn og fru Sunniva hadde der aldrig været mere end det venskap som alle folk kjendte til — det lot han som han aldrig tvilte paa. Flaakjæftet og uvørren som manden var, hadde han vel snakket over sig, naar han vaaset med hende — og det var ikke mere end fruens skyldighet at hun varskudde kongens ombudsmænd, da hun fik mistanke. Men hadde de været *for* gode venner, saa maatte vel Sunniva ogsaa ha visst at hendes egen bror var med i Erlends tiltak. Da Haftor Graut i fængslet skilte sig fra liv og sjælefrelse, blev hun rent sindsforvirret — ingen kunde regne paa det som hun skyldte sig selv for i den tiden. Herr Baard hadde lagt haanden paa sit sverdhjalte og set sig rundt mellem folket, da han snakket om dette, sa Arne —.

Arne hadde ogsaa nævnt saken til Erlend. Engang hun var oppe i et loft, hadde mændene staat nede under bursvalen og ikke visst at hun hørte deres tale. Lensviksridderen var saa storglad for den sønnen som hans frue hadde født sidste vinter — han tvilte da ikke paa at han var far for den selv.

«Ja det maa vel Baard selv vite bedst,» hadde Erlend svart. Hun kjendte den stemmen hans — nu stod han med nedfældte øine og det lille smilet i den ene mundviken.

Herr Baard var saa hatsk paa disse frænderne sine som skulde ha arvet ham, hvis han døde barnløs. Men folk snakket nu om at dette var uret —. Aa, men dette maa da manden vite bedst selv, sa Erlend som før —.

«Jaja, Erlend. Den gutten arver mere alene end de syv sønnerne som du har med konen din —»

«For *mine* syv sønner skal jeg sørge selv, Arne —» da gik hun ned; nu vilde hun ikke taale at de snakket mere om dette. Erlend blev litt rar, da han saa hende.

Saa gik han bort og tok hendes haand, stod bakom hende slik at hendes skulder rørte ved hans legeme. Hun skjønte at der han stod og saa nedover hende, tok han op igjen uten ord det sidste han hadde forsikret — skulde likesom styrke hende —.

— Kristin blev vâr at Munan stirret op i hendes ansigt — litt ængstelig. Hun hadde vist smilt — ikke vakkert. Men da moren saa ned paa *ham*, smilte han straks tilbake, usikkert og prøvende.

Heftig rykket hun ham op i fanget sit. Han var liten, liten, liten endda, hendes yngste — ikke for stor til at bli kysset og kjælet av mor sin. Hun blundet med ett øie til ham — han strævet og blundet tilbake mot hende, men altid saa vilde *begge* øinene hans igjen — moren lo overlydt, og saa lo Munan med, saa det trillet, mens Kristin knuget og klemte ham i sine arme —.

Lavrans hadde sittet med hunden i fanget. De lyttet begge nedover mot skogen.

«— Det er far!» Hunden først og gutten efter bykset nedover det bratte lænde.

Kristin blev sittende litt. Saa reiste hun sig og gik frem paa pynten. Nu kom de nede paa stien: Erlend, Naakkve, Ivar og Skule. De hilste op til hende, kaate og glade.

Kristin hilste tilbake. Skulde de op efter hestene? Nei, svarte Erlend, Ulf tænkte vist at sende Sveinbjørn op efter dem ikveld. Han og Naakkve agtet sig indover efter renen, saa hadde tvillingerne faat hug til at bli med og se til hende —.

Hun svarte ikke. Hun hadde skjønt det før hun spurte. Naakkve hadde hund med i baand; han og faren var klædt i graa og sortmengede vadmelskofter, som litet syner mot uren. Buer bar de alle fire.

Kristin spurte om nyt fra gaarden, og Erlend snakket,

mens de gik opover. Ulf var i fuld gang med skuronnen; han var noksaa fornøiet, men halmen faldt stutt og kornet var blit saa braamodent i tørken paa de øvre akrerne, det rauset av aksene. Og havren var straks skjær — de maatte nok drive paa, sa Ulf —. Kristin gik og nikket og sa ingenting.

Hun var selv med i fjøset og melket. Hun pleiet like sig, den stunden, naar hun sat i mørket indtil den bugnende kuside, kjendte melkens søte aande op i næsen. Strip, strip svarte det inde i mørket hvor fjøsternen og gjæteren melket. Det gav saan ro, den sterke, varme lugt i fjøset, lydene av et vierbaand som det rikset i, horn som dunket i træ, en ku som flyttet føtterne i baasens opbløtte jordgulv, svisset med rumpen efter fluerne —. Erlerne som hadde hat rede herinde isommer, var reist nu —.

Kjørne var urolige ikveld. Blaasida satte foten ned i melkebøtten — Kristin slog til hende og gav vondord. Den næste tok til at skape sig vrang, straks hun flyttet sig indtil. Hun hadde saar paa spenerne. Kristin drog vigselsringen av sin finger og melket den første straalen gjennem den.

Ivar og Skule hørte hun nede ved ledet — de hujet og kastet sten efter den fremmede stuten som fulgte med bølingen hendes hver kveld. De hadde budt til at hjælpe Finn og melke gjetene i kveen, men de var vel blit lei det —.

Da hun litt senere kom opover, holdt de paa at tyne den vakre hvite stutekalven som hun hadde git til Lavrans — han stod og suttret for det. Moren satte ned bøtterne, tok de to i skuldrene og slængte dem tilside — kalven til bror deres fik de la være, naar han sa det som eiet den —.

Erlend og Naakkve sat paa dørhellen; de hadde en fersk ost mellem sig, aat klype efter klype og stappet i Munan som stod mellem Naakves knæ. Han hadde lagt haarsilen hendes over hodet til den lille og sa at nu var Munan usynlig — for dette var ikke nogen sil, men en huldrehat. De lo, de tre — men straks Naakkve saa moren, flidde han hende silen, stod op og tok bøtterne fra hende.

Kristin somlet i melkeboden. Den øverste halvdør stod paa gløt ut til det yttre rum — de hadde lagt dygtig paa gruen. I det varme flagreskin sat de om ilden og spiste, Erlend, børnene, ternen og de tre gjæterne.

Da hun kom ind, hadde de avspist. Hun saa at de to smaa var blit lagt bort paa pallen, de sov vist alt. Erlend laa opkrøpet i sengen. Hun snublet over hans yttertrøie og støvler og tok det op, idet hun gik forbi og ut.

Himmelen var lys endda, med en rød rand ute over fjeldene i vest; nogen mørke skydotter svam i den klare luft. Det saa likest ut til godveir imorgen og, saa stilt som det var og hukkrende koldt, nu da natten tok til at falde — ingen vind, men et isnende pust av utnord, et jevnt aandedrag fra de nakne graafjeld. Nede over smaabergene i sydøst rullet maanen op, næsten fuld, stor og blekrød endda i den lille dis som altid stod over myrerne derborte.

Den fremmede oksen gik og baulet og bar sig etsteds indpaa vidden. Ellers var det saa stilt at det var vondt — bare bruset av aaen nedenfor sætervangen deres, den lille rislende bæk nedover volden og et dovent sus indi skogen — en uro gjennem baren som flyttet sig, hvilte litt og flyttet sig —.

Hun stelte med nogen ringer og traug som stod indtil selsvæggen. Naakkve og tvillingbrødrene kom ut —

hvor de skulde hen, spurte moren.

De vilde lægge sig paa laaven — der var saan stind lugt i melkeboden av alle ostene og smørret — og av gjæterne som sov der.

Naakkve gik ikke ind paa laaven straks. Moren blev ved at skimte hans graalyse skikkelse mot det grønne mørke nede paa utslaatten i skogbrynet. Litt efter kom ternen i døren — hun skvat, da hun saa hustruen ved væggen der.

«Skal du ikke lægge dig nu, Astrid — det er sent alt —»

Ternen mumlet — hun skulde bare bakom fjøset. Kristin biet til hun hadde set hende inde igjen. Naakkve var paa sekstende aaret nu. Det var alt en stund siden moren hadde tat til at holde øie med tjenestekvinderne paa gaarden, naar de gjønet med den vakre og livlige gutten.

Kristin gik ned til elven, la sig paa knæ paa hellen utover vandet. Utfor hende randt aaen næsten svart i en vid kulp, bare nogen ringer viste strømmen, men litt ovenfor fosset den hvit i mørket med drøn og koldt gufs. Nu var maanen kommet op saa høit at den vandt lyse — det glittret her og der paa et dugget blad. Saa tændte en gnist etsted paa en krusning i strømmen —.

Erlend nævnte hendes navn like bakved — hun hadde ikke hørt ham komme nedover volden. Kristin dyppet armen i det isnende vand og fisket op etpar melkeringer som laa med sten i bunden og blev skyllet av aaen, reiste sig og gik tilbake efter manden, med begge hænder fulde. De snakket ikke sammen, mens de vandret opover.

Indkommet i boden klædte Erlend helt av sig og steg op i sengen:

«Skal du ikke tilro snart, Kristin?»

«Jeg skal ha mig litt mat først —.» Hun satte sig paa trefoten sin fremme ved gruen med noget brød og en ostesnei i fanget, aat langsomt og stirret ned i glomørjen som mørknet litt om senn i det stensatte hul i gulvet.

«Sover du, Erlend,» hvisket hun, da hun reiste sig og rystet kjoleskjøtet.

«Nei —.» Kristin var borte og drak en øse skyr ved karret i kroken. Saa gik hun tilbake til gruen, løftet en stenhelle og la over, drysset kongslysblomsterne paa den til tørk.

Men saa var der ikke mere som hun kunde finde paa at gjøre. Hun klædde av sig i mørket, la sig op i sengen til Erlend. Da han tok omkring hende, kjendte hun trætheten som en kuldebølge nedigjennem hele sit legeme; hendes hode blev tomt og tungt som om alt indi det seg ned og blev bare en klump av vondt i nakken. Men da han hvisket til hende, la hun lydig armene op omkring hans hals.

Hun vaagnet og visste ikke hvad tid paa natten det var. Men paa skjaaruten over ljoren kunde hun se, at maanen maatte staa høit.

Sengen var trang og kort, saa de maatte ligge aldeles tæt indtil hinanden. Erlend sov, han pustet stilt og jevnt, brystkurven duvet svakt i søvne. Engang i tiden hadde hun pleiet at flytte sig tættere ind til hans varme, sunde krop, naar hun vaagnet om natten og blev ræd fordi han aandet saa uhørlig — da tyktes det hende lykkelig søtt at kjende hans bryst stige og falde med søvnen indved sin side.

Om en stund smøg hun ut av sengen, klædde paa sig i mørket og listet til døren.

Maanen seilet høit over alverden. Det blinket fra

vand i myrerne og fra berghaller som det hadde sipret over om dagen — nu frøs der is paa. Maanen lyste over løvskog og granskog. Opover volden glittret det av rim. Det var bitterkoldt — hun korset armene under brystet og stod litt.

Saa gik hun opover langs bækken. Den surlet og klunket med smaa lyd av isnaaler som brøtes sønder —.

Øverst paa vangen laa en svær jordfast sten. Ingen gik nær den, uten de maatte, og da slog de kors for sig. De heldte rømme indunder dit, naar de kom og naar de fór. Ellers hadde hun aldrig hørt at nogen hadde fornummet noget der, — men slik hadde skikken været paa denne sæteren fra gammel tid av —.

Hun visste ikke selv, hvad som var kommet op i hende, siden hun gik ut av hus slik, vildnatten. Hun stanset ved stenen — satte foten paa et hak i den. Maven hendes krympet sammen, det blev koldt og tomt i underlivet paa hende av angst — men hun *vilde* ikke korse sig. Saa krøp hun op og satte sig paa stenen.

Herfra saa en vidt, vidt. Indover de stygge graaberg i maaneskinnet. Den store kuven indpaa Dovre løftet sig vældig og blek mot den bleke luft, fonnen blikket hvit i skaret paa Graahø, Raanekampene lyste med nysne og blaa kløfter. Fjeldet i maaneskinnet var styggere end hun hadde kunnet tænke — neppe at en og anden stjerne skinnet paa den uendelig store, isnende himmel. Hun frøs gjennem marg og ben — skræk og kulde krystet indpaa hende paa alle kanter. Men hun blev sittende og trodset.

Hun *vilde* ikke gaa ned og lægge sig i kulmørket indtil mandens varme, sovende krop. Selv fik hun ikke søvn inat, det kjendte hun —.

Saavisst som hun var sin fars datter — hendes egte-

husbond skulde aldrig høre sin hustru laste hans færd. For hun husket det som hun hadde lovet, da hun trygIet Gud Almægtige og alle hellige i Himmerike om Erlends liv — —.

Saa fik hun gaa ut i denne troldenes nat og puste, naar det tyktes hende, hun holdt paa at tynes —.

Hun sat og lot de gamle bitre tankerne komme som gode kjendinger. Møtte dem med andre gamle kjendte tanker — den skrømtede retfærdiggjørelse for Erlend —. Vist krævet ikke han dette av hende. Ikke hadde han lagt paa hende noget av alt det som hun hadde tat paa sine skuldre. Han hadde bare avlet syv sønner med hende. «For mine syv sønner skal jeg nok sørge, Arne —.» Gud maatte vite hvad manden hadde ment med de ordene. Han hadde vel ingenting ment — bare sagt det —.

Erlend hadde ikke bedt hende om at bringe paa fote Husaby gaard og gods. Han hadde ikke bedt hende kjæmpe paa bare livet for at frelse ham. Han hadde baaret det som en høvding at hans gods forødtes, at hans liv stod paa spil, at han mistet alt han eiet. Blank og bar, høvdingslig rank og rolig stod han i ulykken, høvdingslig rolig og rank gik han i hendes fars gaard som en fremmed gjest —.

Men alt som hendes var, det eiet hendes sønner med rette. Med retten eiet de hendes sved og blod og al hendes kraft. Men da hadde vel ogsaa gaarden og hun selv ret til at kræve dem for sig —.

Hun hadde ikke trængt at fare til sæters selv som en kotkjærring. Men det var blit slik at hjemme kjendte hun sig som knuget og klemt fra alle sider — til hun syntes hun mistet pusten. Og saa hadde hun trængt til at vise sig selv, hun *kunde* gjøre en bondekvindes

arbeide. Stridt og arbeidet, det hadde hun hver dag og time, siden hun red som brud ind paa Erlend Nikulaussøns gaard — og saa at her maatte *en* kjæmpe for at berge dens arv som hun bar under hjertet. Kunde ikke faren, saa *maatte* hun kunne. Men nu trængtes det at hun blev sikker — om det gjaldt, saa var der ikke et arbeide, hun hadde vist sine dejer og terner til før i verden, uten hun evnet gjøre det med sine egne hænder. Den dagen heroppe da hun merket, det verket ikke over lænderne hendes, om hun hadde staat og kjernet, var en god dag. Godt var det om morgenen, hun var selv med og løste bølingen — den var blit fet og vakker isommer, trykket om hjertet hendes lettet, naar hun stod i solefaldet og kauet mot kjørne som kom hjem. Hun likte at se maten vokse under sine egne hænder — da var det som hun tok ned paa selve grundvolden, hvor hendes sønners fremtid skulde bygges op igjen.

Jørundgaard var en god gaard, men den var ikke saa god som hun hadde trodd. Og Ulf var en fremmed her i dalen — han kunde gjøre feil og han blev utaalmodig. Eftersom folk regnet i denne bygden, fik de altid godt med høi paa Jørundgaard — de hadde myrslaatterne langs elven og utpaa holmerne — men det var ikke saa *godt* høi, ikke slikt som Ulf var vant til fra Trøndelagen. Han var ikke vant til at der maatte berges saa meget mose og lauv, lyng og ris, som her trængtes —.

Hendes far hadde kjendt hver flek av jorden sin, eiet al den bondevisdom om aaringers luner og de særskilte teigers maate at ta mot væte eller tørke, vindsomrer og hetesomrer paa, om dyrestammerne som han selv hadde parret, født op, sat paa og solgt fra i slegtledd — den kundskap som trængtes netop her. Hun var ikke *saan*

kjendt med gaarden sin. Men hun vilde bli det — og sønnerne skulde bli det —.

Men Erlend hadde aldrig krævet slikt av hende. Han hadde ikke egtet hende for at føre hende ind til slit og møde, han hadde egtet hende for at hun skulde sove i hans favn. Saa, naar tiden var omme, laa barnet ved hendes side, krævet sin plads paa hendes arm, ved hendes bryst, i hendes omsut —.

Kristin kved mellem sammenbitte tænder. Hun sat og skalv av kulde og av vrede.

«Pactum serva — det er paa norsk maal, hold din tro!»

Det var dengangen da Arne Gjavvaldssøn og broder Leif av Holm hadde været paa Husaby og hentet hendes og børnenes gods til Nidaros. Det og hadde Erlend latt hende stelle med — han la sig fore ute i klosteret paa Holm. Hun sat i bygaarden — munkene eiet den nu — og Arne Gjavvaldssøn var hos hende og hjalp hende med raad og daad; Simon hadde sendt brev til ham om dette.

Arne kunde ikke været ivrigere, om det hadde været for sig selv han skulde berge godset. Den kvelden han kom til kaupangen med det, maatte han ha baade hende og fru Gunna av Raasvold, som var kommet ind med de to smaa børnene, ut i stalden. Syv utsøkte hester — folk vilde være rimelige mot Erlend Nikulaussøn og gik med paa det da Arne hævdet, de fem ældste sønnerne eiet hver sin ridehest og husfruen en til sig selv og en til sin egen svend. Kastalénen, Erlends spanske hingst, kunde han føre vidner paa at Erlend hadde skjenket sin søn Nikulaus — selv om det nu vist mest hadde været skjemt. Ikke for at Arne tykte stort om dette langbente dyret — men han visste, Erlend var saa glad i hingsten —.

Pragtrustningen med den store hjelmen og det guldbundne sverd var det ilde at slippe, syntes Arne — de sakerne duget rigtignok bare til turniment, men de var værd en masse penger. Men Erlends panserserk av sort silke med den utsydde røde løve hadde han faat. Og hans engelske stridsrustning hadde han krævet for Nikulaus. Og den var saa ypperlig at Arne trodde ikke der fandtes make til rustning i Norges land — for dem som skjønte sig paa at *se*. Men den var jo medfaret, ja — Erlend hadde *slitt* sine vaaben, han, mere end de fleste høvdingssønner i denne tiden —. Arne kjælte for hvert stykke — hjelmen, skulderkraven, arm- og benskinner, staalhanskerne av fineste plater, corselet og brynjestakk av ringer, saa let og makelig og likevel saa sterkt. Og dette sverdet — det hadde bare et simpelt staalhjalte, og læret i haandfanget var slitt — men slik en klinge saa en ikke maken til hvert aar —.

Kristin sat og holdt sverdet tversover fanget sit. Hun visste at Erlend vilde fagne det som en elsket fæstemø — han hadde aldrig brukt andet av alle de sverdene han eiet. Han hadde faat det i sin pure ungdom efter Sigmund Torolfssøn som hadde været hans sengefælle, det første han kom til hirden. En eneste gang hadde Erlend nævnt denne vennen sin til hende: «Hadde ikke Gud hat slik braahast med at ta Sigmund fra denne heimen, saa var vel meget blit anderledes for mig. Efter hans død illtrivdes jeg slik i kongsgaarden, og saa fik jeg tigget mig lov av kong Haakon til at fare nord med Gissur Galle den gangen. Men da hadde jeg vel aldrig faat dig, min vene — da hadde jeg vel været gift mand, længe før du blev voksen mø —.»

Av Munan Baardssøn hadde hun hørt, Erlend hadde pleiet vennen dag og nat som en mor steller barnet sit, ikke sovet mere end de smaa blunder frempaa senge-

stokken hos den syke — den sidste vinteren da Sigmund Torolfssøn laa og spyttet ut sit hjerteblod og lungerne sine betevis. Og da Sigmund var blit jordet i Halvardskirken, hadde Erlend gaat til hans grav, tidlig og silde, ligget flat paa likstenen og sørget. Men til hende hadde han ikke nævnt ham mere end denne ene gangen. Ogsaa i Halvardskirken hadde Erlend og hun stevnet møte nogen ganger, hin forvildelsens vinter i Oslo. Men han hadde intet mælet om at hans kjæreste ven fra ungdommen laa her. — Slik hadde han sørget over sin mor, visste hun; han hadde været rent styrløs av fortvilelse, da Orm døde. Men han nævnte dem aldrig. Hun visste at han hadde været inde i byen og set til Margret — men han talte aldrig om sin datter.

— Helt oppe under hjaltet saa hun at nogen skrifttegn var ristet ind i klingen. De fleste var runer, og dem kunde hun ikke læse, ikke Arne heller, men munken tok sverdet og saa paa det en stund. «Pactum serva» sa han tilslut. «Det tyder i norsk maal, hold din tro.»

Arne og broder Leif snakket om dette, at ogsaa storparten av hendes jordegods her nordenfjelds, Erlends morgengave, var blit pantsat og forødt. Om der kunde findes raad til at berge noget av det. Men Kristin vilde ikke — æren fik en berge først av alt, hun vilde ikke høre noget tvistemaal, om hendes husbonds handeler var lovlige. Og saa var hun pint næsten tildøde av Arnes snak, saa velment som det var. Da han og munken denne kvelden bød godnat og gik til sit sovehus, hadde Kristin kastet sig ned paa knæ for fru Gunna, gjemt sit hode i hendes fang.

Om litt løftet den gamle frue hendes ansigt. Kristin saa op paa den anden — fru Gunnas aasyn var tungt, gult og fetlagd med tre tykke folder tvers over panden som formet i voks, blekfregnet, med skarpe og gode

blaa øine og en indknepen, tandløs mund skygget av lange graa skjeghaar. Det ansigtet hadde Kristin hat over sig saa mangen strid stund — fru Gunna hadde været hos hende hvergang hun fødte barn, saanær som da Lavrans kom til, da var hun hjemme til sin fars dødsseng.

«Jaja, datter min,» sa fruen og holdt hende paa panden. «Jeg har nu støttet dig nogen ganger, du maatte ned i knæ, ja. Men i denne striden, Kristin min, faar du nu lægge dig ned for Guds moder Maria selv og be at hun hjælper dig igjennem —»

— Aa, Kristin syntes, hun hadde gjort det og. Hun læste bønnerne sine og noget av psalteret hver lørdag, holdt de fasterne som erkebiskop Eiliv hadde bundet hende til, da han gav hende syndsforlatelse, gav almisser og tjente selv hver veifarende som bad om husly, enten han saa ut slik eller slik. Men nu følte hun ikke mere at det lyste ind i hende, naar hun gjorde det. Utenfor visste hun at lyset *var*, men det kjendtes som skodder stængte hendes indre. Det var vel det som Gunnulf hadde talt om — aandelig tørke. Derfor maatte ingen sjæl miste modet, sa Sira Eiliv; bli trofast ved i bønner og gode gjerninger, som bonden pløier og gjødsler og saar — Gud sender groveiret naar hans tid er. — Men Sira Eiliv hadde nu aldrig drevet en gaard, han —.

Gunnulf hadde hun ikke set den gangen. Han terminerte nord paa Helgeland, prædiket og samlet gaver til sit kloster. Aaja, det var den ene av riddersønnerne fra Husaby, og den anden —.

Men Margret Erlendsdatter kom til hende nogen ganger i bygaarden. To terner fulgte kjøpmandskonen; hun var vakkert klædt og skinnet av smykker — verfaren var guldsmed, saa de hadde det i gaarden. Hun

syntes glad og velnøid — skjønt hun hadde ikke børn. Hun hadde faat sit av faren i rette tid. Gud maatte vite om hun nogen gang vendte sine tanker til den arme krøplingen, Haakon ute paa Gimsar — han kunde saavidt slæpe sig tunet rundt paa to krykker, hadde hun hørt —.

Men endda dengangen hadde hun ikke tænkt bittert om Erlend, syntes det hende. Hun trodde da, hun hadde skjønt, for Erlend stod det værste tilbake, da han blev fri mand. Saa gjemte han sig ute hos abbed Olav. Stelle med flytningen, vise sig i kaupangen nu — det var vel mere end selv Erlend Nikulaussøn greiet —.

Saa var det den dagen de seilet utover Trondheimsfjorden — paa Laurentiusbussen, det samme skibet som Erlend hadde fragtet hendes hjemmefølge nord paa, da de skulde faa lov til at egte hinanden —.

En stille, senhøstlig dag — et blekt, blyagtig glitter utover fjorden, alverden kold, urolig hvitriflet — den første sne blaast sammen i strimer indpaa de frosne bøer, de kaldblaa fjeld hvitstripet av sne. Ogsaa skyerne øverst oppe, hvor himmelen var blaa, syntes blaast tyndt utover som mjøll av en vind høit under hvælvet. Skibet seg tungt og trevent indunder landet — byneset. Kristin stod og saa ind mot de hvite skumsprøit under berget — undret paa om hun skulde bli sjøsyk, naar de kom længer ut paa fjorden.

Erlend stod ved rælingen, længre fremme mot forstavnen, de to ældste sønnerne hos ham. Vinden flakset med deres haar og kapper.

Nu saa de indover Korsfjorden, mot Gaularos og ørerne i Birgsi. Et solstreif lyste paa den brune og hvite bakke ved stranden derinde —.

Erlend sa noget til gutterne. Da braasnudde Bjørgulf, gik bort fra rælingen og kom agterover i skibet. Han

famlet ut for sig med spydet som han altid bar og brukte til stav paa sin vei mellem de tomme rorbænker, kom forbi moren — det svartkrusede hode stangende lavt mot brystet, øinene myste saa de var aldeles igjen, munden hans var haardt sammenknepet. Han gik ind under løftingen —.

Moren saa forover mot de to, Erlend og hans ældste søn. Da la Nikulaus sig ned paa ett knæ, som en kjertesvein hilser sin drotten, han tok farens haand og kysset den.

Erlend rev haanden til sig — Kristin saa et glimt av hans ansigt, likblekt, skjælvende, da han snudde sig fra gutten, gik og blev borte bakom seilet —.

De la ind i en uthavn nede paa Møre for natten. Nu gik der meget mere sjø — bussen red i landtaugene, steg og kastet sig. Kristin var nede i det rummet hvor hun skulde sove med Erlend og de to smaa børn. Hun kjendte sig kvalm, hadde ikke ordentlig fotfæste paa tiljerne, som likesom steg og sank igjen under benene hendes, skjaalygten svinget over hendes hode, det vesle lyset flakket — og hun stod og bakset med Munan, skulde ha ham til at pisse nedimellem plankerne. Naar han vaagnet søvndrukken, lot han baade det ene og det andet gaa i sengen deres, raste og skrek og vilde ikke taale at fremmedkonen, mor hans, tok i ham for at hjælpe ham og holde ham utover. Da kom Erlend ned.

Hun kunde ikke se hans ansigt, da han spurte, meget lavmælt:

«Saa du Naakkve? — Han var saa lik dig i øinene, Kristin.» Erlend drog ind aanden, kort og haardt. «Saan var øinene dine den morgen utmed gjærdet ved nonnernes hage — da du hadde spurt det værste om mig — og du gav mig din tro —»

Det var da at hun hadde kjendt den første draape

av bittert besk springe i hjertet sit. Gud berge drengen — maa han ikke leve den dag da han synes, han har fæstet sin tro i en haand som lar alt rende gjennem fingrene lik koldt vand og tørt sand —.

For litt siden hadde hun ment at hun hørte hovslag etsteds langt syd i fjeldmarken. Nu var det der igjen, nærmere: det var ikke løshester, det var en rytter, han red hvasst over hallerne borte under haugen.

Angsten seg over hende, isnende: hvem farer ute saa silde. Døde mænd rider nord under minkende maane — hørte hun ikke hestfolk som fulgte den første langt om bak —. Endda blev hun sittende; hun visste ikke selv om det var fordi hun var blit klomset, eller fordi hun var saa haard i sindet inat —.

Hit agtet han sig, rytteren — nu red han vadet nedenfor volden. Hun saa en spydsodd blinke over vierbuskene. Da kom hun sig ned av stenen, vilde løpe tilbake til selet — nu sprang rytteren av hesten, bandt den i ledstolpen og kastet sin kappe over den til dækken. Han kom opover volden, det var en stor og bred mand — nu kjendte hun ham, at det var Simon.

Da han saa hende komme imot sig der i maanelyset, syntes han at bli like forfærdet som hun hadde været før:

«Jesus, Kristin, er det dig selv eller — hvordan kan det bære til at du er ute nattens tide —. Ventet du mig?» spurte han braat, som i stor angst, «har du faat forbud om færden min?»

Kristin rystet paa hodet:

«Jeg kunde ikke sove. — Maag, hvad er det med dig —»

«Andres er saa syk, Kristin — vi er rædde for livet hans. Saa tænkte vi — vi vet at du er den mest erfarne

kone slik — det er din egen søsters søn, faar du mindes. Vil du gjøre vel og bli med mig hjem til ham? — Du vet at jeg vilde ikke komme slik til dig, skjønte jeg ikke visst at det gjælder guttens liv,» sa han bønlig.

Han sa det samme inde i boden til Erlend som sat op i sengen, søvnør, stilfærdig forundret. Saa prøvet han at trøste maagen, talte erfarent: saanne unge børn blev let ovhete og snakket i vildelse, bare de hadde fanget litt kulde, kanhænde var det ikke saa farlig som det saa ut. «Du kan vel vite, Erlend, ikke vilde jeg komme slik nattetider til Kristin og hente hende ut, hadde jeg ikke set grant at barnet ligger der og strider med døden —»

Kristin hadde blaast op i glørne og lagt paa ved; Simon sat og stirret ind i ilden, drak begjærlig melken som hun bød ham, men vilde ikke ha mat. Helst vilde han ride nedover, straks de andre kom «— om du er villig, Kristin?» En av svendene hans fulgte efter med en enke som tjente paa Formo, en flink kvinde som kunde ta over stellet her saalænge — svært dygtig var Aasbjørg, sa han igjen.

Da Simon hadde løftet hende i sadlen, sa han:

«Helst vilde jeg vi skulde fare benveien her sør — hvis det ikke er dig imot?»

Kristin hadde aldrig været paa den kanten av fjeldet, men hun visste at der skulde gaa en sti ned i dalen, stupbrat utover lien ovenfor Formo. Hun svarte ja — men da maatte svenden ride den anden veien og fare indom Jørundgaard, faa skrinet hendes og poserne med løk og græs. Han fik vække Gaute, gutten visste bedst om dette.

I kanten av en stor myr kunde de ride side om side, og Kristin lot Simon igjen fortælle om guttens sygdom. Børnene paa Formo hadde hat halsesyken ved Olavs-

messe leite, men de var kommet let over den. Dette hadde sat paa Andres aldeles braat, mens han syntes at være i bedste trivsel — midt paa dagen for tre dager siden. Simon hadde tat ham med sig ut, han skulde faa sitte paa kornslæden ned til akeren — men saa klaget Andres, han frøs, og da Simon saa efter, skalv barnet i frostrier, saa tænderne skranglet i hodet hans. Siden kom gloheten og hosten, han spyttet op saant stygt brunt raak og hadde saa vondt i brystet — men han kunde jo ikke si stort om hvor det var værst, arme vesalingen —.

Kristin snakket for Simon det bedste hun kunde, og nu maatte hun ride bakefter ham et stykke. Engang snudde han sig og spurte om hun frøs; han vilde at hun skulde ta hans kappe over kaapen —.

Saa talte han igjen om sønnen. Han hadde nok set det, gutten var ikke sterk. Men Andres var blit meget friskere isommer og ihøst — det mente hans fostermor ogsaa. Ja de sidste dagene før han blev syk hadde han været litt rar og skvætten — «ræd» sa han, naar hundene sprang op paa ham og vilde leke. Og den dagen da han fik feberen var Simon kommet hjem i solrenningen med nogen vildænder. Ellers skulde gutten altid laane de fuglene som faren bragte med hjem og leke med dem, men nu hadde Andres skreket høit, da faren slængte mot ham med knippet. Siden listet han nok bort og tok paa ænderne, men saa fik han blod paa sig, og da blev han rent vild av skræk. Og nu ikveld, han laa og kved saa saart uten søvn og hvile — da hadde han skreket noget om en høk som var efter ham —.

«— Mindes du den dagen budet kom til mig i Oslo? Det blir dine ætmænd da som skal sitte efter dig paa Formo, sa du —»

«Tal ikke slik, Simon — som du tænker du skal dø

sønneløs. Gud og hans milde moder kan vel hjælpe —. Det er ulikt dig, maag, at være saa motløs —»

«Halfrid, den første konen min, sa det samme til mig, da hun hadde født sønnen vor. Visste du, Kristin, at jeg hadde en søn med hende?»

«Ja —. Men Andres er da paa tredje aaret alt —. Det er de to første aarene som det er vanskeligst at berge børnene levende over —.» Men det tyktes hende selv, at hendes ord hjalp vist ikke stort her. Og de red og de red; hestene nikket opover en haug, slængte med hoderne saa bigslerne ringlet — og ikke en lyd i frostnatten uten lyden av deres eget ridt og sommetider sus av vand, naar de fór over en bæk, og maanen lyste høit og lavt; ur og graaberg gliste stygt som døden, der de red frem under haugene.

Endelig var de fremme, saa de saa ned i bygden. Maaneskinnet fyldte hele dalen, elven og myrerne og sjøen længre syd lyste som sølv — aker og eng var bleke.

«Ja inat fryser det i bygden og,» sa Simon.

Han steg av hesten og gik og leiet hendes, da det bar utfor. Stien var saa steil mange steder, saa Kristin syntes neppe hun turde se frem. Simon støttet hende med ryggen sin mot hendes knæ, og hun holdt med en haand bak paa hestens lænd. En og anden sten rullet ut under hestehoverne, trillet nedover, stanset litt og rullet igjen, løsnet flere og tok med sig —.

Endelig var de nede. De red over bygakrerne nord for gaarden mellem de rimfrosne kornbaand. Det knistret og klapret stygt i ospetrærne over dem i den stille lyse nat.

«Er det sandt,» spurte Simon og tørket sig over ansigtet med armen, «at du hadde ikke hat noget forbud —?»

Kristin sa, det var sandt. Han mælte:

«Jeg har hørt at det hænder, der farer forbud, naar nogen stunder haardt efter en anden —. Ramborg og jeg talte om det flere ganger, at hadde du været hjemme, saa kanske du kunde visst raad —»

«Ingen av dere er kommet i mine tanker alle disse dagene,» sa Kristin. «Du faar tro mig, Simon.» Men hun kunde ikke se at det trøstet ham.

I tunet sprang straks etpar huskarler ut og tok sig av hestene. «Ja det er som da du fór, Simon, det er ikke værre,» sa den ene fort; han hadde set op i husbondens ansigt. Simon nikket; han gik foran Kristin op mot fruerstuen.

Kristin saa nok at her var stor fare paa færde. Smaasvenden laa alene i den store, fine seng, stønnet og pustet og slængte ustanselig hodet hit og dit paa puterne. Han var glohet og mørkerød i ansigtet, laa med halvaapne, glinsende øine og stred for at faa aande. Simon stod og holdt Ramborgs haand, og alle kvinderne paa gaarden som var samlet i stuen stimet omkring Kristin, mens hun haandfor gutten.

Men hun snakket saa rolig som hun kunde og trøstet forældrene av bedste evne. Det var nok styng. Men nu var denne natten snart tilende uten at sotten hadde snudd sig til værre — og det var denne krankhetens natur at den vendte sig helst den tredje eller den sjette eller den niende nat før hanegal. Hun bad Ramborg sende alle tjenestekvinderne tilsengs uten to, saa hun altid kunde ha uthvilte terner til at hjælpe sig. Og da svenden kom fra Jørundgaard med lægesakerne hendes, brygget hun en sveddrivende drik til gutten og slog en aare paa foten hans, saa væskerne kunde trække litt bort fra brystet.

Ramborg hvitnet i ansigtet, da hun saa sit barns blod. Simon tok omkring hende, men hun skjøv manden unna og satte sig ned paa en stol ved sengefoten; der sat hun og stirret paa Kristin med store, svarte øine, mens søsteren stelte med barnet.

Utpaa dagen, da gutten syntes at ha det litt bedre, fik Kristin Ramborg til at lægge sig ned paa bænken. Hun dyttet om den unge puter og tepper og sat ved hendes hode, strøk hende lindt over panden. Ramborg tok Kristins haand:

«Du vil os nu vel ikke andet end godt?» sa hun og stønnet ved det.

«Skulde ikke jeg ville dig vel, søster — vi to, søster, som lever igjen her i bygden vor, alene efter vore frænder —»

Ramborg brøt ut, med læberne haardt presset sammen — nogen smaa kvalte hulkelyd. Kristin hadde bare set den unge søster graate en eneste gang, da de stod ved sin fars dødsseng. Nu sprang nogen smaa forte taarer, trillet ned over hendes kinder. Hun løftet Kristins haand og saa paa den. Den var stor og smal, men rødbrun nu og ru —.

«Endda er den vakrere end min,» sa hun. Ramborgs hænder var hvite og smaa, men fingrene var korte og neglene firkantede.

«Jo,» sa hun næsten vred, da Kristin rystet paa hodet og smaalo. «Og endda er du vakrere end jeg var nogen tid. Og vor far og vor mor hadde dig kjærere end mig — alle dager; du voldte dem sorg og skam, jeg var føielig og lydig og la min hug til den mand som de helst vilde faa mig gift med — men endda elsket de dig meget mere —»

«Nei, søster. De hadde nok dig like kjær. Vær glad,

Ramborg, at du gjorde dem aldrig andet end glæde — du vet ikke hvor tungt det andet er at bære. Men de var yngre den tiden jeg var ung; derfor talte de kanhænde mere med mig.»

«Ja jeg tror alle var yngre den tiden du var ung,» sa Ramborg og sukket som før.

Litt efter sov hun. Kristin sat og saa paa hende. Hun hadde kjendt søsteren saa litet; Ramborg var barn, da hun selv blev gift. Og det tyktes hende, den anden var blit ved at være barn paa sæt og vis. Som et barn hadde hun set ut, der hun sat over sin syke søn — et blekt, ræd barn som strævet for at holde sig stiv mot angsten og ulykken.

Det hændte at dyr stanset i voksteren, hvis de fik unger for tidlig. Ramborg hadde ikke været fulde seksten aar, da hun fik datteren, og siden var det som hun aldrig var kommet rigtig i vekst igjen; hun blev ved at være spæd og liten, uten frodighet og frugtbarhet. Hun hadde faat denne eneste gutten siden, og han var underlig utrivelig — vakker av ansigt, lys og fin, men saa ynkelig spæd og liten — hadde været sen til at gaa, og endda snakket han saa daarlig, at bare de som var om ham til hver dag skjønte noget av praten hans. Han var ogsaa saa sky og grætten mot fremmede, saa Kristin hadde neppe faat røre ved søstersønnen før nu. Vilde Gud og Hellig Olav unde hende lykke til at berge denne arme vesalingen — aa hun skulde takke for det alle dager. Saant et barn som denne moren var, hun kunde nu vel ikke orke at miste ham. Og hun skjønte, ogsaa for Simon Darre vilde det vist falde saare vanskelig at bære det vel, skulde den eneste sønnen hans bli tat fra ham —.

At hun var blit inderlig glad i maagen sin, det merket hun bedst nu da hun forstod, hvor haardt han led

i denne angst og sorg. Hun kunde nok skjønne sin fars store kjærlighet til Simon Andressøn. Endda undret hun sig paa om han ikke hadde gjort uret mot Ramborg, da han hastet slik med at faa dette giftermaalet bragt istand. For naar hun saa paa denne vesle søsteren her, saa syntes hun, Simon maatte dog være baade svært gammel og altfor tung og stø til at være husbond for dette unge barnet.

III.

Døgnene gik og Andres laa hen; der blev ikke større forandring hverken til værre eller til bedring. Værst var det at han fik næsten ikke søvn; gutten laa der med halvaapne øine og syntes ikke at kjende nogen, hoste og aandenød pinte hans lille magre skrot, og feberen flakket og steg. En kveld hadde Kristin git ham en svaledrik — da faldt der ro over ham, men om en stund saa hun, at barnet var blit blaablekt, huden kjendtes kold og klam. Hastig fik hun heldt varm melk i ham og lagt ophetede stener under hans fotsaaler, og saa turde hun ikke mere gi ham sovedrik — hun skjønte at han var for ung til at taale det.

Sira Solmund kom og bar helligdommene fra kirken til ham; Simon og Ramborg lovet bønnehold, faster og almisser, hvis Gud vilde høre dem og skjænke sønnen livet.

Erlend var bortom en dag; han vilde ikke stige av hesten og gaa ind, men Kristin og Simon kom ut i tunet og snakket med ham. Han saa svært bedrøvet paa dem. Allikevel, den minen hans hadde altid opirret Kristin underlig vagt og dumpt. Nok gjorde det ham vondt, naar han saa nogen være syke eller sorgfulde, men det var som han blev mest forvirret og brydd — han saa saa

inderlig raadløs ut, naar han syntes synd i folk.

Siden kom Naakkve eller tvillingerne hver dag til Formo og spurte om Andres.

Den sjette natten bragte ingen vending — men utpaa dagen syntes gutten litt bedre — var ikke saa het. Simon og Kristin sat alene inde hos ham ved middagstid.

Faren drog frem en forgyldt bulle, som han bar om halsen i en snor under klærne. Han bøiet sig ned over gutten, dinglet bullen for hans øine, stak den ind i barnets haand og klemte de smaa fingrer sammen omkring — men Andres syntes ikke at sanse.

Denne bullen hadde han selv faat da han var barn og hadde baaret den altid siden — hans far hadde hat den med sig fra Frankrike. Den var indviet i et kloster som het Sankt Mikaels berg, og der var et billede paa den av Sankt Mikael med store vinger; det likte Andres godt at faa se paa, fortalte Simon imens ganske sagte. Men vesalingen trodde at det var en hane; han kaldte englenes høvding hanen, han —. Langt om længe hadde han da faat lært gutten til at si engelen. Men en dag de stod i tunet saa Andres at hanen tugtet en av hønerne sine: «engelen vred nu, far,» sa han da.

Kristin saa bønlig op paa manden — det skar hende i hjertet at høre paa ham, endda Simon talte saa jevnt og rolig. Og hun var saa utslitt av alle disse vaakenætterne; hun skjønte at hun orket ikke godt komme paa graaten nu —.

Simon stak bullen ned under skjortelinningen igjen: «Aaja. Jeg skal gi en treaars okse til kirken paa Sankt Mikaels kveld hver høst saa længe jeg lever, hvis han vil bie litt med at hente denne sjælen. Han maatte nu vel være som en ribbet kjykling paa skaalvegten

ogsaa, Andres, saa liten —» men da han prøvet at le, brast det litt i stemmen.

«Simon, Simon!» bad konen.

«Ja det gaar som det er laget, Kristin. Og Gud selv raader for det; han vet vel bedst —» faren sa ikke mere og stod og saa ned paa sønnen.

Den ottende natten vaaket Simon og en av ternerne, mens Kristin blundet litt borte paa bænken. Da hun vaagnet, sov piken. Simon sat, som han hadde sittet de fleste nætterne, i bænken ved hodegjærdet; han sat med ansigtet bøiet ned mot sengen og barnet.

«Sover han?» hvisket Kristin og gik fremtil.

Simon løftet hodet. Han strøk sig med haanden over ansigtet; hun saa at han var vaat paa kinderne, men han svarte stille og rolig:

«Nu tror jeg ikke, Kristin, at Andres skal faa søvn, før han kommer under torven i viet muld —»

Kristin stod — det var som hun stivnet. Langsomt bleknet hun under solbrændtheten, blev hvit helt ut paa læberne.

Saa gik hun bort til kroken og tok sine ytterplagg.

«Du faar lage det slik —» hun talte som hun var tør i hals og mund, «saa du er alene her, naar jeg kommer tilbake. Sit hos ham du — og naar du ser mig stige ind, saa mæl ikke ord, og mæl aldrig ord om dette siden, ikke til mig og ikke til nogen. End ikke for presten din —»

Simon reiste sig, kom langsomt bortover til hende. Han ogsaa var blit blek.

«Nei — Kristin!» Han talte næsten uhørlig. «Jeg — jeg tør ikke — at du gaar den gang —»

Hun klædde paa sig kaapen, fandt en linduk fra kisten i kroken, foldet den sammen og gjemte i barmen.

«Jeg tør. Du vet det, ingen maa gaa nær os siden, før jeg roper — ingen maa gaa nær os siden eller tale til os, før han vaagner og har talt selv —»

«Hvad tænker du far din vilde mene om dette,» hvisket han, svakt som før. «Kristin — gjør det ikke —»

«Før har jeg gjort det som tyktes far min uret — da var det bare for at fremme min egen lyst —. Andres er *hans* kjød og blod ogsaa — *mit* eget kjød, Simon — min eneste søsters søn —»

Simon aandet tungt og skjælvende; han stod og saa ned.

«Men vil du ikke at jeg skal friste dette yderste raadet —» han stod som før med bøiet hode, svarte ikke. Da tok hun det op igjen og visste ikke om at der kom et underlig halvsmil, næsten haanlig, om hendes hvite læber:

«Vil du, jeg skal ikke gaa?»

Han snudde hodet til siden, og hun gik forbi ham, steg lydløst ut igjennem døren og lukket stilt efter sig.

Det var stappende mørkt ute og smaa gust av søndenvind, saa alle stjerner blafret og blunket urolig. Hun var ikke kommet længer end op i gaten mellem gjærderne, og hun kjendte det som hun var gaat ut i selve evigheten. En endeløs færd bak sig og foran sig. Som hun aldrig skulde komme ut av det, hun hadde steget ind i, da hun traadte ut i denne natten —.

Selve mørket var som en magt, hun klemte sig frem imot. Hun traadte i sleipt — veien var oprotet efter lokjøringen og det tinet i søndenveiret. Med hvert fotefjed maatte hun rykke sig løs fra natten og raakulden som klisset om hendes føtter, suget sig opover og tynget hendes klædningskanter. Et og andet faldende blad strøk forbi hende — som et levende liv i mørket

rørte ved hende, lempelig, trygt paa sin overmagt: gaa tilbake du —»

Da hun kom op paa tjodveien, blev det lettere at gaa: den var græsgrodd, hun blev ikke stikkende med føtterne i søle. Hun kjendte sit ansigt stivnet som sten, kroppen spændt og strag — hvert skridt bar hende ubarmhjertig mot skogholtet som hun maatte igjennem. Det steg op i hende som en indvendig lamhet — umulig turde hun gaa gjennem det stykke mørke — men hun tænkte ikke paa at snu. Hun kjendte ikke til kroppen sin for rædsel, og imens blev hun ved at skride fremover som i søvne, traadte sikkert over sten og røtter og vasdepler, ubevisst vár for ikke at snuble, komme ut av det jevne skridt og gi rædselen overvold over sig.

Nu suste granerne nærmere og nærmere i natten; hun gik ind mellem dem, like søvngjængerrolig. Hun sanset hver lyd og turde neppe blunke med øinene for mørket. Elveduren, de tunge suk i baren, et bækkesilder over stener som hun gik frem imot og kom forbi og gik videre. Engang rullet en sten oppe i uren som om noget levende hadde rørt sig der — sveden brast ut over hele kroppen hendes, men hun vaaget hverken sagtne eller skynde paa sin gang for det —.

Kristins øine var nu saa vænnet til mørket, at da hun kom ut av skogen, kunde hun skjelne — det blikket litt i elvens baand, i vand utpaa myrerne. Jorderne skilte sig ut av svartheten, husklyngerne syntes som kjerner av mulm paa dem. Himmelen tok vist ogsaa til at lysne høit over hvor hun gik — hun følte det, men hun vaaget ikke se opover de himlende høie svarte bergsider. Men hun visste at det maatte snart være den tid, da maanen skulde staa op —.

Hun fristet minde sig selv — om fire timer er det dagen: folk gaar ivei med dagens sysler paa alle gaar-

der i bygden — luften graaner av gry, det lysner indover hφerne. Da er det ikke lange veien — i lyse er det ikke langt fra Formo til kirken. Og da hadde hun selv været indom hus længe. Men det bares for hende, at da maatte hun være en anden end den hun var, da hun gik ut —.

Hun visste — hadde det gjældt et av hendes egne bφrn, da hadde hun ikke turdet ta paa sig at friste dette yderste raadet. Snu Guds haand, naar han rakte den ut efter en levende sjæl. Da hun sat over sine egne syke smaabφrn, da hun var ung og hendes hjerte blodig φmt, hadde hun prφvet at si, naar hun syntes, hun maatte bryte ned i angst og hjertekval: Herre, du elsker dem bedre end jeg — og ske din vilje —.

Men nu gik hun her inat og trodset sin egen rædsel —. Dette barnet som ikke var hendes, det *vilde* hun berge, hvad hun saa berget det til —.

— For du ogsaa, Simon Darre, tok imot, da det gjaldt det kjæreste du eiet paa jorden, mere end et menneske kan ta imot med fuld hæder —.

Vil du, jeg skal ikke gaa —. Og han hadde ikke været mand for at svare. Inderst inde visste hun — døde barnet, saa vilde nok Simon orke at bære det og. Men hun hadde slaat ned paa ham i den eneste stund, hun saa at han var paa nippet til at bryte sammen — hun grep den og bar avsted med den. Den løndom skulde hun ha med ham — at han visste, hun hadde ogsaa set ham, engang *han* ikke stod fast paa føtterne sine —.

For han hadde faat vite for meget om hende. Av den mand som hun vraket hadde hun tat imot hjælp, hvergang det gjaldt at berge den hun valgte. Den beileren som hun kastet fra sig, det var manden som hun hadde vendt sig til, hvergang hun trængte at nogen skulde verge hendes elskov. Og aldrig hadde hun bedt

Simon forgjæves — gang paa gang hadde han traadt frem foran hende, dækket hende med sin godhet og sin styrke.

— Saa hun gik denne nattegang for at faa kastet av sig litt av gjældsbyrden, som hun indtil denne time ikke hadde skjønt klart var saa knugende tung.

Simon hadde tvunget hende til at skjønne tilslut, han var den sterkeste — sterkere end hun selv og sterkere end den mand hun hadde valgt at gi sig bort til. Hun hadde vist skjønt det helt fra den stund de tre møttes ansigt til ansigt paa det skammelige stedet i Oslo — endda hun vilde ikke se det da, denne rundkindede, fetlagde gapmund til gut var sterkere end —.

Saa gik hun her og turde ikke kalde paa et godt hellig navn, og hun tok paa sig denne synd for at faa — hun visste ikke hvad — var det hevn — hevn for hun var blit tvunget til at se, han var mere høisindet end de to —.

Men nu skjønner du ogsaa, Simon — naar det gjælder livet for den som en elsker mere end sit eget hjerte — saa griper et armt menneske efter alt, alt —.

Maanen var kommet over fjeldranden, da hun gik opover bakken til kirken. Igjen var det som hun maatte ride over en ny baare av rædsel — maanelyset laa som tyndt kingel over den tjærebredde masse; kirken selv stod forfærdelig og truende svart under det tynde slør. Første gang saa hun korset utenfor paa volden og turde ikke gaa bort, hilse det signede træ. Hun krøp over der hvor hun visste at kirkegaardsgjærdet av torv og sten var lavest og lettest at komme over.

En og anden liksten glinset som vand nedi det lange, duggede græs. Kristin gik bent over kirkegaarden ned til fattiggravene ytterst ved gjærdet i syd.

Hun gik dit hvor en fattig indflytter i bygden laa.

Manden hadde frosset ihjel paa fjeldet en vinter; de to morløse døttrene hans blev ført om i legd, til Lavrans Bjørgulfsøn bød til at beholde dem for Kristi skyld og la dem lære op. Da de blev voksne og artet sig vel, hadde hendes far selv lett op hæderlige arbeidsomme mænd til dem og giftet dem bort med ku og kalv og sauer, Ragnfrid gav dem opredt seng og jerngryte — nu sat de som velbergede hustruer efter sine kaar. Den ene hadde været Ramborgs terne, og Ramborg hadde baaret barn til daapen for hende —.

Saa faar du unde mig en torv av taket dit, Bjarne, til Ramborgs søn. Hun la sig ned paa knæ og drog ut dolken sin.

Svetten prikket iskoldt paa hendes pande og overlæbe, da hun grov fingrene ind under den duggvaate torv. Det holdt igjen fra mulden — bare røtter — hun snittet dem over med dolken.

I gjengave maa draugen ha guld eller sølv som er arvet gjennem tre ætledd. Hun drog av sig den lille guldring med rubinerne som hadde været hendes farmors fæstensring — barnet er far mins avkom. Hun dyttet ringen saa dypt ned i jorden som hun kunde, svøpte torven ind i linklædet og dækket mose og løv over det sted, hvor hun hadde tat den.

Da hun reiste sig op, skalv benene under hende, saa hun maatte staa litt, før hun kunde snu sig. Hvis hun saa under armbogen nu, saa kunde hun se dem —.

Og det drog saa forfærdelig i hende, som de vilde tvinge hende til at gjøre det —. Alle de døde som hadde kjendt hende før i verden. Er det dig, Kristin Lavransdatter — kommer du hit slik —. Arne Gyrdssøn i graven utenfor den vestre indgang. Ja Arne, du tør nok ved at undre dig — jeg var ikke slik, den tid du og jeg var kjendte —.

Saa steg hun over muren igjen og gik nedover.

Maanen lyste over bygden nu. Jørundgaard ute paa flaten — duggen glittret i græsset paa alle tak. Hun saa ditned, næsten sløvt —. Det var som hun selv skulde være død fra det hjemmet og alle der — døren stængt for altid mot hende som vandret forbi oppe paa veien inat —.

Fjeldet skygget næsten hele veien hun gik tilbake. Det blaaste mere nu — bent imot hende kom den ene vindkulen efter den anden —. Vissent løv blaaste imot hende og vilde vise hende tilbake dit hun kom fra sidst —.

Ikke trodde hun at hun fór uten følge heller. Det lød som listende trin i veien bak hende ret som det var. Er det dig, Arne —. Se dig tilbake, Kristin, se under armbogen, fristet det —.

Endda var det ikke som hun var rigtig ræd længer. Bare kold og nummen, syk av lyst til at gi sig over og segne ned. Efter denne natten kunde hun vist ikke bli ræd mere her i verden —.

Simon sat paa sin vante plads ved sengens hodegjærde, lutet indover mot barnet, da hun aapnet døren og steg ind. Et kort nu saa han op — Kristin undret sig paa om hun var blit seende like slitt og herjet og gammel ut paa denne stunden. Saa bøiet Simon sit ansigt helt ned og gjemte det mot armen.

Han ravet litt, idet han reiste sig. Han vendte ansigtet bort fra hende da han gik forbi og bortover mot døren, dukket i nakken og skuldrene.

Kristin tændte to lys og stillet dem paa bordet. Gutten aapnet øinene litt, saa op, underlig bevisstløst, gren litt og prøvet snu hodet fra lyset. Da Kristin la den lille kroppen tilrette, som en lægger ut et lik, forsøkte

han ikke at skifte stilling — han tyktes være for svak til at kunne røre sig.

Saa dækket hun linklædet over hans ansigt og bryst og la torvstrimlen tversover.

Dermed slog rædselen over hende paany, som et sjøbrott.

Hun maatte sitte ved sengen. Vinduet var like over den bænkestubben. Hun turde ikke sitte med ryggen til det — bedre at se dem i øinene, hvis nogen stod utenfor og saa ind. Hun drog karmstolen bort til sengen, sat snudd mot ruten — natten presset stummende svart indpaa, ett av lysene speilet i glaset —. Kristin stirret stivt imot det, krystet fingrene om stolkarmene saa knokerne hvitnet og armene hendes skalv indimellem. Hun følte ikke sine egne ben, saa kolde og vaate var de — hun sat og hakket tænder av gru og av kulde, og svetten randt som isvand nedover hendes ansigt og ryg. Hun sat urørlig — gløttet bare av og til lynsnart bort paa linklædet som steg og sank ganske litt med barnets aandedrag.

Endelig tok det til at graane paa ruten. Hanegal skingret. Og saa hørte hun mænd i tunet — de gik til stalden —.

Slap faldt hun tilbake mot stolryggen, skalv som i kramperier og prøvet at finde en stilling, saa benene hendes skulde ikke sprelle og rykke slik med skjælvingen.

Da rørte det sig sterkt under linklædet — Andres karret det væk fra ansigtet sit, sutret grættent — han kjendte til sig paa et vis, for han gryntet sint mot hende, da hun fór op og bøiet sig over ham —.

Hun rev til sig duken og torven, styrtet bort og stappet ris og ved ind i ovnsmunden og slængte draugegodset ind i den friske, fræsende nyild. Men saa maatte

hun staa litt og støtte sig til væggen — taarerne silte nedover Kristins ansigt.

Hun øste op melk av den lille gryten som stod ved varmen og bar bort til barnet — Andres var alt sovnet igjen. Han syntes at sove sundt nu —.

Saa drak hun melken selv. Det smakte slik at hun maatte hvælve i sig to-tre øser av den varme drik.

Endda turde hun ikke tale — gutten hadde ikke sagt et ord som var til at skjønne. Men hun stupte ned paa knæ ved sengefoten og læste indi sig uten lyd:

> Convértere, Dómine, aliquantulum; et deprecáre super servos tuos. Ne ultra memineris iniquitátis nostræ: ecce respice; pópulus tuus omnes nos —[1]

— Ja, ja, ja, det var en forfærdelig ting som hun hadde gjort —.

Men det var deres eneste søn. Hun, hun hadde syv! Skulde hun ikke friste *alt* for at berge sin søsters eneste søn —.

Alt det som hun hadde tænkt inat — det var bare nattens forvildelse. Hun hadde da ikke gjort det for andet end hun orket ikke se det barnet dø mellem hænderne sine —.

Simon — han som aldrig hadde sveget hende. Han som hadde været trofast og god mot hvert mors barn, det hun visste — og bedst mot hende og hendes. Og denne sønnen som han elsket mere end sine egne øiestener — skulde hun ikke forsøke alt for at frelse guttens liv —. Selv med en synd —.

Ja, det var syndig, men Gud, straf det paa mig. Det

[1] Vend tilbake til os, Herre, og lad os bede for dine tjenere. Ps. 89. — Vær ikke saa saare vred og kom ikke misgjerninger evindelig i hu; se dog, vi er alle dit folk. Es. 64.

vesle vakre menløse barnet til Simon og Ramborg. Gud vilde ikke straffe det paa Andres —.

Hun var borte og bøiet sig over sengen — aandet ned paa den ene lille vokshvite haanden. Kysse den turde hun ikke — han maatte ikke vækkes —.

Lys og skyldfri. — Det var i de rædselsnætterne da de sat alene igjen paa Haugen, at fru Aashild hadde fortalt hende om dette — sagt hende om sin gang til gravgaarden i Konungahelle: «det, Kristin, er vist det sværeste jeg har tat paa mig.» — Men ikke var Bjørn Gunnarssøn et menløst barn, da han laa der og Aashild Gautesdatters systrunger hadde kommet for nær hans hjerte med sverdene sine. Han var blit den enes banemand, før han selv stupte, og den anden blev aldrig karsk mand efter den dag, da han hadde skiftet hugg med herr Bjørn —.

Kristin stod ved glaset og saa ut i gaarden. Folk færdedes husimellem med dagens sysler. Nogen smaa kviekalver gik ute i tunet — de var saa vakre —.

I mørket vokser saa mange slags tanker — likesom hine slørfine vekster som gror nedi sjøen og vugger og bølger underlig trolskfagre — lokkende og skræmelige eier de en selsom mørk dragning saa længe de gror indi sit levende, rindende mulm. Saa er det bare en slimet brun klyse, naar ungerne røsker dem ind i baaten. I natten gror saa mange rare tanker som baade skræmmer og lokker. Det var vist broder Edvin som hadde sagt engang, at de fordømte i Helvede vilde ikke selv skilles fra sin pine — hadet og sorgen var deres vellyst — derfor var det at Kristus ikke kunde frelse dem. Dengang hadde dette syntes hende vild tale —. Det isnet koldt gjennem hende, nu begyndte hun at skjønne, hvad munken hadde ment —.

Hun bøiet sig over sengen igjen — søp ind lugten av

smaabarnet. Simon og Ramborg skulde ikke miste ham. Selv om det nu ogsaa var slik at hun trængte rette sig op i Simons øine — vise ham, at hun gad ogsaa andet end ta imot av ham. Hun hadde trængt til at vaage sig for ham til gjengjæld —.

Saa knælte hun ned igjen, læste op og op igjen saa meget som hun kunde av psalteret —.

Denne morgen gik Simon ut og saadde vinterrug paa den nybrutte aker syd i lunden. Han hadde faat det for sig at han maatte late som det tyktes ham rimelig, stellet paa gaarden gik sin vante gang. Tjenestekonerne var blit op i under da han kom ind til dem inat og sa, at Kristin vilde være alene med gutten, til hun selv sendte bud efter dem. Til Ramborg sa han det ogsaa, da hun vaagnet — Kristin hadde bedt at ingen skulde gaa nær fruerstuen idag.

«Ikke du heller?» spurte hun fort, og Simon sa nei. Det var da, han hadde gaat ut og hentet saaløipen.

Men efter dagmaalstid blev han oppe paa gaarden — han orket ikke gaa langt fra husene. Og han likte ikke Ramborgs øiesyn. En stund efter middagshvilen kom det: han stod nede ved kornlaaven; da saa han husfruen fare over tunet. Han sprang efter — Ramborg kastet sig mot fruerstudøren, dundret paa den med knytnæverne og skrek saa det skingret, at Kristin skulde lukke op.

Simon tok omkring hende, godsnakkende — da bøiet hun sig fort som lynet og bet ham i haanden; han saa at hun var som et rasende dyr:

«Det er *mit* barn! Hvad har dere gjort med sønnen min?»

«Du vet nu vel det at søster din gjør ikke Andres

andet end det som godt er,» — da han tok i hende igjen, stretet hun imot og skrek.

«Kom nu,» sa manden og gjorde sig barsk i maalet: «Ramborg — skjæms du ikke for husfolket vort —»

Men hun blev ved at skrike:

«Han er vel min, vet jeg —. Ikke var du hos os, da jeg fødte ham, Simon,» ropte hun, «vi var dig ikke saa dyre da —»

«Du vet vel selv hvad jeg hadde mellem hænderne da,» svarte manden træt. Han slæpte hende nedover mot stuen, han maatte bruke magt.

Siden turde han ikke gaa fra hende. Ramborg faldt til ro efter hvert, og da kvelden kom, føiet hun sig og lot ternerne klæ av sig.

Simon blev sittende oppe. Døttrene hans sov borte i sin seng, tjenestekvinderne hadde han sendt ut. Engang han reiste sig og gik frem paa gulvet, spurte Ramborg fra sengen — hun var lysvaaken i røsten — hvor han skulde hen.

«Jeg tænkte at lægge mig nedpaa litt hos dig,» svarte han efter et øieblik. Han tok av sig yttertrøien og skoene, krøp ind mellem felden og det uldne teppet. Saa la han en arm ind under hustruens nakke: «Jeg skjønner vel det, Ramborg min, at denne dagen har været lang og tung for dig —»

«Hjertet dit slaar saa haardt, Simon,» sa hun litt efter.

«Ja du vet, jeg er ræd for gutten, jeg og. Men vi faar bie med taalemod, til Kristin sender os bud —.»

Han fór op i sengen — laa støttet paa albuen — forvildet saa han op i Kristins hvite ansigt — det var like over hans eget, glittrende vaatt av taarer i lysskjæret, hendes haand var paa hans bryst. Et øieblik trodde han — denne gangen hadde han ikke bare drømt det —.

Simon kastet sig tilbake mot hodegjærdet, med en kvalt jammerlyd la han armen over sit ansigt. Han kjendte sig syk, slik hamret hjertet i ham, saa rasende fort og haardt —.

«Simon, vaagn op!» Kristin rusket i ham igjen. «Andres roper paa far sin, hører du — det var det første ordet han mælte —» hendes aasyn straalte av smil, mens taarerne strømmet ustanselig.

Simon satte sig op, strøk sig over ansigtet nogen ganger. Han hadde nu vel ikke talt i ørsken, da hun vækket ham —. Han saa op paa Kristin som stod der foran sengen med en lygt i haanden.

Sagte, for ikke at vække Ramborg, sneg han sig ut med hende. Den syke kvalme sat for brystet hans endda. Han var tilmote som om noget holdt paa at briste inde i ham — hvorfor kunde han ikke faa slippe at drømme dette forfærdelige. Han som vaaken stred og stred for at drive alle slike tanker fra sig. Og naar han laa og sov, viljeløs og vergeløs, saa drømte han dette som djævelen selv maatte indgi ham — selv nu mens hun sat og vaaket over den dødssyke sønnen hans, drømte han som et umenneske —.

Det regnet, og ikke Kristin heller visste rigtig hvad tid paa natten det monne være. Gutten hadde været halvvaaken, men han hadde ikke snakket. Og først paa natten hadde hun syntes, han sov saa godt og trygt — hun vaaget sig til at ligge litt ned og hvile — med Andres i armen sin, saa hun maatte kjende, hvis han rørte sig. Saa var hun faldt isøvn —.

Gutten saa ørliten ut, der han laa alene i sengen, forfærdelig blek var han, men øinene var klare og ansigtet lyste op i smil, da han saa sin far. Simon gik ned paa knæ foran sengestokken, men da han vilde løfte den lille kroppen ind til sig, grep Kristin ham i armen:

«Nei, nei, Simon, han er utsvett og her er koldt —» hun dækket bedre om Andres. «Læg dig hellere ind til ham — saa skal jeg sende hit en vaakekvinde —. Jeg gaar ned i stuen og lægger mig frempaa med Ramborg nu —»

Simon krøp indunder dækket. Der var en varm grop hvor hun hadde ligget, en svak søt ilm efter haaret hendes paa hodedynen. Simon klaget sig ganske sagte engang — saa samlet han den lille sønnen ind til sig og klemte sit ansigt mot det fugtige, bløte barnehaar. Han var blit saa liten som ingenting at holde i armen, Andres, men han laa noksaa fornøiet og sa et litet ord av og til.

Saa tok han til at lete og karre i aapningen paa farens skjorte, kom med den lille klamme haanden ind paa mandens bryst og drog ut bullen:

«Hanen,» sa han velnøid, «der var den —»

Den dag da Kristin stod reisefærdig og skulde fare hjem kom Simon til hende i fruerstuen og flidde hende en liten trææske:

«Denne har jeg tænkt du vilde kanhænde like at ha —»

Kristin kjendte paa træskurden at det var hendes fars arbeide. Indi laa, svøpt i et stykke hanskeskind, en ganske liten guldspænde, sat med fem smaragder. Hun kjendte den straks — Lavrans hadde pleiet at bære den i skjortelinningen, naar han skulde være særskilt staselig klædt.

Hun takket Simon, men saa blev hun blodrød. Hun kom ihug medett, at hun hadde visst ikke set faren bruke dette smykke, efter hun var kommet hjem fra klosteret i Oslo.

«Naar gav far dig dette —?» Hun angret spørsmaalet i samme stund.

«Jeg fik det i avskedsgave, engang jeg skulde ride av gaarden —»

«Dette tykkes mig være altfor stor gave,» sa hun sagte og saa ned.

Simon smaalo og svarte:

«Du kan trænge at eie meget av slikt du, Kristin — naar den tid kommer at du skal sende ut alle sønnerne dine med fæstensgaver —».

Kristin saa paa ham og sa:

«Det vet du, Simon — jeg mener at de tingene som du har efter ham — du vet at jeg har dig saa kjær som du skulde været hans egen søn —»

«Gjør du det du —.» Han la haandbaken sin flygtig mot hendes kind og strøk nedover, og han smilte, et rart litet smil, mens han snakket som til et barn: «Jaja, Kristin, jeg har skjønt det —»

IV.

Noget senere paa høsten hadde Simon Andressøn et ærinde hos sin bror paa Dyfrin. Mens han var der, fik han en beiler til sin datter Arngjerd.

Saken blev ikke avgjort, og Simon var noget urolig og otteful i sindet, mens han red nordover. Kanske han burde slaat til, saa hadde barnet nu været velberget og han selv kvit al ængstelse for hendes fremtid. Kanske Gyrd og Helga hadde ret — det var vetløst av ham at han ikke grep til med begge hænder, naar han fik et slikt tilbud for denne datteren —. Eiken var større gaard end Formo, og Aasmund var selv eier for mere end tredjeparten; han vilde aldrig tænkt paa at

beile for sin søn til en mø som var slik byrdig som Arngjerd, lavættet og frændeløs paa morsiden, hvis det ikke var fordi Simon hadde tre markebol i gaarden som pant. De hadde maattet laane penger baade hos nonnerne i Oslo og paa Dyfrin, da Grunde Aasmundssøn kom i mandsskade for anden gang. Grunde blev vild, naar han var drukken — men ellers var han en retsindig og velment kar, sa Gyrd, og sikkert vilde han la sig lede av en saa forstandig og snil kvinde som Arngjerd var —.

Men det var det at Grunde var ikke mange aarene yngre end han selv. Og Arngjerd var ung. Og folkene paa Eiken vilde ha bryllupet alt ivaar —.

Det sat i Simon som et vondt minde — han tænkte ikke paa det, naar han kunde slippe. Men nu siden Arngjerds giftermaal var kommet paa tale, dukket det stadig op. En uglad mand hadde han været den første morgenen, da han vaagnet ved Ramborgs side. Han hadde vel ikke været mere ør eller kaat, da han gik iseng, end en brudgom skulde være — skjønt det hadde gjort ham underlig og vild i hugen at se Kristin mellem brudekonerne — og Erlend, den nye maagen hans, var mellem mændene som fulgte ham op i loftet. Og da han vaagnet næste morgen og laa og saa paa bruden som sov endda, hadde han kjendt det som en saar og vond skam dypt inde i hjertet — det var som han skulde ha handlet ilde med et barn —.

— Endda han visste at han kunde ha spart sig den sorgen.

Hun hadde ledd, da hun slog op de store øinene.

«Nu er du *min*, Simon» — hun tuklet med hænderne paa hans bryst. «Far min er din far og søster min din søster» — og han var blit klam av angst, for han tænkte, mon hun hadde kjendt at hjertet hans støkket i barmen ved disse ordene hendes.

Ellers var han vel fornøiet med sit giftermaal, det holdt han fast ved. Hans hustru var rik, av ypperlig slegt, ung og frisk, vakker og snil. Hun hadde født ham en datter og en søn — det skjønner en mand paa, naar han har prøvet at sitte i rigdom og ikke faa børn som kan holde boet sammen efter forældrene. To børn — og deres velstand var trygget — endda var han saa rik at han kunde skaffe Arngjerd et godt giftermaal —.

En søn til vilde han nok gjerne hat — ja han skulde ikke sørge om der kom baade ett og to børn til paa Formo. Men Ramborg var nok glad, saalænge hun slap. Saa det var godt for noget, det og. For han kunde ikke negte, det gjorde meget til hyggen i huset, om Ramborg var i godlaget. Han kunde nok ønsket at hun hadde hat et jevnere sind. Han visste ikke altid, hvordan han var stelt med konen sin. Og der kunde gjerne været mere greie paa stellet indom hus ogsaa, hjemme hos ham. Men ingen mand tør vente at han skal faa alle skaaler skjænket fulde, som ordet gaar —. Det blev Simon ved at si til sig selv, mens han red hjemover —.

Nu skulde Ramborg til Kruke i uken før Klemensmesse — det livet hende altid op at komme hjemmefra en stund —.

Endda Gud maatte vite hvordan det gik der borte — dennegangen. Det var det ottende barnet Sigrid gik med nu. Og han var blit skræmt, da han var indom hos søsteren, nu paa nedturen — hun saa ikke ut som hun orket stort mere —.

Han hadde ofret fire tykke vokskjerter til det gamle billedet av Jomfru Maria i Eyabu, som skulde være særskilt underkraftig, og lovet gode gaver, hvis Sigrid kom over det med liv og helse. For hvordan det skulde

gaa med Geirmund og alle børnene, hvis moren døde fra dem — nei, det kunde han ikke tænke —.

Og de levet svært godt sammen, Sigrid og Geirmund. Aldrig hadde hun hørt et umildt ord av manden, sa hun, aldrig hadde han latt en ting være ugjort som han trodde kunde glæde hende. Da han skjønte at Sigrid tæredes hen av længsel efter det barnet som hun hadde hat i sin ungdom med Gjavvald Arnessøn, hadde han faat Simon til at hente gutten, saa moren kunde faa ha ham hos sig en stund. Sigrid fik nu bare sorg og skuffelse av gjensynet med den bortskjæmte storingen. Siden hadde Sigrid Andresdatter klynget sig til sin husbond og de børnene hun hadde med ham, som en fattig syk synder klynger sig til prest og skriftemaal.

Nu syntes hun fuldglad paa et vis. Og Simon skjønte det nok — faa mænd var det saa godt at være sammen med som Geirmund. Han hadde saa vakkert et maal, at om han ikke snakket om andet end den hovtrange hesten, de hadde narret paa ham, saa var det mest som at lytte til harpeslaatt.

Stygg og rar av ansigt hadde Geirmund Hersteinssøn altid været, men før var han da sterk og vakker av legemsbygning og lemmer, den ypperste bueskytter, veidemand og fremfor de fleste i al idræt. Men for tre aar siden blev han krøpling — siden han kom krypende til bygds fra en jagtfærd, paa hænder og ett knæ, med det andet benet slæpende knust efter sig. Nu kunde han ikke gaa over stuegulvet sit uten stav og ikke komme op paa en hest eller kræke omkring paa de bratlændte jorderne sine uten hjælp. Uheld fulgte ham støtt, enstøring og raring var manden, litet dygtig til at skjøtte sin gaard og sin velfærd, narre ham i handel og vandel kunde hvert menneske som hadde hjerte til det. Men han var kunstfærdig med sine hænder, flink smed baade i træ

og i jern, klok og god i talen sin. Og naar denne mand tok harpen i sit fang, saa maatte folk le eller graate, eftersom Geirmund sang og lekte. Ja det var mest som at høre den ridderen som Geirmund kvad om, som lekte løvet av lindetræ og hornet av det kvike fé.

Saa tok de op stevet og sang med faren, de ældste børnene — det var vakrere at lyde paa end naar alle klokker gik i Biskopshamar. Det næstyngste barnet, Inga, kunde gaa, naar hun holdt sig i bænken, maal hadde hun ikke nemmet endda, men hun hullet og tonet dagen lang, og den vesle røsten hendes var saa fin og gran som en liten sølvbjelde —.

De bodde stappet sammen i en liten svart gammel aarestue, husbondsfolket, børn og tjenere. Loftet, som Geirmund hadde snakket i alle disse aarene om at bygge, fik han nu vel aldrig op — det var nok saavidt han hadde orket at faa bygget ny laave for den som brændte forleden aar. Men forældrene hadde ikke raad til at skille sig fra nogen av de mange børnene. Simon hadde tilbudt sig at ta til sig nogen av dem og fostre dem, hver gang han var paa Kruke — Geirmund og Sigrid takket, men sa nei —.

Kanske var hun allikevel den av søskendene hans, som hadde faat det bedst, tænkte Simon sommetider. Ja Gyrd sa at Astrid var vel fornøiet med den nye manden sin — de bodde langt syd i Ryfylke, og Simon hadde ikke set dem siden i bryllupet deres. Men Torgrimssønnerne trættet meget med stiffaren, nævnte Gyrd —.

Og Gudmund var svært saa glad og tilfreds —. Men skulde det være mands lykke, saa syntes Simon, han kunde uten synd takke Gud for at ikke far deres levet og saa det —. Saa fort det kunde ske for sømmelighets skyld efter Andres Darres død, hadde Gudmund drukket bryllup med denne enken sin som faren ikke vilde

høre om at han egtet. Dyfrinsridderen mente, at hadde han søkt ut til de to ældste sønnerne sine unge, rike og fagre møer av ypperlig slegt og uplettet rygte, og det var ikke blit mere end maatelig lykke av det for Gyrd og for Simon, saa maatte det nu vel bli den rene elendighet for Gudmund, hvis faren lot ham fare frem efter sin uvettige vilje. Tordis Bergsdatter var meget ældre end Gudmund, taalelig velstaaende og hadde ikke hat børn i sit første egteskap. Men siden hadde hun faat en datter med en av presterne ved Mariakirken i Oslo, og forresten sa folk at hun hadde været altfor blid mot andre mænd ogsaa — mot Gudmund Darre med, det første hun var blit kjendt med ham. Troldstyg var hun og uhøvisk og grov i munden til at være en kvinde, syntes Simon — men hun var kvik og vittig, forstandig og godmodig — han selv vilde likt Tordis godt, visste han — hvis hun bare ikke var blit gift ind i ætten deres. Men Gudmund trivdes saa det var stygt at se; nu var han snart like fet og tung som Simon selv — og det var ikke Gudmunds natur; i ungdommen hadde han været slank og vakker. Han var blit saa slaapen og lat, saa Simon kjendte lyst til at dænge gutten, hver gang han saa ham. Et forgjort naut hadde Gudmund været alle sine dager, det var saa — og at børnene hans tok vet efter moren, men utseende efter ham, var endda et held i uheldet —. Men Gudmund trivdes —.

Saa han trængte ikke græmme sig saa meget som han gjorde for den brorens skyld. Og paa sæt og vis var det vel ogsaa unødig at han kved slik for Gyrd —. Men hver gang han kom hjem til farsgaarden og saa, hvordan det stod til nu, saa slet det paa ham slik at han hadde rent vondt i hjertet, naar han fór derifra —.

Velstanden øket — denne maagen til broren, Ulf Saksesøn, var jo i kongens fulde gunst og naade nu, og

han drog Gyrd Andressøn med sig ind i ringen av de mænd som hadde mest magt og fordel i landet. Men Simon likte ikke karen — skjønte at det gjorde vist ikke Gyrd heller. Motvillig og litet glad gik Gyrd av Dyfrin den veien som hans hustru og hendes bror vilde — for at faa litt husfred.

Helga Saksesdatter var et trold —. Men det var vel mest de to sønnerne hans som voldte at Gyrd saa saa ut-forgræmmet ut nu. Sakse, den ældste, var vel seksten vintrer gammel nu —. Mest hver eneste kveld maatte hans skosvend lempe den hvalpen iseng, dritdrukken. Han hadde vist alt drukket sig fra vet og helse — han drak sig sagtens ihjel før han naadde voksenmands-alder. Og stort tap vilde det neppe være — Sakse hadde faat et stygt ord paa sig i bygden, saa ung som han var, for raaskap og overmod. Det var morens yndling; Gyrd elsket mest den yngste, Jon: Han hadde ogsaa meget mere slikt sind at han kunde blit til hæder for ætten, hadde han bare ikke været — ja han var litt forvokset, høiskuldret og skak i ryggen. Og saa hadde han etslags indvendig mén i magen — taalte ikke anden kost end velling og flatbrød —.

I samfølelsen med sin slegt hadde Simon Andressøn altid hat som en hemmelig tilflugt, naar hans eget liv tyktes ham — ja ukringt, eller hvad en skulde kalde det. Det tyktes ham gjøre meget mindre, hvis noget gik ham imot, om han hadde sine søskendes fremgang og held at huske paa. Hadde det bare været paa Dyfrin slik som der var i farens tid — da der raadet ro, tilfredshet og velgang paa gaarden — saa syntes Simon, det maatte gjort meget til at bøte hans lønlige uro —. Det var som om hans egne livsrøtter skulde være tvundet ind i søskendenes, etsteds dypt nede i muld og

mørke. Hvert hugg som ramte den ene, det vonde som tæret paa margen til en av dem, det fornam de alle —.

Gyrd ialfald og han selv hadde hat det slik — før ialfald. Nu visste han ikke saa sikkert om Gyrd kjendte det slik mere —.

Den ældste broren — og Sigrid — hadde han holdt mest av. Han husket — i opvekstaarene: han hadde kunnet sitte og se sig saa glad i den yngste søsteren at han *maatte* gjøre noget for at vise det. Saa eglet han sig ind paa hende, ertet og terget, lugget hende i fletterne, kløp hende i armene, for det var som han ikke kunde vise sin kjærlighet til hende paa anden maate, uten at bli skamfuld. Ertingen mellem dem maatte til, forat han uten undseelse kunde gi hende alt han gjemte bort av godsaker, ta den lille møen med sig i lekene sine, naar han bygget kvernhus i bækken, bygget gaarder til hende og skar siljefløiter til jentungerne om vaaren —.

Som et indsvidd merke sat mindet i hans sind om den dagen, da han fik vite om hele ulykken med hende. Vinteren igjennem hadde han gaat der og set at Sigrid holdt paa at sørge sig ihjel over sin døde fæstemand — men mere skjønte han ikke. Saa var det en søndag frem imot vaaren — han stod i svalen paa Mandvik og ærgret sig over kvinderne som ikke kom — ute paa tunet stod hestene med kirkesadler, og svendene hadde biet længe. Sidst blev han sint og gik ind i fruerstuen. Sigrid laa endda — forundret spurte han om hun var syk. Hans hustru sat paa sengekanten — der løp en skjælven over det blide, falmede aasyn, da hun saa op: «Syk er hun nok, det arme barnet — men endda mere tror jeg hun er ræd — for dig — og for dere frænderne sine — hvordan dere vil ta dette —»

Søsteren skrek høit, kastet sig hodestups over Hal-

frids fang og klamret sig til hende, tvindet de tynde, nakne arme om brorkonens liv —. Skriket skar i Simon saa han syntes hans hjerte graanet og blev blodløst ved det. Hendes smerte, hendes skam, randt ind i ham saa han kjendte ikke til sig — og saa kom angsten, saa han blev svett —. Far deres, hvad vilde han gjøre med Sigrid nu —.

Han var saa ræd, mens han laa og slet paa færden hjemover til Raumariket i førefaldet, at tilslut begyndte svenden, som var med ham og som ikke skjønte meget, at skjemte over det, han maatte av hesten ret som det var et ærinde. Fuldvoksen gift mand var han selv for længe siden, men han var saa ræd, naar han tænkte paa møtet med faren, at han fik bukrev —.

Saa hadde faren neppe mælt et ord —. Men han hadde faldt sammen — som rothugget. Endda kunde det hænde Simon, at idet han skulde til at sovne av, saa saa han det og var lysvaaken i samme nu. Faren som sat og rugget og rugget, med hodet bøiet ned paa bringen, Gyrd staar hos med haanden paa høisætets armlæne, litt blekere end vanlig, med nedfældte øine —.

«Gud være lovet hun var ikke her, da det kom op —. Det er endda godt hun er hos dig og Halfrid —» hadde Gyrd sagt, da de to var blit alene.

Det var den eneste gang at Simon hadde hørt Gyrd si et ord som kunde tydes som han ikke satte sin hustru fremfor alle andre koner —.

Men set det hadde han, hvordan Gyrd liksom visnet og kom bort, helt siden han var blit gift med Helga Saksesdatter.

Den tiden han var trolovet med hende — sagt meget hadde Gyrd aldrig, men hver gang han hadde set sin fæstemø, gik Gyrd og var saa skinnende vakker, saa

Simon blev rent underlig tilmote, naar han saa paa broren. Han hadde set Helga før, lot Gyrd om til Simon, men aldrig talt med hende og aldrig kunnet tænke, at hendes frænder skulde ville gi saa rik og skjøn en brud til ham —.

Gyrd Darres forunderlige skjønhet i ungdommen hadde Simon næsten følt som en ære for sig selv. Han var vakker paa en egen vindende maate — det var som om alle maatte skjønne, i denne fine og stille unge manden bodde godhet, høit sind, et modig og adelig hjerte. Saa blev han gift med Helga Saksesdatter — og saa var det som der ikke blev mere med ham —.

Faamælt hadde han altid været — men de to brødrene var altid sammen, og Simon greiet godt at snakke for dem begge. Simon var mundkaat, gjaldt for at ha et godt hode, var vennesæl — til drik og skjemt, til jagt og til skeid, til alslags ungdomsmorro hadde Simon venner i hobetal, alle like kjære og nære. Den ældste broren fulgte med — sa litet, men smilte sit vakre, alvorlige smil, og de faa ordene han talte gjorde likesom saa meget av sig —.

Nu taug Gyrd Andressøn som en laast kiste —.

Den sommeren da Simon kom hjem og sa til sin far, at Kristin Lavransdatter og han var enige om det, de ønsket begge at avtalen om dem maatte gaa tilbake — da visste Simon at Gyrd hadde skjønt det meste som laa under. At Simon holdt av sin fæstemø, at han hadde en eller anden grund til at gi op sin ret — og at denne grund var slik, saa Simon var indi sig som skoldet av smerte og harme. Gyrd hadde svært stilfærdig raadet faren til at la saken falde. Men til Simon hadde han aldrig ymtet om det med et ord, at han skjønte. Og Simon syntes, kunde han blit gladere i

sin bror end han hadde været alle sine levedager, saa maatte det været nu, for hans taushet —.

Simon *vilde* være glad og frisk tilmote, mens han red nordover mot sit hjem. Efter veien gjorde han sig ærinder indom hos sine venner opigjennem dalen, hilste paa, drak sig lystig — og vennerne sadlet sine hester og fulgte ham til næste gaard, hvor deres staldbrødre bodde. Det var saa godt og let at ride nu i barfrosttiden —.

Den sidste rasten red han i skumringen. Ølmodet var gaat av ham. Svendene hans var kaate og høimælte — men husbonden syntes at være rundet tør for latter og skjemtord — var vist træt.

Saa var han hjemme. Andres piltet efter, hvor faren stod og gik. Ulvhild kredset om sadelsækken — om han hadde ført hjem nogen gaver til hende. Arngjerd bar frem øl og mat, husfruen satte sig indtil, mens han aat, snakket og spurte om nyt. Da børnene hadde lagt sig, tok Simon Ramborg paa sit knæ, mens han bar frem hilsener og fortalte om frænder og kjendinger.

Det tyktes ham være en skam og en umandighet, hvis ikke han skulde kunne være tilfreds, slik som han sat i det —.

Dagen efter, Simon sat borte i Sæmundstuen, da kom Arngjerd ind til ham med mat. Han tænkte, det var likegodt at snakke med hende om beileren, mens de var toene, og saa sa han datteren om sin samtale med mændene fra Eiken.

Aanei, hun var litet vakker, tænkte faren — han saa op paa den unge pike, der hun stod op foran ham. Stutt og bredbygget, med kort, grovt og blekt ansigt; det graagule haaret var skjollet; nedover ryggen hang

det i to tykke fletter, men fremme over panden fliset det sig og tustet ned i øinene hendes, og saa hadde hun en vane med at stryke det tilbake ustanselig —.

«Det maa bli som I vil, far,» sa hun jevnt, da han hadde uttalt.

«Ja jeg vet, du er et godt barn, men hvad mener du selv om dette?»

«Nei jeg mener ingenting, jeg. I maa raade med dette, kjære far.»

«Det er slik, Arngjerd — jeg kunde unde dig at faa gaa fri nogen aar endda — for barnbyrd og omsut og ansvar — alt slikt som falder i konernes lod, naar de først er gifte. Men jeg tænker paa — kanhænde længter du efter at faa dit eget og bli selvraadende kvinde —?»

«Det haster ikke for min skyld,» sa piken og smilte litt.

«Du vet, blev du gift til Eiken, saa hadde du de rike frænderne dine like ved — bar er broderløs bak» — han saa det lille glimt i Arngjerds øine og det lønske smilet: «Jeg mener Gyrd, din farbror,» sa han fort, litt brydd.

«Ja jeg skjønner I mente ikke min frændekone, Helga —» saa lo de begge to.

Det hetet ind i Simons sind — av tak til Gud og Maria mø og til Halfrid som hadde faat ham til at kjendes ved denne datteren sin. Naar de kom til at le med hinanden slik, han og Arngjerd, saa trængte ikke han andet prov for farskapen til hende.

Han reiste sig, dusket av hende noget mel som hun hadde faat paa sig nedover ærmet: «end beileren da — hvad tykkes du om manden?» spurte han.

«Jo. Jeg liker ham, det litet jeg har set til ham —

og en skal vel ikke høre efter alt som sies —. Men I faar raade med dette, far —»

«Da faar det bli som jeg har sagt. Aasmund og Grunde kan bie en stund, om de da endda har den samme hugen, naar du blir litt ældre —. Ellers saa vet du, datter min, du skal faa raade selv med dit giftermaal, saavidt som du har vet til at dømme om dit eget bedste. Og vettet dit er godt nok det, Arngjerd —»

Han tok omkring hende. Hun rødmet, da faren kysset hende — og Simon kom ihug at det var nu vist aar og dag siden han sidst hadde gjort det. Ellers var han ikke av de mænd som var rædde for at ta bort paa konen sin i lyse eller skjemte med sine børn. Men det var altid som i skjemt — og Arngjerd —. Simon sanset med ett, at denne unge datteren var vist det eneste menneske her paa Formo som han en og anden gang snakket alvorlig med —.

Han gik bort, drog tappen ut av skaaret i sydvæggen. Gjennem den lille gluggen saa han utover dalen. Der var søndendrag i luften, og store graaskyer valt op nede hvor fjeldene møttes og stængte for synet. Naar et solstreif brøt igjennem, lyste alle farger saa inderlig margfulde. Lindveiret hadde slikket av den gustenbleke rim — jorderne var brune, granskogen blaasvart — og øverst efter fjeldpanderne strøk lyset med guldgul glans, hvor snaufjeldet tok til med lav og mose —.

Simon kjendte det som der var en forunderlig kraft at hente av høstvinden derute og den urolige glans over bygden. Kom der nu en rikelig Helgemesse-bløte, saa blev der vel kvernvand i bækkene, ialfald til frem under jul. Og han kunde faa sendt mænd tilfjelds og lægge op mose. Det hadde været saan tør høst — Laagen

randt tynet og liten mellem mælerne av gult grus og bleke stener.

Her nord i bygden var det bare Jørundgaard og prestebolet som hadde kvernhus i elven. Han hadde ulyst til at be om at faa male paa kvernen deres — og hele bygden skulde vel ogsaa dit med kornet sit. For Sira Eirik tok kvernleie. Og saa syntes folk han fik altfor god greie paa hvad de hadde av korn — han var saa glupsk til at kræve ind tiende. Men Lavrans hadde altid latt folk faa male vederlagsfrit paa sin kvern, og saa vilde Kristin at det skulde gaa paa samme maaten nu og —.

Bare han streifet hende med tankerne sine, tok det til at dirre sykt og spændt om hans hjerte —.

Det var dagen før Simons og Juda messedag; da hadde han altid brukt at gaa til skrifte. Det var for at ransake sig selv, faste og bede, han sat her i Sæmundsstuen idag, mens huskarlene tresket paa laaven —.

Det var snart gjort at huske sine synder — han hadde bandet, skrønet naar folk spurte om saker som ikke raket dem, den renen som han hadde skutt paa længe efter han hadde set paa solen at lørdagshelgen var gaat ind, og veidet søndag morgen mens folket i bygden hørte messen —.

Det som hændte nu sidst da gutten laa syk, det maatte og turde han ikke nævne. Men det var første gang i sit liv at han motvillig taug med en synd for sin sogneprest —.

Han hadde tænkt meget paa det og lidt vondt for det i sit hjerte. En hovedsynd maatte det vel være — enten han hadde hælet med trolddom eller likeut lokket et andet menneske til at fare med slikt —.

Angre det evnet han ikke heller — naar han tænkte paa at uten dette hadde vel sønnen hans ligget i jorden

nu. Men han gik og var ræd og nedknuget — speidet om barnet var blit noget anderledes efter det. Han syntes ikke, han kunde se det —.

Han visste at det hændte med mange slags fugler og vilddyr — hadde menneskehænder tat paa eggene eller dunungerne deres, saa vilde forældrene ikke vite mere av dem, men snudde sig fra avkommet. Et menneske som hadde faat fornuftens lys av Gud, kunde ikke gjøre slik — for ham var det ogsaa snarere blit slik, at naar han nu tok i sønnen sin, saa syntes han næsten ikke han var god for at slippe barnet ut av sine hænder igjen, saa ængstelig var han blit for Andres. Men samstundes kunde han skjønne, hvorfor de hedenske, ufornuftige dyrene fik slik avsky for ungerne sine ved det at de hadde været *rørt*. Ogsaa han kjendte det som om barnet hans paa noget vis var blit nedsmittet —.

Men han angret ikke — ønsket ikke at det ikke var skedd. Men han ønsket, det hadde været en anden end Kristin. — Det var ugreit nok for ham allikevel at de folkene bodde i bygden —.

— Arngjerd kom ind — spurte efter en nøkkel. Ramborg trodde ikke, hun hadde faat den igjen, siden manden sidst hadde brukt den.

Her blev mindre og mindre greie paa husstellet i denne gaarden —. Simon husket at han hadde git nøkkelen tilbake til sin kone; det var før han reiste sydover ogsaa —. Ja, jeg finder den vel da, mente Arngjerd.

Hun hadde slikt godt smil — og kloke øine — hun var ikke saa styg heller, tænkte faren. Og haaret hendes var vakkert, naar hun slog det ut til helg og fest, lyst og svært.

Erlends frilledatter hadde været vakker nok — der kom da ikke andet end ulykke av det —.

Men Erlend hadde hat den datteren med en fager og

ætstor kvinde. Erlend hadde vel aldrig giddet se bort paa slik en som Arngjerds mor. Han hadde slængt sin kaute vei gjennem verden — og skjønne og stolte fruer og møer hadde bare staat paa rad og budt ham sin elskov og eventyr —.

Hans egen eneste synd slik — de guttestrekerne da han var i kongsgaarden, regnet han ikke med — der kunde gjerne været litt mere stas med synden, naar han endelig skulde krænke sin gode og værdige hustru —. Set større paa hende Jorunn hadde ikke han heller — husket ikke engang hvordan det hadde kunnet bære til at han først kom ternen for nær. Han hadde turet ute meget den vinteren med venner og kjendinger, og naar han kom hjem til sin kones gaard, saa sat hun der og skulde gjæte ham, at han kom iseng uten at volde ulykker med ilden —.

Gjildere eventyr hadde ikke *det* været.

— Og desto mindre hadde han fortjent at det barnet skulde arte sig saa vakkert og bli ham til slik hugnad —. Og slike tanker burde han ellers ikke huse nu, han skulde tænke paa sin skriftegang —.

Da Simon i mørkningen gik hjem fra Romundgaard, duskregnet det. Han skraadde over akeren. I det sidste bleke skjær av dagslys skinnet stubben blekt og vaatt. Borte ved den gamle badstuevæggen laa noget smaat hvitt og lyste nedpaa bakken. Simon gik borttil og saa efter. Det var brotene av den franske skaalen som var blit sundslaat her ivaar — børnene hadde dækket bord paa en fjæl som laa over to stener. Simon raket bort i det med øksen og veltet ned —.

Han ærgret sig over sig selv med det samme. Men han kunde ikke like at bli mindet om den kvelden.

For at bøte litt paa det at han taug med en synd

hadde han talt til Sira Eirik om disse drømmene. Ja og saa fordi han trængte til at lette sit hjerte ialfald for *det*. Han stod færdig til at gaa — da kom det over ham medett — han maatte snakke om det. Og denne gamle halvblinde presten hadde været hans aandelige fader i mere end tolv aar —.

Saa gik han tilbake og knælte ned igjen ved Sira Eiriks fang.

Presten sat urørlig, til Simon hadde talt ut. Saa mælte han, den magtfulde røst kom gammel og sløret nu inde fra det evige tusmørke: Synd var det ikke. Hvert lem av den stridende kirke maatte prøves i bardager med fienden; derfor taalte Gud at djævelen søker ind paa en mand med mange slags fristelser. Saa længe en mand ikke kaster sine vaaben — saa længe han ikke sviger drottens merke, vaaken og medvidende samtykker i de syner som hin urene aand vil hildre ham med — saa længe er de syndige hugskot ikke synd —.

«Nei!» Simon blev skamfuld, da han hørte sin egen stemme.

Samtykket hadde han *aldrig*. Han pintes, pintes, pintes av det. Naar han vaagnet og hadde drømt disse syndige drømmene, kjendte han det, som han selv var blit voldført, mens han sov.

To fremmede hester stod bundet ved gjærdet, da han kom ind paa tunet. Det var Soten til Erlend Nikulaussøn og Kristins ridehest. Han ropte paa hestedrengen — hvorfor var de ikke sat ind? For fremmedfolket hadde sagt det trængtes ikke, svarte svenden grættent.

Det var en unggut som hadde stedt sig til Simon nu da han var hjemme — før hadde han tjent paa Dyfrin. Der skulde nu likesom alting gaa efter ridderskik, det hadde Helga faat til. Men trodde den tosken til Sigurd,

fordi om han selv heller gad snakke muntert og skjemtende til mændene sine og gjerne taalte et kaat svar av en tjener, at nogen kunde mukke mot husbonden sin her paa Formo, saa skulde djævelen —. Simon vilde til at rundskjelde karen — saa tok han sig i det; han kom jo like fra skriftemaal. Jon Daalk fik ta sig av denne nykommeren og lære ham at god bondeskik var like fast som hovmandsvæsenet paa Dyfrin —.

Saa spurte han bare taalelig blidt om Sigurd var kommet ut av berget iaar, og bad ham sætte ind hestene. Men han var ærgerlig —.

Det første hans øine møtte da han steg ind i stuen, var Erlends leende ansigt — lyset fra kjerten paa bordet faldt like over ham, der han sat i bænken og verget sig mot Ulvhild som stod paa knæ ved siden av ham og søkte at klore eller hvad det var — hun kavet med hænderne op mot mandens aasyn, mens hun lo, saa hun higstet —.

Erlend sprat op, vilde skyve barnet unna, men hun klænget sig til hans trøieærme og blev hængende ved hans arm, da han kom over gulvet, rank og let, og hilste maagen sin. Det var noget hun maset om; Erlend og Simon kunde neppe komme til orde.

Faren bød, heller barsk, at hun skulde bli med ternerne ut i ildhuset — de var netop blit færdige med at sætte paa bordet. Da møen mælte imot, tok han hende haardt i armen og rev hende fra Erlend.

«Der —!» Mostermanden tok en kvaeklump ut av sin mund og puttet den ind i barnets. «Ta den da, Ulvhild blomekind! — Den datteren din, maag,» sa han leende og saa efter møen, «blir vist ikke saa føielig som Arngjerd!»

Simon hadde ikke kunnet holde sig fra at fortælle sin

hustru, hvor vakkert Arngjerd tok denne giftermaalssaken. Men ikke hadde det været hans mening at hun skulde si det til Jørundgaardsfolket. Det var ulikt Ramborg ogsaa — han visste at Erlend likte hun litet. Han likte ikke — ikke at hun hadde talt om denne saken, og ikke at Ramborg var saa uberegnelig, og ikke at Ulvhild, liten unge som hun var, syntes at ynde Erlend saa meget — hun som mest alt kvindekyn —.

Han gik bort og hilste paa Kristin; hun sat i kroken indtil ovnsvæggen og hadde Andres i fanget. Gutten var blit svært glad i sin moster, den tiden hun pleiet ham mens han laa og frisknet til efter sin sygdom før i høst.

Simon skjønte at de maatte ha noget ærinde til ham, siden Erlend kom slik. Han slet ikke ned dørstokkerne paa Formo. Simon kunde ikke negte for at Erlend klarte svært godt den vanskelige stilling — naar det nu engang var blit mellem maagerne slik som det var. Erlend holdt sig unna den anden saa meget som han kunde, men de møttes saa ofte det trængtes for at der ikke skulde bli bygdesnak om uvenskap mellem frænderne, og da møttes de som de bedste venner; Erlend var stille og holdt sig litt tilbake, naar de var sammen, men hadde likevel et frit og utvungent væsen.

Da maten var baaret av bordet og øl sat frem, sa Erlend det:

«Jeg tænker du vil undre dig over mit ærinde, Simon — vi er nu her for at be dig og Ramborg i bryllup hos os —»

«Nu mener jeg du skjemter? Jeg vet ikke at du har folk i giftealderen paa gaarden din?»

«Det blir som en tar det, maag. Det er Ulf Haldorssøn —»

Simon slog sig paa laarene:

«Nu venter jeg at ard-okserne mine kalver til jul!»

«Du faar da ikke kalde Ulf en ard-okse,» sa Erlend leende. «Det er nok ulykken det, at manden har været altfor kaat —»

Simon plystret. Erlend lo igjen og sa:

«Ja du kan vite, jeg trodde ikke mine egne øren, da de kom tilgaards idag, Herbrandssønnerne fra Medalheim, og krævet at Ulf skulde egte søsteren deres.»

«Herbrand Rembas —? Men de er da rent unge drenger de — søster deres kan da ikke være saa gammel at Ulf —?»

«Hun er tyve vintrer gammel. Og Ulf nærmere femti. Ja.» Erlend var blit alvorlig. «Du skjønner det, Simon — de maa regne at dette er et maatelig gifte for Jardtrud; men det er det likeste av to vonde kaar, at hun blir gift med ham. Endda Ulf er en ridders søn og en velstaaende mand — trænger ikke søke sit brød i andenmands gaard. Men han fulgte os hit, fordi han hellere vilde leve sammen med os frænderne sine end sitte paa sin egen gaard i Skaun — efter det som hændte —»

Erlend taug litt. Hans ansigt blev vekt og vakkert. Saa tok han paa igjen:

«Nu agter vi, Kristin og jeg, at gjøre dette bryllupet hans som han kunde været vor bror. Det er meningen da, at Ulf og jeg rider sydover til Musudal og beiler paa Medalheim nu til uken som kommer. For syns skyld, skjønner du. Men nu hadde jeg tænkt at bære frem en bøn til dig, maag —. Jeg mindes, Simon, at jeg skylder dig meget. Men Ulf er ilde likt her i bygderne. Og du er saa høit hædret, saa faa mænd er dine jevninger — og jeg selv —» han drog paa skuldrene og lo litt. «Vil du gjøre saa vel, Simon, at du rider med os og er talsmand for Ulf? — Han og jeg har fulgtes, fra vi var gutter,» sa Erlend bedende.

«Det vil jeg, maag!» Simon var blit rød — han kjendte sig underlig brydd og svak ved Erlends aapenhjertige tale. «Alt jeg kan gjøre for at hædre Ulf Haldorssøn, det gjør jeg gjerne.»

Kristin hadde sittet borte i kroken med Andres — gutten vilde endelig at mosteren skulde klæ av ham. Nu kom hun frem i lyset — barnet sat halvnakent paa hendes arm og holdt hende om halsen.

«Dette er vakkert av dig, Simon!» sa hun sagte og rakte frem haanden. «For dette takker vi dig alle —»

Simon tok løselig om haanden et øieblik:

«Aa nei da, Kristin —. Jeg har da altid likt ham, Ulf — du kan vite, jeg gjør gjerne dette —» han rakte op efter sønnen, men Andres gjorde sig kostbar, spændte efter faren med smaa nakne føtter, lo og klynget sig til konen.

Simon hørte efter de to, mens han sat og snakket med Erlend om Ulfs pengesaker. Gutten skoggerlo alt i ett — hun kunde saa mange suller og barneregler, og saa lo hun med, kurrende blidt og bløtt, dypt nede i strupen. Engang han saa ditbort, hadde hun laget enslags vindeltrappe av fingrene sine, og Andres' fingrer var folk som gik opover den. Endelig fik hun ham i vuggen og satte sig bort til Ramborg. Søstrene smaasnakket sammen i hvisketone —.

Det var sandt nok, tænkte han, da han hadde lagt sig om kvelden — han hadde altid likt Ulf Haldorssøn. Og siden den vinteren i Oslo, da de sammen hadde stridt for at hjælpe Kristin, hadde han følt sig bundet til manden med etslags venskapsbaand. Han tænkte aldrig paa andet end at Ulf var hans likemand, en storhøvdings søn — og hans retsløse stilling i farsætten, siden han var avlet i hor, voldte bare at Simon blev endda

mere vár i omgang med Ulf — et sted paa bunden av hans eget hjerte bodde altid en bøn for Arngjerds velfærd. Men ellers var nu ikke dette nogen vakker sak at bli blandet ind i — den halvgamle karen og slikt et ungt barn. — Naa, om Jardtrud Herbrandsdatter hadde skjenet, da hun var paa tinget isommer, raket ikke ham — han var ikke skyldt til de folkene, og Ulf var nærfrænde av maagen hans.

Ramborg hadde uspurt budt til at hjælpe Kristin og gaa for borde i bryllupet. Det syntes han var vakkert av hende. Naar noget stod paa, saa synte da Ramborg altid, hvadslags folk hun var ættet fra. Jovisst var Ramborg snil —.

V.

Dagen efter Katrinsmesse holdt Erlend Nikulaussøn sin frændes bryllup, meget vakkert og staselig. Mange gode folk var kommet sammen — Simon Darre hadde sørget for det; han og hans kone var svært vennesæle i bygderne omkring. Begge presterne fra Olavskirken var der, og Sira Eirik viet huset og sengen — dette blev holdt for en ære, for Sira Eirik sang nu bare messen paa de høie helligdager og ydet prestetjeneste til nogen faa folk som hadde været hans skriftebørn i mange aar. Simon Darre læste op brevet om Ulfs tilgave og morgengave til bruden, Erlend talte meget vakkert til sin frænde over bordet, Ramborg Lavransdatter stod for bevertningen sammen med sin søster og var ogsaa med og klædte av bruden i loftet.

Endda blev det ikke noget rigtig gammens bryllup. Bruden var av en gammel og anset houldsæt der i dalen; hendes frænder og landsmænd kunde umulig mene at hun hadde faat jevngifte, naar hun nu maatte ta tiltakke

med en utbygding og en som tjente i andenmands gaard, selv om det var en frændes. Hverken Ulfs byrd, en ridders og rikesmands søn med sin terne, eller hans slegtskap med Erlend Nikulaussøn syntes Herbrandsønnerne at regne for nogen stor hæder —.

Bruden selv var nok hellerikke fornøiet med det, slik som hun hadde stelt sig. Kristin hørtes rent forsagt ut, da hun talte med Simon om dette — han var et ærinde inde paa Jørundgaard nogen uker efter bryllupet. Jardtrud maset paa sin mand, at de skulde flytte til hans eiendom i Skaun — graatende hadde hun mælt, saa Kristin hørte det, at det tyktes hende det værste, skulde barnet hendes bli hetende en tjenestekarls søn. Ulf hadde ikke svart noget paa det. De nygifte bodde i det huset som het raadsmandsstuen, siden Jon Einarssøn bodde der før Lavrans kjøpte hele Laugarbru og flyttet ham dit. Men dette navnet huget ikke Jardtrud. Og hun var harm fordi hun maatte ha sine kjør paa fjøset hos Kristin — var nok ræd for at nogen skulde tro, hun var Kristins tjenestekone. Det var nu rimelig og det, mente husfruen — hun fik la sætte op fjøs til raadsmandsstuen, hvis da ikke Ulf tok sin kone med og flyttet til Skaun. Og det vilde kanske være det bedste — han var ikke saa ung at det ikke skulde falde ham vanskelig at forandre sin levevis; kanske gik det lettere for ham paa et nyt sted —.

Simon tænkte, det kunde hun visst ha ret i. Og Ulf var ilde likt i bygderne. Han lot haant om ett og alt her i dalen. Dygtig og drivende gaardbruker var han, men han var uvant med mange ting paa denne kanten av landet — satte paa mere fé om høsten end han greiet fø frem — og naar nautene sturtet eller han likevel maatte hugge ned utpaa vaarparten av det utpinte bufeet, saa harmet han sig og skyldte paa at han var ikke

vant til kotkarlstellet her i bygden, hvor folket maatte gi skavet bark i fôret alt fra Paalsmessetider.

En anden ting var dette: I Trøndelagen var skikken mellem jorddrot og bygselsmænd efterhvert blit slik, at hin krævet landsleien i de varer som han trængte mest, høi, huder, mel, smør eller uld, selv om der var avtalt en viss vare eller penger, da fæstet blev sluttet. Og det var ogsaa jorddrotten eller hans ombudsmænd som regnet om værdierne fra en vare til en anden, noksaa egenmægtig. Men da Ulf kom med disse krav til Kristins leilændinger her i bygden, kaldte folk det overfærd og grov ulov — som det ogsaa var — og bygselsmændene klaget til husfruen. Hun talte Ulf tilrette, straks hun hørte om saken, men Simon visste at folk lastet ikke bare Ulf, men ogsaa Kristin Lavransdatter. Han hadde strævet at forklare overalt, hvor dette kom tilbake, at husfruen hadde ikke kjendt til Ulfs krav og at disse var hjemlet av skik og bruk, der manden var fra. Men Simon var ræd for at det hadde ikke nyttet stort — endda ingen likefrem sa ham imot op i hans aasyn.

Saa han visste neppe om han skulde ønske at Ulf blev hos hende eller fór bort. Hvordan hun skulde greie sig uten denne dygtige og trofaste hjælper, kunde han ikke skjønne. Erlend var aldeles uduelig til at ta husbondsstyret og sønnerne deres altfor unge. Men Ulf hadde alt tilstrækkelig egget op bygden mot hende — og nu kom dette til, at han hadde lokket en ung mø av velstaaende og anset æt i dalen. Men Gud skulde vite, Kristin slet haardt nok, allerede som hun nu hadde det —.

De var vanskelig stillet ellers ogsaa, Jørundgaardsfolket. Erlend var visst ikke bedre likt han end Ulf. Var Erlends første mand og frænde hoven og utæsken-

de, saa var husbonden paa sin blide, litt slaapne maate endda mere utfordrende. Erlend Nikulaussøn tænkte visst ikke paa at han egget folk op imot sig — han syntes ikke skjønne andet end at, rik eller fattig, saa var han den han altid hadde været, og drømte visst ikke om at nogen kunde kalde ham hovmodig for *det*. Han hadde lagt op raad om at reise oprørsflok mot sin konge, mens han var herr Magnus' frænde, lensmand og haandgangne mand, han hadde selv voldt disse planers nedfald med sin egen taapelige letfærdighet — men han tænkte visst aldrig paa at han kunde være sviemerket med niddings navn i noget menneskes øine for disse sakers skyld. Simon kunde i det hele ikke skjønne, at Erlend tænkte stort —.

Han var ikke god at bli klok paa: naar en sat i samtale med ham, var han langtfra dum, syntes Simon, men det var som han aldrig kunde finde paa at ta til sig selv de kloke og vakre ting han ofte sa. Det var rent umulig at huske paa, denne manden var snart gammel — kunde hat store børnebørn for længe siden. Naar en saa nøiere paa ham, saa var han baade furet i ansigtet og graasprængt i haaret — endda saa lignet han og Nikulaus sammen mere to brødre end far og søn. Han var like rank og mjaa som da Simon saa ham første gang, hans stemme like ung og klangfuld. Han færdedes mellem folk like fri og selvsikker, med denne litt døivde ynde i sit lag —. Altid hadde han mellem fremmede folk været noksaa stille og holdt sig tilbake — latt sig søke mere end selv søkt selskap, baade i medgang og i motgang. Men at ingen søkte hans selskap nu, syntes Erlend ikke sanse. Og hele ringen av herresveiner og storbønder opover og nedover i dalen, indgiftede og indgaat med hinanden som de var, harmet sig over denne høinæsede trønderhøvdingen som

av ulykken var kastet ned i deres midte og som endda regnet sig for at være altfor ætstor og kurteis til at søke lag med dem.

Men det som mest hadde sat vondt blod for Erlend Nikulaussøn var allikevel at han hadde draget Sundbumændene med sig i ulykken. Guttorm og Borgar Trondssønner var lyst utlæg i Norge, og deres parter av de store Gjesling-godser, ogsaa halvparten av odelsgodset, kom under kronen. Ivar av Sundbu maatte kjøpe sig forlik med kong Magnus. Da kong Magnus nu gav de forbrutte godser — ikke vederlagsfrit, sa folk — til ridderen Sigurd Erlendssøn Eldjarn, solgte Ivar og Haavard, den yngste av Trondssønnerne, som ikke hadde kjendt til sine brødres svikraad, sine parter av Vaage-godserne til herr Sigurd, som var søskendebarn av dem og av Lavransdøttrene: hans mor, Gudrun Ivarsdatter, var søster til Trond Gjesling og Ragnfrid i Jørundgaard. Ivar Gjesling flyttet til Ringheim paa Toten, en gaard som han hadde faat med sin hustru; hans børn kom vel til at bli hjemmestedt der hvor de hadde sin mødrene æt og odel. Haavard eiet endda meget gods, men det laa mest i Valdres, og nu hadde han ved sit giftermaal faat store eiendommer i Borgesyssel. Men det tyktes vaageværer og norddøler den største ulykke at den utgamle lendermandsætten var blit skilt fra Sundbu, hvor den hadde sittet og raadet for bygden, saa langt tilbake i tiden som folk visste frasagn om.

— En kort tid hadde Sundbu været i hænderne paa kong Haakon Haakonssøns trofaste lendermand, Erlend Eldjarn av Godaland paa Agder — Gjeslingerne hadde aldrig været varme venner av kong Sverre og hans ætmænd, og de hadde gaat med hertug Skule, da han reiste oprørsflok mot kong Haakon. Men Ivar unge hadde

faat Sundbu tilbake ved makeskifte med Erlend Eldjarn og giftet sin ældste datter Gudrun med ham. Ivars søn, Trond, hadde ikke gjort sin slegt ære paa noget vis, men de fire sønnerne hans var vakre, vennesæle og djerve mænd, og folk tok det tungt at de hadde mistet sin fædrenegaard.

Og før Ivar flyttet fra dalen hændte der en ulykke som voldte at folk endda mere sørget og harmet sig over Gjeslingernes vanskjæbne. Guttorm var ugift, men Borgars unge hustru sat efter ham paa Sundbu. Dagny Bjarnesdatter hadde altid været litt svaksindet og altid aapenlyst vist at hun elsket sin husbond rent til overmaal — Borgar Trondssøn var vakker, men noksaa løs av seder. Vinteren efter at han var rømt av landet gik Dagny sig ned i en raak paa Vaagevandet. Ulykkeshændelse blev det kaldt, men folk skjønte at sorg og savn hadde tat fra Dagny det vesle vettet hun hadde, og alle ynket inderlig den enfoldige, snille og vakre unge kvinde som hadde faat slik en udød. Harmen tok da overhaand mot Erlend Nikulaussøn som hadde bragt alle disse ulykker over de bedste folk i bygden. Nu kom det ogsaa paa tale, hvordan han hadde faret frem, da han skulde gifte sig med Lavrans Lagmandssøns datter — ja hun var jo av Gjeslingerne hun ogsaa, i morsætten —.

Den nye husbonden paa Sundbu blev ilde likt, endda ingen egentlig hadde noget at si paa Sigurd selv. Men han var egde, og hans far hadde gjort sig til uven med hvert menneske paa denne kanten av landet som hadde hat nogen handel med Erlend Eldjarn. Kristin og Ramborg hadde aldrig møtt denne systrungen sin. Simon kjendte herr Sigurd fra Raumarike — han var nærfrænde av Haftorssønnerne, og de var nærfrænder av Gyrd Darres kone. Men saa indviklede som disse sa-

kerne nu var, undgik Simon saa meget han kunde at møtes med herr Sigurd. Til Sundbu hadde han ikke hug til at fare nu, Trondssønnerne hadde været hans kjære venner, Ramborg og Ivars og Borgars koner hadde brukt at gjeste hos hverandre hvert aar. Herr Sigurd Erlendssøn var ogsaa meget ældre end Simon Andressøn — en mand paa nærmere de seksti aar.

Det tyktes derfor Simon Darre, at saa floket var alting blit ved det at Erlend og Kristin nu bodde paa Jørundgaard, at selv om deres raadsmands giftermaal i sig selv ikke kunde kaldes nogen stor tidende, saa var det nok til at gjøre stillingen endda mere ugrei. Ellers pleiet han aldrig at bry sin unge kone med det, hvis han hadde nogen vanskeligheter eller motgang. Men nu kunde han ikke holde sig fra at snakke litt om disse saker til Ramborg. Han blev baade forundret og glad, da han saa, hvor forstandig hun talte om det og hvor vakkert hun søkte at gjøre alt hun evnet for at hjælpe.

Hun var paa Jørundgaard hos sin søster meget oftere end tilforn, og hun lot aldeles fare sit mutte væsen mot Erlend; juledag, da de efter dagmessen møttes paa kirkebakken, kysset Ramborg ikke bare Kristin, men ogsaa maagen. Og hun hadde da altid før spottet saa ilde over disse utlandske fagterne hans — at han hadde brukt at kysse sin vermor til hilsen og slikt.

Det fór gjennem Simon, da han saa Ramborg lægge sine hænder om Erlends hals — han kunde da gjøre det samme med sin konesøster. Men han følte — han kunde ikke allikevel. Han hadde jo heller aldrig tat efter den skikken at kysse sine frændekoner — var blit saa utledd av sin mor og søstrene, da han bød til at

friste det naar han kom hjem, den tiden han var ved hirden og var kjertesvein.

I julegildet paa Formo bænket Ramborg Ulf Haldorssøns unge hustru paa en høi og hæderlig plads og viste baade ham og hende slik hæder som kunde sømme for brudefolk. Og hun fór til Jørundgaard og var hos Jardtrud, da hun fik barnet.

Det hændte en maaneds tid efter jul — to maaneder før tiden, og gutten var dødfødt. Nu lot Jardtrud rent ilde — hadde hun kunnet tænke at det skulde gaa slik, saa vilde hun ikke ha giftet sig med Ulf. Men nu var det gjort og kunde ikke hjælpes.

Hvad Ulf Haldorssøn mente om hele saken, visste ingen — han sa intet.

I uken før midfaste red Erlend Nikulaussøn og Simon Andressøn sammen syd til Kvam. Nogen aar før han døde hadde Lavrans sammen med etpar andre bønder kjøpt en mindre gaard der i bygden; nu vilde odelsmændene løse den til sig igjen, men det var noget uklart, hvordan her i sin tid var blit faret frem med lovbydningen og om sælgernes frænder hadde hævdet sin ret paa lovlig maate. Da boet efter Lavrans blev skiftet, var denne gaardpart og nogen andre mindre eiendommer, hvor det kunde bli retssak om hjemmelen, holdt utenfor, og søstrene delte da indtægterne av disse. Derfor møtte nu begge Lavrans' svigersønner for sine hustruer.

Der var kommet temmelig meget folk sammen, og fordi opsitterens kone og børn laa syke i stuen, maatte mændene ta tiltakke med at holde sit møte i en gammel skaale som stod paa gaarden. Den var svært forfalden og utæt, og folkene beholdt da sine skindkapper paa. Hver mand hadde sine vaaben liggende like

ved haanden og sverdet ved beltet — ingen var huget paa at stanse her længer end det trængtes. Men en matbit maatte de dog ha sig, før de fór bort, saa ved nonstid, da maalet var bragt til ende, tok mændene sine nisteskræpper, sat og aat med sækkene hos sig i bænken eller foran sig paa gulvet — bord fandtes ikke i skaalen.

For sognepresten i Kvam møtte hans søn, Holmgeir Moisessøn. Det var en slarvet og upaalitelig ung mand, som faa folk likte. Men hans far var meget avholdt og hans mor hadde hørt til en anset slegt; desuten var Holmgeir en stor og sterk kar, hidsig og snar til at fare paa folk; derfor gad ingen lægge sig ut med prestesønnen — der var ogsaa mange som syntes, han var kvik og vittig i talen sin.

Simon kjendte ham litet og tykte ilde om hans utseende — han hadde et langt og smalt og blekfregnet ansigt med kort overlæbe, saa de store gule fortænder gliste som paa en rotte. Men Sira Moises hadde været en god ven av Lavrans, og sønnen var, indtil faren ætledet ham, en tid blit fostret paa Jørundgaard, halvt som tjener og halvt som fostersøn. Derfor pleiet Simon altid at møte Holmgeir Moisessøn med venlighet.

Nu hadde han veltet en kubbe frem til aaren, sat og stak stykker av nisten sin — stekt trost og fleskebiter — ind paa dolken sin og varmet ved ilden. Han hadde været syk og hadde maattet faa fjorten dages indulgens, fortalte han de andre, som sat og tygget brød og stivtælet fisk, mens den gode lugt av Holmgeirs mat drev dem i næsen.

Simon var i ulag — ikke rigtig ærgerlig heller, men som litt flat eller flau. Hele eiendomssaken var vond at finde rede paa og de brevene som han hadde efter verfaren meget uklart skrevne, men da han red hjemmefra, hadde han likevel trodd, at han var kommet til et

rigtig skjøn — han hadde sammenlignet med andre brever. Men da han her ved møtet fik høre vidnernes utsagn og saa de brever som ellers blev lagt frem, skjønte han, at hans syn paa saken kunde ikke holdes oppe. Men ellers var der ingen av de andre mændene som bedre kunde finde greie paa det — sletikke sysselmandens lensmand, som ogsaa var der. Det kom paa tale, at saken maatte vel bringes til tings — saa tok pludselig Erlend til orde, bad om at faa se paa brevene.

Hittil hadde han sittet og hørt paa, mest som om han ikke skulde være part i saken. Nu var det som han vaagnet. Han læste omhyggelig alle brevskaper igjennem, nogen flere ganger. Saa gjorde han rede for saken, greit og kort — slik og slik lød lovbokens ord, og saan blev de gjerne tydet; de uklare og klossede vendinger i brevene maatte mene enten det eller det; kom saken for et ting, saa vilde der enten bli dømt slik eller slik. Derefter foreslog han en løsning som odelsmændene kunde være velnøide med, men som heller ikke var værst ufordelagtig for de nuværende eiere.

Han stod op, mens han talte, med den venstre haand hvilende let paa sverdhjaltet og brevbunken skjødesløst i den høire. Han førte sig, som han var den som ledet dette stevnet — men Simon skjønte at han tænkte ikke paa det selv. Slik hadde han været vant til at staa op og snakke, naar han holdt sysselmandsting i sit fylke — naar han vendte sig til en av de andre og spurte om ikke dette var slik, om de skjønte hvad han la frem — saa spurte han som han forhørte vidner — ikke uhøflig, men allikevel som det var hans sak at spørre og de andres at svare ham. Da han hadde uttalt, rakte han brevene til lensmanden, som om denne kunde været hans tjenestemand, satte sig, og mens de andre talte sammen og ogsaa Simon gav sit ord med i laget, hørte

nok Erlend efter, men dog paa en maate som om ikke han selv skulde være part i saken. Han svarte kort, greit og veiledende, naar nogen vendte ordet til ham — alt imens holdt han paa og skrapet med neglen nogen fettflekker som var kommet fremme paa hans kjortelbarm, rettet paa sit belte, drog sine hansker mellem hænderne og syntes at bie litt utaalmodig paa at maalet skulde bli ført tilende.

De andre tok ved den ordning som Erlend hadde foreslaat, og det var en som Simon kunde være taalelig tilfreds med; han hadde neppe kunnet vinde noget paa en retssak.

Men han var kommet i ulag. Han syntes selv det var altfor barnagtig, hvis han ærgret sig fordi maagen hadde skjønt saken og ikke han selv. Det var rimelig at Erlend visste bedre at tolke lovens ord og tyde uklare brever, siden det i aarevis hadde været mandens embede at retvise folk og forske i tvistemaal. Men det var kommet ham rent uventet: igaarkveld paa Jørundgaard, da han snakket med ham og Kristin om dette møtet, hadde ikke Erlend yttret nogen mening — han hadde visst bare hørt efter med ett øre. Jo det var klart at Erlend maatte være mere lovsterk end almindelige bønder — men det var som loven ikke rørte ham selv, der han sat og veiledet de andre med likesæl venlighet — Simon fik en uklar kjendsel av at Erlend paa en eller anden maate aldrig hadde vyrdet loven som rettesnor i sit eget liv —.

Og saa var det saa rart at han kunde staa op slik, aldeles ubrydd. Han maatte da vite at dette ledet alles tanker paa hvem og hvad han hadde været og hvordan hans stilling var nu. Simon følte at de andre sat og tænkte paa det — nogen harmet sig vel over denne manden som aldrig lest ænse hvad folk tænkte om ham.

Men ingen sa noget. Og da den blaafrosne klerken som var med lensmanden satte sig ned og tok skrivebrettet paa fanget, spurte han alt i ett Erlend, og Erlend stavet ham fore, mens han sat med nogen halmstraa, som han hadde tat op fra gulvet, tvinnet dem om sine lange brune fingrer og flettet dem til en ring. Da klerken var færdig, rakte han kalvskindet til Erlend; denne kastet halmringen bort i aaren, tok brevet og læste halvhøit:

«Alle mænd, som dette brev ser eller hører, sender Simon Andressøn av Formo, Erlend Nikulaussøn av Jørundgaard, Vidar Steinssøn av Klaufastad, Ingemund og Toralde Bjørnssønner, Bjørn Ingemundssøn av Lundar, Alf Einarssøn, Holmgeir Moisessøn Guds hilsen og sin —. Har I vokset rede?» spurte han klerken, som stod og blaaste paa sine frosne fingrer. «Være det eder kundgjort at da der var ledet fra Herrens byrd tusen vintrer og tre hundrede og otte og treti, fredag før midfaste søndag møttes vi paa Granheim i Kvams kirkesogn — — —

— Vi kan ta den kisten, Alf, som staar ute i kleven, og bruke den til bord,» snudde han sig til lensmanden og gav brevet tilbake til skriveren.

Simon husket hvordan Erlend hadde været, mens han færdedes mellem sine jevninger der nord. Selvsikker og freidig nok, der manglet ikke noget paa det — flaakjeftet og kaat — men altid med noget eget indsmigrende i sit lag: han var slet ikke likesæl med hvad de mente om ham som han regnet for sine likemænd og frænder. Tvertimot hadde han nok lagt meget vegt paa at vinde et godt omdømme der.

Underlig bittert og voldsomt følte Simon sig pludselig som ett med disse bønderne her fra dalen — som Erlend ikke vyrdet saapas at han gad undres, hvad de

tænkte om ham. For Erlends skyld var han blit det — for hans skyld hadde han skilt sig ut av høvdingernes og rikesmænds kreds. Det var godt nok at være den rike bonden paa Formo — ja men han kunde ikke glemme at han hadde snudd sig fra sine jevninger, frænderne og ungdommens venner, fordi han hadde gaat en slik tiggergang mellem dem, at han orket ikke møte dem igjen — orket snaut mindes det. For denne maagen sin hadde han saa godt som undsagt sin konge og steget ut av hirdmændenes rækker. Han hadde røbet sig for Erlend slik at han syntes det var bitrere end døden at mindes, naar det randt ham i hugen. Og Erlend var mot ham som om han intet skulde ha skjønt og intet husket. Det brydde ikke den karen stort, at han hadde skiplet en anden mands liv —.

Erlend snakket til ham i det samme:

«Vi faar se at gi os ivei vi, Simon, skal vi vinde hjem ikveld — jeg gaar ut og ser til hestene —» — Simon saa op, kjendte en rar, syk uvilje ved synet av den andens høie, vakre skikkelse. Under kappehætten bar han en liten sort silkehue som laa glat om hodet og var knyttet under haken — det smale mørke aasyn med de store lyseblaa øine dypt i skyggen under panden saa endda mere ungt og fint ut indi den. «— Og spænd igjen skræppen min da imens,» sa han fra døren, gik saa ut.

De andre mændene var blit ved at snakke om saken. Det var likevel underlig, mente nogen, at Lavrans hadde kunnet ordne dette med saa litet oversyn; den manden pleiet ellers vite hvad han gjorde — han var den mest erfarne bonde i alt som hørte til kjøp og salg av jord.

«Det er nok far min som bærer skylden for dette,» mælte Holmgeir Prestesøn. «Det sa han selv imorges — hadde han hørt paa Lavrans den gangen, saa skulde

alt været greit og klart. Men dere vet hvordan Lavrans var slik — mot presterne blev han altid føielig og spak som et lam —.»

Sin velfærd hadde da Lavrans i Jørundgaard brukt at skjønne likefuldt, mente nogen.

«Ja det mente han vel at han gjorde, naar han hørte paa prestens raad,» sa Holmgeir leende, «det kan være klokt det, ogsaa i timelige ting — saalænge en ikke skjeler til samme biten som kirken har fæstet øinene paa. —»

Merkelig from hadde nu Lavrans været, tykte Vidar — han hadde aldrig spart hverken gods eller fé, naar det gjaldt kirken eller fattigfolk.

«Nei,» sa Holmgeir fortænkt. «Ja hadde jeg været saa rik mand, saa kunde jeg vel ogsaa hat hug til at koste endel paa min sjæls hvile. Men ikke hadde jeg giddet øse ut av godset mit med begge hænder, slik som han gjorde, og saa endda gaat med røde øine og hvite kinder hver gang jeg hadde været hos presten og skriftet synderne mine — og Lavrans skriftet hver maaned han —»

«Angers graat er den hellige aands fagre naadegave det, Holmgeir,» sa gamle Ingemund Bjørnssøn, «sæl er den som kan graate synderne sine her i denne heimen, meget lettere slipper han i hin anden —»

«Ja da maa Lavrans være i Himmerike forlængst nu,» sa hin. «Slik som han fastet og aget sit kjøt — langfredagen laaste han sig ind paa bursloftet og pisket sig med en svepe, har jeg hørt —»

«Hold kjeft,» sa Simon Andressøn, dirrende av forbitrelse; han var blodrød i ansigtet. Om det var sandt som Holmgeir sa, visste han ikke. Men da han ryddet i sin hustrufars gjemmer, hadde han paa bunden av bokskrinet fundet en liten avlang træeske, og i den laa

en slik svepe som de i klostrene kalder disciplin; de sammenflettede lærremmer var mørkflekkede; det kunde være blod. Simon hadde brændt den — med enslags sorgfuld ærefrygt: han skjønte at han var kommet indpaa noget i den andens liv som Lavrans ikke hadde ment at levende mennesker skulde kjende til.

«— Han snakket nu visst ikke om det til tjenestedrengene sine, ihvorsom er,» sa Simon, da han turde trøste sig til at svare.

«Nei det er vel bare noget som folk har fundet paa,» svarte Holmgeir medgjørlig. «Han hadde nu vel ingen synder at bøte slik at han skulde trænge —» manden flirte litt: — «hadde jeg levet saa sedelig og kristelig som Lavrans Bjørgulfssøn — og været gift med den uglade konen, Ragnfrid Ivarsdatter — saa vilde jeg nu heller graatt for de synderne som jeg ikke hadde gjort —»

Simon sprang op og drev til Holmgeir i munden, saa svenden tumlet baklængs ind mot aaren. Dolken faldt fra ham — i næste nu triver han den og søker ind paa den anden. Simon bøtet for sig med armen som hans kappe laa utover, grep om Holmgeirs haandledd og skulde vriste fra ham dolken — imens fik prestesønnen git ham etpar næveslag i ansigtet. Simon faar nu tak over begge den andens armer, men da sætter gutten tænderne i hans haand.

«Biter du, bikkje —!» Simon slap, løp nogen steg baklængs, rev sit sverd av sliren. Han faldt ut mot Holmgeir — saa at det unge legeme buedes bakover, etpar tommer av staalet stod i hans bryst. Straks efter seg Holmgeirs krop av sverdsodden og faldt tungt, halvveis ind i aareilden.

Simon kastet sit sverd og skulde løfte Holmgeir ut av varmen — da saa han Vidars øks løftet til hugg like

over sit hode. Han dukket under og til siden, fik grepet sverdet igjen og naadde netop at slaa unna Alf Einarssøns, lensmandens, klinge — hvirvlet rundt og maatte atter bøte for sig mot Vidar med øksen — med øiekroken ser han bak sig at Bjørnssønnerne og Bjørn av Lunde søker ham med spydsodderne hinsides aaren. Han kjørte da Alf foran sig indover mot den anden væggen, men merket at nu kom Vidar mot ham bakfra — Vidar hadde slæpt Holmgeir ut av varmen, de var søskendebørn, de to — og feggerne fra Lunde kom frem rundt om aaren. Han stod blottet paa alle sider — og midt i det at han hadde mere end nok med at verge livet sit, sanset han en vag, ulykkelig forundring over det at de alle søkte ind paa ham —.

— Næste nu lynte Erlends sverd mellem Lundemændene og ham selv. Toralde ravet til siden og unna, lutet sig ind mot væggen. Gnistrende fort skiftet Erlend sverdet over i venstre haand og slog verget fra Alf, saa det føk klirrende bortover gulvet, mens han samtidig med høire haand grep om Bjørns spydskaft og bøiet det nedover —

— «Kom dig ut,» sa han under pusten til Simon og dækket maagen mot Vidar. Simon skurte tænderne mot hinanden, løp indover i stuen for at møte Bjørn og Ingemund. Erlend var ved hans side; skrek gjennem traakket og vaabenlarmen. «Kom ut, hører du — naut! Søk mot døren vel — vi maa løpe ut!»

Da han sanset at Erlend mente, de skulde gaa ut begge to, drog han sig baklængs, kjæmpende, mot skaalsdøren. De løp gjennem forstuen, og saa stod de i tunet. — Simon etpar skridt længer fra huset, Erlend like foran døren, med sverdet halvt hævet og ansigtet vendt mot dem som nu stimet ut efter.

Et øieblik blev Simon likesom blendet — vinter-

dagen utenfor var saa smeldende blank og klar — under den blaa himmel kuvet fjeldet hvitforgyldt i det sidste solskin, skogen stod aldeles nedkjøvd av sne og rim. Utover bøerne gnistret og glittret det lik gimsteiner —.

Han hørte Erlend si:

«Ikke bøter det vel ulykken om her sker flere drap. Vi skulde nu bruke vettet, gode mænd, saa det ikke drar efter med blodspild. Det er ilde nok som det er, at maagen min er blit mandsbane —.»

Simon gik frem til Erlends side.

«Sakesløs drap du søskendebarnet mit, Simon Andressøn,» sa Vidar av Klaufastad, han stod fremst i døraapningen.

«Rent sakesløs faldt han vel ikke. Men det vet du, Vidar, jeg skal ikke dra mig unna — bøte den ulykken jeg har voldt dere. Dere vet alle, hvor dere kan finde mig hjemme —»

Erlend snakket endda litt med bønderne: «Alf — hvordan gik det med ham —» han blev med mændene ind.

Simon stod igjen, underlig klomset. Erlend kom ut om en liten stund: «la os ride nu,» sa han og gik videre nedover mot stalden.

«Er han død?» spurte Simon.

«Ja. Og Alf og Toralde og Vidar har saar alle — men store er de vist ikke. Han hadde svidd av sig bakhaaret, Holmgeir.» Erlend hadde talt svært alvorlig — nu sprutet han pludselig ut i latter: «*Nu* lugter der stekt skitatrast i skaalen nu, maa du tro! Puken og — hvordan kunde det bære til at dere blev saa usams paa den lille stunden?» spurte han, blaaundrende.

En halvvoksen gut stod og holdt hestene deres —

ingen av maagerne hadde tat med følgesvender paa denne færden.

Endda bar de begge to sverdene i hænder. Erlend tok op en høidott og tørket blodet av sit. Simon gjorde det samme — da han hadde faat av det værste, støtte han sverdet tilbake i sliren. Erlend renset sit meget grundig, tilsidst pudset han over det med kappeskjøtet. Saa gjorde han nogen smaa, lekende utfald fremfor sig i luften — smilte i det samme, flygtig som ved et minde — kastet det høit op i veiret og grep det igjen om hjaltet, støtte det i balgen.

«Saarene dine — vi faar gaa ind i stuen, saa skal jeg binde dem —». Simon sa, det var ingenting.

«Du blør du og, Erlend!»

«Med mig er det ikke farlig! Jeg har slikt godt grohold. Fete folk heles altid senere, har jeg lagt merke til. Og nu i denne kulden — vi skal ride saa langt —.»

Erlend fik smørelse og kluter hos bonden paa gaarden og stelte omhyggelig med den andens saar — det var to kjøtsaar like ved hinanden i det venstre bryst; de blødde noksaa meget først, men farlige var de ikke. Erlend hadde faat et risp utenpaa laaret av Bjørns spydsodd — det maatte være leit at ride med, mente Simon, men maagen lo: det hadde bare saavidt gaat gjennem lærhosen. Han klinte litt paa det og bandt godt utenom mot frost.

Det var brændkoldt. Før de var nede av haugen som gaarden laa paa, tok det til at rime paa hestene, og skindbremmen om mændenes kappehætter hvitnet.

«Hau hau!» Erlend hukret. «Gid vi var hjemme! Vi faar ride ind paa gaarden hernede og du lyser drapet paa dig —»

«Trængs det,» spurte Simon. «Jeg talte jo med Vidar og de —»

«Like godt at du gjør det,» sa Erlend. «Selv melder tidenden her. La dem ikke faa noget at si dig paa —»

Solen var under aasen nu, kvelden blekt graablaa, men lys endda. De red langs en bæk, indunder bjerketrær som var endda mere lodne av rim end skogen ellers; der var en tev av raa frosttaake i luften hernede, saa aanden kunde støkke i halsen paa en mand. Erlend gren utaalmodig over den lange kulden som de hadde hat og over det kolde ridt som laa foran dem.

«Du har nu vel ikke frosset ansigtet dit, maag —» han tittet bekymret ind under Simons hætte. Simon gned sig over ansigtet — frosset det hadde han ikke, men han var noget blek, der han red. Det klædte ham ilde, for hans store, fetlagde ansigt var meget veirslaat og rødsprængt, og blekheten satte sig utover i graa skjoller og gjorde hamlêten likesom uren.

«Har du set en mand forke møkk med sverdet sit,» sa Erlend — han brast i latter ved mindet, lutet fremover i sadlen og eftergjorde rørslen «— som han der Alf — det er gjild kar til lensmand, det! Du skulde set Ulf leke med sverd, Simon — Jesus, Maria!»

Leke — jo nu hadde han da set Erlend Nikulaussøn i den leken. Igjen og igjen saa han sig selv og de mændene tomle der borte ved aaren, som bønder hugger ved og kaster høi — Erlends smekre, lynsnare skikkelse ind mellem dem, hans forte blik, sikre haandledd, mens han danset med dem, raptænkt, vaabenøvet —.

Det var mere end tyve aar siden den tiden, da han selv hadde gjældt for en av de fremste i vaabenfærdighet mellem ungdommen ved hirden — naar de øvet sig paa leikvolden. Men siden hadde han ikke faat stor leilighet til at bruke en riddersveins færdighet.

Og her red han nu og kjendte sig hjertesyk, fordi han var kommet i mandsskade — blev ved at se Holmgeirs krop som seg av hans sverd og ned i ilden, hadde hans korte, grøtede dødsrop i ørerne og saa, igjen og igjen, billeder av den korte, rasende kamp som hadde fulgt efter. Saar, nedtrykt og forvirret følte han sig — de hadde søkt ind paa ham i ett nu, alle de mændene som han hadde sittet og følt sig hørende i hop med — og saa hadde Erlend tat ham i sit vern —.

Ræd hadde han aldrig trodd om sig selv at han var. Han hadde veidet seks bjørner i disse aarene han hadde bodd paa Formo — og de to gangene hadde han spillet om livet sit saa uvorrent som det var raad til. Med den tynde furulæggen mellem sig selv og en rasende, saaret binne, uten andet vaaben end spydsodden og en snau haandsbredd skaftlængde — spændingen i leken hadde ikke forstyrret hans sikkerhet i tanker og rørsler og sanser. Nu, dernede i skaalen — han visste ikke om det var ræd han hadde været — men han hadde været forvirret, ikke evnet tænke sig om —.

Og da han sat hjemme efter den bjørnejagten, med klærne hufset paa sig som de kunde hænge, med armen i slynge, feberhet, lemster og oprevet i skulderen, hadde han bare følt en overmodig fryd — det kunde gaat værre — hvordan, grundet han ikke over. Men nu maatte han tænke paa det, uavladelig, hvordan alt vilde ha endt, dersom Erlend ikke var kommet til hjælp saa betimelig. Han var — ikke ræd vist, men rar. Det var uttrykkene i de andre mænds ansigter — og Holmgeirs døende krop —.

Han hadde aldrig været drapsmand før —.

— Hin svenske rytter som han hadde hugget ned —. Det var det aaret da kong Haakon for med hærskjold ind i Sverige for at hevne hertugernes mord. Da var han blit sendt ut paa et speiderridt — hadde faat med sig tre mænd, og han skulde være høvdingen — svært kry og kaat var han. Simon husket at hans sverd hadde fastnet i rytterens staalhue, saa han maatte vriste og vrikke det løst; der var et skal gaat ut av eggen, da han saa paa det om morgenen. Han hadde aldrig tænkt paa den hændelsen andet end med hugnad — der var ogsaa otte av svenskerne, — han hadde ialfald faat en mundsmak av leding; det faldt ikke i alle de mænds lodd som fulgte med hirden det aaret —. Da det blev dagslyst, saa han at der var sprutet blod og hjernemasse utover hans brynjeserk — han strævet for at se beskeden og tækkelig ut, mens han vasket det av —.

Men der var ingen hjælp i at huske paa den arme rytter-djævelen nu. Nei, hint var ikke dette likt. Han kunde ikke bli kvit en forfærdelig ank for Holmgeir Moisessøn.

Og saa det at nu skyldte han Erlend sit liv. Han visste ikke endda, hvor meget det bar i sig. Men han kjendte det som om alting maatte bli anderledes nu, naar han og Erlend var kvit —.

— I det stykket var de nu kvit ja —.

Svogrene hadde redet næsten tause. Engang sa Erlend:

«Det var nu ogsaa tosket av dig, Simon, at du ikke tænkte paa at søke ut av døren allerførst —»

«Hvi saa?» spurte Simon noksaa kort. «For du var ute —?»

«Nei —» Erlend hadde smil i røsten. «Ja det og — det tænkte jeg nu ikke paa. Men ut av den trange døren kunde de nu ikke kommet mot dig mere end en av gangen —. Og saa er det gjerne et rent under at se, hvor fort folk finder igjen vettet sit, naar de kommer under aapen himmel. Nu tykkes det mig et jertegn, at der ikke skedde flere drap end det ene.»

Etpar ganger spurte han efter Simons saar. Den anden sa, han kjendte ikke synderlig til dem — skjønt de sved noksaa meget.

De kom til Formo sent om kvelden og Erlend blev med maagen ind. Han hadde raadet hin til at sende sysselmanden skrivelse om tildragelsen alt imorgen for at faa en ordning med landsvistbrevet snarest. Erlend kunde gjerne sætte op brevet for Simon ikveld — saarene i brystet vilde vel hemme den andens skrivehaand: «og imorgen maa du ventelig ligge kyrr i sengen din, du faar nok litt saarfeber —»

Ramborg og Arngjerd sat oppe og ventet. For kuldens skyld var de krøpet op paa bænken indtil ovnens varme side, og hadde trukket føtterne op under sig — et spillebret laa imellem dem — de saa ut som to børn.

Simon hadde neppe faat sagt mange ord om det skete, før den unge konen fløi indtil ham og kastet sine armer om hans hals. Hun drog hans ansigt ned til sit, klemte sin kind mot hans — og hun krystet Erlends hænder slik at han leende mælte, aldrig hadde han trodd at Ramborg var saa fingersterk —.

Hun vilde endelig at husbonden skulde ligge herinde inat, saa skulde hun selv sitte oppe hos ham. Hun bad, næsten paa graaten — saa bød Erlend til at bli her og ligge med Simon, hvis hun vilde sende en mand nord til Jørundgaard med bud — det blev

sent allikevel for ham at ride hjem: «og synd for Kristin at sitte oppe saa silde i denne kulden — hun ogsaa bier altid efter mig selv; gode hustruer er dere Lavransdøttrene —»

Mens mændene aat og drak, sat Ramborg og smøg sig ind til sin husbond. Simon klappet da hendes arm og haand — han var baade litt brydd og endel bevæget ved det at hun viste saa megen ængstelse og kjærlighet. Simon laa i Sæmundsstuen nu under langfasten, og da mændene gik ditover, fulgte Ramborg selv med og stillet en stor kjedel med honningøl til varmning indved blekkastenen.

Sæmundsstuen var en ældgammel liten aarestue, lun og tæt — tømmeret var saa grovt at der var bare fire stokker i væggen. Nu var der koldt, men Simon kastet et vældig fang med tyrived paa ilden og jaget hunden sin op i sengen — der kunde den ligge og varme op til dem. De drog kubbestolen og brugdebænken helt frem til aaren og gjorde sig tilgode, for de var bundfrosne efter reisen, og maaltidet i storstuen hadde bare tinet dem halvt op.

Erlend skrev brevet for Simon. Saa tok de til at løse paa klærne — da Simons saar begyndte at blø igjen, naar han rørte armene meget, hjalp maagen ham med at faa ytterkjortelen over hodet og støvlerne av føtterne. Erlend drog selv litt paa det saarede benet — var blit stiv og øm efter ridtet, sa han, men det var ingenting. Og de slog sig ned igjen ved ilden, halvt avklædte — nu var her saa godt og varmt, og endda noksaa meget øl i kjedlen.

«Du tar dette altfor tungt, maag, det skjønner jeg,» sa Erlend engang. De hadde sittet og døset og set ind i varmen. «Stort mandstap var nu ikke denne Holmgeir —»

«Slik vil det ikke tykkes Sira Moises,» sa Simon sagte. «Han er gammel mand og god prest —»

Erlend nikket alvorlig.

«Uhyggelig er det at ha gjort sig til en slik mands fiende. Helst naar han bor saa nær. Og saa vet du, jeg har ofte ærinde i den bygden —»

«Aa — men slikt kan nu saa let hænde — enhver av os. De vil vel dømme dig til at bøte en ti-tolv mark i guld. Ja og saa vet du, biskop Halvard er en streng herre, naar han skal skrifte en voldsmand — og guttens far er en av presterne hans. Men du kommer da over baade det ene og det andet —»

Simon sa intet. Erlend tok paa igjen:

«Jeg faar vel at svare saarbøter» — han smilte frem for sig — «og jeg eier ikke mere av Norges jord som er mit eget end denne gaarden paa Dovre —»

«Hvor stor gaard *er* Haugen,» spurte Simon.

«Jeg mindes ikke nøie — det staar i skjøtet. Men de folkene som driver jorden svarer bare noget høi. Ingen vil bo der — husene skal staa rent til nedfalds, har jeg hørt — du vet at folk sier, min moster og herr Bjørn færdes der døde —

— Ellers saa vet jeg at for dette dagsverket idag vil jeg faa tak av konen min. Kristin holder av dig, Simon, som du kunde været hendes egen bror.»

Simon smilte næsten umerkelig, der han sat i skyggen. Han hadde rygget kubbestolen litt tilbake og skjermet med haanden sine øine mot heten fra baalet. Men Erlend var saa glad i varmen som en kat — han sat tæt indtil aaren, indlænet i et hjørne av brugdebænken, med en arm om ryglænet, og det saarede ben strakt ut over det motsatte armlæne.

«Ja hun talte saa vakkert om det her en dag i høst,» sa Simon om en stund; der var næsten som en spot-

tende klang i hans stemme. «Det synte hun her ihøst, da sønnen vor var syk, at hun er en trofast søster;» mælte han alvorlig — men saa kom den lille tonen av gjøn igjen: «Nu, Erlend, har vi holdt tro med hinanden, slik som vi svor, da vi la vore hænder sammen i Lavrans' og lovet at staa med hinanden som brødre —»

«Ja,» sa Erlend troskyldig. «Jeg er glad for dette dagsverket, jeg og, Simon maag.» En stund sat de begge tause. Saa rakte Erlend likesom prøvende en haand frem mot den anden. Simon tok den, de krystet hinandens fingrer haardt, slap og krøp sammen, hver i sit sæte, litt undselige.

Omsider brøt Erlend tausheten. Længe hadde han sittet med haken i sin haand og stirret ind i aareilden, hvor nu bare en og anden liten lue blafret, flakket op, lekte litt og spillet bortover de forkullede vedskier som brast og sank sammen med smaa skjøre suk. Der var snart bare svarte kul og glomørje igjen av baalet.

Erlend sa ganske sagte:

«Saa høisindet har du møtt mig, Simon Darre, at jeg tror faa mænd kunde være din like. Jeg — jeg har ikke glemt —»

«Ti! — Du vet ikke, Erlend —. Det vet alene Gud i Himmerike,» hvisket han ræd og pint «— alt som bor en mand i hugen —»

«Det er saa,» sa Erlend like sagte og alvorlig. «Vi trænger vel alle — at han dømmer os med miskund — — Men mand faar dømme mand efter hans *færd*. Og jeg — jeg —. Gud lønne dig, maag!»

Siden sat de dødstause — turde ikke røre sig for ikke at bli skamfulde.

Til Erlend medett lot sin haand falde ned paa knæet

— en hidsig blaa lysstraale skjøt ut av stenen paa den ring som han bar paa høire pekefinger. Simon visste, han hadde faat den av Kristin, da han kom ut av fangetaarnet.

«Men du skal mindes, Simon,» sa han lavmælt, «saa sier et gammelt ord: at mangen mand faar det som er eslet en anden, men ingen taar en andens lagnad.»

Simon løftet hodet med et braat litet rykk. Langsomt gjordes han blodrød i ansigtet — aarerne i hans tindinger traadte frem lik mørke, vridde strenger.

Erlend saa bort paa den anden et øieblik — tok fort sine øine til sig igjen. Saa rødmet han ogsaa — det underlig fine og pikeagtige blus spredte sig under den mørke hud. Han sat stille, sky og forvirret, med litt aapen, barnagtig mund.

Simon reiste sig heftig, gik bort til sengen:

«Du vil' vel helst ligge ytterst, kan jeg tænke» — han prøvet at snakke jevnt og liketil, men hans stemme dirret.

«Nei — la det bli som du vil,» sa Erlend lamt. Han kom sig paa føtterne. «Ilden?» spurte han forfjamset. «Skal jeg skorre over —» han tok til med ildkarren.

«Bli færdig da — og kom og læg dig,» sa Simon som før. Hans hjerte hamret slik at han kunde neppe snakke.

I mørket smøg Erlend, lydløst som en skygge, ind mellem felderne ytterst ved sengestokken, og la sig ned, stille som et skogsdyr. Simon syntes, han maatte kvæles av at skulle ha den anden der i sengen sin.

VI.

Hvert aar i paaskeuken gjorde Simon Andressøn ølgilde for folk fra bygden. De drog til Formo tredjedagen efter messen og blev til torsdag.

Kristin hadde aldrig hygget sig meget i disse gjestebudene. Med skjemt og gammen syntes baade Simon og Ramborg at mene, jo mere staak og larm der blev i laget, desto bedre var det. Simon bad altid gjesterne ta med sine børn, tjenestefolk og tjenernes børn, saa mange som kunde komme hjemmefra. Første dagen gik det stille og rolig for sig; da førte bare storfolket og de ældre samtalen, mens ungdommen hørte paa og aat og drak, og smaabørnene var mest i et andet hus. Men den anden gik verten alt fra morgenstunden og egget de unge, løse folk og børnene til at drikke og gjøre sig kaate, og da blev gjerne inden længe skjemterne saa vilde og løsslupne, saa koner og ungmøer tydde bort i krokene, stod der i klynger og kniste, færdige til at rømme ut, men mange av de mere ansete husfruer søkte op i Ramborgs fruerstue, hvor mødrene allerede hadde berget de mindste børn unna tummelen i storstuen.

En lek som mændene særlig yndet var den at de satte ting — læste op stevninger, bar frem klagemaal og kundgjorde love og retterbøter, men de skulde vende ordene vrangt og snakke bakvendt. Audun Torbergssøn kunde si op kong Haakons brev til kjøpmændene i Bjørgvin — hvad de skal ta for karlmands hoser og for at sætte forlær paa kvindesko, om de mænd som gjør sverd og store og smaa skjold — men han rørte ihop ordene, saa det blev bare tvetydig og liderlig gapsnak. Denne leken endte nu altid slik, at sidst-

paa vyrdet ingen mand, hvadfor ord han tok i sin mund. Kristin husket fra sin barndom, at vel hadde hendes far aldrig villet taale, skjemten vendtes til spot med noget som hørte gudstjeneste og kirke til. Men ellers tykte Lavrans selv at det var god moro, naar han og gjesterne hans kappedes om at springe op paa bord og bænker, mens de ropte ut med leende røst alslags grovt og uhøvisk tull.

Ellers likte Simon bedst slike leker som at en mand blev bundet for øinene og maatte lete efter en kniv i asken, eller to skulde fiske op med munden honningkakebiter av en stor ølbolle. Imens fristet de andre gjesterne dem til at le, saa øllet sprutet utover. Eller de skulde ta op med tænderne en ring av en melbøle. Stuen blev da snart seende ut som et grisehus.

Men dette aaret blev det saant rent forunderlig vakkert vaarveir i paasken. Om onsdagen var det fra morgenstunden saant solskin og varme, og allerede efter dagverden søkte alle ut i tunet. Istedetfor at gjøre styr og uvæsen tok da ungdommen til med ballek, skjøt til maals og drog i reip, siden gav de sig til at leke hindelek og stabbedans, og derefter fik de Geirmund av Kruke til at synge og slaa harpen — da kom snart alle, baade unge og gamle, med i dansen. Sneen laa ned paa bøerne endda, men olderskogen stod brun av blome og solen skinnet varmt og vakkert paa hver en bar bakke; da folk kom ut efter kveldsverden, var der slik fuglesang alle steder — og saa gjorde de op baal paa jordet bortenfor smien og sang og danset til langt ut paa natten. Næste morgen blev folk liggende længe og brøt op fra gildesgaarden senere end ellers. Jørundgaardsfolket pleiet at være de sidste som drog bort — og nu fik Simon

overtalt Erlend og Kristin til at stanse over næste dag — de fra Kruke skulde bli paa Formo uken ut.

Simon hadde fulgt den sidste gjesteflok op til tjodveien. Kveldsolen skinnet saa vakkert over gaarden hans, der den laa i bakkeheldet; han var varm og oprømt av drikken og gildeslarmen, og mens han gik nedover mellem gjærderne, hjem til det rolige og hyggelige samvær som følger, naar en liten ring av nærfrænder blir sammen tilbake efter et stor-gjestebud, kjendte han sig saa let om hjertet og saa glad, som han ikke hadde været paa længe.

Nede paa jordet ved smien holdt de paa at brænde baal igjen — Erlendssønnerne, de ældste børnene til Sigrid, Jon Daalks sønner og døttrene hans. Simon hang over skigarden en stund og saa paa dem. Ulvhilds skarlagensrøde helgedagskjortel lyste og lavet i solen — hun fór og hun sprang og drog kvist til baalet — og der laa hun saa lang hun var! Faren ropte leende bortover, men de hørte ham ikke —.

I tunet sat to terner og skulde gjæte de mindste børnene — de sat indtil fruerstuevæggen og solet sig, over deres hoder brandt kveldslyset som smeltet guld paa den lille glasruten. Simon tok liten Inga Geirmundsdatter, hivde hende høit i veiret og satte hende paa sin arm: «Kan du synge for morbror din idag, Inga vene viv —» saa satte bror hendes og Andres ind paa ham og vilde bli slængt i høien loft de og —.

Plystrende steg han op trappen til høienloftssalen. Solen skinnet ind saa vakkert — de hadde sat op døren. Folket sat saa vakkert i ro. Oppe ved bordenden bøiet Erlend og Geirmund sig over harpen som de holdt paa at sætte nye strenger paa; de hadde mjødhornet hos sig paa bordet. Sigrid laa paa sengen og

gav sin yngste søn bryst; Kristin og Ramborg sat hos hende; et sølvkrus stod paa fotpallen mellem søstrene.

Simon skjænket sit eget forgyldte bæger fuldt av vin, gik bort til sengen og drak Sigrid til:

«Her faar alle slukket tørsten, ser jeg, uten du, søster min!»

Hun reiste sig leende paa albuen og tok bægeret. Spædbarnet skar i et sinneshyl, fordi han blev uroet.

Simon satte sig i bænken, blev ved at smaaplystre og hørte halvt efter de andre. Sigrid og Kristin snakket om sine børn, Ramborg tidde stille og tuklet med en vindkvern som Andres eiet. Mændene ved bordet fingret med harpen og prøvet den — Erlend sang et stev ganske sagte, Geirmund lette frem tonen paa harpen og sang verset efter — de hadde saa vakre stemmer begge to —.

Om en stund gik han ut paa svalen, stod lænet til den utskaarne stolpe og saa ut. Fra fjøset lød de evige sultne rautene. Kunde dette veiret holde sig en stund, saa blev kanske ikke vaarknipen saa lang iaar.

Det var Kristin som kom. Han trængte ikke snu sig — kjendte hendes lette skridt. Hun traadte frem og stod ved hans side i aftensolen.

Saa fager og fin, at hun hadde aldrig tyktes ham jevnfager. Og med ett kjendte han det som han blev løftet op paa et vis og svam selv i dette lyset — han aandet langt ut: Pludselig syntes han — det var bare godt at leve. En rik og gylden sælhet overskyllet ham aldeles —.

Hans egen søte ven var hun — og alle tunge og bitre tanker som han hadde tænkt var bare som halvglemte taapeligheter. Arme vennen hans — kunde jeg bare gjøre dig godt. Bare du blev glad igjen — jeg

skulde gjerne lægge ned mit liv, kunde det hjælpe dig —.

Aaja, for han saa nok, hendes yndige aasyn var ældet og slitt. Hun hadde faat fuldt av fine smaa rynker under øinene, huden hendes hadde mistet sin skjære fagring; den var blit meget grovere og solbrændt, og hun var blek indunder brunheten. Men for ham kom hun nok til at være like vakker altid, for de store graa øinene og den fine, stille munden hendes og den lille runde haken og saa hendes rolige, dæmpede lag var det vakreste han visste paa jorden.

Og saa var det godt — en gang igjen at se hende klædt som det høvet en høibaaren frue. Den lille tynde silkeduk dækket bare halvt de gulbrune haarmasser — fletterne var fæstet op, saa de tittet frem foran hendes ører — der var graa striper i haaret nu, men det gjorde ingenting. Og saa hadde hun paa sig en pragtfuld blaa overkjortel av fløil, kantet med røskatskind — den var saa dypt utringet i barmen, og ærmegapene saa side, saa over bryst og skuldrer lignet det bare brystremmene paa et seletøi — det saa vakkert ut. Indunder smøg noget sandgult, en underkjortel, glat om hendes legeme, op til halsmotet og ut til haandleddene. Den var knappet med mange smaa forgyldte knapper, og de rørte ham saa inderlig — Gud tilgi ham, alle disse smaa gyldne knapperne glædet ham som synet av en engleskare.

Han stod og følte sit eget hjertes sterke, rolige slag. Der var noget glidd av ham — ja som lænker. Vonde, forhatte drømme — det var bare nattens blendverk, og nu saa han sin kjærlighet til hende ved lysen dag, i fuld sol.

«Du ser saa rart paa mig, Simon — hvorfor smiler du slik —»

Manden lo, sagte og kaat, men svarte ikke. Ut for dem laa dalen fyldt av kveldsolens gyldne yl, fugleflokker kvidret og gnidret metallisk i skogbrynet — saa tonet maaltrostens fulde, klare sang etsteds oppe fra skogen. Og her stod hun, blev varm av solen, lyste i sin gjilde stas — kommet ut av mørke kolde hus og grove, tunge klær som lugtet av svett og slit —. Kristin min, det var godt at se dig slik igjen —.

Han tok hendes haand som laa foran ham paa svalens rækverk — løftet den op mot sit ansigt: «Den ringen som du har der er vakker!» Han dreiet litt paa fingerguldet og la hendes haand ned igjen. Den var skrubbet og rødlig nu, og han visste ikke hvordan han skulde faa gjort det godt nok mot den — saa fager som den hadde været, hendes store, smale haand —.

«Det er Arngjerd og Gaute,» sa Kristin. «Nu trætter de to igjen —»

Fra indunder loftssvalen kom stemmerne, høie og vrede. Nu skar møen i, med et rop av harme:

«— Ja mind mig om det du — det tykkes mig være større hæder at hete far mins horsdatter end skilgjeten søn til din far!»

Kristin tversnudde og løp ned av trappen. Simon fulgte efter, hørte smeld av to-tre kindpust. Hun stod indunder svalen og holdt sin søn i skulderen.

De to børn saa ned, røde i hoderne, tause og trodsige.

«Jeg skjønner du vet at té dig i gjestebud — vi har ære av dig, far din og jeg —»

Gaute saa ned i bakken. Lavt og vredt svarte han moren:

«Hun sa noget — jeg vil ikke si det op igjen —»

Simon tok sin datter under haken, tvang hendes

ansigt opover. Arngjerd blev rødere og rødere og klippet med øinene under farens blik.

«Ja» — hun slet sig fra ham — «jeg mindet Gaute om at hans far var dømt nidding og drotsviker — men først hadde han kaldt eder, far — I, sa han, I var svikeren, og Erlend kunde I takke for at I sat rik og frelst her paa eders gaard —»

«Jeg mente du var voksen mø nu — skal du la dig tirre av barnesnak, saa du glemmer baade folkeskik og frændsømd» — han skjøv vredt piken fra sig, snudde sig mot Gaute og spurte meget sindig:

«Hvordan mener du, Gaute ven, at jeg har sveget far din? Jeg har skjønt det før og at du er harm paa mig — nu faar du si, hvad det tyder?»

«Det vet I!»

Simon rystet paa hodet. Da skrek gutten gnistrende av forbitrelse:

«Det brevet som de brøt min far paa stigen for at han skulde tale om, hvem som hadde hængt sine segl under det — jeg har set det, jeg! Det var mig som fór med det og brændte det —»

«Du tier!» Erlend brøt ind mellem dem. Han var drivende hvit i ansigtet, like ut paa læberne, hans øine brandt.

«Nei, Erlend — nu er det bedre vi faar greie paa dette. Var mit navn nævnt i dette brevet da?»

«Du tier!» Rasende grep faren Gaute i bryst og skulder. «Dig trodde jeg — du, sønnen min! Du var det værdt at jeg dræpte dig —»

Kristin sprang frem, ogsaa Simon. Gutten kom løs og tydde indtil sin mor. Aldeles ute av sig av ophidselse skrek han rivende fort, mens han gjemte sig bak konens arm:

«Jeg tok op og saa paa seglene, før jeg brændte

det — far! Jeg tænkte, den dag kunde komme, da jeg kunde tjene eder med det —»

«Gud fordømme dig —!» Det brøt gjennem Erlends legeme, en kort, tør hulken.

Simon ogsaa var blit blek, saa mørkerød i ansigtet av skam for den andens skyld. Han vaaget ikke se ditbort hvor Erlend stod — mandens ydmykelse kvalte ham selv, syntes han —.

Kristin stod som fjettret — endda med armene skjermende om sønnen. Men indi hendes hjerne fældte sig tanke til tanke saa lynende fort:

Erlend hadde hat Simons sekret i sit verge en kort tid den vaaren — maagerne solgte sammen Lavrans' sjøbod paa Veøy til klosteret paa Holm. Erlend hadde selv nævnt at dette var vist ulovlig, men der blev nok ingen attertale. Han hadde vist hende sekretet og sagt at Simon kunde gjerne kostet sig et som var vakrere gravet — alle tre brødrene hadde latt gjøre efter sin fars segl, bare omskriften var forskjellig. Men Gyrds var meget finere stukket, sa Erlend —

— Gyrd Darre — hadde Erlend bragt hende hilsninger fra, begge de sidste gangene han kom søndenfjelds fra —. Hun husket at det hadde undret hende, Erlend gjestet Gyrd paa Dyfrin — de hadde set hinanden den eneste gangen i Ramborgs bryllup —. Ulf Saksesøn var Gyrd Darres svoger, Ulf hadde været med i sammensvergelsen —.

«Du har set feil, Gaute,» sa Simon lavt og fast.

«Simon!» Uvilkaarlig grep Kristin sin husbonds haand. «Mindes — der er flere mænd end du som fører det merket i sit segl —»

«Ti! Skal du ogsaa —» Erlend slet sig fra hustruen med etslags jammerskrik, styrtet nedover tunet mot stalden. Simon la paa sprang efter:

«Erlend — var det bror min —?»

«Og send efter drengene — kom efter mig dere,» ropte Erlend tilbake mot konen.

Simon naadde ham igjen i stalddøren, grep ham i armen:

«Erlend — var det Gyrd —?»

Erlend svarte ikke, forsøkte at vri sig fra ham. Hans ansigt var underlig sammenbitt og dødsens hvitt.

«Erlend — svar mig — var bror min med dig i dette raadet?»

«Kanske du vil maale sverdet dit med mit ogsaa —?» Erlend knurret det frem, og Simon kjendte, den anden skalv over hele kroppen, mens de brøtes.

«Du vet jeg vil ikke det.» Simon slap og seg bakover mot dørkarmen. «Erlend — saasandt Gud taalte døden for os — si om det er slik!»

Erlend leiet ut Soten, saa Simon maatte gaa tilside fra døraapningen. En tjenstivrig huskarl bragte sadel og bigsel, Simon tok det og sendte manden bort, Erlend tok det fra Simon.

«Erlend — du kan da vel si det *nu!* — Til *mig!*» Han visste ikke selv, hvorfor han skulde trygle som om han bad for sit liv. «Erlend — svar mig — ved Kristi pinselsmerker æsker jeg dig — si det, mand!»

«Du kan bli ved at tro det du trodde,» sa Erlend lavt og skjærende.

«Erlend — jeg trodde — intet —»

«Jeg *vet* hvad du trodde.» Erlend svang sig i sadlen. Simon grep hesten ved hodelaget, den kastet sig urolig og danset.

«Slip — eller jeg rider dig ned,» sa Erlend.

«Da spør jeg Gyrd — jeg rider syd imorgen den dag — ved Gud, Erlend, du skal si mig —»

«Ja du faar vist svar av *ham,*» sa Erlend haanlig,

sporet hingsten, og Simon maatte løpe tilside. Den anden jog ut av gaarden —.

Halvveis oppe i tunet møtte Simon Kristin; hun hadde kaape paa. Gaute gik ved hendes side og bar klædessækken deres. Ramborg fulgte søsteren.

Gutten saa op et øieblik, ræd og forvirret. Saa tok han blikket til sig. Men Kristin fæstet de store øinene fuldt paa ham — de var mørke av sorg og av vrede:

«Kunde du tro det om Erlend — at han vilde svige dig slik!»

«Jeg trodde ingenting,» sa Simon hidsig. «Jeg trodde han der gutladden din fór med vaas og taapelighet —»

«Nei, Simon — jeg vil ikke at du skal følge mig,» mælte Kristin sagte.

Han saa at hun var usigelig krænket og sorgfuld.

Om kvelden da han var blit alene med sin hustru i storstuen, de gik og klædde av sig, og døttrene sov alt i den anden sengen — spurte Ramborg med ett:

«Visste du intet om dette du, Simon?»

«Nei —? Visste du?» spurte han spændt.

Ramborg kom bort og stod like i lyset av kjerten paa bordet. Hun var halvt avklædt — i serk og snørekjortel; haaret laa løst og lokket omkring hendes ansigt.

«Visste — jeg tænkte ett og andet. Helga var saa rar» — hendes drag forvred sig til etslags smil, og hun saa ut som hun frøs. «Hun snakket om det, at nu skulde der bli andre tider i Norge. Storhøvdingerne» — Ramborg smilte skakt og likesom krampagtig «— skulde faa slik ret her som i andre land. Riddere — og baroner — skulde de bli hetende igjen —»

«— Siden, da jeg saa at du tok dig av deres saker med slik iver, du var hjemmefra mest hele aaret — saa dig ikke raad til at komme nord til mig paa Ringheim, mens jeg gik der i en fremmed mands gaard og skulde føde barnet dit — jeg tænkte det at kanske visste du — det gjaldt flere end Erlend —»

«Heh! Riddere og baroner!» Simon lo kort og vredt.

«Var det bare for Kristins skyld at du gjorde det?»

Han saa at hendes ansigt var blekt som bitt av frost; det var umulig at late som han ikke skjønte hendes mening. I fortvilelse og trods brast han ut:

«Ja.»

Saa syntes han — hun var jo gal — og han selv var gal. Erlend var gal — alle mennesker hadde gaat fra vettet denne dagen. Men nu fik det være slut.

«Jeg gjorde det for din søsters skyld ja,» sa han besindig, «og for de børnenes skyld som ikke hadde nærmere mand i kyn eller maagskap til at verge sig end jeg. Og for Erlends skyld, siden vi skulde være hinanden tro som brødre. — Og ta nu ikke du paa at bære dig uvettig — for slikt har jeg set mere end nok av her paa gaarden idag —» bruste han op, og hivde skoen som han hadde tat av sig, bort i væggen.

Ramborg gik og tok den op — saa paa stokken hvor den hadde ramt:

«Skam er det at Torbjørg kunde ikke finde paa det selv — vaske av soten her inde til gjestebudet — jeg glemte tale om det for hende.» Hun tørket av skoen, — det var Simons bedste, med lange snabler og røde hæler — tok ogsaa den anden og la parret ned i hans klædeskiste. Men han saa at hendes hænder skalv forfærdelig, mens hun syslet med det.

Saa gik han bort og tok hende i armene sine. Hun rent tvinnet de spinkle lemmer om manden, mens hun

rystet av undertrykt graat og hvisket indtil ham, at hun var saa træt —.

Syvende dagen efter red Simon og hans svend gjennem Kvam paa nordveien. De slet sig frem mot snefoiken av store klisne filler. Ved middagsleite kom de til den lille gaarden ved almandveien, hvor der var tavern.

Konen kom ut og bød Simon stige ind i stuen deres — til skytningshuset blev bare smaafolk vist. Hun ristet hans vaate ytterplag og hængte dem til tørk paa slinden ved aaren, mens hun snakket: Slikt dritveir — synd paa hestene — han hadde vel maattet ride hele veien utenom ogsaa — en kunde vel ikke fare over Mjøs nu?

«Aajo, er en lei nok av livet sit saa —»

Konen og de børnene som stod hos hende lo villig. De større gjorde sig ærinder ind med ved og med øl, de smaa klumpet sig sammen nede ved døren. De fik gjerne nogen pendinger av Simon bonde paa Formo, naar han stanset her, og hvis han førte med sig fra Hamarkaupang noget godt til børnene sine, saa fik de gjerne en smakebit. Men idag lest han ikke se dem.

Han sat i bænken, fremoverlutet, med hænderne hængende utover knærne, stirret ind i aareilden og svarte et ord nu og da paa konens ordstrøm. Saa nævnte hun, Erlend Nikulaussøn var paa Granheim idag — det var idag at odelsmændene skulde faa de forrige eierne første del av lønningssummen i hænder. Skulde hun sende et av børnene op til maagen hans og si fra, saa de kunde følges hjem?»

Nei, sa Simon. Hun kunde gi ham litt mat, og siden vilde han lægge sig ned og sove en stund.

— Erlend møtte han tidsnok. Det som han var ment paa at si, vilde han si mens Gaute hørte paa. Men han vilde helst slippe at tale om saken mere end en gang.

Svenden, Sigurd, hadde slaat sig ned i ildhuset, mens konen laget maten. Ja slitsom reise — og saa hadde husbonden været som en olm stut mest hele veien. Ellers vilde Simon Andressøn gjerne høre alt nyt fra hjembygden, som svendene hans kunde snappe op, naar de hadde været paa Dyfrin. Han hadde oftest en eller flere raumrikinger i sit brød: folk kom og vilde stede sig til ham, naar han var hjemme, for han var kjendt som en vennesæl og rundhaandet mand, munter og ikke stor paa det mot sine tjenere. Men hold kjeft var snart det likeste svaret som han, Sigurd, hadde faat av bonden paa denne reisen.

Han var nok blit rent uforlikt med brødrene sine — hadde ikke ligget natten over paa Dyfrin engang; de hadde laant hus paa en bygselgaard længere ute i bygden. Herr Gyrd — ja for kongen hadde gjort hans husbonds bror til ridder nu i julen, skulde hun vite — herr Gyrd var kommet ut i tunet og hadde bedt Simon saa vakkert om at bli — Simon hadde snaut svart broren. Og de hadde buret og bøljet og ropt, herrerne i høienloftet — denne herr Ulf Saksesøn og Gudmund Andressøn hadde været paa gaarden — saa folk kunde rent ræddes. Gud maatte vite, hvad de var blit saa uvenner om —.

Simon kom forbi ildhusdøren, stod et øieblik og glodde ind. Sigurd mælte fort, nu skulde han faa en syl og en spænde og saa lage det skikkelig, dette som var sprunget paa sadeltøiet imorges.

«Har de slikt i ildhuset her paa gaarden —» slængte

Simon til ham og gik igjen. Sigurd rystet paa hodet og nikket til konen, da han var ute av syne.

Simon skjøv fra sig matfatet og blev sittende. Han var saa træt, han gad knapt reise sig. Saa gik han allikevel bort og slængte sig op i sengen med støvler og sporer — men tykte, det var synd og: sengen var ren og god til at være hos smaafolk. Han satte sig overende, drog av fottøiet. Støl og træt som han var, saa maatte han da vel kunne faa sove nu — og han var gjennemvaat og frøs, men ansigtet brændte efter det lange ridt mot uveiret.

Han krøp ind under overbredslet, snudde og vendte paa hodedynerne — de lugtet saa underlig av fisk. Saa blev han liggende halvt opreist paa albuen.

Tankerne tok til at gaa rundt i ring igjen. Han hadde tænkt og tænkt disse dagene som et dyr traakker omkring i tjoret.

— Selv om nu Erling Vidkunssøn hadde visst, at ogsaa for Gyrd og Gudmund Darre kunde det gjælde velfærden, hvis Erlend Nikulaussøn lot sig bryte til at tale — ja saa blev det vel ikke værre for det, at han hadde fristet alle midler for at vinde Bjarkøridderens hjælp. Snarere tvertom — sine egne brødre skyldte vel en mand at staa sammen med, indtil døden, om det trængtes. Men han ønsket nok at han visste, om Erling hadde visst det. Simon veiet for og imot. Rent uvidende om at et oprør var igjære kunde han umulig ha været. Men *hvad* Erling visste —. Gyrd og Ulf ialfald syntes ikke at vite om den manden kjendte til at de var med. Men Simon husket at Erling hadde nævnt Haftorssønnerne, raadet ham til at søke hjælp der, for det var snarere deres venner som trængte være rædde —. Haftorssønnerne var søskende-

børn av Ulf Saksesøn og Helga. Næsen er nær øinene —!

Men selv om Erling Vidkunssøn hadde trodd at han ogsaa tænkte paa sine egne brødre, saa blev det som han hadde gjort vel ikke værre av *det*. Og Erling kunde ogsaa godt ha skjønt at han var uvidende om sine brødres fare. Desuten hadde han jo selv sagt — han husket at han hadde sagt det til Stig — han trodde ikke paa det at de kunde pine Erlend til at tale.

Endda saa kunde de jo godt trænge at frygte Erlends mund. Naar han hadde tiet gjennem pinsler og fangenskap, saa var han netop mand for at røbe sig bakefter ved en forsnakkelse. Det vilde været likt ham —.

Skjønt — han syntes, det var det eneste som han kunde være sikker paa at Erlend ikke vilde gjøre. Han taug som stenen, hvergang samtalen snudde ind paa denne sak, netop fordi han var ræd for at bli lokket til forsnakkelse. Simon skjønte, slik hadde Erlend en voldsom, næsten barnslig rædsel for at bryte sin tro — barnslig, for det at han selv hadde røbet hele tiltaket for sin hore, syntes Erlend klarlig ikke skjæmte hans ære saa det gjorde noget. Slikt mente han vist kunde hænde den bedste. Saalænge han holdt mund selv, regnet han sit skjold for uplettet og sin tro for ubrutt — og Simon hadde skjønt at Erlend var øm over sin ære, saavidt som han selv forstod hvad hæder og ære var. Han var jo blit rent som sansesløs av fortvilelse og harme bare ved tanken paa at nogen av hans medskyldige skulde bli røbet — nu saa længe bakefter, og paa en slik maate at det umulig kunde gjøre noget fra eller til for de mænd som han hadde dækket med sit liv — og sin ære og sin eiendom —

ved barnets snak til ham som var disse mænds nærmeste frænde —.

— Han skulde greie det slik, at gik det galt, saa kom han til at bøte for dem alle — det hadde Erlend svoret paa krucifikset for alle mænd som samtenget med ham i dette tiltak. Men at voksne, vituge mænd kunde trygge sig til en slik ed — Erlend raadet da vel ikke selv for det. Nu da han kjendte til alt om sammensvergelsen, syntes Simon, det var det mest avsindig taapelige han hadde hørt om. Erlend hadde været villig til at la sig bryte sund ledd for ledd for at holde sin ed efter ordene. Imens laa hemmeligheten i en tiaars guts hænder — Erlend hadde selv sørget for det. Og ikke var det nu vel heller hans fortjeneste at ikke Sunniva Olavsdatter visste mere end hun visste —. Kunde noget menneske bli klok paa en slik kar —.

Saa om han et øieblik hadde trodd — javel, det som Erlend og konen hans mente at han hadde trodd — Gud skulde vite at den tydning laa svært nær for haanden da Gaute kom med dette snakket om at han hadde set hans segl under forræderbrevet. Og de to kunde huske paa, han visste ett og andet om Erlend Nikulaussøn, saa han mindre end de fleste mænd hadde grund til at tro det vakreste om den gjesten altid. Men de hadde vel sagtens glemt for længe siden, hvordan han kom over dem engang og fik se tilbunds i deres skamløshet —.

Saa der var liten mening i at han laa her og skammet sig som en hund, fordi han hadde gjort Erlend uret i sine tanker. Gud visste, det var ikke fordi han ønsket at tro vondt om maagen sin — han var blit bare ulykkelig, da han fik den tanken. Men han visste selv at det var en vanvittig dum mistanke —

han vilde ha kommet paa det straks, ogsaa uten Kristins ord, at slik *kunde* det ikke hænge ihop. Like fort næsten som mistanken — Erlend skulde ha misbrukt hans sekret — hadde han følt, nei, Erlend kunde umulig ha gjort noget slikt. Erlend hadde aldrig i sit liv gjort en uhæderlig handling som der laa omtanke bak — eller fandtes mening i —.

Simon veltet sig rundt i sengen og stønnet. De hadde faat gjort ham selv halvtullet med alt dette tull. Han pintes slik naar han tænkte paa at Gaute hadde gaat her i aarevis og trodd dette om ham — det var urimelig at ta det saa tungt. Selv om han var glad i gutten, glad i alle Kristins sønner — de var da bare børn næsten; trængte han ta sig saa nær av hvad de dømte om ham!

Og at han skulde bli saa kokende harm, naar han tænkte paa de mænd som hadde lagt sine hænder paa Erlends sverdhjalte og svoret at følge sin høvding. Hadde de været slike sauer at de kunde la sig blende av Erlends talefærdighet og djerve væsen og tro den manden var et høvdingsemne — saa var det ikke mere end ventelig at de tedde sig som rædde sauer, da det bar galt ivei med hele tiltaket. Endda var det som det svimret for ham naar han tænkte paa det, han hadde spurt nu paa Dyfrin — *saa* mange mænd hadde turdet sælge landefreden og sin egen velfærd i hænderne paa Erlend — og Haftor Olafssøn og Borgar Trondssøn —! Og ikke *en* hadde hat mod til at stige frem og kræve av kongen, Erlend skulde undes hæderlig forlik og frelse for sit odelsgods. De var saa mange, at hadde de staat sammen, saa kunde de let tvunget det frem. Der var nok mindre baade av vet og av mandsmod mellem herresveinerne i Norge end han hadde trodd —.

Harm var han ogsaa, fordi han selv var blit holdt aldeles utenfor disse raad. Ikke for at de hadde kunnet faa *ham* med sig i slikt hodeløst tiltak. Men at baade Erlend og Gyrd hadde gaat bak hans ryg og dulgt dette —. Han var vel like god adelsmand han som nogen av de andre, og gjaldt ikke litet i de bygder, hvor folk kjendte ham —.

Paa sæt og vis gav han Gyrd ret. Slik som Erlend hadde skilt sig fra sit høvdingedømme, kunde manden ikke med rimelighet kræve at hans forbundsfæller skulde staa frem og nævne sig i sambaand med ham. Simon visste, at hadde han fundet Gyrd alene, saa hadde han ikke kommet til at skille sig fra sine brødre slik. Men her laa denne ridder Ulf og rakte de lange benene ut fra sig og la frem om Erlends faavit — nu bakefter! Og saa tok Gudmund til orde. Hverken Gyrd eller han selv hadde nogengang før latt den yngste broren faa lov til at mene noget imot dem. Men siden han hadde giftet sig med prestefrillen, sin egen frille efterpaa, var drengen blit saa opgjødd og kry og selvberget — Simon hadde sittet og set sig rent vild paa Gudmund — han snakket saa vigtig, og det runde røde fjæset hans lignet rauven paa en unge slik at Simon kløddde i hænderne efter at dænge til —. Sidst hadde han neppe selv visst hvad han sa til de tre mændene.

— Saa nu var det brutt mellem ham og hans brødre. Det kjendtes som han skulde forbløde, naar han tænkte paa det — som baand av kjøt og blod var blit slitt. Han blev fattig av det. Bar er broderløs bak —.

Men hvordan det var eller ikke, midt under det heftige ordskifte hadde han skjønt medett — han visste ikke selv hvordan — Gyrds sluknede, valne væsen, det skyldtes ikke bare at broren var haardt trængt for litt

husfred. Gyrd var glad i Helga endda, hadde han set i ett blink; det var det som gjorde broren saa underlig bundet og kraftløs. Og paa en ubegripelig, hemmelighetsfuld maate vakte dette hans raseri over — ja over hele livet.

— Simon gjemte ansigtet ned i sine hænder. Ja, slik hadde de været gode, lydige sønner. Det hadde faldt let for baade Gyrd og ham selv at fatte kjærlighet til de brudene som faren kom og sa, han hadde valgt for dem. Gamlingen hadde snakket for dem en kveld, rigtig vakkert, saa tilslut hadde de sittet rent undselige begge to — om giftermaal og venskap og trofasthet mellem hæderlige høviske egtehjon, ja sidstpaa nævnte faren bøn om forbøn og messer. Det var ilde at far deres ikke hadde kjendt dem raad til at glemme ogsaa — naar venskapet er bristet og hæderen er død og trofasthet en synd og en lønlig skjændselsfuld pine, og der er ikke andet igjen efter baandet end det blødende saar som aldrig kan grødes —.

Efter at Erlend var blit fri, hadde der faldt enslags ro over ham selv — bare fordi en mand vel ikke holder ut at lide saa vondt som han hadde lidt den tiden i Oslo. Enten hænder noget — eller saa blir det bedre av sig selv.

Likt sig hadde han ikke, da hun flyttet ind paa Jørundgaard med manden og alle børnene deres, og han maatte møtes med dem, holde oppe venskap og frændskap. Men han trøstet sig — det hadde været saa meget værre, da han maatte bo sammen med hende slik som det er ulidelig for en mand at bo med en kvinde, han elsker, naar hun ikke er hans hustru og ikke hans kjødelige frændekone. Og det som var hændt mellem Erlend og ham selv den kvelden de turet maagens frigivelse av taarnet — han slettet over det: Erlend hadde ventelig ikke skjønt mere end halvt, og han tænkte visst ikke stort paa det. Erlend hadde saan sjelden gave til at glemme. Og han selv hadde sin gaard og sin hustru som han var glad i og børnene sine.

Han slog sig til ro paa en maate. Han raadet ikke selv for det at han elsket sin hustrus søster. Hun hadde været hans fæstemø engang — det var ikke ham som hadde brutt sin tro mot hende. Den tid han la sin hug til Kristin Lavransdatter hadde det bare været hans pligt at gjøre det, siden han trodde hun var eslet til at bli hans hustru. At han fik søsteren — det var Ramborgs raad — og hendes fars. Lavrans, saa klok en mand som han var, hadde ikke fundet paa at spørre, om han hadde glemt. Han visste forresten, ikke av Lavrans engang vilde han ha taalt at bli spurt om *det*.

Han duget litet til at glemme. Det voldte han ikke selv. Og han hadde aldrig sagt *et* ord, som han burde tiet med. Han kunde ikke for at djævelen søkte ind paa ham med hugskott og drømme som krænket blodets baand — godvillig hadde han aldrig git sig syndige elskovstanker i vold. Og *handlet* hadde han som en trofast bror mot hende og hendes. Det visste han selv.

Tilslut hadde han greiet at være noksaa tilfreds med sin lagnad.

Saalænge han visste, det var ham som hadde tjent de to derborte. — Kristin og den manden som hun valgte fremfor ham. Altid hadde de maattet ta mot hans støtte.

Nu var dette blit anderledes. Kristin hadde vaaget liv og sjælehelse for at berge hans søns liv. Det var som om alle gamle saar var sprunget op, siden han hadde latt dette ske.

Og siden var han kommet til at skylde Erlend sit liv.

— Og saa hadde han krænket ham til tak — motvillig, i sine tanker bare — men endda!

«— et dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittibus debitoribus nostris.» Det var underlig at drotten ikke ogsaa har lært os at bede «sicut et nos dimittibus creditoribus nostris.» Han visste ikke om det var god latin — hadde aldrig været sterk i det sproget. Men han visste, sine skyldnere hadde han altid kunnet greie at tilgi paa en gjerd. *Ham* tyktes det meget vanskeligere at tilgi den som hadde bundet en gjæld paa nakken hans —.

Og nu, de kunde kalde sig kvit — han og saa disse to — kjendte han hvert gammelt nag, som han hadde traakket under føtterne i aarevis, sprette op og kvikne —.

Han kunde ikke længer skyve Erlend unna i sine tanker — en faavitug gap som intet kunde se eller lære eller huske eller tænke. Nu knuget den anden hans sind, netop fordi ingen kunde vite, *hvad* Erlend saa og tænkte og husket — han var rent uberegnelig.

— Mangen mand faar det som er eslet en anden, men ingen faar en andens lagnad —.

Det var sandt sagt.

Han hadde holdt av sin unge fæstemø. Hadde han faat hende, saa vilde han sagtens være blit en tilfreds mand; de hadde vel nok kommet til at leve godt sammen. Og hun hadde blit ved at være som hun var, da de møttes først: blid og sedelig, forstandig, saa en mand gjerne kunde raadspørre hende ogsaa i større saker, litt egensindig i smaating, men føielig ellers, vænnet som hun var fra sin fars hænder til at la sig lede og støtte og verne. — Men nu fik denne manden

vold over hende — en som ikke duget til at styre sig selv, aldrig hadde vernet om noget. Hendes søte jomfruelighet hadde han herjet, brutt hendes stolte ro, sprængt dette kvindesind og tvunget hende til at strække og tøie hver evne som hun eiet ut til det yterste. *Hun* hadde maattet staa op for sin elsker, som smaafuglen verger for reden sin med dirrende krop og skinger røst, naar nogen nærmer sig boet. Hendes liflige slanke legeme hadde syntes ham skapt til at bli baaret oppe og skjærmet inderlig av en mands armer — han hadde set det spændt av vild vilje, mens hjertet hamret i hende av mod og angst og kamphug og hun stred for mand og børn, som duen selv kan bli vild og uræd, naar hun har unger.

Hadde det været ham selv som var hendes husbond, hadde hun levet sammen med hans hæderlige godvilje i femten vintrer — saa visste han nok at hun vilde staat op for ham ogsaa, hvis han var kommet i nogen ulykke. Med kløkt og mod vilde hun ha staat ved hans side. Men aldrig vilde han ha faat se det stenansigt, som hun snudde mot ham den kvelden i Oslo, da hun sat og fortalte at hun hadde været borte og set sig om i det huset. Sit eget navn hadde han nok aldrig faat høre hende skrike ut i slik vild nød og jammer. Og det var ikke hans ungdoms hæderlige og retfærdige kjærlighet som hadde svart i hans hjerte. Hin vildskap som reiste sig og skrek imot hendes vildsind — han hadde aldrig faat visst at der kunde bo noget slikt i hans eget sind, dersom det hadde gaat med ham og hende som fædrene deres hadde laget det —.

Hendes aasyn da hun gik forbi ham ut i natten for at finde hjælp til hans barn — hun hadde ikke turdet gaa den gang, hadde hun ikke været Erlends hustru som maatte vænne sig til at handle uræd, selv om hen-

des hjerte skalv av angst. Hendes taarevaate smil da hun vækket ham og sa, at gutten ropte paa sin far — saa bristende søtt smiler bare den som vet, baade hvad det er at tape en kamp og at vinde —.

Erlends hustru var det han elsket — slik som han elsket hende nu. Men saa var vel hans kjærlighet syndig da, og saa maatte det vel være slik som det var — at han var ulykkelig. For han var saa ulykkelig, at sommetider kjendte han bare en stor forundring — at det var ham selv som hadde det slik og som ikke øinet nogen vei ut av sin ulykke.

— Da han traakket paa sin egen ære og adelige sømd, mindet Erling Vidkunssøn om ting som ingen hæderlig mand vilde ymtet om at han visste — det hadde han ikke gjort for brødre eller frænder, men *bare* for hende. Bare for hendes skyld hadde han orket at tigge den anden mand som de spedalske tigger for kirkedøren i kjøpstæderne og viser frem sine stygge saar —.

Han hadde tænkt — engang skulde hun faa vite det. Ikke alt, ikke hvor dypt han hadde ydmyket sig. Men naar de begge to var blit gamle folk, saa hadde han tænkt at han skulde si det til Kristin: Jeg hjalp dig saa godt som jeg kunde, for jeg husket, hvor inderlig jeg undte dig, den tid jeg var din fæstemand —.

Ett var der som han ikke vaaget at snu indpaa med sine tanker. Hadde Erlend sagt noget til Kristin. — Ja, han hadde tænkt, engang skulde hun faa vite det av hans egen mund — jeg har aldrig glemt at jeg holdt av dig, da vi var unge. Men var det slik at hun visste det, og det var av sin mand hun hadde hørt om det — nei da syntes han ikke at han orket mere —.

Til hende alene hadde han ment at si det — engang, om længe. Naar han tænkte paa den stund, da

han selv gav det til pris — paa at Erlend hadde snublet til at se det som han trodde gjemt hemmeligst i hugen. Og Ramborg visste det — endda han fattet ikke, hvordan hun hadde skjønt det —.

Hans egen hustru — og hendes mand — de visste det —.

Simon skrek, vildt og kvalt, stupte sig braat over paa den anden side i sengen —.

—Hjælpe ham Gud! Nu var det ham selv som laa her, flettet naken, voldført, blødende av pinsler og skjælvende av blygsel —.

Konen gløttet paa døren, møtte fra sengen Simons hete, tørre, hvasstglittrende øine: «Fik I ikke sove?» — Nu red Erlend Nikulaussøn forbi selvtredje — det var vist to av sønnerne hans som var med. Simon mumlet etslags svar, vredt og uforstaaelig.

Han skulde unde dem godt forsprang. Ellers saa maatte han vel snart til at tænke paa hjemfærden han ogsaa —.

— Straks han kom ind i stuen og la av sig ytterplaggene, vilde Andres ta skindluen hans og sætte paa sig. Mens gutten sat skrævs over bænken og red til farbror paa Dyfrin, dat den store luen ned, snart ut paa den vesle næsen og snart bakover hans vakre, lyse lokkehaar —. Men det hjalp ikke stort at han strævet for at huske paa slikt — til farbror paa Dyfrin maatte Gud vite naar gutten kom paa gjesting nu —.

Og istedet kom mindet om den anden sønnen hans — Halfrids barn. Erling — det var ikke saa ofte han tænkte paa ham. Et litet blaablekt barnelik — de dagene Erling levet hadde han neppe set ham — han maatte sitte hos den døende mor. Var det barnet blit ilive, eller hadde det levet længer end moren — saa

hadde han beholdt Mandvik. Da hadde han vel søkt sig et nyt gifte der syd i landet. En og anden gang hadde han kommet til at se nord i dalen til sin gaard her. Da vilde han vel ha — ikke *glemt* Kristin — hun hadde leiet ham i en alttor underlig dans til at han skulde kunne det. For djævelen — en mand maatte vel ha lov til at mindes det som et merkelig eventyr, at han trængte hente sin fæstemø, en ætstor ungmø, opfostret i kristendom og sedelig færd, hjem fra porthus og en anden mands seng. Men da hadde han vel ikke blit ved at mindes hende slik at det brydde ham og tok al god smak ut av alt det gode, livet ellers bød ham —.

Erling — han vilde ha været fjorten vintrer nu. Naar Andres engang drog saa nær mandsalderen, var han selv gammel og avlægs —.

Aaja, Halfrid — du hadde det ikke for godt med mig, du. Saa uforskyldt er det vel ikke at jeg har faat det slik —.

Erlend Nikulaussøn hadde sagtens maattet bøte med livet for sin letsindighet da. Og Kristin sittet enke paa Jørundgaard nu —.

Og han selv hadde kanske gaat og treget paa det at han var gift mand. Der var ingenting saa uforstandig at han ikke trodde sig selv til det nu —.

Blaasten hadde stilnet, men store vaate filler av vaarsne faldt endda, da Simon red fra tavernsgaarden. Og nu mot kveld tok fuglen til at fløite og trille i skogsnarene, trass i snefaldet.

Som en flænge i holdet sprækker op igjen ved en braa rørsel, gjorde et litet minde vondt — forleden, i paaskegildet hans, hadde de staat ute og latt sig bake av middagssolen, en flok. Høit i bjerken over dem sat

en rødstrupe og fløitet mot den lune blaa luft. Geirmund kom haltende omkring hushjørnet, slæpte sig frem ved staven sin, med en haand paa sin ældste søns skulder. Han saa op, stanset og hermet efter fuglen. Gutten ogsaa spidset mund og fløitet. De kunde gjøre efter næsten alle fuglestemmer. Kristin stod litt ifra, inde mellem nogen andre koner . Hun smilte saa vakkert mens hun lydde paa.

Frem imot soleglad letnet skyerne i vest — valt gyldne indover de hvite fjeldsider, fyldte skar og smaadaler som graa skodde. Elven glittret mat lik messing — den bruste aapen og mørk omkring stenene i strømmen, og paa hver sten laa en liten hvit pute av nysne.

Det gik ikke fort med de trætte hester paa det tunge føre. Det var melkehvit nat med fuldmaane som gløttet ut mellem drivende dis og skyer, da Simon red nedover brækkerne ved Ula-aaen. Da han var kommet over broen og ut paa de flate furumoer, hvor vinterveien gik, strakte hestene bedre ut — de visste det bar mot stalden. Simon klappet Digerbeins dampende vaate hals. Han var glad likevel, denne færden snart var tilende. Ramborg sov vel forlængst.

Hvor veien brat dreier ut av skogen laa der en liten stue. Han var like indpaa den, da han blev vár at nogen mænd tilhest holdt foran døren. Han hørte Erlends stemme rope:

«Det er visst da, du kommer første dag over helgen — jeg kan si det til konen min —?»

Simon ropte en hilsen. Det vilde se altfor rart ut ikke at stanse og ride videre i følge med dem, men han bad Sigurd fare i forveien. Saa red han op til de andre: det var Naakkve og Gaute. Erlend kom frem fra husdøren i det samme.

De hilstes igjen — de tre andre noget tvungent. Han

kunde se deres ansigter, men ikke ganske tydelig i det dæmrende lys — det tyktes Simon at deres miner var usikre, spændte og uvillige paa en gang. Saa sa han det straks:

«Jeg kommer fra Dyfrin, maag.»

«Ja jeg hadde spurt, du skulde ha reist sydover.» Erlend stod med haanden paa sadelbuen og saa ned. «Du har faret fort da,» la han til, som fordi tausheten blev pinlig.

«Nei vent litt,» sa Simon til de unge drengene, de vilde til at ride. «Dere ogsaa bør høre paa dette. Det var min brors segl, du saa paa brevet, Gaute. Og jeg skjønner at det maa tykkes dig, de holdt daarlig sin tro med far din, han og de andre herrerne som hadde beseglet dette brevet til junker Haakon, som din far skulde føre til Danmark —»

Gutten saa ned og taug. Erlend mælte:

«Ett tænkte du vel ikke paa, Simon, da du fór til funds med bror din. Dyrt kjøpte jeg trygd for Gyrd og de fællerne mine — med alt jeg eiet uten navn av en ordholden og trofast mand. Nu mener vel Gyrd Darre, at end ikke det navnet har jeg berget —»

Skamfuld bøiet Simon hodet. Dette hadde han ikke tænkt paa.

«Det kunde du sagt til mig, Erlend, da jeg lot om at jeg vilde fare til Dyfrin —»

«Du maatte vel selv kunne se det, jeg var saa vild og rasende, jeg duget ikke til at tænke eller raade, da jeg red ut av gaarden din —»

«Jeg var ikke aldeles besindig jeg heller, Erlend —»

«Nei, men jeg synes du kunde hat tid til at sanse dig paa den lange veien. Ikke heller kunde jeg godt bedt dig la det fare at spørre din bror uten at røbe ting som jeg hadde svoret dyrt paa at tie om —»

Simon taug litt — første stund syntes han den anden hadde ret. Men saa slog det ham — nei nu var Erlend rent urimelig. Skulde han gaat her og latt Kristin og drengene tro saa daarlig om sig. Han spurte om det, heller heftig.

«Jeg har aldrig ymtet ett ord om det, maag, hverken til mor eller til brødrene mine,» sa Gaute og vendte sit vakre, lyse aasyn mot mostermanden.

«Ja sidst fik de da vite om det likevel,» svarte Simon stædig. «Jeg mener, efter alt det som hændte den dagen hos mig, maatte vi klare op saken. Og jeg skjønner ikke, det kunde komme din far saa uventet — stort mere end barnet er du ikke, Gaute min, og rent ung var du, da du blev blandet ind i disse — lønraad.»

«Min egen søn maatte jeg vel tro jeg kunde lite paa,» mælte Erlend heftig. «Og jeg hadde ikke to kaar at vælge mellem, da jeg skulde berge brevet. Det var at gi det til Gaute eller la sysselmanden finde det —»

Det syntes Simon nytteløst at snakke mere om saken. Men han kunde ikke holde sig fra at si:

«Litet likte jeg det da jeg skjønte, hvad gutten har gaat her og trodd om mig i fire aar. Jeg har altid tykt godt om dig, Gaute.»

Gutten drev sin hest nogen skridt frem, rakte ut haanden, og Simon saa at hans aasyn mørknet, som om han rødmet:

«I faar tilgi mig, Simon!»

Simon klemte barnets haand. Stundimellem kunde Gaute være saa lik sin morfar i ansigtet, saa Simon blev rent underlig tilmote. Han var noget hjulbent og liten av vekst, naar han gik, men han var en ypperlig rytter, og tilhest saa han ut som det fagreste mandsemne nogen far kunde glæde sig over.

Nu red de nordover alle fire, drengene først, og da de var kommet utenfor hørevidde, tok Simon paa:

«Du skjønner, Erlend — jeg mener ikke at du med rette kan laste mig for jeg søkte op min bror og bad ham si mig sandt om denne saken. Men jeg vet at dere hadde aarsak til at harmes paa mig, du og Kristin. For straks disse» — han famlet efter ordene — «underlige tidender kom op — dette som Gaute sa, om seglet mit — jeg kan ikke negte for at jeg tænkte — jeg skjønner at dere trodde, jeg tænkte — det som jeg skulde hat vet nok til at vite var utænkelig. Saa jeg sier ikke andet end du har grund til at være harmfuld —» sa han op igjen.

Hestene plasket gjennem snesørpen. Det varte litt før Erlend svarte, og da lød hans stemme ganske blid og sagtmodig:

«Ikke vet jeg hvad andet du kunde tænke heller. Det laa vel nærmest for haanden at tro —»

«Aanei, jeg kunde nok visst, det var umulig,» brøt Simon av, forpint. Litt efter spurte han:

«Har du trodd at jeg visste om dette med brødrene mine? At det var for deres skyld jeg fristet hjælpe dig?»

«Nei?» sa Erlend forundret. «Jeg skjønte da at det kunde ikke du vite. *Jeg* hadde ikke sagt noget, det visste jeg. Og at brødrene dine ikke forsnakket sig, det mente jeg at kunne lite trygt paa,» han lo sagte. Saa blev han alvorlig. «Jeg visste vel,» sa han bløtt, «du gjorde det for vor verfars skyld — og fordi du er god —»

Simon red en stund og sa intet.

«Du har været beskelig harm vel, kan jeg tænke,» spurte han om litt.

«Aa. — Da jeg fik stunder til at tænke mig om —

jeg skjønner ikke der var nogen anden tydning du kunde gjette paa —»

«End Kristin?» spurte Simon endda sagtere.

«Ja hun —!» Erlend lo som før. «Du vet, hun taaler ikke at nogen peker paa mig — uten hun selv. Hun mener vel, hun greier det godt alene. Det er som med børnene vore det. Gud naade mig, laster jeg dem med ett ord! Men du kan vite, jeg fik da talt hende tilrette —»

«Du gjorde det —»

«Ja — med tid og stunder skal jeg da faa hende til at skjønne. Du vet, Kristin er da slik, at naar hun faar tænkt sig om, saa vil hun mindes, du har synt os saa trofast venskap at —»

Simon kjendte sit hjerte dirre spændt og oprørt. Det syntes ham ulidelig — den anden lot til at mene, nu kunde de slaa denne sak ut av tankerne. Hans ansigt i det bleke maanelys var saa inderlig fredsælt. Simons stemme skalv av sindsbevægelse, da han tok til orde:

«Tilgi mig, Erlend, jeg skjønner ikke at jeg kunde tro —»

«Du hører,» brøt den anden av, litt utaalmodig, «at jeg skjønner det. Det tykkes mig, du kunde vanskelig tro andet —»

«Gid de to vetløse ungerne aldrig hadde talt,» sa Simon heftig.

«Ja —. Gaute har aldrig faat slike hugg før i sit liv —. Og alt saa kom det av at de trættet om langfædrene sine — han Reidar Birkebein og kong Skule og biskop Nikolas.» Erlend rystet paa hodet. «Men tænk nu ikke mere paa det, maag — bedst at vi glemmer dette saa fort vi kan —»

«Jeg *kan* ikke!»

«Nei Simon!» Det kom som en indvending, blidt forundret. «Det er da ikke værd at ta saa tungt —!»

«Jeg *kan* ikke, hører du! Jeg er ikke saa god mand som du!»

Erlend saa forvirret paa ham:

«Nu skjønner jeg ikke hvad du mener?»

«Jeg er ikke saa god mand som du! Jeg kan ikke tilgi saa let dem som jeg har gjort uret imot.»

«Jeg skjønner ikke hvad du mener?» sa den anden som før.

«Jeg mener —» Simons ansigt var aldeles fortrukket av smerte og vildskap; han talte lavt, som han knuget ned en lyst til at skrike ut. «Jeg mener. Jeg har hørt dig tale vakkert om Sigurd lagmand paa Steigen, den gamle manden som du røvet konen fra. Jeg har set og skjønt, du elsket Lavrans med fuld sønlig kjærlighet. Og aldrig har jeg merket at du bar nag til mig fordi du — lokket fra mig min fæstemø —. Jeg er ikke saa høisindet som du tror, Erlend — jeg er ikke saa høisindet som du — jeg — *jeg* bærer nag til den mand som *jeg* har gjort uret —»

Blekflekket i kinderne av spænding stirret han den anden ind i øinene. Erlend hadde hørt paa ham med halvaapen mund.

«Dette har jeg aldrig skjønt før nu! — *Hater* du mig, Simon,» hvisket han overvældet.

«Tykkes dig ikke jeg har aarsak til det —»

Uvilkaarlig hadde begge mændene stanset sine hester. De sat og stirret hinanden ind i synet: Simons smaa øine glittret som staal. I det dishvite nattelys saa han at Erlends smale ansigtsdrag arbeidet, som om noget brøt i ham — en opvaagnen —. Han saa op under halvt nedfældte øienlaag, bet sig i den sitrende underlæbe.

«Jeg orker ikke møtes med dig mere!»

«Mand! — Det er tyve aar siden,» brast Erlend ut, overvældet og forvirret.

«Ja. Tykkes dig ikke at — hun — er værd at mindes i tyve aar?»

Erlend ranket sig i sadlen — møtte Simons blik fuldt og fast. Maanelyset tændte en blaagrøn gnist i de store lyse øinene hans.

«Jo. Gud — Gud signe hende!»

Et øieblik sat han slik. Saa sporet han sin hest og jog fremover raaket, saa vasspruten stod efter ham. Simon holdt igjen Digerbein — han var nær blit kastet av, saa braat tok han ind hesten. Han biet der i skogbrynet, tumlende det utaalmodige dyr, saalænge han kunde skjelne hovslagene i snevellingen.

Angeren overvældet ham, straks han hadde sagt det. Han angret og han blygdes, som om han skulde ha slaat det vergeløseste — et barn — eller et fint og blidt, uforstandig dyr — i vetløs vrede. Han kjendte sit had som en splintret lanse — han var splintret selv av sammenstøtet med denne mands uvettige uskyld — saa litet skjønte denne ulykkesfuglen Erlend Nikulaussøn, saa det var som han skulde være baade hjælpeløs og menløs —.

Han svor og bandet halvhøit mens han red. Menløs — karen var langt over det andet snes aar — han fik snart taale at tales ved som mand til mand. Hadde han saaret sig selv, ja saa fik det djævelen hente ham regnes for godt kjøp, naar han bare engang hadde faat ram paa Erlend.

Nu red han hjem til hende — Gud signe hende, jepet han. Og siden var det slut med at gaa og traakke i denne søskendekjærligheten — de to derborte og han

og hans. Han slap at møtes mere med Kristin Lavransdatter —.

— Tanken tok pusten fra ham —. Likemeget, for djævelen —. Forarger dit øie dig, saa riv det ut, sa presterne. Mest hadde han gjort dette, sa han til sig selv, for at slippe unna denne søster- og brorskjærligheten med Kristin — han orket ikke mere —.

Ett eneste ønske hadde han nu — at Ramborg maatte ikke vaagne, naar han kom hjem.

Men da han red ned mellem gjærderne, saa han at der stod en i mørk kaape indunder ospetrærne. Det hvitnet paa skautet hendes.

Hun hadde gaat der og biet, sa hun, helt siden Sigurd kom hjem. Ternerne var iseng, og Ramborg øste op selv av grøtgryten som stod i ovnsmunden og holdt sig varm, bar flesk og brød paa bordet og hentet frisktappet øl.

«Skal du ikke lægge dig nu, Ramborg,» spurte manden, mens han aat.

Ramborg svarte ikke. Hun gik bort til væven sin og begyndte at træ de smaa brogede nøster ut og ind gjennem rendingen. Hun hadde sat op et billedteppe før jul, men hun var ikke kommet langt med det endda.

«Erlend red nordover for en stund siden,» sa hun, hun stod med ryggen til. «Jeg trodde efter det som Sigurd sa, at dere skulde kommet ifølge?»

«Nei — det faldt ikke slik —»

«Erlend længtet mere end du hjem til sengen sin?» Hun lo litt. Da hun ikke fik svar, sa hun igjen: «Han længter vist hjem til Kristin altid, naar han har været et ærinde borte —»

Simon taug en god stund, før han svarte: «Erlend

og jeg skiltes ikke som venner.» Ramborg braasnudde — han fortalte da, hvad han hadde hørt paa Dyfrin, og om den første del av sin samtale med Erlend og hans sønner.

«Det synes mig nu litt urimelig at dere skulde bli uvenner om dette — naar dere har kunnet holde oppe venskap like til nu.»

«Kanhænde — men nu gik det slik. Men det blir for langt at tale alting om dette ikveld.»

Ramborg snudde sig til væven og syslet med arbeidet igjen.

«Simon» — spurte hun medett. «Mindes du en saga som Sira Eirik læste for os engang — ut av bibelen — om en mø som het Abisag hin Sunnamittiske?»

«Nei.»

«Den tid kong David blev gammel og hans livskraft og manddom tok til at tynes,» begyndte hustruen, men Simon brøt hende av:

«Ramborg min, det er altfor langt paa natten ledet; det er ikke tid til at ta paa og fortælle sagaer nu. — Nu mindes jeg ogsaa hvad det var med hende, du nævnte —.»

Ramborg dyttet opunder med vævskeen, taug litt. Saa talte hun igjen:

«Mindes du den sagaen da, som far min kunde — om Tristan hin fride og Isodd bjarte og Isodd svarte?»

«Ja, den mindes jeg.» Simon skjøv fra sig matfatet, strøk sig med haandbaken om munden og stod op. Han stillet sig foran ovnen; med en fot oppe paa kanten, albuen paa knæet og haken i haanden stod han og saa ind paa ilden som holdt paa at brænde ut inde i den murede hule. Borte fra kroken ved væven kom Ramborgs stemme, skjør og bristefærdig:

«Jeg tænkte altid, naar jeg hørte disse sagaerne, at

slike mænd som kong David og herr Tristan — det tyktes mig uforstandig — og grumt — at de ikke elsket de unge brudene som bar til dem sin mødom og sit hjertes elskov med blidhet og tækkelig sømd, mere end saanne koner, fru Bathseba eller hin Isodd bjarte, som hadde spildt sig bort i andre mænds vold. Jeg tænkte, hadde jeg været en karlmand, ikke skulde jeg været saa litet kry — og saa hjerteløs» — hun taug overvældet. «Det tyktes mig de haardeste kaar — slik som de fik det, Abisag og denne arme Isodd av Bretland —» hun vendte sig heftig, kom fort over gulvet og stod foran sin husbond.

«Hvad er det med dig, Ramborg?» Simon talte lavt og uvillig. «Jeg skjønner ikke meningen din med dette —»

«Jo, du gjør,» sa hun heftig. «Du er slik du som denne Tristan —»

«Det kan jeg ikke tro,» han fristet le, «at jeg skulde ligne — Tristan hin fride —. Og de to konerne du nævnte — mindes jeg ret, saa levet og døde de som skjære møer, urørt av mændene sine —» han saa bort paa sin hustru: det lille trekantede ansigtet hendes var hvitt, og hun bet sig i læberne.

Simon flyttet ned foten, rettet sig op og la begge hænder paa hendes skuldre:

«Ramborg min, vi har da to børn sammen,» sa han stilt.

Hun svarte ikke.

«Jeg har strævet for at vise dig, jeg takket dig for den gaven. Jeg mente selv — jeg har fristet at være dig en god husbond —»

Da hun endda intet sa, slap han hende, gik bort og satte sig paa bænken. Ramborg fulgte efter, stod foran ham og saa ned paa manden: de brede laar i vaate,

overskvættede hoser, hans svære krop, det tunge, rødbrune ansigt. Hun brettet læberne i uvilje:

«Styg er du blit ogsaa med aarene, Simon.»

«Ja jeg har aldrig trodd om mig selv at jeg var nogen vakker mand,» sa han sindig.

«Og jeg er da ung og vakker —» hun satte sig paa hans fang, taarerne styrtet ut av hendes øine, da hun fattet om hans hode med begge hænder: «Simon — se paa mig — hvorfor kan du ikke lønne mig for det — ingen har jeg undt at eie mig uten du — jeg tænkte det helt fra jeg var liten mø, at slik som du var skulde ogsaa min husbond være —. Mindes du at vi fik leie dig begge, Ulvhild og jeg — du skulde gaa med far vest i hagen og se paa folerne hans — du bar hende over bækken, og far vilde ta op mig, men jeg skrek at du skulde bære mig ogsaa. Mindes du?»

Simon nikket. Han husket godt at han hadde stelt meget med Ulvhild, for han syntes det var saan synd i det væne barnet som var vanført. Om den yngste hadde han ingen erindring hat, andet end at der var en som var yngre end Ulvhild.

«Du hadde det vakreste haar —» hun trædde sine fingre ind i den lysebrune, bølgede lug som faldt litt nedover mandens pande. «Du har ikke et graat haarstraa endda du —. Erlend er snart like meget hvit som svart i hodet. — Og saa likte jeg saa godt at du fik de dype dokkerne i kinderne dine, naar du smilte — og det at du var saa gladmælt —»

«Ja jeg saa vel litt bedre ut den tiden end jeg gjør nu —»

«Nei,» hvisket hun heftig — «naar du ser blidt paa mig —. Mindes du første gang jeg sov i armen din? — Jeg laa og kved for tandverk — far og mor hadde sovnet, det var mørkt i loftet, men du kom bort

til bænken, der vi laa, Ulvhild og jeg, og spurte hvad jeg graat for. Du bad jeg skulde være stille og ikke vække de andre, og saa tok du mig op i armene dine, og saa kveiket du lyset og skar en splint og stak om den vonde tanden, til der kom blod. Saa læste du over splinten og saa blev jeg god igjen og saa fik jeg lov til at sove i sengen din og du holdt mig i armen din —»

Simon la sin haand paa hendes hode, presset det ind til sin skulder. Nu, hun nævnte det, husket han: det var da han var paa Jørundgaard og hadde sagt til Lavrans at baandet mellem ham og Kristin maatte heller bli løst op igjen. Han hadde sovet litet den natten — og nu husket han at han hadde staat op engang og stelt litt med liten Ramborg som laa og sutret for tandverk —.

«Har jeg været slik mot dig, Ramborg min, nogen stund — saa du tykkes dig ha ret til at si, jeg holder ikke av dig —?»

«Simon — tykkes dig ikke jeg kunde være værd at du holder mere av mig end av Kristin? Ond og falsk var hun mot dig — jeg har gaat efter dig som en liten knæhund i alle disse aarene —»

Simon løftet hende lempelig ned av fanget sit, reiste sig og tok hendes hænder i sine:

«Tal ikke mere om søster din nu, Ramborg — paa det viset. Jeg undres paa om du skjønner selv, hvad du sier. Tænker du ikke jeg frygter Gud — kan du tro om mig at jeg skulde være saa uræd for skam og den værste synd, eller at jeg ikke skulde komme i hug børnene mine og alle mine frænder og venner. Jeg er da bonden din, Ramborg — glem ikke det, og tal ikke slik til mig —»

«Jeg vet, du har ikke krænket Guds lov eller hæder og ære —»

«Aldrig har jeg talt et ord til din søster eller rørt hende med min haand, anderledes end jeg kan svare for det paa dommens dag — det vidner jeg for Gud og Sankt Simon apostel —»

Ramborg nikket taus.

«Tror du søster din vilde møtt mig slik som hun har gjort i alle disse aarene, hvis hun tænkte som du, at jeg elsker hende med syndig attraa? Da kjender du ikke Kristin.»

«Aa hun har aldrig tænkt paa om nogen anden mand bærer attraa til hende end Erlend. Hun sanser neppe at vi er kjøt og blod, vi ogsaa —»

«Nei det er vist sandt sagt det, Ramborg,» sa Simon rolig. «Men da kan du vel selv skjønne, hvor uvettig det er at du plager mig med skinsyke.»

Ramborg drog sine hænder til sig.

«Jeg mente ikke slik heller, Simon. Men aldrig har du holdt av mig, slik som du holdt av hende. Endda leker hun i hugen din altid — mig tænker du litet paa, naar ikke du ser mig.»

«Det volder ikke jeg, Ramborg, at en mands hjerte er skapt slik, saa det som blir skrevet paa det, mens det er ungt og friskt, staar karvet dypere end alle runer som ristes siden —»

«Har du aldrig hørt det ordet som sier, at mandens hjerte er det første som kvikner i morslivet og det som dør sidst i ham,» sa Ramborg sagte.

«Nei —. Er der et ord som sier slik —. Ja det kan vel være sandt og.» Han strøk flygtig over hendes hvite kind. «Men skal vi iseng denne natten, saa faar vi nu lægge os,» sa han træt.

Ramborg sovnet om en stund, og Simon listet sin arm fri under hendes nakke, flyttet sig ytterst ut mot

sengekanten og drog felden helt op under sin hake. Skjorten hans var aldeles vaat oppe ved skulderen av hendes taarer. Han hadde bitterlig vondt av sin kone — samstundes kjendte han med en ny fortvilelse, at han kunde ikke længer greie sig i samlivet med hende ved at ta hende som hun skulde være et blindt, uerfarent barn. Nu maatte han finde sig i at vite, Ramborg var fuldvoksen kvinde.

Paa ruten graanet det alt — mainatten var ved at svinde. Han var saa stupende træt — og imorgen var messedag. Ikke vilde han fare til kirken imorgen — endda han kunde vist godt trænge det. Han hadde lovet Lavrans engang at han aldrig skulde miste en messe uten fuldgod grund — men det hadde ikke hjulpet ham stort at han hadde holdt det løftet i alle disse aarene, tænkte han bittert. Imorgen red ikke han til messen —.

II

SKYLDNERE

I.

Kristin fik ikke fuld rede paa det som var hændt mellem Erlend og Simon. Manden fortalte hende og Bjørgulf hvad Simon hadde sagt om sin færd til Dyfrin og at siden var de kommet i et ordskifte som hadde endt med at de skiltes i uvenskap. «Mere kan jeg ikke si dig om dette.»

Erlend var litt blek, hans ansigt fast og beslutsomt. Hun hadde set det slik nogen faa ganger før, i de aarene hun hadde været gift med ham. Saa visste hun, dette var saker som han ikke vilde si mere om.

Hun hadde aldrig likt det, naar Erlend møtte hendes spørsmaal med denne mine. Gud visste, hun krævet ikke at gjælde for mere end en enfoldig kvinde, helst vilde hun ha sluppet alt ansvar for andet end sine børn og sit husfrustyre. Men hun var blit nødt til at ta haand om saa meget som tyktes hende være likere saker for en mand at greie med — og Erlend hadde syntes det var ganske rimelig, han lot det ligge paa hendes skuldre. Da klædte det ham ilde at være saa overmodig og vise hende kort av, naar hun vilde vite rede paa hvad han handlet paa egen haand, som rørte deres alles velfærd.

Hun tok dette uvenskap mellem Erlend og Simon Darre tungt. Ramborg var hendes eneste søster. Og naar hun tænkte paa at hun nu skulde savne Simons

omgang, skjønte hun først rigtig, hvor glad hun var blit i denne mand og hvor megen tak hun skyldte ham — den bedste støtte i sin vanskelige stilling hadde hun hat av hans trofaste venskap.

Og hun visste, at nu fik da folk dette at snakke om utover hele bygden — de i Jørundgaard hadde lagt sig ut med Simon paa Formo ogsaa. Simon og Ramborg var likt og avholdt av hvert menneske. Paa hende selv, hendes husbond og sønner saa folk flest med mistro og uvilje, det hadde hun skjønt for længe siden. Nu kom de til at bli aldeles ensomme —.

Kristin syntes, hun maatte synke i jorden av sorg og skam den første søndag, da hun kom ind paa volden foran kirken og saa Simon staa der, litt borte i en klynge bønder. Han hilste hende og hendes med en hodebøining, men det var første gang han ikke kom bort, haandhilste og gav sig isnak med dem.

Men Ramborg gik frem til sin søster og tok hendes haand:

«Det er ilde, søster, at mændene vore er blit usams — men du og jeg skal vel ikke være usams for det —» hun reiste sig paa taa og kysset Kristin, saa folket paa kirkegaarden kunde se det. Men Kristin visste ikke hvordan det var — hun syntes kjende paa sig at Ramborg var ikke saa bedrøvet allikevel. Hun hadde aldrig kunnet like Erlend — Gud maatte vite om hun ikke hadde sat op sin mand mot ham, med eller uten sin vilje —.

Ramborg kom dog siden altid bort og hilste sin søster, naar de møttes ved kirken. Ulvhild spurte høirøstet, hvorfor mosteren ikke mere kom syd til dem, saa løp hun bort til Erlend, klænget paa ham og de ældste sønnerne. Arngjerd stod stille ved sin stedmors side, tok Kristin i haanden og saa forlegen ut. Simon

og Erlend og hans sønner undgik hinanden med megen flid.

Kristin savnet ogsaa søsterbørnene saart. Hun var blit glad i de to møerne. Og en dag da Ramborg hadde tat sin søn med til messen og Kristin siden efter tjenesten kysset Andres, brast hun i graat. Hun hadde faat denne spæde, skrøpelige gutten saa kjær — og hun kunde ikke hjælpe for det, men nu da hun selv ikke hadde nogen rigtig smaa børn mere, var det som en trøst for hende, at hun kunde stelle med denne vesle søstersønnen paa Formo og skjæmme ham bort, naar forældrene tok ham med sig til Jørundgaard.

Av Gaute fik hun høre litt nærmere om saken, for han sa hende, hvordan ordene hadde faldt mellem Erlend og Simon hin nat, da de møttes ved Skindfeld-Gudruns stue. Jo mere hun tænkte over tingene, desto mere syntes hun at Erlend hadde størst uret. Hun hadde været forbitret paa Simon — saapas burde han nu ha kjendt maagen sin at han kunde vite, sveget og bedraget sin bror paa uadelig vis hadde Erlend ikke — saa mangt og meget underlig han nok kunde gjøre av tankeløshet og hidsighet — og naar han saa hvad han hadde stelt til, saa tedde han sig ofte mest lik en sky hingst som har slitt sig og blir vild av skræk for det den slæper med sig.

Men at Erlend aldrig kunde skjønne, sommetider trængte andre mennesker at vareta sit tarv bent imot det ugagn som han hadde saan sjelden gave til at gjøre. Og da vyrdet Erlend ikke hvad han sa eller hvordan han bar sig. Hun husket fra sig selv, den tid hun endda var ung og bløt i sindet — gang efter gang hadde hun kjendt det som han traakket paa hendes hjerte med sin uvørne færd. Sin egen bror hadde

han skilt sig fra — allerede før Gunnulf gik i kloster hadde han draget sig tilbake fra dem, og hun hadde skjønt at det var Erlends skyld — saa ofte som han hadde krænket sin fromme og værdige bror, endda Gunnulf hadde aldrig gjort Erlend andet end godt, det hun kunde skjønne. Og nu hadde han støtt fra sig Simon, og naar hun vilde vite hvad som voldte uvenskapet mellem ham og deres eneste ven, satte han bare op en hovmodig mine og svarte at det kunde han ikke si hende —.

Til Naakkve hadde han sagt mere, det skjønte hun. Moren blev saar og urolig i sindet, naar hun merket, at Erlend og den ældste søn taug eller vendte sin samtale til et andet emne, straks hun traadte ind til dem, og det hændte ikke sjelden.

Baade Gaute og Lavrans og Munan holdt sig mere til moren end Nikulaus nogensinde hadde gjort, og hun hadde altid talt mere med dem end med ham. Men endda syntes hun altid at den førstefødte paa et vis stod hendes hjerte nærmest av alle børnene. Og efter at hun var kommet til at bo paa Jørundgaard igjen, var minderne om den tid da hun bar denne sønnen under hjertet og om hans fødsel blit underlig levende og nære. For hun fik merke paa mange vis, at her i Sil hadde folket ikke glemt hendes ungdomssynd. Det var mest som de regnet, at hun hadde flekket til hele sin hjembygds ære, da hun, datter til den mand som alle holdt for høvdingen her, var kommet paa vildsti. De hadde ikke tilgit det og ikke at hun og Erlend føiet spot til hans sorg og skam, da de narret ham til at gi bort en lokket mø med det prægtigste bryllup som hadde staat i mands minde her i norddalen.

Kristin visste ikke om Erlend kjendte til at folk nu

tygget op igjen disse gamle maalemner. Men gjorde han det, saa var han vel likeglad. Hendes sambygdinger regnet han bare for vadmelsbønder og torpare alle ihop — og han lærte hendes sønner at tænke likeens. Hende sved det i sjælen at vite, disse mennesker som hadde yndet hende og villet hende saa vel, den tid hun het Lavrans Bjørgulfsøns væne datter, Norddalsrosen, de ringeagtet Erlend Nikulaussøn og hans hustru og dømte haardt om dem. Hun tigget dem ikke, hun graat ikke for hun var blit en fremmed mellem dem. Men det var vondt. Og det tyktes hende at selve de stupbratte bergsider om dalen, som hadde vernet hendes barndom, saa nu anderledes ned paa hende og hjemmet hendes, — svarte av trusler og stengraa av haard vilje til at kue hende.

Og engang hadde hun graatt bitterlig — Erlend hadde visst om det, og han hadde ikke hat lang taalmodighet med hende da. Da han skjønte at hun hadde gaat ensom i de mange maanederne med hans barn tyngende under sit rædde, sorgfulde hjerte, da hadde han ikke tat hende op i sin favn og trøstet hende med blidhet og kjærlige ord. Forbitret og skamfuld var han blit da han saa, at nu kom det for en dag, hvor uhæderlig han hadde handlet mot Lavrans — men han hadde ikke tænkt paa at det maatte vel være meget tyngre for hende, den dag da hun skulde staa beskjæmmet indfor sin stolte og kjærlige far.

Og ikke hadde Erlend hilst sin søn med altfor stor glæde, da hun endelig hadde baaret dette barnet frem til livet og lyset. Den stund da hun var blit forløst ut av endeløs sjæleangst og gru og kval og hun saa sin stygge, uformelige syndebyrde faa liv under prestens sterke bønner, bli det elskeligste, fuldkommen friske barn — da hadde det været som om hendes

hjerte smeltet av ydmyk glæde, og selve det hete, trodsige blod i hendes krop blev til søt og hvit, uskyldig melk. Ja med Guds hjælp folker han sig vel, sa Erlend, da hun laa der paa seng og vilde ha ham til at glæde sig med hende over denne kostelige dyrgrip, som hun neppe kunde utholde at slippe ut av armene sine saa længe som kvinderne stelte barnet. Sine børn med Eline Ormsdatter var han da glad i, det hadde hun baade set og skjønt. Men naar hun bar Naakkve til faren og vilde lægge ham i mandens arm, saa gren Erlend paa næsen og spurte hvad han skulde med denne ungen som lækket baade oppe og nede. I aar og dag gik Erlend og saa uvillig til sin ældste egtefødte søn, kunde ikke glemme at Naakkve var kommet til verden paa en ubeleilig tid — endda gutten var saa vakkert og snilt og lovende et barn at hver far maatte fryde sig som saa en slik søn vokse op til at træde efter ham.

Og Naakkve hadde elsket sin far slik at det var rent underlig at se det — helt siden han var ørende liten. Han hadde skinnet som solen over hele sit lille fagre aasyn, naar faren tok ham bort mellem knærne sine et øieblik og talte to ord til ham, eller han fik holde i mandens haand tversover tunet. Trutt hadde Naakkve beilet til farens yndest, den tiden da Erlend likte alle sine andre børn bedre end dette. Bjørgulf hadde været farens yndling, mens gutterne var smaa, og da hadde Erlend sommetider tat sine smaasønner med sig op paa ridderloftet, naar han hadde ærinde dit — der gjemtes alle rustninger og vaaben som ikke var i daglig bruk paa Husaby. Mens faren snakket og skjemtet med Bjørgulf, sat Naakkve ganske stille paa en kiste og pustet av bare velvære, fordi han fik lov til at være der.

Men eftersom tiden gik og Bjørgulfs daarlige syn

voldte, at han kunde ikke færdes ute med Erlend saa godt som de andre sønnerne, og Bjørgulf ogsaa blev indesluttet og faamælt mot faren, saa blev dette anderledes. Nu syntes Erlend næsten at være litt sky overfor denne sønnen. Kristin undret sig paa om Bjørgulf i sit hjerte lastet faren, fordi han hadde spildt deres velfærd og revet sine sønners fremtid med sig i sit nedfald — og om Erlend visste eller ante det. I hvorsom var, Bjørgulf alene av alle Erlendssønnerne syntes ikke at se op til ham i blind kjærlighet og grænseløs stolthet over at kalde ham far.

En dag hadde de to mindste gutter lagt merke til at faren læste i psalteret om morgenen og fastet paa vand og brød. De spurte hvorfor han gjorde det — det var jo ikke fastedag. Erlend svarte, det var for synderne sine. Kristin visste at disse fastedagene var del av den bod som var blit Erlend paalagt for hans egteskapsbrudd med Sunniva Olavsdatter og at ialfald de ældste sønnerne ogsaa visste det. Naakkve og Gaute syntes ikke at tænke noget ved det, men hun kom til at se bort paa Bjørgulf i det samme: gutten sat der og myste nærsynt ned i matbollen sin og smaalo for sig selv — slik hadde Kristin set Gunnulf smile en og anden gang, naar Erlend rigtig yppet sig. Moren blev ilde ved —.

Nu var det Naakkve som Erlend altid skulde ha hos sig. Og den unge levet likesom med alle sit livs røtter fæstet i faren. Naakkve tjente sin far som en ung hirdsvein sin herre og høvding: han vilde endelig selv stelle farens hest, holde hans ridestel og vaaben istand, han spændte sporen om Erlends fot og bar til ham hat og kappe, naar han skulde ut. Han skjænket i farens bæger og skar for ham ved bordet, der han sat i bænken like tilhøire for Erlends sæte. Erlend skjemtet litt

med svendens kurteisi og høviske seder, men han likte det godt og tok mere og mere Naakkve aldeles for sig.

Kristin saa at nu hadde han aldeles glemt, hvor hun hadde stridt og tigget for at vinde litt farskjærlighet av ham til dette barnet. Og Naakkve hadde glemt den tiden da det var til hende han kom og søkte bod for alt vondt og raad for alle sine vanskeligheter, da han var ung og liten. Han hadde altid været en kjærlig søn mot sin mor, og det var han endda paa en maate, men hun følte, at jo ældre gutten blev, desto længer kom han bort fra hende og alt hendes. Det som hun hadde at staa i, manglet Naakkve aldeles sans for. Han var aldrig vrangvillig, naar hun satte ham til noget arbeide, men han var underlig træhændt og klodset til alt som kunde kaldes bondeyrke — han gjorde det uten liv og lyst og blev aldrig færdig med noget. Moren tænkte, han var ikke ulik sin døde halvbror, Orm Erlendssøn, paa mange maater — lignet ogsaa ham av utseende. Men Naakkve var sterk og sund, spræk danser og idrætsmand, god bueskytter og taalig dygtig ogsaa i andre slags vaabenbruk, god rytter og en ypperlig skiløper. Kristin talte med Ulf Haldorssøn, Naakkves fosterfar, om dette en dag. Ulf sa:

«Ingen har mistet mer ved Erlends uvet end den drengen. For ypperligere emne til en ridder og storhøvding end Naakkve vokser ikke op i Norge i disse dager.»

Men moren skjønte at Naakkve tænkte aldrig paa det som faren hadde brutt ned for ham.

Ved denne tid var der igjen stor uro i Norge, og rygter fór og fløi opover dalbygderne, somme rimelige og somme rent utrolige. Storhøvdingerne syd og vest i riket og utover Oplandene var saa misnøide med kong

Magnus' stel og styre — det blev sagt at de hadde bent ut truet med at ta til vaaben, reise almuen og bringe herr Magnus Eirikssøn til at herske efter deres raad og vilje, ellers vilde de ta hans mostersøn, den unge Jon Haftorssøn av Sudrheim til konge — hans mor, fru Agnes, var datter til den salige kong Haakon Haalegg. Til Jon selv spurtes ikke stort, men hans bror Sigurd skulde nok staa i brodden for hele tiltaket, og Bjarne, Erling Vidkunssøns unge søn var med i det — folk sa at Sigurd hadde lovet, at dersom Jon blev konge, skulde han ta en av Bjarnes søstre til sin dronning, for jomfruerne paa Giske var ogsaa ættet fra de gamle norske konger. Herr Ivar Ogmundssøn, som før hadde været kong Magnus' bedste støtte, skulde nu være gaat over til disse unge høvdingers parti, og mange flere av landets rikeste og mest ætstore mænd ellers — om Erling Vidkunssøn selv og biskopen av Bjørgvin sa folk at de skjøv bakpaa.

Kristin hørte ikke stort efter disse rygter; hun tænkte bittert, de var jo smaafolk nu, rikets saker rørte ikke dem mere. Men hun hadde dog snakket litt om det med Simon Andressøn høsten før, og hun visste ogsaa at han hadde talt med Erlend om dette. Men hun skjønte at Simon mælte ugjerne om disse ting — i noget mon fordi han ikke likte at hans brødre blandet sig op i slike farlige saker, og Gyrd ialfald blev jo leiet i line av sin kones frænder. Men han var ogsaa ræd for at det ikke kunde være til hygge for Erlend, at slikt blev omsnakket, siden han var født til at ta sæte der hvor mænd raadet om Norges rike, men nu hadde ulykken lukket ham utenfor døren til hans jevningers lag.

Men Kristin skjønte at Erlend talte med sine sønner om disse ting. Og en dag hørte hun Naakkve si:

«— Men vinder disse herrerne sin ret mot kong Magnus, da kan de nu vel ikke være saa usle, far, at ikke de tar op eders sak og tvinger kongen til at bedre sin uret mot eder.»

Erlend lo; da blev sønnen ved:

«I viste først disse herrerne veien og mindet om at det var ikke norske høvdingers sed før i verden at sitte i ro og taale overfærd av kongerne sine. Det kostet eder odelsjord og len — de mænd som hadde gaat i sambaand med eder slap uten risp i skindet — I alene bøtet for dem alle —»

«Ja da har de vel endda bedre grund til at glemme mig,» sa Erlend leende. «Og Husaby har erkestolen faat i pant. Jeg tror ikke herrerne av raadet vil mase paa den fattige stakkar kong Magnus, at han skal løse det ut —»

«Kongen er eders frænde, og saa er Sigurd Haftorssøn og de fleste av de mændene,» svarte Naakkve heftig. «Ikke kan de uten skam svige den mand av Norges adel som førte sit skjold med hæder til landemerket nord og rensket Finmarken og Gandvikskysten for kongens og Guds uvenner — uslinger maatte de være da —»

Erlend plystret.

«Søn — ett kan jeg si dig. Ikke vet jeg hvad Haftorssønnernes tiltak vil ende med, men jeg vedder min hals, at de vaager sig ikke til at vise herr Magnus et nakent norsk sverd. Snak og dagtinging tænker jeg det blir og ikke en pil skutt. Og de karerne vil ikke lægge sig i selen for min skyld, for de kjender mig og vet, jeg er ikke saa kjilen mot slipt staal som nogen av de andre —

— Frænder sier du — jo de er dine firmenninger, baade Magnus og disse Haftorssønnerne. Jeg mindes dem fra den tid, jeg tjente i kong Haakons gaard —

det var godt for min frændekone fru Agnes at hun var kongsdatter — ellers hadde hun vel faat gaa paa bryggerne og slore fisk, hvis ikke slik en frue som mor din vilde fæstet hende til hjælp i fjøset, ut av gudfrygtig miskund. Mere end en gang har jeg tørket disse Haftorssønnerne om snuten, naar de skulde stedes for sin morfar og de kom springende i hallen saa snørret som de var krøpet ned av morens fang — og blekket jeg til dem av kjærlig frændesind, for at lære dem litt folkeskik, saa skrek de som stukne griser. Jeg hører det er sagt, der skal være blit folk av disse Sudrheims byttingerne tilslut. Men venter du frændehjælp fra den kanten, saa søker du bod i hundens rompe —»

Siden sa Kristin til Erlend:

«Naakkve er saa ung, kjære husbond min — tykkes dig ikke det er uraadelig at snakke saa aapent om slike saker med ham.»

«Og du er saa blidmælt, kjære hustru min,» sa Erlend smilende, «saa jeg skjønner du vil sætte mig irette. Da jeg var i Naakkves alder, fór jeg nord til Vargøy første gangen. — Hadde fru Ingebjørg været mig huld og tro,» brøt han heftig ut, «da skulde jeg sendt hende Naakkve og Gaute tilhaande — der i Danmark kunde der nu været vei fremover for to vaabendjerve halser som ikke er frøsne —»

«Jeg tænkte ikke,» mælte Kristin bittert, «da jeg fødte dig disse børnene, at vore sønner skulde søke sit brød i fremmed land.»

«Du vet at det tænkte ikke jeg heller,» sa Erlend. «Men mand spaar og Gud raar —»

Saa sa Kristin til sig selv, det var ikke bare det at hendes hjerte blev saaret, naar hun merket at Erlend og sønnerne, nu de vokste til, bar sig som om deres

saker skulde ligge over en kvindes fatteevne. Men hun var ræd for Erlends uvørne mund — han husket aldrig paa at sønnerne var ikke meget mere end børn.

Der var ogsaa det at saa unge som sønnerne var — Nikulaus var nu sytten vintrer gammel, Bjørgulf fyldte seksten og Gaute femten aar til høsten — saa hadde disse tre alt et lag i omgang med kvinder, som voldte moren uro.

Der var visselig intet hændt som hun kunde peke paa. De rendte ikke efter kvindfolk, de var aldrig raa eller uhøviske i munden og likte det ikke, naar tjenestekarerne bød til at bære frem grove skjemter eller føre skidne rygter tilgaards. Men slik hadde ogsaa Erlend altid været meget høvisk og sedelig — hun hadde set ham blyges over snak som baade hendes far og Simon lo hjertelig av. Men da hadde hun uklart følt, at de to andre lo, som bønderne ler av skrøner om den dumme djævelen — mens lærde mænd, som kjender bedre hans arge list, ikke liker slik skjemt.

Ogsaa Erlend kunde vist si sig fri for den synd, at han hadde rendt efter kvinder — bare folk som ikke kjendte manden kunde mene at han var løsagtig paa det vis at han hadde lokket kvinder til sig og ført dem vild med forsæt. Hun negtet aldrig for sig selv, Erlend hadde faat sin vilje med hende uten at bruke giljekunster, uten at øve svig eller vold. Og hun var viss paa at de to gifte kvinderne som han hadde syndet med var det ikke Erlend som hadde lokket. Men naar letfærdige kvinder møtte ham med kaate og eggende later, hadde hun set at han blev som en nyfiken kje-unge — der kunde staa som en daam av dulgt og vyrdsløst letsind om hele manden.

Og med ængstelse syntes hun at se, Erlendssønnerne lignet sin far i dette — de glemte altid at tænke paa

folks omdømme, før de handlet — bakefter tok de sig nok nær av det som blev sagt. Og naar kvinderne møtte dem med smil og blidhet, saa blev de ikke undselige eller tvere og sky som drenger flest i deres alder — de smilte tilbake, snakket og førte sig saa frit og let som de hadde været i kongens gaard og nemmet hovmandsseden. Kristin blev ræd, de skulde tulle sig bort i ulykker eller vanskeligheter av bare troskyldighet — baade rike husfruer og døttre og fattige tjenestekvinder syntes moren altfor indlatende i sin holdning mot disse vakre unggutter. — Men de blev storvrede, de som andre unge mænd, hvis nogen bakefter ertet dem med et kvindenavn. Især Frida Styrkaarsdatter gjorde ofte dette — hun var en gjeit saa gammel hun var, ikke mange aarene yngre end husfruen selv, og hun hadde hat to frillebørn — til det sidste hadde det endda faldt hende vanskelig at finde igjen faren. Men Kristin hadde holdt sin haand over armingen, og fordi hun hadde fostret Bjørgulf og Skule omsorgsfuldt og kjærlig, var matmoren meget overbærende med denne terne — endda hun ærgret sig over at det gamle kvindemennesket altid skulde snakke om unge møer til guttene.

Kristin tænkte nu, det bedste vilde være om hun kunde faa sine sønner gift i ung alder. Men hun visste at let blev det ikke — de mændene, hvis døttre kunde være jevngifte for Naakkve og Bjørgulf, av byrd og blod, vilde mene at hendes sønner var ikke rike nok. Og den dom og kongens fiendskap, som deres far hadde draget over sig, vilde staa iveien, om drengene skulde friste at bedre sine kaar i storhøvdingers tjeneste. Med bitterhet tænkte hun paa de tider, da Erlend og Erling Vidkunssøn hadde ordet om et giftermaal mellem Nikulaus og en av drotsetens døttre.

Hun visste nok om en og anden opvoksende ungmø utover dalene, som kunde passe — rike og av gode ætter, men deres fædre i nogen ledd hadde holdt sig unna hirdtjenesten og var blit hjemme i sine bygder. Men hun kunde ikke taale den tanken at hun og Erlend skulde faa avslag, hvis de lot beile hos disse storbønder. Her kunde Simon Darre ha været den bedste talsmand — nu hadde Erlend skilt dem ved den hjælperen.

Kirkens tjeneste trodde hun ingen av sønnerne hadde hug til — uten kanske Gaute eller Lavrans. Men Lavrans var saa ung endda. Og Gaute var den eneste av sønnerne som hun hadde nogen rigtig hjælp av paa gaarden.

Storm og sne hadde faret ilde med gjærderne dette aaret, og snefaldet i dagene omkring korsmesse sinket arbeidet, saa folk maatte drive haardt for at bli færdige i rette tid. Derfor sendte Kristin en dag Naakkve og Bjørgulf ivei for at bøte skigaren om en aker som laa op til tjodveien.

I nonsøkten gik moren opover for at se, hvordan drengene greiet dette uvante verk. Bjørgulf arbeidet ut imot gaardsgaten — hun stanset en stund og snakket med ham. Saa gik hun videre nordover. Da fik hun se at Naakkve stod og hængte utover skigaren og talte med en kvinde, som holdt tilhest i veikanten helt indtil gjærdet. Han kjælte for hesten, saa tok han piken om ankelen, og siden flyttet han likesom tankeløst sin haand litt opover pikens ben under klædningen.

Møen saa husfruen først, hun rødmet og sa noget til Naakkve. Han tok haanden fort til sig og saa litt brydd ut. Piken vilde nu ride videre, men Kristin ropte en hilsen, siden snakket hun litt med møen, og spurte

efter hendes frændekone — den unge var søsterdatter av hustruen paa Ulvsvoldene og nylig kommet paa gjesting dit. Kristin lot sig ikke merke med at hun hadde set noget, og snakket litt med Naakkve om gjærdet, efterat møen var reist.

Ikke længe efter kom Kristin til at være paa Ulvsvoldene en to ukers tid, for konen fór i barnsseng og laa meget syk efterpaa, Kristin var baade hendes grannekone og gjaldt for at være den flinkeste lægekone i bygden. Da kom Naakkve ofte over med bud og ærinder til sin mor, og denne søsterdatteren, Eyvor Haakonsdatter, fandt da altid leilighet til at møte ham og snakke med ham. Kristin likte det litet — hun tykte ikke om møen og kunde heller ikke se at Eyvor var vakker, slik som hun hørte at de fleste mænd syntes. Hun var glad til den dag hun spurte at Eyvor var draget hjem igjen til Raumsdalen.

Men hun trodde nu ikke at Naakkve hadde brydd sig noget om Eyvor, helst da hun hørte at Frida gik og vaaset om datteren paa Loptsgaard, Aasta Audunsdatter, og ertet Naakkve med hende.

Kristin var i bryghuset en dag og kokte briskelaag, da hørte hun at Frida igjen drev paa med dette. Naakkve var sammen med Gaute og faren utenfor i baktunet; de holdt paa at bygge en baat som de vilde ha paa fisketjernet oppe i fjeldet — Erlend var en taalelig god baatbygger. Naakkve blev sint, men nu tok ogsaa Gaute paa at erte — Aasta kunde da være et høvelig gifte —.

«Spør om hende selv, hvis du mener det,» sa broren hidsig.

«Nei jeg vil ikke ha hende,» svarte Gaute, «for jeg har hørt at rødt haar og furuskog trives paa skrinn jord — men du tykker jo rødt haar er vakkert —»

«Det ordet høver nu heller ikke paa kvinder, søn min,» sa Erlend og lo. «De rødhaarede konerne er gjerne hvite og myke i holdet —»

Frida lo ubændig, men Kristin blev sint; dette syntes hende letfærdig snak at føre for slike unggutter. Hun husket ogsaa at Sunniva Olavsdatter hadde hat rødt haar, endda hendes venner kaldte det gyldent. Da sa Gaute:

«Vær glad til du, at ikke jeg sier, jeg tør ikke for synden. Hvitsøndags vaakenatten sat du med Aasta paa tiendelaaven al den tid vi danset paa kirkebakken — saa du maa nu vel like hende —»

Naakkve skulde til at fly paa broren — i det samme kom Kristin ut. Da Gaute var gaat, spurte moren den anden søn:

«Hvad var dette som Gaute sa om dig og Aasta Audunsdatter?»

«Jeg tror ikke, mor, at her blev sagt noget som ikke I hørte,» svarte gutten — han blev rød og rynket brynene vredt.

Ærgerlig sa Kristin:

«En uskik er det at dere unge kan ikke holde en vaakenat, uten dere skal danse og springe mellem tjenesterne. Vi brukte ikke det, da jeg var mø —»

«I har da selv sagt, mor, den tid I var barn saa pleiet ofte min morfar at synge for, naar folket danset paa kirkebakken —»

«Ja det var ikke slike viser og ikke slik vild dans,» sa moren, «og vi unge holdt os vakkert hver hos forældrene vore — ikke gik vi to-ene og sat paa laaven —»

Naakkve vilde til at gi et vredt svar. Da kom Kristin til at se bort paa Erlend. Han smilte saa lønsk, mens han sigtet med ett øie nedover den planken, som

han holdt paa at økse til. Harm og bedrøvet gik hun ind igjen i bryghuset.

— Men hun tænkte endel paa det hun hadde hørt. Aasta Audunsdatter var ikke saa daarlig gifte — der var velstand paa Loptsgaard og bare tre døttre, men ingen søn, og Ingebjørg, Aastas mor, var av meget god slegt.

Hun hadde nu aldrig tænkt at de paa Jørundgaard nogen dag skulde kalde Audun Torbergssøn maag. Men han hadde hat slag her i vinter, og folk trodde ikke han kom til at leve længe —. Og piken var tækkelig og vindende av væsen, dygtig eftersom Kristin hadde hørt. Hvis Naakkve likte møen svært godt, saa var det ikke værdt at sætte sig imot dette giftermaal. De maatte vente med bryllupet to aar endda — saa unge som baade Aasta og Naakkve var — men saa skulde hun gjerne fagne Aasta som sønnekone.

Men en vakker dag midt paa sommeren kom Sira Solmunds søster ind til Kristin for at laane noget. Kvinderne stod utenfor buret og tok farvel, da sier prestens søster: Neimen Eyvor Haakonsdatter! Far hendes hadde kjørt hende ut av gaarden sin, for hun var med barn — saa nu hadde hun tydd tilbake til Ulvsvoldene.

Naakkve hadde været et ærinde oppe paa bursloftet — han var stanset paa det nederste trappesteg. Da moren saa et glimt av hans ansigt, blev hun selv saa elendig at hun kjendte neppe benene under sig. Gutten var rød helt bakom ørerne, da han gik bortover mot stuehuset.

Men hun skjønte snart av den andens snak at det maatte ha været slik med Eyvor, længe før hun kom hit til bygden første gang ivaares. Stakkars menløse

gutten min, tænkte Kristin og pustet ut — han skammet sig vel nu, for han hadde trodd godt om piken.

Etpar nætter senere laa Kristin alene, for Erlend var gaat ut og skulde fiske. Hun visste ikke andet end at baade Naakkve og Gaute var med ham. Da blev hun vækket av at Naakkve tok i hende og hvisket, han maatte tale med hende. Han krøp op og satte sig i sengen ved fotgjærdet:

«Mor — jeg har været borte og snakket med denne arme kvinden, Eyvor, inat — jeg visste det at de lyver paa hende — jeg var saa viss, jeg skulde gjerne tat et gloende jern i haanden paa det at hun lyver, denne skjæra fra Romundgaard —.»

Moren laa stille og biet. Naakkve strævet for at tale med fast stemme, men ret som det var holdt røsten paa at slaa over av oprør og bevægelse:

«Hun skulde gaa til ottesang utjuldøgnet — hun gik alene, og veien fra gaarden deres ligger gjennem skog et langt stykke. Der møtte hende to karer — det var mørkt endda, hun vet ikke hvem de var, kanske skoggangsmænd indfra fjeldet —. Sidst kunde hun ikke verge sig længer, arme spæde unge barnet. Ingen turde hun klage sin nød for — da moren og faren saa hendes ulykke, drev de hende hjemmefra med slag og haardrag og bansord. Hun graat, mor, da hun sa mig alt dette, saa det kunde tint op stenen i berget.» Naakkve braatagnet og pustet tungt.

Kristin talte om at det tyktes hende den største ulykke at disse niddinger var undkommet. Hun haabet at de maatte findes av Guds retfærdighet og faa den rette løn for sit verk paa stupestokken.

Da begyndte Naakkve at snakke om Eyvors far, hvor rik han var, skyld til baade den ene og den anden ansete slegt. Barnet vilde Eyvor sende bort til opfost-

ring i en anden bygd. Gudmund Darres hustru hadde hat et frillebarn med en prest hun — og der sat Sigrid Andresdatter paa Kruke, god og hædret —. En mand maatte være baade haardhjertet og uretfærdig for at mene, Eyvor skulde være saa utskjæmt fordi hun motvillig hadde maattet lide denne skam og ulykke — hun kunde vel duge til at bli en ærekjær mands hustru likevel —.

Kristin ynket piken og forbandet voldsmændene — og takket og priste i sit hjerte den gode lykke som det var at Naakkve blev ikke myndig paa tre aar endda. Saa bad hun ham blidelig tænke paa at nu burde han være meget vár om sig, ikke søke op Eyvor i hendes bur sent om kvelden som nu inat og ikke vise sig paa Ulvsvoldene uten han hadde ærinde til husbondsfolket, ellers kunde han mot sin vilje komme til at volde, folk snakket endda styggere om det ulykkelige unge barnet. Ja det var godt nok at si, de skulde finde han var ikke vissen i armene, de som sa at de tvilte paa Eyvors ord og ikke vilde tro hun var kommet uforskyldt i ulykken — det vilde allikevel være vondt for den stakkars kvinden om der blev mere snak —.

Tre uker efter kom Eyvors far og hentet datteren hjem til fæstensøl og bryllup. Det var en god bondesøn fra bygden hendes; først hadde begge fædrene deres sat sig imot giftermaalet, fordi de laa i trætte om nogen gaardparter. Her i vinter var mændene blit enige og de to unge skulde troloves, men da vilde Eyvor medett ikke — hun hadde vendt sin hug til en anden mand. Men bakefter skjønte hun at det var nok vel sent, hun vraket førstevennen sin. Imidlertid drog hun til sin morsøster i Sil og hadde vist tænkt at her skulde hun faa hjælp til at skjule sin skade, for nu

vilde hun endelig ha denne nye manden. Men da Hillebjørg paa Ulvsvoldene saa, hvordan piken var stedt, sendte hun hende tilbake til forældrene. At hendes far var blit rasende og hadde banket datteren nogen ganger og at hun saa hadde rømt hit igjen, det var sandt nok. Men nu var han kommet til enighet med den første beileren — og nu fik Eyvor ta til takke med ham, saa litet som hun likte det.

Kristin saa at Naakkve tok det tungt. I mange dager gik han og mælte neppe et ord, og moren syntes saa synd paa ham, saa hun vaaget knapt se til hans kant — for møtte han morens øine, blev han saa rød og saa saa skamfuld ut at det skar Kristin i hjertet.

Naar tjenestefolket paa Jørundgaard vilde snakke om disse hændelser, sa husfruen hvasst at de skulde holde mund — den skidne saken og den usle kvinden skulde ikke nævnes i hendes hus. Frida stor-undret sig: nu hadde hun saa mangen god gang hørt Kristin Lavransdatter dømme mildt og hjælpe med to fulde hænder den mø som var kommet i en slik ulykke — Frida selv hadde to ganger fundet god bergning i sin frues barmhjertighet. Men det lille hun sa om Eyvor Haakonsdatter var saa stygt som nogen kvinde kan si om en anden.

Erlend lo, da hun sa ham, hvor ilde Naakkve var blit narret — det var en kveld hun sat ute paa volden og spandt og manden kom og strakte sig ut i græsset ved hendes side.

«Der er da ingen ulykke skedd,» sa faren, «snarere tykkes mig gutten har lært for billig kjøp at kvinder skal en mand ikke tro paa —»

«Sier du det,» spurte husfruen; hendes stemme skalv av undertrykt harme.

«Ja —» Erlend smilte. «Om dig trodde jeg nu, den tid jeg møtte dig først, du var saa blid en mø, du nennet neppe at bite av en ostesnei —. Føielig som et silkebaand og mild som en due — men da narret du mig godt, Kristin —»

«Hvordan tænker du det hadde set ut for os alle,» sa hun, «om jeg hadde været saa bløt og blid?»

«Nei —» Erlend tok hendes hænder, saa hun maatte holde op med sit arbeide; han smilte tindrende glad op til hende. Saa la han hodet ned i hendes fang. «Nei jeg visste ikke, søte min, *hvor* god lykke Gud gav mig, da han førte dig til møtes med mig — Kristin!»

Men ved det at hun evig og altid maatte lægge baand paa sig for at skjule sin fortvilelse ved Erlends uforanderlige sorgløshet, kunde det hænde at sindet tok magten fra hende, naar hun maatte revse sine sønner: hun blev haard paa haanden og heftig i ord. Ivar og Skule fik mest føle det.

De var i den værste alderen nu, paa trettende aaret, og saa vilde og selvraadige, at Kristin tænkte mangen gang rent overgit, mon nogen mor i Norge fødte op to slike ribbalder. Vakre var de som alle hendes børn, med sort, silkebløtt og lokket haar, blaa øine under sorte bryn, smale og fintdannede ansigter. De var meget høie for sin alder, men smalskuldrede endda, med lange magre lemmer — leddene stod ut som knuter paa et kornstraa. De var saa like at ingen utenfor hjemmet kjendte dem fra hinanden, og utover bygden kaldte folk dem Jørundgaards-rytningerne — det var ikke ment som noget hædersnavn. Simon hadde først git dem dette opnavn i spøk, for Erlend hadde skjænket dem hver en rytning, og disse smaa sverdene la de aldrig fra sig, uten naar de var i kirken. Kristin

likte litet at de hadde faat dem, og hellerikke at de altid fór omkring med økser, spyd eller buer; hun var ræd for at disse hidsige gutterne skulde bringe sig i nogen ulykke med det. Men Erlend sa kort, at de var saa gamle nu, de maatte vænne sig til at færdes med vaaben.

Hun levet i *en* angst for disse tvillingsønnerne sine. Naar hun ikke visste, hvor de var henne, vred moren lønlig sine hænder og tigget Jomfru Maria og Sankt Olav om at føre dem hjem igjen, levende og uskadt. De gik tilfjelds gjennem skar og opefter stup hvor ingen før hadde faret, de plyndret ørnereder og kom hjem med stygge guløiede hvæsende dununger i koftebarmen, de kløv i hellebergene efter Laagen nord i Rosten, der elven stuper fos i fos, en gang var Ivar blit slæpt halvt ihjel efter stigbøilen — han vilde forsøke at ride en halvtæmmet unghingst som bare Gud maatte vite, hvordan gutterne hadde faat lagt sadel paa. Ærindsløse, av bare nyfikenhet hadde de vaaget sig ind til finnegammen paa Toldstadskogen — av sin far hadde de lært nogen ord i samesproget, og da de hilste finheksen med disse, hadde hun fagnet dem med mat og drikke, og de hadde ætt sig sprækmætte, endda det var fastedag. Og Kristin hadde altid holdt saa strengt paa, at naar de voksne fastet, skulde børnene nøie sig med litet mat og slikt som de ikke likte — for slik var hun selv blit tilvænnet av sine forældre, da hun var liten. For en gangs skyld tok nu ogsaa Erlend alvorlig paa sine sønner, tok og brændte de godsaker som finkonen hadde git dem med til niste, mens han strengelig bød dem aldrig mere komme saa langt som til utkanten av den skogen hvor finnerne var. Men likevel moret det ham at høre om gutternes eventyr; han fortalte ofte siden for Ivar og Skule om sine færder nord-

paa og hvad han der hadde set til disse folks færd, og han snakket med gutterne i dette stygge og hedenske sproget deres.

Ellers rettet Erlend næsten aldrig paa sine børn og slog det hen i skjemt, naar Kristin bar sig ilde over tvillingernes vildskap. Hjemme paa gaarden gjorde de en masse ugagn, endda de godt kunde gjøre gagn naar de maatte — klønet som Naakkve var de ikke. Men det hændte, naar moren hadde sat dem til at arbeide og hun kom for at se, hvordan det gik, saa laa redskapen der og drengene stod og saa paa faren som viste dem hvordan sjøfarende mænd lager knuter og slikt —.

Lavrans Bjørgulfsøn hadde ofte pleiet, naar han korset med tjære over fæhusdøren og slike steder, at krote litt omkring med kosten — drage en ring utenom eller skrive en strek over hver korsarm. En dag fandt tvillingerne paa at skyte til maals efter et av disse gamle korsmerkerne. Kristin blev ute av sig av fortvilelse og vrede over en slik jødisk færd, men Erlend tok børnene i forsvar — de var saa unge, en kunde ikke vente de skulde tænke paa korsets hellighet, hvergang de saa det tjæret over en fjøsdør eller paa en kuryg. Gutterne fik gaa op til korset paa kirkebakken, gjøre knæfald og kysse det, mens de læste fem paternoster og femten Ave — og drag da ikke Sira Solmund tilgaards for dette. Men denne gangen fik moren medhold av Bjørgulf og Naakkve, presten blev hentet og han stænket vievand paa væggen og revset de to unge syndere med stor strenghet.

— De gav Kristins okser og bukkene ormehoder at æte for de skulde bli stangvilde. De ertet Munan fordi han hængte i morens kjortelskjøt endda, og Gaute, for ham var de oftest uforlikte med — ellers holdt Erlends-

sønnerne sammen i den vakreste brødrekjærlighet. Men det hændte at Gaute tok og banket dem op, hvis de blev for grove. Snakke dem tilrette var som at snakke til væggen — og blev moren hidsig, saa stod de stive i kroppen, med knyttede hænder, mens de skulte til hende med gnistrende øine under rynkede bryn, ildrøde i hoderne av vrede. Kristin tænkte paa det som Gunnulf hadde fortalt om Erlend — han hadde kastet sin kniv mot faren og løftet haand mot ham flere ganger, mens han var barn. Saa slog hun tvillingerne og slog haardt, for hun blev ræd: hvordan skulde det ende med disse børnene hendes, hvis ikke de blev tæmmet i tide.

Simon Darre var den eneste som hadde hat nogen magt over disse to vildstyringerne — de elsket mostermanden og de spaknet altid, naar han snakket dem tilrette, godlynt og rolig. Men nu da de ikke mere saa ham, kunde ikke moren skjønne at de savnet ham. Bedrøvet tænkte Kristin, at barnehjertet er troløst.

Og lønlig i sit hjerte visste moren, at allikevel var hun næsten mest stolt av disse to sønnerne. Kunde hun bare faa brutt denne stygge trods og vildskap, syntes hun at ingen av brødrene var mere lovende mandsemner end disse. De hadde helse og gode legemsgaver, var uforfærdede, sanddru, gavmilde, snille mot alle fattige folk, og flere ganger hadde de vist en raskhet og snarraadighet som tyktes hende langt at overgaa det som en kunde vente av saa unge svender.

En kveld i høionnen holdt Kristin sent paa i ildhuset, da kom Munan styrtende ind og skrek at det brændte i det gamle gjetefjøset. Der var ingen mænd hjemme ved husene — nogen var i smien og tyndet ljaaerne sine, nogen var gaat nord til broen, hvor ungdommen pleiet samle sig sommerkvelderne. Husfruen

tok etpar bøtter og sprang, mens hun ropte paa sine terner, at de skulde følge efter.

Gjetefjøset var et litet gammelt hus med tak som gik helt ned i bakken, og det laa i den trange gaten mellem gaardstunet og bugaardstunet, midt imot langvæggen til stalden og med andre hus bygget tæt indtil paa siderne. Kristin løp ind i aarestue-svalen og fik fat i en bile og en brandhake, men da hun kom rundt staldnovet, saa hun ingen ild, men en masse røk som volmet ut av et hul i gjeitefjøsets tak. Ivar sat oppe paa mønet og hugget ned i taket, Skule og Lavrans var inde i huset og rev flaker av tækningen ind til sig, traakket og trampet ut varmen. Nu kom ogsaa Erlend, Ulf og de mændene som hadde været i smien — Munan hadde løpet videre dit og varskudd, og det var da en snar sak at slukke efter. Men her kunde let den største ulykke være skedd — kvelden var stille og lummer, men med gust av søndendrag indimellem, og hadde ilden faat bryte ut i lue i gjetefjøset, vilde sagtens alle husene om det nordre tun, stalden, burene og stuehusene være strøket med.

Ivar og Skule hadde været oppe paa staldtaket — de hadde tat en høk i gildre og skulde nu hænge den paa vindskikrydset — da kjendte de tev av brand og saa røk fra taket nedenunder. De hoppet like nedpaa, og med de smaa økser som de hadde i hænderne begyndte de at hugge løs paa den ulmende torv, mens de sendte Lavrans og Munan, som lekte like ved, den ene efter haker og den anden til moren. Lykkeligvis var rafter og stokker i taket meget raatne, men det var klart at denne gang hadde tvillingerne reddet sin mors gaard, ved det at de straks tok fat med at rive ned det brændende tak og ikke spildte tiden med at løpe efter voksent folks hjælp først.

Det var ikke godt at skjønne hvordan varmen var kommet op, hvis det ikke var ved det at Gaute hadde gaat den veien en time forinden med glør til smien, og han indrømmet, karret hadde ikke været tildækket — saa var vel en gnist føket bort paa det knusktørre torvtaket.

Men der blev talt mindre om dette end om tvillingernes og Lavrans' dygtighet, da Ulf satte brandvagt og hele huslyden holdt ham med selskap utover natten, mens Kristin lot bære ut til dem sterkt øl og mjød. Alle tre var blit noget forbrændte paa hænder og føtter — skotøiet deres var stekt saa det sprak i biter. Ung Lavrans var bare ni aar, saa han hadde vondt for at bære pinen taalmodig i længden, men fra først av var han den kryeste, der han gik med indbundne hænder og lot sig prise av gaardens folk.

Den natten krystet Erlend hustruen ind til sig, da de hadde lagt sig.

«Kristin min, Kristin min — syt ikke slik for børnene dine — ser du ikke, kjære min, hvadfor avl der er i sønnerne vore. Støtt saa bærer du dig for disse to raske drengene som du ventet, deres vei skulde ligge mellem galgen og stupestokken. Nu tykkes mig du skulde nyte glæden for alt du taalte av verk og svie og møie i de aarene du hadde barn under beltet og barn ved barmen og barn paa armen støtt — da gad du ikke snakke om andet end de smaa dritsækkene, og nu, da de har vokset sig til vet og manddom, gaar du mellem dem som du var baade døv og stum, sanser neppe svare, naar de taler til dig. Gud hjælpe mig, det er som du skulde elske dem mindre, nu da du ingen plager har for børnenes skyld, men de vakre, velvoksne sønnerne vore er dig til gagn og glæde —»

Kristin trøstet sig ikke til at svare ett ord.

Men hun laa og kunde ikke falde i søvn. Og ut paa morgensiden steg hun stilt over den sovende mand, gik paa bare føtter bort til gluggen, som hun aapnet.

Himmelen var graagrugget og luften sval — langt i syd, hvor fjeldene traadte sammen og stængte for dalen, sopte et regnveir inde paa vidden. Husfruen stod en stund og saa ut — der blev altid saa hett og kvalmt her i nybursloftet, hvor de sov om sommeren. Med det drag av væte som var i luften bares høiduften saa sterkt og søtt ind til hende. En og anden fugl pjutret litt i søvne ute i sommernatten.

Kristin lette frem ildstaalet sit og tændte en lysestump. Hun sneg sig bort til dit hvor Ivar og Skule sov i bænken — lyste paa dem og kjendte med haandbaken mot deres kinder — litt feber hadde de nok. Sagte læste hun et Ave Maria og drog korsets tegn over de to. Galgen og blokken — at Erlend kunde skjemte med saant — han som selv hadde været saa nær —.

Lavrans sutret og mumlet i søvne. Moren stod litt bøiet over de to yngste som hadde sit leie paa en liten bænk bak fotgjærdet til forældrenes seng. Lavrans var het og rød og kastet sig braat, men vaagnet ikke, da hun rørte ved ham.

Gaute laa med de melkehvite armer bak i nakken, indi det lange lingule haar — sengklærne hadde han slængt helt av sig. Han hadde saa hett blod, saa han vilde altid sove naken, og han var saa skinnende hvit i holdet; den solbrændte let paa ansigt, hals og hænder skilte saa skarpt. Moren drog teppet op til over hans midje.

— Hun kunde saa vanskelig harmes paa Gaute — han var saa lik hendes far. Hun hadde ikke sagt stort til ham om den ulykken han nær hadde voldt dem

alle. Saa klok og besindig som denne gutten var, saa trodde hun visst, han tok lære av det allikevel og glemte det ikke.

Naakkve og Bjørgulf hadde den anden av de to sengene som var i loftet. Længst stod moren og lyste paa de to sovende unge mænd. Svart dun skygget alt om deres barnslig røde og bløte munder. Naakkves fot stak ut under aaklædet, smal, høivristet, dypt indbuet under svangen — og ikke meget ren. Og saa syntes moren likevel, det var ikke længe siden denne mandsfot var saa liten at den blev rent borte indi hendes lukkede haand, og hun krystet den ind under sit bryst og løftet den til sin mund, bet litt i hver eneste liten rund taaknup, for de var saa lyserøde og søte som blaabærrisets blomsterklokker.

— Det var vel slik at hun skjønte ikke nok paa det som Gud hadde git hende til lodd og del. Mindet om den tid da hun gik med Naakkve og om de rædselssyner hun da hadde vridd sig under — det kunde gaa ildende hett gjennem sindet: *hun* var blit forløst som en vaagner av drømmerædsler og muruens knugende vegt paa brystet til dagens signede lys —. Men andre kvinder hadde vaagnet og set dagens ulykke var værre end det værste, de hadde drømt. Endda, naar hun saa en krøpling eller et vanskapt menneske, kunde Kristin bli hjertesyk ved mindet om sin egen frygt for det ufødte barn. Da ydmyket hun sig for Gud og Hellig Olav med brændende heftighet, hun fik travlt med at gjøre godt, hun strævet for at tvinge frem sand angers taarer av sine øine, mens hun bad. Men altid kjendte hun denne utinede utilfredshet i sit sind, og den friske iling kjøledes, graaten sivet væk i hendes sjæl som vand i sand. Saa slog hun sig til ro: hun eiet allikevel ikke den fromhets evne som hun engang hadde haabet var hendes farsarv. Hun var haard og syndig, men hun var vel ikke værre end folk flest, og som folk flest fik hun taale, at het ild i den anden heimen maatte til, før hendes sind kunde smeltes og renses.

Skjønt stundimellem længtet hun efter at være anderledes. Naar hun saa paa de syv vakre sønner som sat over hendes bord, naar hun messedags morgener vandret opover mot kirken mens klokkerne tonet og kaldte saa vent til glæde og Guds fred og hun saa flokken av de ranke, velklædte unge drengene, sønnerne hendes, stige foran sig i bakken. Hun visste ikke om nogen anden kone som hadde født saa mange børn og aldrig maattet prøve hvad det var at miste ett — og alle var de vakre og sunde, uten lyte paa krop eller sjælsevner — bare Bjørgulf var noget nærsynt. Hun ønsket at hun kunde glemme bort sine sorger, bli mild og taknemmelig, frygte og elske Gud som hendes far hadde gjort — hun husket at faren hadde sagt, at den, som med ydmyk hug mindes sine synder og bøier sig for Herrens kors, trænger aldrig bøie nakken under nogen timelig ulykke eller uret.

Kristin blaaste ut lyset, kløp av tanden og gjemte stumpen paa dens plads opunder den øverste vægstokken. Hun gik til gluggen igjen — det var lyst som dagen ute allerede, men graat og dødt — paa de lavere hustakene, som hun saa ned over, rørtes det grisne, solsvidde græs svakt av et vindpust, en liten knitrende lyd gik gjennem løvet paa bjerkene tvers over høienloftshusets tak midt imot.

Hun saa paa sine hænder som holdt om gluggens karm. De var skrubne og slitte, armene var brune helt op til albuerne, og musklerne svulmet, haarde som træ. I ungdommen hadde børnene suget blod og melk av hende, til hvert spor av jomfruens glatte og friske

rundhet var slitt av hendes krop. Nu tok strævet hver dag litt av den skjønhetsrest som hadde merket hende ut som datter og hustru og mor til mænd av adelig blod — de smale, hvite hænder, de lyse og bløte armer, den skjære ansigtsfarve som hun omsorgsfuldt hadde skjermet med linplag mot solbrand og verget med kunstfærdig sammenbryggede vaskevande. Nu var hun forlængst blit likesæl, om solen stekte ret paa hendes arbeidssvette aasyn og brændte det brunt som en fattig bondekones.

Haaret var det eneste som hun hadde igjen av sine pikedages fagerhet. Det var like yppig og brunt, endda hun fandt saa sjelden tid til at tvætte og stelle det. Den svære tufsede flette som hang nedover hendes ryg hadde ikke været løst paa tre døgn.

Kristin slængte den frem over sin skulder, slog ut haaret og rystet det — endda hyllet det hende som en kaape og naadde nedenfor knæet. Hun fandt en kam i skrinet sit, og mens hun hutret litt indimellem, der hun sat i bare serken under gluggen ut til morgensvalheten, greiet hun varsomt ut de flokede masser.

Da hun hadde redt sit haar og flettet det igjen i et fast og tungt rep, var det som hun følte sig litt bedre. Saa løftet hun Munan som sov varsomt op i armene sine, la ham ned inderst ved væggen i husbondssengen og smøg selv ned mellem ham og manden. Hun tok sin mindste i armen og stedte hans hode til hvile mot sin skulder, og saa sovnet hun —.

Hun sov over sig næste morgen; Erlend og drengene var oppe, da hun vaagnet. «Jeg tror du suger mor din endda jeg, naar ingen ser det,» sa Erlend, da han saa at Munan laa hos moren. Gutten blev sint, løp ut og krøp over svalen ut paa et utskaaret bjelkehode av

stokkene som bar svalen — han skulde vise sin manddom. «Løp!» ropte Naakkve nedenfor i tunet, han tok imot den lille bror i armene sine, snudde op ned paa ham og hivde ham til Bjørgulf — de to voksne brødrene tomlet med ham, til han baade lo og skrek.

Men næste dag da Munan stod og gren, fordi han hadde faat bakslag av buestrengen over fingrene sine, tok tvillingerne og revet ham i et aaklæde, og slik bar de ham op i morens seng; i munden paa ham stoppet de en brødtugge saa diger at gutten nær var blit kvalt.

II.

Erlends husprest paa Husaby hadde undervist de tre ældste sønnerne hans i boken. De var ikke meget flittige læresveiner, men de hadde godt nemme alle tre, og deres mor, som selv var blit opfostret med slik lærdom, vaaket over dem, saa de lærte ikke saa rent litet.

Og det aaret, da Bjørgulf og Nikulaus var med Sira Eiliv i klosteret paa Tautra, hadde de med ildhug suget fru Vitskaps bryster, som presten sa. Læsemesteren der var en meget gammel munk som hele sit liv med biens nidkjærhet hadde sanket lærdom av alle de bøker han kom over, latinske og norrøne. Sira Eiliv var selv en visdomselsker, men i de aarene paa Husaby hadde han hat liten leilighet til at følge sin dragning mot boklig syssel. For ham var samlivet med Aslak lektor som sæterbeite for utsultet bufé. Og de to unge gutterne, som mellem munkene holdt sig nær til presten hjemmefra, fulgte aapenmundet mændenes lærde samtale. Da fandt broder Aslak og Sira Eiliv glæde i at føde de to unge sind med den lifligste honning av klosterets bokskat, som broder Aslak selv hadde øket

med mange avskrifter og ekscerpter av de ypperligste bøker. Snart blev gutterne saa flinke at munken trængte sjelden tale til dem paa norsk maal, og da forældrene kom for at hente dem, kunde de begge svare presten paa latin, flytende og noksaa rigtig.

Denne lærdom holdt brødrene siden vedlike. Der var mange bøker paa Jørundgaard — fem hadde Lavrans eiet, og de to var nok ved arveskiftet faldt til Ramborg, men hun hadde aldrig villet lære at læse, og Simon var ikke saa øvet med bokstaver at han gad læse for moros skyld, endda han nok kunde baade tyde et brev og prente et selv. Saa bad han Kristin ha bøkerne saa længe til hans børn blev større. Tre bøker som hadde tilhørt Erlends forældre gav han Kristin en tid efterat de var blit gifte, og endda en bok hadde hun faat til gave av Gunnulf Nikulaussøn; han hadde selv latt den sammenskrive til sin brorkone ut av boken om Hellig Olav og hans jertegn, nogen andre helligmandssagaer og det skrift som fransiscanerne i Oslo hadde sendt til paven om broder Edvin Rikardssøn for at faa ham kjendt sandhellig. Og endelig hadde Naakkve faat en bønnebok av Sira Eiliv, da de skiltes. Naakkve læste da meget for sin bror — han læste flytende og vakkert, med litt syngende mæle, slik som broder Aslak hadde lært ham, men han likte bedst de latinske bøker — sin egen bønnebok og en som hadde været Lavrans Bjørgulfssøns. Allermest skattet han dog en stor, overmaate skjønt skrevet bok som hadde gaat i arv i slegten helt fra den navngjetne ætfar, biskop Nikulaus Arnessøn.

Kristin vilde gjerne skaffe ogsaa sine yngre sønner nogen lærdom, som det kunde høve for mænd av deres byrd. Men det var ikke godt at vite, hvordan dette skulde kunne ske: Sira Eirik var altfor gammel, og

Sira Solmund kunde bare læse ut av de bøker som han brukte ved gudstjenesten; mangt og meget av det som han læste skjønte han ikke godt selv. Lavrans kunde nok en og anden kveldsstund finde moro i at sitte hos Naakkve og la broren kjende sig bokstaverne paa vokstavlen — men de tre andre hadde aldeles ingen hug til at nemme slik kundskap. En dag tok Kristin en norsk bok og bad Gaute prøve, om han husket noget av det han hadde lært i sin barndom hos Sira Eiliv, men Gaute greiet ikke at stave sig gjennem tre ord, og da han støtte paa det første tegn som skulde løses op i flere bokstaver, slog han leende boken igjen og sa, at denne leken gad han ikke leke.

Men dette var aarsaken til at Sira Solmund kom bort paa Jørundgaard en kveld utpaa eftersommeren og bad Nikulaus gaa med sig hjem. En utenlandsk ridder som kom fra Olavsfesten i Nidaros hadde laant hus paa Romundgaard, men hverken han eller hans svender og fanter kunde norsk maal, veiviseren som hadde fulgt dem hit skjønte bare ett og andet ord av pratet deres, Sira Eirik laa syk — kunde ikke Naakkve bli med bort og snakke til ham paa latin.

Naakkve syntes ikke at like saa værst, at han slik blev budsendt for at tolke, men han lot som ingenting og gik med presten. Han kom hjem meget sent, og da var han opspilt og temmelig drukken — det var vin han hadde faat, den fremmede ridderen førte slikt med og hadde skjænket baade presten og djaknen og Naakkve overflødig. Han het noget slikt som herr Alland eller Allart av Bekelar, han var fra Flandern og gjorde en pilegrimsfærd til helligdommer rundt i Nordlandene. Han var overmaate vennesæl, det hadde gaat glat med snakken —. Og saa kom Naakkve frem med sit ærinde. Herfra skulde ridderen fare til Oslo

og siden til valfartssteder i Danmark og Tyskland, og nu vilde han endelig at Nikulaus skulde ride med ham og være hans tolk, ialfald mens han var her i landet. Ellers hadde han nok slaat paa, at vilde den unge følge ham ut i verden, saa var herr Allart mand for at gjøre hans lykke — der hvor han var fra syntes det som om gyldne sporer og halskjede, tunge pengepunger og herlige vaaben bare laa og ventet paa at en slik mand som ung Nikulaus Erlendssøn skulde komme og ta dem op. Naakkve hadde svart at han var umyndig og maatte ha orlov av sin far — men herr Allart hadde allikevel nødet paa ham en gave, den skulde ikke binde ham, sa han uttrykkelig — en halvsid, plommeblaa silketrøie med sølvbjelder paa ærmeflakene.

Erlend hørte paa ham, næsten taus, med en egen anspændt mine. Da Naakkve hadde uttalt, sendte han Gaute efter skrinet med sine skrivesaker og gik straks ivei med at sætte op et brev paa latin — Bjørgulf maatte hjælpe ham, for Naakkve var ikke i den tilstand at han duget stort, og saa sendte faren ham iseng. I brevet stod at Erlend bød ridderen hjem til sig næste dag efter prim for at de kunde tale om herr Allarts tilbud, at ta den velbyrdige unge mand Nikulaus Erlendssøn i sit brød som sin væbner. Ridderens gave bad han den anden aarsake at han sendte tilbake med den bøn at herr Allart vilde ta haand om den, indtil Nikulaus med sin fars samtykke hadde edfæstet sig i den fremmedes tjeneste efter slik skik som gjaldt blandt ridderskapet rundt i landene.

Erlend dryppet litt voks nederst paa brevet og trykket sit lille indsegl — det paa ringen — løselig under. Saa sendte han med det samme en tjenestedreng bort i Romundgaard med brevet og silketrøien.

«Husbond — du kan da vel ikke tænke paa at sende

den unge sønnen din ut i fremmede lande med en ukjendt, utenlandsk mand,» sa Kristin skjælvende.

«Vi faar se —» Erlend smilte saa rart. «— Men jeg tror ikke det er likt til det,» sa han, da han saa hendes sindsoprør; han smilte litt mere og strøk hende over kindet.

Paa Erlends bud hadde Kristin strødd gulvet i høienloftet med ener og blomster, bredt de bedste hynder paa bænkene og dækket bordet med linduk og god mat og drikke i fine kjørreler og de sjeldne, sølvbeslaatte dyrshorn som var paa gaarden efter Lavrans. Erlend hadde raket sig omhyggelig, kruset sit haar og klædt sig i en sort, rikt utsydd sidkjortel av utenlandsk klæde. Han gik gjesten tilmøtes i gaardsgrinden, og da de sammen kom over tunet, kunde hun ikke andet end tænke, hendes husbond saa meget mere ut som en av hine velske riddere som sagaerne melder om, end den fete lyse fremmede i de brogede og prægtige klær av fløil og sarcenet. Hun stod paa høienloftssvalen, vakkert pyntet og skrydd med silkeskaut; flæmingen kysset hendes haand da hun bød «Bien venu», og flere ord skiftet ikke hun med ham, de timerne han var hos dem. Hun skjønte ingenting av herrernes samrøder, og det gjorde hellerikke Sira Solmund som var med sin gjest. Men presten talte med husfruen om at her hadde han nok gjort Nikulaus' lykke. Hun sa hverken ja eller nei.

Erlend kunde litt fransk og talte flytende slikt tysk som soldnerer snakker, ordskiftet mellem ham og den fremmede ridder gik glat og høvisk. Men Kristin merket at flæmingen syntes ikke saa velnøid, da det led utpaa, skjønt han strævet for at skjule det. Sønnerne hadde Erlend budt skulde bie over paa nybursloftet, til han sendte dem ord om at komme hitop — men der gik ikke bud efter dem.

Erlend og husfruen fulgte ridderen og presten til grinden. Da gjesterne blev borte mellem akrerne, snudde Erlend sig til Kristin og sa med et smil, som hun ikke likte:

«Med den karen vilde jeg ikke sende Naakkve av gaarden saa langt som syd paa Breidin engang —.»

Ulf Haldorssøn kom bort til dem. Han og Erlend snakket noget som Kristin ikke hørte, men Ulf svor stygt og spyttet. Erlend lo og slog manden paa skulderen:

«Ja hadde jeg været slik en hjemføding som de gode bønderne her — men jeg har da set saa meget, jeg sælger ikke mine fagre ungfalker ut av mine hænder og bort i pukens —. Sira Solmund hadde ikke skjønt noget han, det salige nautet —»

Kristin stod med hængende armer, farven kom og gik i hendes ansigt. Rædsel og skam tok hende slik at hun fik kvalme; benene hendes blev likesom kraftløse. Hun hadde nok visst om slikt — som noget uendelig fjernt — men at dette unævnelige kunde vaage sig helt frem til hendes egne dørstokker —. Det var som den sidste bølgen der truet med at velte hendes stormtumlede, søkklastede baat. Hellige Maria, skulde hun trænge at være ræd *slikt* ogsaa med sønnerne sine —.»

Erlend sa med det samme stygge smilet:

«Jeg tænkte mit jeg, alt igaarkveld — herr Allart tyktes mig litt for kurteis, eftersom Naakkve meldte om. Jeg vet nu at det er ikke ridderskik noget sted i verden at fagne en svend som en mand vil ta i tjenesten med kys paa munden eller gi ham dyre gaver før en har set prøver paa hans dugelighet —»

Skjælvende fra isse til fot sa Kristin:

«Hvi bød du mig strø mit gulv med roser og brede

mit bord med linduker for slik en —» hun sa det værste ordet:

Erlend rynket brynene. Han hadde tat op en sten — holdt øie med Munans røde kjætte som gled flatt paa maven i det høie græs under husvæggen frem mot kjyklingerne ved stalddøren. Sju — hivde han stenen; kjætten som en strek rundt hjørnet, og hønseflokken skvat hit og dit. Han snudde sig mot hustruen:

«— Tyktes mig, jeg kunde da *se* paa manden; hadde han været en troværdig kar saa — men da fik jeg vel vise høviskhet — *jeg* er ikke herr Allarts skriftefar. Og saa hørte du jo, han agter sig til Oslo.» Erlend lo igjen. «Nu er det tænkelig at nogen av mine tro venner og kjære frænder fra forn kunde faa spurt, vi sitter ikke her paa Jørundgaard og luser fillerne vore og æter sild og havrelefse heller —.»

Bjørgulf hadde hodeverk og laa i sengen, da Kristin ved kveldsverdstid kom op i loftet, og Naakkve talte om at han vilde ikke gaa over i stuen til matbordet.

«Det tykkes mig, du er stur ikveld, søn,» sa moren til ham.

«Nei kan I tænke slik, mor,» — Naakkve smilte haanlig, «at jeg synes være større naut end andre mænd og lettere at kaste sand i øinene paa er vel ingenting at sture for —»

«Trøst dig,» sa faren, da de sat ved bordet og Naakkve endda var svært stille. «Du kommer nok ut i verden og faar prøve lykken din —»

«Det kommer an paa, far,» svarte Naakkve sagte, som han mente at bare Erlend skulde høre det, «om Bjørgulf kan følges med mig.» Saa lo han stilt. «Men snak til Ivar og Skule om det som I nævnte — de stunder vist bare efter at de skal faa alderen og kan fare ut —»

Kristin stod op og tok paa sig en hættekaape. Hun vilde gaa nord til denne stavkaren i Ingebjørgskottet, sa hun, da de spurte. Tvillingerne bød til at bli med og bære sækken for hende, men hun vilde gaa alene.

Aftnerne var alt temmelig mørke, og nord for kirken gik veien gjennem skog og under skyggen av Hammeraas. Her gufset altid kjølig ut av Rosten, og med elvegnyet fulgte en mindelse om fugtighet i luften. Sværmer av store hvite møl stod og bikket indunder trærne — sommetider strøk de like mot konen; det syntes som det blektlysende lin om hendes ansigt og bryst drog dem i mørket. Hun slog efter dem med haanden, mens hun ilte opover, gled paa det glatte naaleteppe og støtte sin fot mot de vridde røtter som bugtet sig over stien, hun fulgte.

— Der var en drøm som hadde hjemsøkt Kristin i mange aar. Første gang hun hadde hat den var natten før Gaute blev født, men endda hændte det at hun vaagnet svettvaat, med hjertet hamrende som det skulde slaa sig sund indi bringen, og hadde drømt det samme.

Hun saa en blomstereng — en brat bakke dypt inde i granskog som stængte om volden mørk og tæt paa tre kanter, men ved foten av heldet speilet et litet tjern den dunkle skog og den grønne, spraglede lysning. Solen var bak trærne — øverst oppe i bakken silte det sidste gyldne kveldslys i lange straaler gjennem baren, og paa bunden av tjernet svam lysende solegladsskyer mellem nøkkerosebladene.

Midt i bakken, staaende dypt i skredet av tjæreblom og smørball og skyer av sløkens grønhvite blomsterfraade, saa hun barnet sit. Naakkve maatte det vel ha været, første gang hun drømte dette — da hadde hun

bare de to, og Bjørgulf laa i vuggen endda. Senere visste hun aldrig sikkert hvilket av børnene hendes det monne være — det lille runde og solbrunte ansigt under kringskaaret gulbrunt haar syntes hende snart at ligne en og snart en anden av sønnerne, men altid var barnet i to—tre-aars alderen og klædt i en slik liten mørkegul kjortel som hun pleiet at sy sine smaagutter til hverdagsdragt — av hjemmevirket uld, farvet i litmose og kantet med røde baand.

Selv tykte hun sig sommetider at være paa den anden side tjernet. Eller hun var slet ikke paa det sted, hvor det skedde, men saa allikevel alting —.

Hun saa sin lille søn flytte sig hit og dit og snu sit ansigt, mens han røsket av blomster. Og endda hendes hjerte klemtes av en dump angst, et forbud om det onde som skulde ske, saa kom der altid med denne drøm først en mægtig, saar sødme, mens hun saa paa det væne barn der i engen.

Saa blir hun vár, at ut av mørket oppe i skogbrynet løser sig en levende, lodden klump. Den rører sig lydløst, det gløder i to ørsmaa onde øine. Bjørnen kommer helt frem paa det øverste av engen, staar og vagger med hodet og skuldrene, veier nedover. Saa springer den. Kristin hadde aldrig set en levende bjørn, men hun vet, de springer ikke slik; dette er ingen rigtig bjørn. Denne løper som en kat, den graaner i det samme — som en lyslodden kjæmpekat flyter den i lange, myke sæt nedover volden.

Moren lider dødens rædsel, og hun kan ikke komme dit hvor den lille er og berge ham; hun kan ikke varsku med en lyd. Da blir barnet vár at der *er* noget; det snur sig halvt og ser bakover herden. Med en forfærdelig liten lav laat av skræk frister det at springe nedover, løfter paa smaabarns vis benene høit i det

høie græs, og moren hører grant de smaa smeld av saftfulde stilker som blir sprængt, mens det løper gjennem det sammenflokede blomsterflor. Saa snubler det over noget nede i græsset, stuper fremlængs, og næste nu ligger udyret oppaa det med opskutt ryg og hodet dypt nede mellem fremlabberne. Saa vaagner hun —.

— Og hvergang blev hun liggende vaaken i timevis, inden det monnet noget at hun fristet stagge sig selv — det var jo bare en drøm! Sit mindste barn som laa mellem væggen og hende drog hun tæt ind til sig — tænkte paa at hadde det været virkelig, saa kunde hun gjort slik eller slik — skræmt udyret med skrik og med en staur — og ved beltet hendes hang altid den lange hvasse kniven —.

Og bedst hun hadde snakket sig tilro slik, saa brøt den ind over hende paany, den uutholdelige kval, da hun i drømmen stod avmægtig og saa sin lilles fattige faafængte flugt fra det ubønhørlig snare og sterke, grumme dyr. Det kjendtes som blodet blev kokende i hende, æste, saa hendes legeme trutnet ved det og hjertet maatte briste, for det kunde ikke holde saa svær en blodbølge —.

Ingebjørgskottet laa oppe i Hammeraas, litt nedenfor tjodveien som her tok op i høiden. Det hadde staat øde i mange aar, og jorden var bortbygslet til en mand, som hadde faat rydde sig heim like ved. En stavkarl som var blit liggende igjen efter et tiggerfølge hadde nu faat krype ind der. Kristin sendte opover mat og klær og lægemidler, da hun fik høre om det, men selv hadde hun ikke hat stunder til at gaa dit før nu.

Det var straks slut med armingen, saa hun. Kristin gav sækken sin til den tiggerkvinden som var blit igjen hos ham, stelte om den syke det lille hun nu kunde

gjøre, og da hun hørte at de hadde budsendt presten, vasket hun hans ansigt, hænderne og føtterne, saa de kunde være rene til at motta den sidste olje.

Der var tykt av røk og en forfærdelig kvalm, skidden lugt inde i det vesle hybølet. Da to kvinder fra rydningsmandens kom ind, bad Kristin dem sende bud til Jørundgaard efter alt som de kom til at trænge, bød farvel og gik. Hun hadde faat en underlig syk frygt for at møte presten med Corpus Domini, og saa veg hun ind paa den første sidesti som hun kom til.

Det var bare et færaak, saa hun snart; hun kom rent ut i ulænde. Vindfald med vaset av røtter op i veiret saa skræmmelig ut; hun maatte krype over dem, hvor hun ikke kunde lete sig vei utenom. Moseflak skred ut under foten hendes, naar hun skulde klatre ned mellem store stener. Hun fik kingel indpaa ansigtet, og kvister slog til hende og tok fat i hendes klær. Naar hun maatte over et bækkesilder eller kom til en sidlændt aapning i skogen, var det næsten uraad at finde et sted, hvor hun kunde slippe igjennem det tætte, vaate krat av løvrunner. Og den stygge hvite fryvilen var alle vegne, stimet under trærne i mørket, svermet op som hele skyer av lyngtuerne, naar hun traadte nedi.

Men tilsidst kom hun da ut paa flatbergene nede mot Laagen. Her var der grissen furuskog, for her maatte trærne flette sine røtter bortover skrinne berget, og skogbunden var næsten bare tør, hvitgraa renlav som knistret under hendes føtter — indimellem svartnet en og anden lyngtue. Furunaalslugten var mere het og tør og skarp end høiere oppe — her bortigjennem saa skogen altid gulsvidd ut i baren helt fra tidlig om vaaren. De hvite møl blev ved at være efter hende —.

Elveduren drog hende. Hun gik helt bort paa kanten og saa ned. Dypt under skimret det hvitt av vandet

som sydet dundrende utover hellebergene fra høl til høl.

Gjennem hendes overspændte krop og sjæl dirret det ensformige drøn fra fossene. Det mindet og mindet om noget — om engang for evig længe siden, alt da hadde hun skjønt at hun orket ikke bære den skjæbne som hun selv hadde kaaret sig. Sit skjærmede, blide pikeliv hadde hun lagt aapent for herjende, kjødelig elskov — i angst og angst og angst hadde hun levet siden, en ufri kvinde fra første stund hun blev mor. Verden hadde hun git sig hen til i sin ungdom, og jo mere hun sprellet og flakset i verdens snøre, des haardere kjendte hun sig fangen og bundet i verden. Sønnerne sine bakset hun for at verne med vingerne bundet i timelige omsorgers tvang. Sin angst, sin usigelige svakhet hadde hun strævet for at skjule for alle mennesker, gaat frem med rank ryg og rolig mine, tidd stille og kjæmpet for at trygge sine børns velfærd paa alle de maater som hun kunde —.

Men altid med den hemmelige aandeløse angst — gaar det dem ilde, saa kan jeg ikke bære det. Og dypest i hjertet jamret hun mot mindet om sin far og sin mor. Som de hadde gaat med angsten og sorgen for sine børn, dag efter dag fremover mot døden, de hadde evnet at bære sin byrde, og det var ikke fordi de elsket sine børn mindre, men de elsket med en bedre kjærlighet —.

Og skulde hun nu se sin strid ende med dette. — Hadde hun alet i sit skjød en flok urolige høkeunger som bare laa i reden hendes og biet utaalmodig paa den time, da vingerne orket bære dem ut over de bortersste blaafjeld —. Og far deres slog sine hænder sammen og lo — flyv, flyv, ungfuglene mine —.

Blodige trevler av hendes hjerterøtter vilde de drage

med sig, naar de fløi, og de vilde ikke vite om det. Og hun skulde bli sittende igjen alene, og alle de hjerterøtter, som engang hadde bundet hende til den gamle heimen hendes, hadde hun selv slitt sund før —. Det maatte bli slik, at det var ikke at leve og ikke at dø —.

Hun snudde, smaasprang snublende indover det bleke, fortørkede teppe av renmose, med kaapen tæt samlet om sig, for det var saa uhyggelig naar den blev hængende i grenene. Sidst kom hun ut paa de smaa engslaatter som laa litt nord for gildeskaalen og kirken. Hun skraadde over jordet, da skimtet hun et menneske i veien. Han ropte, er det dig, Kristin — hun kjendte sin husbond.

«Du blev længe,» sa Erlend. «Det er nattetider alt, Kristin. Jeg tok til at bli ræd.»

«Blev du ræd for mig?» Hendes røst kom til at klinge mere haardt og hovmodig end hun hadde villet.

«Ikke ræd heller. Men jeg kom nu i hug at jeg skulde gaa og møte dig.»

De talte næsten ikke sammen, mens de gik sydover. Det var stilt, da de kom ind paa tunet. Nogen av de hestene som de hadde hjemme lonket beitende under stuevæggene, men alt folket var iseng.

Erlend gik bent til bursloftet, men Kristin styrte sine skridt mot ildhuset. «Jeg skal se efter noget,» svarte hun paa hans spørsmaal.

Han stod og hængte utover svalen og ventet paa hustruen, da fik han se hende komme ut fra ildhuset med en tyristikke i haanden og gaa bort til aarestuen. Manden biet en stund, — saa løp han ned og gik efter hende ditind.

Hun hadde tændt et lys og stillet paa bordet. Erlend kjendte en rar, ræd frysning gjennem sig, da han

saa hende staa der ved den enslige kjerte i det tomme hus — der var bare det gulvfaste bohave i stuen, og i lysskjæret glinset det slitte træ nakent og ribbet. Aaren var kold og rensopt, saanær som at tyribranden laa bortslængt paa den og glødet endda. De brukte ikke denne stuen, Erlend og Kristin, og det var vist et halvaar siden her hadde været tændt ild herinde. Luften var underlig kvalm; de mange blandede, levende lugter av menneskers ophold og færdsel manglet, og ljore og dør hadde ikke været aapnet paa al den tid — og saa lugtet her av uld og skind; nogen sammenrullede huder og sækker, som Kristin hadde skilt ut fra varerne paa boden, var stablet op i den tomme sengen som hadde været Lavrans' og Ragnfrids.

Utover bordplaten laa en mængde smaahespler — sytraad og garn til at bøte med, av lin og av uld, som Kristin hadde tat unna, naar hun farvet. Hun stod og ordnet og tuklet med dem.

Erlend satte sig ned i høisætet for bordenden. Det syntes underlig romt om den smekre mand, nu da det grinte ribbet for hynder og aaklæde. De to Olavskjæmper med korsmerkede hjelmer og skjold, som Lavrans hadde skaaret sig til høisætesstolper, skulte trykkede og tvere ut under Erlends smale brune hænder. Ingen mand kunde skjære ut løvverk og dyr vakrere end Lavrans, men menneskelignelser hadde han aldrig faat til noget videre.

Der var saa stilt mellem dem længe, saa der hørtes ikke en lyd uten de dumpe dunk i volden utenfor, hvor hestene gik i sommernatten.

«Skal du ikke iseng snart, Kristin,» spurte han tilslut.

«Skal ikke du?»

«Jeg tænkte at bie paa dig,» sa manden.

«Jeg har ikke hug til at gaa op endda — jeg kan ikke sove —»

«Hvad er det som ligger dig saa tungt paa sindet da, Kristin, saa du tror ikke du skal faa søvn?» spurte han litt efter.

Kristin rettet sig op. Hun stod med en hespel lynggrønt uldgarn i hænderne; hun slet og tullet den mellem fingrene.

«Hvad var det du hadde ordet med Naakkve om idag —» hun svelget etpar ganger, hun var saa tør i halsen. «Et raad som — det duget ikke for ham, syntes han mene — men dere talte om at Ivar og Skule —»

«Aa — det!» Erlend smilte litt. «Jeg sa bare til drengen — jeg har da en maag ogsaa, naar jeg ret tænker mig om. — Endda Gerlak vilde vel neppe være saa fus til at kysse paa hænderne mine og bære av mig kappe og sverd som han var før i verden. Men han har skib i sjøen — og rike frænder baade i Bremen og i Lynn. Han maa nu vel skjønne det, manden, at han er skyldig at hjælpe sin kones brødre — ikke sparte jeg godset mit, da jeg var rik mand og giftet datter min med Gerlak Tiedekenssøn.»

Kristin sa intet. Sidst sa Erlend litt heftig:

«Jesus, Kristin, staa da ikke slik og stir, som du var blit til sten —»

«Ikke tænkte jeg, den tid vi først kom sammen, at børnene vore skulde trænge at vanke verden omkring og be om føden i fremmedes gaarder —»

«Nei saa djævelen om jeg har tænkt, de skal be! Men skal de avle sig maten her paa dine gaarder alle syv, saa blir det bondekost, Kristin min — og jeg tror, mine sønner duger litet til det. Huggebasser ser de ut til at bli, Ivar og Skule — og ute i verden er der

baade hvetebrød og kake for den mand som vil skjære sin mat med sverdet.»

«Soldnere og leiesvender agter du dine sønner til at bli —?»

«Sold tok jeg selv, den tid jeg var ung og fulgte grev Jacob. Gud være ham huld, sier jeg — jeg lærte litt den tiden som en mand ikke nemmer hjemme i dette landet — enten han saa sitter drustelig i høisætet sit med sølvbelte om vommen og beljer i sig øl, eller han gaar bak plogen og lugter paa gampene prompe. Et friskt liv levet jeg i grevens tjeneste — jeg sier det, endda jeg hadde faat denne kubben lænket til foten min, alt mens jeg var paa Naakkves alder. — Jeg fik da nyte noget av ungdommen min —»

«Ti!» Kristin blev svart i øinene. «Vilde ikke det tykkes dig den ulideligste harm, at sønnerne dine skulde snæres ind i slik synd og ulykke —?»

«Jo Gud berge dem fra slikt — men det skulde nu vel ikke trænges heller at de gjør efter alle dumheterne til far sin. En *kan* da træde i herretjeneste, Kristin, uten en farer ivei med slikt paahæng —»

«Den som drager sverd, han skal miste sit liv ved sverdet, staar der i læsten, Erlend!»

«Ja jeg har hørt det, kjære min. Endda saa døde de godt og kristelig i sengen sin med den sidste olje og sjælehjælp, de fleste baade av dine og av mine fremfarne fædre, Kristin. Du trænger vel bare mindes din egen far — han hadde da vist i ungdommen at han var kar for at bruke sverdet sit han —»

«Det var i leding det, Erlend, paa den konges bud som de hadde gaat tilhaande, for at verge heimtufterne, at far og de andre tok op vaaben. Endda sa far selv, Guds vilje med os var ikke det at vi skulde bære vaaben paa hverandre, døpte, kristne mænd —»

«Nei jeg vet det. Men verden er slik som den er, siden Adam og Eva aat av træet — og det var før min tid; ikke kan jeg for at vi er født med synden i os —»

«Skammelig tale fører du —!»

Erlend brøt hende heftig av:

«Kristin — det vet du godt — jeg var aldrig tver til at angre og bøte synderne mine saa godt jeg evnet. From mand er jeg ikke, det er saa. Jeg saa for meget, den tiden jeg var barn og unggut —. Far min var saan kjær ven av de store herrerne ved kapitlet — de fór ut og ind som graa griser hos ham, herr Eiliv den tiden han var prest og herr Sigvat Lande og hele følget, og litet andet fulgte med dem end kjegl og trætte — haardsindede og umiskundsomme tedde de sig mot sin egen erkebiskop — mere hellige og fredsæle var ikke de som hver dag hadde de høieste helligdommer mellem hænder og løftet Gud selv i brødet og vinen —»

«Ikke skal vel vi dømme presterne — det sa far altid, at vor skyldighet er det at bøie os for deres prestedom og lyde dem, men deres naturlige menneske ligger under den almægtige Guds dom alene —»

«Ja—a.» Erlend drog litt paa det. «Jeg vet han sa det, og du har sagt det før og. Jeg vet, du er mere from slik end jeg evner være — endda, Kristin, kan jeg vanskelig skjønne at det skal være ret tolkning av Guds ord at du gaar slik og gjemmer og aldrig glemmer. Svært lang husk hadde han ogsaa, Lavrans — ja nei jeg sier intet om far din andet end at han var from og adelig god, og det er du og, det vet jeg — men tit naar du taler saa blidt og søtt som du hadde munden fuld av honning, saa er jeg ræd at du tænker mest paa gammel uret, og Gud maa dømme om du er saa from i hjertet som i munden —»

Pludselig stupte hun ned, laa fremover bordet med ansigtet gjemt mellem armene og skrek. Erlend sprang op — hun laa og graat med ru, slitende hulk som rystet ryggen hendes. Erlend tok om hendes skulder:

«Kristin, hvad er det —. Hvad er det,» tok han op, satte sig hos hende paa bænken og fristet at løfte op hendes hode. «Kristin — graat da ikke slik — jeg mener du har mistet vettet —»

«Jeg er ræd!» Hun satte sig op, knuget hænderne i fanget. «Jeg er saa ræd, milde min frue Maria, hjælp os alle sammen — jeg er saa ræd, hvad skal det bli av alle sønnerne mine —»

«Ja Kristin min — men du faar vænne dig til det — du *kan* ikke gjemme dem opunder stakken din længer — snart er de voksne mænd, alle sønnerne vore. Og du er som tiken endda —» han sat med det ene ben over det andet, hænderne foldet over knæet og saa litt træt ned paa hustruen, «du glefser blindt baade efter ven og fiende, naar det gjælder avkommet dit.»

Hun reiste sig braat, stod stum et øieblik og vred sine hænder. Saa tok hun til at gaa fort op og ned i stuen. Hun sa intet, og Erlend sat taus og saa paa hende.

«Skule —» hun stanset foran manden. «Et ulykkesnavn gav du den sønnen din. Men du vilde det — du *vilde* at hertugen skulde reises op i det barnet —»

«Det er godt nok navn, Kristin. Ulykke — det er mange slags det. Jeg kom i hug da jeg reiste op min farmors far i sønnen min, at lykken sveg ham, men konge var han likefuldt med bedre ret end kammakerens avkom —»

«Dere var krye nok, du og Munan Baardssøn, av at dere var kong Haakon Haaleggs nærfrænder —.»

«Ja du vet at Sverres æt fik kongsblod i sig fra min fars moster, Margret Skulesdatter —»

En lang stund stod mand og hustru og stirret hinanden ind i øinene.

«Ja jeg vet hvad du tænker, min fagre husfrue.» Erlend gik bort og satte sig i høisætet igjen. Med hænderne hvilende paa de to kjæmpehoder bøiet han sig litt fremover; han smilte koldt og tirrende. «Men du ser det, Kristin min — mig har det ikke brutt ned at jeg blev en fattig og venneløs mand. Du kan gjerne faa vite det — jeg er ikke ræd for at mine fædres æt er faldt ned med mig for alle tider fra magt og ære. Jeg og blev sveget av lykken — men hadde mine tiltak ført frem, saa skulde nu jeg og sønnerne mine hat sess og sæte ved kongens høire haand, som vi, hans nære frænder er byrdige til. For mig er nu sagtens spillet slaat overende — men jeg ser det paa sønnerne mine, Kristin — de faar slike kaar som de er ættet til at ha. Du trænger ikke syte saan for dem, og du skal ikke stræve slik for at binde dem fast her i denne avdalen din — la dem faa prøve sig frit, saa vil du kanske faa se det, før du dør, at de har faat igjen fotefæstet i sin fars odelsbygder —»

«Aa du kan snakke!» Bitre, hete vredestaarer vilde frem i konens øine, men hun knuste dem og lo med forvridd mund:

«Du tykkes være endda mere barnslig du end drengene, Erlend! Slikt sitter du og sier — det er ikke længer siden end idag, Naakkve hadde nær faat slik lykke at kristenmands mund tør ikke nævne det, hadde ikke Gud berget os —»

«Ja det var nu mig som fik held til at være Guds redskap dengangen» — Erlend trak paa skuldrene. Men saa sa han meget alvorlig:

«Slikt — trænger du ikke frygte, Kristin min — er det dette som rent har skræmt vettet av dig, du armingen min!» Han saa ned, sa næsten undselig: «Du faar mindes, Kristin — din sæle far bad for børnene vore, som han bad for os alle tidlig og sent. Og jeg tror det visst og fast, at der er bergning for mangt — for de værste ting — i en saa god mands forbønner —» hun saa at i smug gjorde manden korstegn ind mot sit bryst med tommelfingeren.

Men saa ute av sig som hun nu var, hidset det hende bare mere op:

«Du trøster dig med det da, Erlend, der du sitter i far mins høisæte, at sønnerne dine skal berges av hans bønner, slik som de fødes av hans gaarder —»

Erlend bleknet:

«Mener du det, Kristin — at jeg er uværdig til at sitte i Lavrans Bjørgulfssøns høisæte —»

Hustruen rørte læberne, men fik ikke lyd frem. Erlend reiste sig op og stod:

«Mener du det — for da sier jeg, saasandt Gud er over os begge — jeg sitter der aldrig mere.»

«Svar,» sa han igjen, da hun stod som før. Der gik en lang skjælven gjennem kvindens legeme.

«Han var — bedre husbond — han som — sat der før dig» — hun kunde knapt faa frem ordene hørlig.

«Vâr munden din nu, Kristin!» Erlend traadte fort etpar steg nærmere frem mot hende. Hun rettet sig med et ryk:

«Ja, slaa mig du — jeg har baaret det og før, jeg kan taale det en gang til.»

«Slaa dig — tænkte jeg ikke paa.» Han stod med haanden støttet mot bordet; igjen stirret de paa hinanden, og igjen hadde hans aasyn denne underlige

fremmede ro som hun hadde set nogen sjeldne ganger. Nu drev det hende til vildskap. Hun visste, hun var den som hadde hat ret, Erlends snak var vetløst, ansvarsløst — men det ansigtet hans fik hende til at føle det som om hun hadde hele uretten.

Hun saa paa ham, og mens hun selv var syk av angst ved at hun sa det, mælte hun:

«Jeg er ræd at det blir ikke med *mine* sønner, ætten din skal frodes igjen i Trøndelagen —»

Erlend blev blodrød:

«Du kunde ikke bare dig for at minde mig om Sunniva Olavsdatter, skjønner jeg —»

«Ikke jeg nævnte hende, men du.»

Erlend rødmet endda mere.

«Har du aldrig tænkt paa det, Kristin — at ikke var du helt uten skyld i den — ulykken —

Mindes du den kvelden i Nidaros — jeg kom og stod foran sengen din. Svært myk var jeg og sorgfuld for jeg hadde gjort dig imot, hustru min — jeg kom for at be dig — forlate mig min uret. Du svarte mig med det at du bad mig gaa og lægge mig der jeg hadde ligget natten før —»

«Kunde jeg vite, at du hadde ligget hos din frændes hustru —»

Erlend stod litt. Han blev blek og rød igjen. Saa snudde han og gik ut av stuen uten ord.

Hustruen rørte sig ikke — længe stod hun ubevægelig, med de sammenknugede hænder opunder haken, stirrende ind i lyset.

Saa reiste hun hodet med et ryk — aandet langt ut. Engang fik han taale at høre det —.

Da blev hun vâr lyden av hestehover ute i tunet — hørte paa ganglaget at det var en hest som blev

leiet av en karl. Hun sneg sig til døren og ut i svalen, stod bakom tilerne og tittet.

Natten var alt begyndte at graane. Ute i tunet stod Erlend og Ulf Haldorssøn. Erlend holdt sin hest, og hun saa at den var sadlet og manden reiseklædt. De to talte sammen en stund, men hun kunde ikke skjelne ett ord. Saa svang Erlend sig i sadlen og begyndte at ride fot for fot nordover mot gaardsledet; han saa sig ikke tilbake, men syntes at snakke med Ulf som gik ved siden av hesten.

Da de blev borte oppe mellem gjærderne, listet hun ut, ilte saa lydløst som hun kunde op til grinden, stod der og lyttet — nu hørte hun at Erlend lot Soten trave oppe paa storveien.

Litt efter kom Ulf tilbake. Han braastanset, da han fik se konen der ved grinden. En stund stod de og saa paa hinanden i graalysningen. Ulf hadde bare ben i skoene og var i linplagg under kappen.

«Hvad er det?» spurte husfruen heftig.

«Det maa vel du vite — jeg vet det ikke.»

«Hvor red han hen,» sa hun igjen.

«Til Haugen.» Ulf stod litt. «Erlend kom ind og vækket mig — han sa at han vilde ride dit inat — og hastverk syntes han at ha; der var nogen saker som han bad mig se til at faa ført opover efter sig.»

Kristin taug længe.

«Han var vred da?»

«Han var rolig.» Om litt sa Ulf sagte: «Jeg er ræd, Kristin — monne du ikke har sagt det som du heller skulde latt være usagt.»

«En gang maatte vel Erlend kunne taale at jeg snakket til ham som til en vetug mand,» sa hustruen heftig.

De gik langsomt nedover. Ulf snudde sig mot sin egen stue, da kom hun efter ham:

«Ulf, frænde,» bad hun angstfuldt, «før i verden var det du som sa til mig baade sent og tidlig, for mine sønners skyld maatte jeg gjøre mig haard og tale til Erlend.»

«Ja, jeg er blit klokere med aarene, Kristin, og det er ikke du,» svarte han som før.

«Du trøster mig godt du,» sa hun bittert.

Han la en haand tungt paa kvindens skulder, men først sa han intet. De stod der — det var saa stilt at de begge hørte den evige elvesus som de ikke pleiet sanse. Ute i bygden galte hanerne, og Kristins gaardshane svarte ljomende fra stalden.

«Ja jeg har maattet lære mig til at fare fint med trøsten, Kristin — haardt er det gaat indpaa med den varen nu i nogen aar — nu faar vi spare paa den, for vi vet ikke hvor længe den skal trænges at række endda —»

Hun slet sig unna hans haand; med tænderne haardt i underlæben snudde hun sit ansigt tilside — saa flygtet hun nedover, tilbake til aarestuen.

Morgenen var isnende kold; hun tullet sin kaape tæt om sig og drog hætten nedover hodet. Sammenkrøket, med de duggvaate sko trukket opunder kjolen og de korslagte arme paa knærne sat hun paa kanten av den kolde aare og grundet. Indimellem skalv hendes ansigt, men hun graat ikke.

Hun maatte ha sovet — fór op med verkende ryg, gjennemfrossen og lemster. Døren stod paa gløt — hun saa at sol lyste ut i tunet.

Kristin gik ut i svalen — solen stod høit alt, nede fra havnehagen hørte hun bjelden til den hesten som var blit halt. Hun saa over mot nyburet. Da blev

hun vár at liten Munan stod oppe i loftssvalen og tittet ut mellem stolpebuerne.

Sønnerne — jog det gjennem hende. Hvad hadde de tænkt da de vaagnet og saa at forældrenes seng var urørt.

Hun løp over tunet og op til barnet — Munan var i bare skjorten. Straks moren kom op til ham, stak han sin haand ind i hendes, som han var ræd.

Inde i loftet var ingen av drengene helt færdigklædte — de var nok ikke blit vækket, skjønte hun. Alle saa de fort op paa moren og siden ned igjen. Hun tok hoserne til Munan og vilde hjælpe ham med at drage dem paa.

«Hvor er far henne?» spurte Lavrans undrende.

«Far din red nordover til Haugen alt i otten,» svarte hun. De store lyttet, merket hun, da sa hun: «du vet han har snakket om det saa længe, han maatte op engang og se, hvordan gaarden hans staar.»

De to smaa saa op i morens ansigt med vidaapne, forundrede øine, men de fem ældste brødrene gjemte sit blik for hende, da de gik ut av loftet.

III.

Dagene gik. Den første tiden var Kristin ikke noget ræd: hun gad ikke grunde over hvad Erlend mente med sin fremfærd, stryke slik hjemmefra nattens tider i braasinne, eller hvor længe han agtet at sitte der nord paa heigaarden sin og tugte hende med sit fravær. Hun var kokende harm paa sin husbond, og allermest harm, fordi hun ikke negtet for sig selv, hun hadde uret hun ogsaa, og hun hadde sagt ord som hun inderlig ønsket kunde gjøres utalte.

Visst hadde hun hat uret mange ganger, og hun hadde

ofte i hidsighet sagt onde og stygge ord til sin husbond. Men det som krænket hende bitrest var at aldrig Erlend kunde byde til at glemme og tilgi, uten hun skulde ydmyke sig og be ham vakkert om det. Det var ikke saa ofte heller, syntes hun, at hun hadde forløpet sig — kunde han ikke skjønne, at det var helst naar hun var træt og sliten av sorger og angst som hun hadde strævet for at bære stille — da var det hun snarest mistet herredømmet over sig selv. Det syntes hende at Erlend kunde husket paa, til alt det som hun i aar og dag hadde baaret av bekymring for deres sønners fremtid var det kommet, at hun denne sommeren to ganger hadde gaat igjennem en forfærdelig angst for Naakkve. Nu hadde hun faat øinene aapnet for det, at efter den unge mors byrde og møie fulgte frygt og sut av et nyt slag for den aldrende mor. — Hans sorgløse prat om at han ikke var ræd for sønnernes fremtid hadde hidset hende, til hun blev som en vild binne — eller som en tik med hvalper; Erlend kunde gjerne faa si at hun var som en tik over børnene sine. Vagtsom og vaaken som tiken skulde hun være over dem, saa længe livet hang i hende.

Og vilde han for den saks skyld glemme at hun hadde staat ved hans side, hver gang det gjaldt, saa godt som hun evnet, at hun hadde været baade rimelig og retfærdig trods sin vrede, naar han slog hende og da han sveg hende med den forhatte, letfærdige Lenviksfruen, saa fik han gjøre det. Selv nu, naar hun tænkte paa det, kunde hun ikke føle saan harme eller bitterhet mot Erlend for dette værste, som han hadde gjort imot hende — naar hun vendte sig mot ham med klage over *dette*, da var det fordi hun visste, at dette angret han selv, dette skjønte han var ilde gjort. Men aldrig hadde hun været saa vred paa Erlend, og hun var det ikke nu

heller, at ikke mindet om hans slag og om hans utroskap, med alt hvad den drog efter sig, mest gjorde hende sorgfuld for mandens egen skyld — hun følte altid at med disse utbrudd av sit ustyrlige sind hadde han syndet mot sig selv og sin sjæls velfærd meget mere end mot hende.

Det som blev ved at verke i hende var alle de smaa saar som han hadde slaat hende med sin uvenlige likesælhet, sin barnagtige mangel paa taalemot — med selve sin kjærlighets kaate og tankeløse art, naar han viste, at kjærlighet til hende hadde han allikevel. Det var alle de aar hun var ung og myk i sindet, da hun kjendte baade helse og sjælskraft slog ikke til, der hun sat med favnen fuld av saanne vergeløst smaa børn, hvis ikke faren, husbonden vilde vise, han hadde baade evne og kjærlighet til at verne hende og de smaa sønnerne paa hendes fang. Det hadde været en slik kval at kjende sig selv svak av legeme, enfoldig og uerfaren av sind, og ikke turde lite fast paa sin husbonds kløkt og styrke — det var som hun dengang hadde faat hjertesaar og de vilde aldrig gro igjen. Selv den søte lyst som det var at løfte op sit sugebarn, lægge dets elskelige mund til sit bryst og kjende den lille varme, myke skrot paa armen sin, den blev forbitret av frygt og uro — saa liten, saa vernløs som du er, og far din kommer ikke nok ihug, han skulde mest ha for øie at trygge dig —.

Og nu da smaabørnene hendes hadde faat marg i knokerne og ben i skolten, men endda manglet noget paa at eie mandsvet — saa lokket han dem fra hende. De kvarv bort fra hende, hele flokken av husbond og sønner, i dette underlige guttesindets lekenhet, som hun tyktes ha set et glimt av hos alle mænd hun hadde møtt, og som en tung, bekymret kvinde aldrig kan følge med i.

Saa for sin egen skyld var hun bare sorgfuld og vred, naar hun tænkte paa Erlend. Men hun ængstet sig naar hun undret paa, hvad sønnerne tænkte.

Ulf hadde været paa Dovre med to kløvhester og bragt Erlend de saker som han hadde bedt om at faa sendt efter sig — klær og en hel del vaaben, alle de fire buerne hans, sækker med pilodder og jernbolter, tre av hundene. Munan og Lavrans stridgraat, da Ulf tok den vesle glathaarede tispen med silkemyke, hængende ørelapper — det var et fint, utenlandsk dyr som Erlend hadde faat av abbeden i Holm. At faren eiet en slik sjelden hund syntes mere end alt andet at hæve ham i de to smaas øine fremfor alle andre mænd. Og saa hadde faren lovet dem at naar tiken nu fik hvalper igjen, skulde de selv faa vælge ut hver sin av kuldet.

Da Ulf Haldorssøn kom tilbake, spurte Kristin om Erlend hadde nævnt, naar han tænkte at vende hjemover igjen.

«Nei,» sa Ulf. «Det synes som han agter at slaa sig til ro der.»

Av sig selv talte Ulf ikke stort mere om sin reise til Haugen. Og Kristin hadde ulyst til at spørre.

Om høsten da de flyttet ind fra nyburet sa de ældste sønnerne at denne vinteren vilde de gjerne faa ligge ovenpaa i høienloftsstuen. Kristin gav dem lov til dette, og hun kom da til at sove alene med de to yngste i storstuen under. Den første kvelden sa hun, at nu kunde ogsaa Lavrans faa ligge i seng med hende.

Gutten laa og rullet sig av velvære og boret sig ned i bolsteret. Børnene var vant til at faa sit leie redt i bænken paa hudsækker fyldt med halm, og saa hadde de skindfelder til at tulle sig ind i. Men i sengene var der blaa bolstrer til at ligge paa og fine aaklær foruten fel-

den — og forældrene hadde hvite linnets overdrag paa hodedynerne hos sig.

«Det blir vel bare til far min kommer hjem at jeg faar ligge her,» spurte Lavrans, «da maa vi vel flytte ned paa bænken igjen da, mor?»

«Da kan dere faa sove i sengen til Naakkve og Bjørgulf,» svarte moren. «Hvis ikke drengene skifter sind og flytter ned igjen, naar det blir koldt i veiret.» Der var en liten muret ovn ogsaa ovenpaa, men den gav mere røk end varme, og vind og veir kjendtes meget mere i det øvre stokverket.

Eftersom det led utover høsten, kom en uviss frygt sigende indover Kristin; den øket fra dag til dag, og spændingen blev vond for hende at leve i. Ingen syntes at høre eller spørre til Erlend.

I de lange svarte høstnætter laa hun vaaken, hørte de to smaagutters jevne pust, lyttet til veirets gang omkring husnoverne og tænkte paa Erlend. Hadde det endda ikke været paa den gaarden han var —.

Hun hadde likt det ilde, da brødrungerne kom til at tale om Haugen — Munan Baardssøn var hos dem i herberget en av de sidste kvelderne før de skulde reise fra Oslo. Munan eiet dengang denne lille gaarden efter sin mor alene. Baade han og Erlend hadde været noksaa drukne og lystige, og mens hun sat og pintes for de endelig skulde tale om dette ulykkesstedet, blev det slik at Munan gav Erlend denne gaarden — saa var han da ikke aldeles jordløs i Norges land. Dette gik for sig under skjemt og latter — selv disse rygterne om at folk kunde ikke bo paa Haugen for spøkeriet spøkte de med. Den skræk som Munan Baardssøn hadde faat i sig efter morens og hendes mands udød deroppe syntes i noget mon at være slitt av ridderen ved dette leite.

Han gav virkelig Erlend brev og skjøte paa Haugen.

Kristin kunde ikke skjule sin uvilje ved at han var blit eier av dette uhyggelige stedet. Men Erlend slog det bort i spøk:

«Det er litet rimelig at enten du eller jeg kommer til at sætte vor fot i husene deroppe — hvis de staar endda og ikke er faldt ned. Og selv føre os landskylden hjem vil nu vel hverken moster Aashild eller herr Bjørn. Saa os kan det da vel ikke gjøre noget, hvis det er sandt, det som folk sier, at de gaar der —»

Eftersom aaret gik paa held og Kristins tanker altid kredset om dette, hvordan Erlend monne ha det der nord paa Haugen, blev hun saa tagall at hun mælte neppe ordet til sine børn eller tjenestefolkene, uten hun maatte svare paa deres spørsmaal — og de kviet sig for at vende sin tale til husfruen uten det var aldeles nødvendig, for hun gav korte og utaalmodige svar, naar de brøt ind og uroet konen i hendes urolige og spændte grublen. Hun selv var saa litet vár dette, saa da hun tilslut sanset, at de to yngste børnene hadde sluttet at spørre efter sin far eller snakke om ham til hende, sukket hun og tænkte, børn glemmer fort — men hun visste ikke hvor ofte hun hadde skræmt dem fra sig med sine utaalmodige svar, naar hun bød dem være stille og ikke plage hende.

Med de ældre sønnerne snakket hun meget litet.

Saa længe tørfrosten varte kunde hun endda svare fremmedfolk som kom indom gaarden og spurte efter husbonden, at han laa indi fjeldet og prøvet veidelykken. Saa kom der et stort snefald, baade i bygden og i fjeldet, den første adventsuken.

Aarle om morgenen Sta Luciaaftens dag, mens det endda var nidmørkt og stjerneklart ute, kom Kristin fra

fjøset. Da saa hun ved lyset av en tyrifakkel som var stukket ned i snehaugen, at tre av sønnerne hendes holdt og bandt paa sig skierne utenfor stuedøren — og litt ifra stod jalken til Gaute med truger under føtterne og kløv paa ryggen. Hun gjettet hvor de agtet sig hen; saa turde hun ikke si andet end hun mælte, da hun kjendte at den ene av drengene var Bjørgulf — de to andre var Naakkve og Gaute —:

«Vil du ut paa ski du, Bjørgulf — det blir vist klarveir idag, søn!»

«Som I ser, mor.»

«Kanhænde kommer dere hjem da før høgstdags leite?» spurte hun raadløst. Bjørgulf var meget daarlig skiløper; han taalte litet lysningen av sneen i øinene sine og holdt sig mest indom hus vintertiden. Men Naakkve svarte at de blev kanske borte nogen dager.

Kristin gik hjemme i uro og otte. Tvillingerne var tvere og sure, saa hun skjønte, de hadde villet være med, men hadde ikke faat lov av de voksne brødrene.

Femte dagen tidlig, ved dagmaalstid, kom de tre tilbake. De hadde gaat ut i otten for Bjørgulfs skyld, sa Naakkve — for at være hjemme før sol stod op. De to gik like op i høienloftet — Bjørgulf saa stupende træt ut — men Gaute bar sækker og kløv ind i stuen. To vakre hvalper hadde han med til smaagutterne — nu glemte disse baade at spørge og at sørge. Gaute syntes at være brydd, men strævet for ikke at vise det:

«— og dette,» sa han, drog ut av sækken, «dette bad far at jeg skulde gi eder.»

Det var fjorten røskatskind, overmaate vakre. Moren tok imot dem, noksaa tafatt — hun evnet ikke finde ett ord til svar. Der var saa altfor meget som hun vilde spurt om; hun var ræd for at hun skulde bli overvældet,

hvis hun aapnet det mindste for sit hjerte — og Gaute var saa ung. Hun fik bare sagt:

«De er hvite alt, ser jeg — ja vi er jo langt inde i vinterhalven nu —»

Da Naakkve kom ned og han og Gaute satte sig til grøtfatet, sa Kristin fort til Frida, at hun selv vilde bære maten op i loftet til Bjørgulf. Det bares for hende med ett, at den faamælte gutten, som hun ante var langt mere voksen av sind end brødrene, kunde hun kanske tale med om dette.

Han hadde lagt sig i sengen og holdt en linklut over sine øine. Moren hængte en vandkjedel ind paa skjerdingen i ovnen, og mens Bjørgulf laa støttet op paa albuen og spiste, kokte hun en laag av tørket øienstrøst og svalegræs.

Kristin tok fra ham den tømte matbollen, vasket de røde og svulne øine med laagen og la vætede linkluter over dem, og saa tok hun endelig mot til sig og spurte:

«Sa han intet, far din, om naar han tænker at komme nedover til os?»

«Nei.»

«Du er altid ordknap du, Bjørgulf,» sa moren om en stund.

«Det synes at ligge til ætten det, mor min. — Simon og mændene hans møtte vi her nord for Rosten — de kjørte nordover med lass,» sa han litt efter.

«Taltes dere ved?» spurte konen.

«Nei —» han lo som før. «Det tykkes gaa som farald mellem os frænder og maager — at venskap vil ikke trives med os.»

«Mener du at skylde mig for det,» bruste moren op. «Ene stunden klager du over at vi tier for meget — og saa sier du at vi kan ikke holde venskap —»

Bjørgulf bare lo igjen. Saa løftet han sig op paa albuen, som om han lyttet efter morens aandedrag:

«I Guds navn, mor, I maa ikke ta paa og graate nu —. Jeg er træt og mod, uvant med at fare paa ski — og regn ikke paa det som jeg sier: Visst skjønner jeg det, at I er ingen trættekjær kone.»

Kristin gik da straks efter ut av loftet. Men nu vaaget hun ikke for alt i verden spørre denne sønnen, hvad de unge tænkte om disse saker.

Saa laa hun kveld efter kveld, naar drengene hadde gaat op i loftet — vaaket og lyttet: Talte de sammen, tro, naar de var blit alene deroppe? Det dunket av støvler som de hev i gulvet, slamret av knivbelter som faldt ned — hun hørte deres stemmer, men kunde ikke skjelne ord — de mælte i munden paa hverandre, blev høirøstede — det syntes at være halvt trætte, halvt skjemt. En av tvillingerne ropte høit — saa blev nogen slæpt over gulvet saa støv drysset fra loftet ned i stuen — svalsdøren slaat op med et brak — det ramlet utenfor i høienloftssvalen, og Ivar og Skule truet og bar sig derute, mens de dundret paa døren — hun skjelnet Gautes maal, høit og lattermildt. Han stod indenfor døren, skjønte hun — nu hadde han og tvillingerne kjeglet igjen, og enden var blit at Gaute hadde kastet dem ut. Sidst hørte hun Naakkves voksne mandsstemme — han mæglet, de to kom ind. Endda en stund lød snak og latter ned til hende, saa steg det i sengene ovenpaa. Der blev tyst omsider. Om litt til lød en jevn dur ned til hende med stilt imellem — en dur som torslaatten langt inde i fjeldet.

Moren smilte i mørket. Gaute snorket, naar han var rigtig træt. Det hadde hendes far ogsaa gjort. Det var rart med likskap slik — de sønnerne som tok efter

Erlend i utseende, de slegtet ogsaa paa ham i det at de sov saa lydløst som fugler. Og mens hun laa og husket paa alle de smaa drag som en saa underlig kan kjende igjen, ætledd efter ætledd, i avkommet, saa maatte hun smile for sig selv, der hun laa. Den kvidefulde spænding i morens sind slaknet for en stund, og søvnørsken kom og floket alle tanketraader, mens hun seg indover, først i velvære og saa i glemsel —.

— De var unge, trøstet hun sig —. De tok det vist ikke saa tungt —.

Men en dag utpaa nyaaret kom Sira Solmund, hjælpepresten, ind til Kristin i Jørundgaard. Det var første gang han kom dit ubuden, og Kristin fagnet ham vakkert, endda hun straks ante vondt. Det slog til, som hun tænkte — han mente sig nok være skyldig at ta rede paa om hun og bonden hendes egenmægtig og ugudelig hadde skilt sit samlag, og om saa var, hvem av hjonene som bar ansvaret for denne ulovlighet.

Kristin følte selv at hun blev klipøiet, altfor raptunget og brukte altfor mange ord, da hun la ut for presten om at Erlend mente, han maatte se efter eiendommen sin der nord paa Dovre, den hadde ligget hen rent vanskjøttet i disse aarene, husene stod til nedfalds vist — saa mange børn som de hadde saa kunde det trænges at de saa efter sin velfærd — og meget mere slikt. Altfor ordrikt la hun ut om saken, selv Sira Solmund, saa litet skarpsindig som han var, maatte merke at hun kjendte sig usikker — nu snakket og snakket hun om at Erlend var saan ivrig veidemand, det visste presten nok. Hun tok og synte frem røskatskindene som hun hadde faat fra sin husbond — i forvirring hadde hun git dem til presten, næsten før hun selv visste av det, før hun fik tænkt sig om —.

Hun harmet sig, da Sira Solmund var gaat. Erlend kunde visst dette, at naar han slik blev borte, saa vilde netop en slik prest som han de hadde nu finde paa at komme og forske om her laa nogen sak fore —.

Sira Solmund var en liten tufs til mand at se paa; det var ikke godt at gjette hans alder, men han skulde nok være omkring en fyrgetyve vintrer. Han var ikke meget skarpsindig og eiet saavisst ingen overflødig lærdom, men han var da en retskaffen, from og sedelig prest. En halvgammel søster av ham, barnløs enke og en lei sladderkjærring, styrte det vesle stellet hans.

Han vilde gjerne synes en nidkjær kirkens tjener, men det blev mest smaasaker og smaafolk han slog ned paa — han var frygtsom av sindelag og sky for at gripe ind mot storbønderne og i vanskelige spørsmaal, men hadde han først gjort det, saa blev han meget hidsig og paastaaelig.

Allikevel var han noksaa godt likt av sine sognebørn. Ett var at folk følte agtelse for hans stille, ærbare levemaate, et andet at han var ikke nær saa pengegrisk eller saa strid, naar det gjaldt kirkens ret og folks skyldighet, som Sira Eirik hadde været. Dette kom nu vel mest av at han var meget mindre djerv end den gamle presten.

Men Sira Eirik elsket og hædret hver mand og hvert barn i bygderne rundt omkring. Folk hadde ofte harmet sig, før i tiden, da presten med usømmelig griskhet strævet for at trygge og gjøre rike de børnene som han hadde avlet i frilleliv med sin følgekone; den første tiden han bodde i bygden hadde Silværingerne hat vondt for at taale hans myndige strenghet mot hver den som steg over det mindste bud i kirkens love. Krigsmand hadde han været, før han tok prestevigsel, og han hadde

fulgt sjørøver-jarlen, herr Alf av Tornberg, i sin ungdom; det merkedes nok paa hans færd.

Men selv dengang hadde bygdefolket været stolte av presten sin, for han var omfram de aller fleste landsens sogneprester i kundskap, vidd, legemsstyrke og høvdingslig fremtræden, og han hadde den skjønneste sangrøst. Og med aarene og med de tunge prøvelser, som Gud syntes at ha lagt paa denne sin tjener for hans ungdoms egensinds skyld, var Sira Eirik Kaaressøn vokset slik i visdom, fromhet og retvishet, at hans navn var nu kjendt og hædret over hele biskopsdømmet. Naar han fór til prestestevne i Hamarskaupang, blev han hædret som en far av alle de andre presterne, og det blev sagt at biskop Halvard vilde gjerne ha flyttet ham til en kirke som der fulgte herrenavn og sæte i domkapitlet med. Men Sira Eirik skulde ha bedt om at faa bli, der han var — han skyldte paa sin alder og paa det at hans syn hadde været svækket allerede i mange aar.

I Sil stod ved storveien, litt syd for Formo, det skjønne kors av grøtsten, som Sira Eirik hadde kostet opsat der, hvor stenskred fra lien hadde tat begge hans unge, haabefulde sønner for fyrgetyve aar siden. Endda fór ikke ældre folk fra bygden forbi det uten de stanset og læste Paternoster og Mariaverset for Alfs og Kaares sjæler.

Sin datter hadde presten giftet ut av sin gaard med gods og fé; han gav hende til en vakker og godættet bondesøn fra Viken; ingen tænkte andet end at Jon Fis var god dreng. Seks aar efter kom hun hjem til sin far, utsultet, helsebrutt, fillet og nedluset, med et barn ved hver haand og et under beltet. De folk som levet i Sil dengang visste godt, endda de aldrig nævnte det: de børnenes far var blit hængt som tyv i Oslo. Jons-

sønnerne artet sig ikke vel — og nu var de døde alle tre.

Endnu mens hans avkom levet hadde Sira Eirik nidkjært sørget for at pryde og hædre sin kirke med gaver. Nu blev det vel den som kom til at faa storparten av hans formue og hans kostbare bøker. Den nye Sankt Olavs og Sankt Thomas' kirke i Sil var meget større og prægtigere end den gamle som brændte, og Sira Eirik hadde kostet paa den mange herlige og dyrebare prydelser. Han gik til kirken hver dag og holdt sin bøn og eftertanke der, men messen for folket læste han nu bare paa de høie helligdager.

Det var ogsaa Sira Solmund som mest forrettet de prestelige embedshandlinger nu. Men naar folk hadde faat en tung sorg at bære eller uroedes i sjælen av store vanskeligheter og samvittighetssting, søkte de helst til den gamle sogneprest, og alle tykte at de bar altid hjælp med sig hjem fra et møte med Sira Eirik.

Og en kveld frem imot vaaren gik da Kristin Lavransdatter til Romundgaard og banket paa døren til Sira Eiriks stue. Men hun visste ikke rigtig selv, hvordan hun skulde faa baaret frem sit maalemne; saa sat hun og snakket hit og dit, da hun hadde baaret frem sin sending. Sidst sa den gamle mand litt utaalmodig:

«Er du bare kommet ind for at hilse mig, Kristin, og se hvordan jeg maar? Det er vakkert av dig, om saa er — men det bæres mig for at du har en eller anden sak paa hjerte, og er det slik, saa mæl om det nu, og spild ikke tiden med løs tale —»

Kristin la hænderne sammen i sit fang og saa ned: «Jeg liker saa litet, Sira Eirik, at min husbond sitter der oppe paa Haugen.»

«Veien er vel ikke længer,» sa presten, «end du kan

let fare ditop og tale med ham, be ham snu hjem snart. Stort kan han vel ikke ha at styre med deroppe paa den vesle einvirkesgaarden, saa det trænges at han blir der længer.»

«Jeg er ræd, naar jeg hugser paa at han sitter alene der vinternætterne,» sa konen gysende.

«Erlend Nikulaussøn er vel gammel nok og rask nok til at ta vare paa sig.»

«Sira Eirik — du vet om alt det som hændte oppe der engang i tiden,» hvisket Kristin næsten uhørlig.

Presten vendte de gamle dimme øinene mot hende — engang hadde de været kulsorte og funklende skarpe. Han taug.

«Du har vel hørt om det som folk sier,» sa hun like sagte som før. «Om at — de døde — skal gaa der.»

«Mener du at du tør ikke søke ham op for det — eller er du ræd for at draugene skal bryte nakkebenet paa bonden din? Har de ikke gjort det endda, Kristin, saa lar de ham vel sitte i fred siden og» — presten lo barsk. «Faavit er det, kjættersk og overtroisk tullprat, det meste som folk farer med, naar de mæler om drauger og døde mænd som gaar igjen. Det er strenge dørvogterer, er jeg ræd, der de er, herr Bjørn og fru Aashild.»

«Sira Eirik,» hvisket hun bævende, «tror du da at der er ingen bergning for de to arme sjælene —»

«Gud forbyde at jeg skulde djerve mig til at dømme om grænsen for hans naade. Men ikke kan jeg tænke at de to skulde ha evnet at slutte av regnskapet sit saa fort — endda er ikke alle tavler lagt frem, som de to har karvet paa — børnene hendes som hun strøk ifra, dere to som gik i lære hos den kloke fruen. Og trodde jeg det at det kunde hjælpe, saa noget av det ugagn hun gjorde blev rettet, saa — men siden han Erlend blir sit-

tende der, saa har vel ikke Gud ment at det vilde gagne noget om mosteren tedde sig og våret ham. For det vet vi, ved Guds miskund og Vorfrues medynk og kirkens forbønner sker det at en arm sjæl ut av skjærsilden faar komme tilbake til denne heimen, naar hans synd er slik at den kan bøtes med levende menneskers hjælp og pinselstiden kortes for den av det — saan som den usalige sjælen som hadde flyttet delet mellem Hov og Jarpstad og bonden i Musudal med de falske brevene om kvernfossen. Men ikke kan sjælene komme ut av skjærsilden uten de har et slikt lovlig ærinde — tull er det meste som folk snakker ellers om drauger og utburd, eller djævelens blendverk som farer bort lik røk, naar du verger for dig med korsets tegn og Herrens navn —»

«Men de som er salige hos Gud, Sira Eirik,» spurte hun atter sagte.

«De som er hellige hos ham vet du vel at han kan sende i sit ærinde med gode gaver og bud fra Paradis.»

«Jeg sa dig engang at jeg saa broder Edvin Rikardssøn,» sa hun som før.

«Ja enten var det en drøm — og den kunde være sendt av Gud eller av din følgeengel — eller saa er munken en hellig mand.»

Kristin hvisket skjælvende:

«Min far —. Sira Eirik, jeg har bedt saa meget om at det maatte undes mig at se hans aasyn en eneste gang. Jeg stunder saa usigelig efter at se ham, Sira Eirik — og kanske kunde jeg skjønne av hans mine hvad han vil jeg skal gjøre. Kunde jeg faa et raad av far min saa —» hun maatte bite sig i læberne og hun strøk væk med en snip av skautet sit de taarer som vilde frem.

Presten rystet paa hodet.

«Bed for hans sjæl du, Kristin — endda jeg tror for-

visst at Lavrans og mor din med er nu for længe siden trøstet hos dem som de søkte trøsten hos for alle sorger mens de levet her paa jorden. Og sandt og visst holder Lavrans dig fast i sin kjærlighet der og — men bønnerne dine og messerne for hans sjælsro binder dig og os alle til ham —. Ja maaten, det er av de lønlige ting som er svært at fatte — men tvil ikke om at den maaten er bedre end om han skulde uroes i sin fred for at komme hit og syne sig for dig —.»

Kristin maatte sitte en stund, før hun blev saa meget herre over sig selv, at hun vaaget tale. Men saa sa hun til presten alt som var hændt mellem hende og Erlend den kvelden i aarestuen, og tok op hvert ord som var blit talt, saa nøie som hun husket det.

Presten sat længe taus, da hun hadde uttalt. Da slog hun heftig hænderne sammen:

«Sira Eirik! Tykkes dig, jeg hadde den største uretten? Tykkes dig jeg hadde *saa* stor uret, at det er ikke synd av Erlend, han rømte fra mig og alle sønnerne vore paa dette viset? Tykkes dig det retvist at han kræver jeg skal søke ham op, gjøre knæfald og æte i mig de ordene jeg talte ilde — jeg *vet,* at før snur han ikke hjem til os!»

«Tykkes dig du trænger rope Lavrans hjem fra den anden heimen for at æske hans raad i denne saken?» Presten reiste sig og la sin haand paa kvindens skulder: «Første gang jeg saa dig, Kristin, var du en spæd liten mø — Lavrans tok dig bort mellem knærne sine, la dine smaahænder i kors over brystet dit og bød dig læse Pater noster for mig — klart og vakkert kunde du si det, endda du skjønte ikke *ett* ord — siden lærte du tydningen til hver en bøn i vort maal — kanhænde du har glemt det nu —.

Har du glemt at far din lærte dig og hædret dig og

elsket dig — han hædret denne manden som du nu er saa ræd for at ydmyke dig imot — eller har du glemt hvor vakkert han gjorde æresfesten for dere to? Saa red dere ut av hans gaard som to tyver — stjal med dere Lavrans Bjørgulfssøns vyrding og ære?»

Hulkende gjemte Kristin sit ansigt i sine hænder.

«Kan du mindes endda, Kristin — krævet han knæfald av dere to, før han tykte han kunde ta dere op igjen i sin faderlige kjærlighet? Tykkes dig det er altfor haard kost for dit hovmod, om du maatte bøie dig for et menneske som du kanhænde ikke har gjort uret mot saa meget som du syndet mot far din —»

«Jesus!» Kristin graat aldeles fortvilet, «Jesus — forbarm dig —»

«Du mindes endda hans navn, hører jeg,» sa presten, «som far din strævet for at følge som læresvein og tjene som trofast ridder.» Han rørte ved det lille krucifiks som hang over dem. «Syndeløs døde Guds søn paa korset for at bøte det som vi hadde brutt mot ham selv —»

«Gaa nu hjem, Kristin, og tænk over dette som jeg har sagt dig,» sa Sira Eirik, da hun hadde gaatt litt fra sig.

Men i de samme dagene satte det ind med søndenveir, storm, slud og høljende regn — stundimellem var det slik at folk kunde vanskelig færdes over sine egne gaardstun, uten de stod i fare for at bli blaast bort over alle tak, skulde en mest tro. Veiene utover bygden blev aldeles ufarbare. Vaarflommen kom saa braa og strid, at folk flyttet ut av de gaardene som laa mest utsatte. Kristin flyttet det meste av sit gods op paa nybursloftet, og buskapen fik hun lov til at sætte ind paa vaarfjøset til Sira Eirik — vaarfjøset til Jørundgaard laa paa den

anden side elven. Det var et forfærdelig slit i uveiret — opover i hagerne laa sneen bløt som braanet smør — og dyrene var usle; det hadde været en haard vinter. Paa to av de bedste ungnautene brøt benene som skjøre stilker, bedst de gik.

Den dagen da de flyttet buskapen kom pludselig Simon Darre midt i veien med fire av huskarlene sine. De gav sig til at hjælpe. I vinden og regnet og alt dette staak med kjør som maatte støttes og sauer og lam som maatte bæres blev der hverken ørenslyd eller ro for frænderne til at tales ved. Men da de var kommet ind paa Jørundgaard om kvelden og Kristin hadde faat ham og mændene hans bænket i stuen — alle som hadde været med denne dagen trængte nu en varm øldrik — fik Simon talt litt med hende. Han bad hende fare til Formo med kvinderne og børnene, saa skulde han og to av mændene hans bli her hos Ulf og drengene. Kristin takket, men sa, at hun vilde bli paa gaarden sin; Lavrans og Munan var alt paa Ulvsvoldene, og Jardtrud hadde tydd over til Sira Solmund — hun var blit saa god ven med prestens søster. Simon sa:

«Det ser rart ut for folk, Kristin, at dere to søstrene kommer aldrig sammen. Ramborg blir ikke glad, naar jeg vender hjem uten dig.»

«Jeg vet det ser rart ut,» sa konen, «men endda rarere vilde det se ut, mener jeg, skulde vi fare og gjeste min søster nu, da husbonden her paa gaarden er ikke hjemme — og folk vet at der er uvenskap mellem dig og ham.»

Simon sa da ikke mer, og straks efter brøt han og hans mænd op.

Gangdagsuken gik ind med et forfærdelig veir, og om tirsdagen spurtes det gaardimellem nord i bygden

at nu hadde flommen følt bort broen oppe i Rosten, der som folk fór over, naar de skulde til Høvringssætrerne. De begyndte at bli rædde for den store broen syd ved kirken. Den var bygget meget sterk av de groveste stokker og høit hvælvet paa midten, støttet under med digre stammer som var sat ned i elveleiet, men nu flommet vandet over brohalserne, hvor de møtte aabakken, og under brobuen pakket sig op alslags rækster som kom med strømmen nordfra. Laagen hadde nu oversvømmet de lave volder paa begge bredder, og indover Jørundgaards jorder stod vandet et sted, som i en vik, næsten ind til husene — der var et sveip i engene, og uti der laa taket av smien og toppene av trærne som smaaøer. Utlaaven paa holmerne var alt reist.

Fra gaarderne paa østsiden av elven var bare nogen faa mænd møtt ved kirken. De var rædde for at broen skulde reise imens, saa de ikke skulde kunne komme tilbake til sine hjem. Men oppe paa den anden bredd, i bakken under laaven til Laugarbru, hvor der var litt ly for veiret, skimtedes mellem sneilingerne en svart klump av folk. Rygtet gik at Sira Eirik hadde sagt, han vilde bære korset over broen og sætte det paa den østre elvebredd, om saa ingen turde følge ham.

En sneiling sopte like imot, idet processionen traadte ut av kirken. Flakerne laa som skraa streker gjennem luften — av bygden saa en bare gløt — indimellem litt av den svartnende sjø der voldene pleiet ligge, skydrevet som sopte langs liens urer og skogtunger, gløt av fjeldets isse mot skyernes velte et sted høit oppe. Luften var mæt av elvegnyet som steg og faldt, av bruset fra skogene og av vindens uling — indimellem drønnet det dumpt med gjenlyd av veirets rasen indi fjeldene og med drøn av nysne som skred.

Lysene blaaste ut, straks de blev baaret ut av kirke-

svalen. Voksne unge mænd hadde faat paa sig korgutternes hvite skjorter idag — vinden slet i dem; de gik en hel flok og holdt fanen, med hænderne fattende i bannerets duk forat ikke vinden skulde slite den sund, mens toget fremoverlutet strævet utover bakken mot veiret. Men over uveirets rasen lød nu og da nogen toner av Sira Eiriks rungende røst, mens han kjæmpet sig frem og sang:

> Venite: revertámur ad Dóminum; quia ipse cepit & sanábit nos: percutiet, & curabit nos, & vivémus in conspectu ejus. Sciémus sequemurque, ut cognoscamus Dominum. Allelúia.[1]

Kristin stanset, hun som alle de andre kvinderne, da processionen kom til det sted, hvor vandet hadde flytt over veien, men de hvitklædte unge drenger, djaknerne og presterne var alt oppe paa broen, og mændene fulgte efter næsten alle — vandet naadde dem til knæs.

Broen ristet og skalv, og nu blev kvinderne vár, at nordfra kom et helt hus drivende nedover mot broen. Rundt og rundt blev det kvernet i strømmen, mens det bares nedover; det var halvt oprevet, og stokkene spriket, men endda hang det ihop. Konen fra Ulvsvoldene knuget sig ind til Kristin Lavransdatter og kved høit — hendes husbonds to halvvoksne brødre var mellem kordrengene. Kristin skrek uten ord til jomfru Maria og spændte sine øine mot flokken midt paa broen, hvor hun kunde skjelne Naakkves hvitklædte skikkelse mellem mændene som holdt fanen. Næsten druknet i larmen trodde kvinderne endda at kunne skjelne Sira Eiriks sangrøst.

[1] Kommer og lader os vende tilbake til Herren, ti han har sønderrevet og skal læge os, han har slaget og skal forbinde os. Da skulle vi kjende det, vi skulle jage efter at kjende Herren. (Hoseas 6, 1 og 3.)

Han stanset paa toppen av broen og løftet korset høit, da huset tørnet. Broen ristet og gav sig — for folk paa begge bredder saa det ut som den seg litt mot syd. Saa gik toget videre, blev borte under broens kuvende ryg — kom tilsyne paa den anden aabakke. Husvraket hadde floket sig ind i vasen av det andet drivgods som fæstnet i broens understokker.

Saa, pludselig som et jertegn, silet sølvagtig lys ut av de vinddrevne skymasser — den opsvulmede elv blev matblank som smeltet bly vidt og bredt. Skodde og skyer brast — solen brøt igjennem, og da processionen kom tilbake over broen igjen, funklet straalerne paa korset; paa prestens vaate, hvite alba lyste stolaens korslagte striper underfuldt purpurblaat. Dalen laa forgyldt og væteglittrende som paa bunden av en grotte av blaamørke, for oppe omkring fjeldpanderne laa uveirsskyerne nedfældt av solstraalerne og hadde gjort det svart indpaa vidden, skodden flygtet mellem høerne, og den store kampen over Formo stak op av mørket, blendende hvit av nysne.

Hun hadde set Naakkve gaa forbi. De silvaate plagg klisset om gutterne, mens de sang av fuldt bryst mot solskinnet:

Salvator mundi, salva nos omnes. Kyrie, eleison, Christe, eleison, Christe, audi nos —.

Presterne, korset, var gaat forbi, bondeflokken fulgte i tunge, vastrukne klær, men de saa, undrende og skinnende, omkring sig paa veiret, mens de tok op bønneropet — Kyrie eleison!

Da saa hun — hun trodde ikke sine egne øine, nu var hun den som maatte ta i grannekonen efter støtte.

[1] Verdens frelser, frels os alle. Herre miskunde dig, Kristus, miskunde dig, Kristus, hør os!

Erlend var det jo som gik der i processionen; han var klædt i en dryppende vaat renskindsstak med hætten opover hodet — men det var ham; han holdt munden halvaapen og ropte Kyrie eleison som de andre — nu saa han like paa hende, idet han gik forbi — hun kunde ikke tyde uttrykket i hans aasyn rigtig; der var som skyggen av et smil paa det —.

Sammen med de andre kvinder sluttet hun sig til toget opover kirkebakken, ropte med de andre efter de unge drenge som sang litaniet. Hun sanset ikke andet end sit eget hjertes vilde hamring.

Under messen saa hun et glimt av ham en eneste gang. Hun turde ikke staa paa sin vante plads, gjemte sig i mørket inde i det nordre skib.

Straks tjenesten var til ende, ilte hun ut. Hun løp fra sine terner som hadde været i kirken. Ute dampet bygden i sol. Kristin sprang hjemover uten at ænse, veien var bundløs nu.

Hun duket sit bord og stillet det fyldte mjødhorn foran husbondens høisæte, før hun tok sig tid til at bytte om de vaate klær med helligdagsdragten — den mørkeblaa utsydde kjortel, sølvbeltet, spændeskoene og skautet med de blaa bremmer. Saa la hun sig ned paa knæ inde i kleven. Hun kunde ikke tænke, hun kunde ikke finde ord selv, som hun gjerne vilde — op igjen og op igjen læste hun Ave Maria — sæle min frue, kjære Herre, jomfruens søn — du vet hvad jeg mener —

Det varte og det rak. Av pikerne sine hørte hun, mændene hadde nok gaat til broen igjen — med biler og haker strævet de for at faa væk denne vasen av vrakgods som hadde sat sig fast — det gjaldt om at berge broen. Presterne var ogsaa gaat dit, da de hadde lagt av sig skrudene.

Det var langt over høgstdagsleite, da mændene kom ind. Hendes sønner, Ulf Haldorssøn og de tre svendene, en gammel mand og to smaagutter som var i lægd paa gaarden.

Naakkve hadde alt sat sig indtil paa sin plads, til høire for bondens høisæte. Da reiste han sig braat, gik frem og strøk mot døren.

Kristin kaldte ham halvhøit ved navn.

Saa kom han tilbake og satte sig ned igjen. Farven kom og gik i det unge aasyn, han holdt øinene nedslaat, og ret som det var maatte han bite sig i underlæben. Moren saa, han strævet haardt for at bevare herredømmet over sig selv — men han klarte det dog.

Sidst fik da ogsaa det maaltid ende. Sønnerne ved inderbænken reiste sig, kom omkring bordenden med det tomme høisætet, rettet som av vane litt paa belterne, da de hadde stukket sine kniver tilbake i slirerne, og gik ut.

Da de alle var borte, fulgte Kristin efter. I solskinnet stridrandt det fra alle tak nu. Der var ikke et menneske i tunet uten Ulf — han stod paa hellen utenfor sin egen stuedør.

Ansigtet hans blev underlig hjælpeløst, da husfruen kom bort til ham. Han sa intet, da spurte hun sagte:

«Talte du med ham?»

«Ikke mange ord. Naakkve og han snakket sammen, saa jeg —»

Litt efter sa han igjen:

«Han var litt ræd — for dere allesammen — da det satte ind med slik flom. Saa var han kommet paa det, han skulde hjemom og se, hvordan her stod til. Naakkve sa ham, hvordan du hadde greiet med det —.»

«Jeg vet ikke hvor han hadde faat høre det — at du hadde git bort de skindene han sendte dig med Gaute

ihøst. Han var vred for det. Ogsaa, da han fik vite, at du hadde strøket like hjem efter messen — han hadde trodd at du vilde biet og talt med ham —»

Kristin sa intet; hun snudde og gik ind.

Denne sommeren var der stadig ugreier og ufred mellem Ulf Haldorssøn og hans hustru. Ulfs halvbrors søn, Haldor Jonssøn, var kommet til sin frænde om vaaren og hadde sin kone med; han var blit gift aaret før. Meningen var nu at Haldor skulde bygsle den gaarden som Ulf eiet i Skaun og flytte dit til fardag, men Jardtrud var vred, for hun syntes Ulf hadde git brorsønnen for gode vilkaar, og hun skjønte det var mændenes mening at Haldor kanske ved en eller anden ordning skulde sikres at faa gaarden efter sin farbror.

Haldor hadde været Kristins skosvend paa Husaby, og hun holdt meget av den unge mand, likte ogsaa konen, som var en stille, tækkelig ung kvinde. Litt efter midsommer fik de to unge en søn, og Kristin laante hende vævstuen, hvor husfruerne paa gaarden selv hadde brukt at ligge, naar de fødte børn — men Jardtrud tok det ilde op, at Kristin selv gik barnkonen tilhaande som den øverste av fødselshjælperskerne — endda Jardtrud selv var ung og aldeles uerfaren, hverken kunde hjælpe en barnkone eller stelle et nyfødt barn.

Kristin var gudmor til gutten, og Ulf gjorde barnsøllet, men Jardtrud syntes han kostet altfor meget paa det og gav altfor store gaver baade paa vuggen og morens seng. For at stagge hende litt gav Ulf høitidelig sin hustru flere kostbarheter av sit løsøre: et forgyldt kors med kjede, en pelsforet kappe med stor sølvspænde til, et fingerguld og en sølje. Men hun skjønte at han vilde ikke gi hende en eneste teig av den jord han eiet, utover det som var hans tilgave, da han egtet hende —

alt det skulde gaa til hans halvsøskende, dersom han selv ikke fik avkom. Og nu jamret Jardtrud for at barnet var dødfødt og det saa ikke ut til hun skulde faa flere — hun blev til latter i hele grænden fordi hun snakket om dette til alle mennesker.

Ulf maatte be Kristin om at Haldor og Audhild kunde faa bo i aarestuen, da den unge konen hadde holdt sin kirkegang. Kristin samtykket gjerne. Hun undgik Haldor, for hun kom til at mindes saa mangt som det nu var saart at huske paa, naar hun talte med sin svend fra før i verden. Men hun kom til at snakke noksaa meget med konen, for Audhild vilde endelig gaa Kristin tilhaande saa meget som hun kunde. Og sidst paa sommeren blev barnet meget sykt; da tok Kristin haand om det og stelte det for den unge, uerfarne mor.

Da de to unge om høsten reiste nordover, savnet hun dem, men mest den lille spæde gut. Saa uforstandig som hun selv visste at det var, saa hadde hun i disse aarene ikke kunnet andet end føle enslags smerte, fordi hun med ett syntes at være blit ubyrdig — endda hun var ikke nogen gammel kvinde, ikke fyrgetyve aar endda.

Det hadde hjulpet hende til at holde tankerne fra meget som gjorde vondt, at hun hadde hat den unge barnslige konen og spædbarnet at hjælpe og passe. Og saa tungt som hun syntes det var at se, Ulf Haldorssøn hadde ikke faat bedre lykke med giftet sit, saa hadde ogsaa sakernes stilling i raadsmandsstuen meget tat hendes tanker bort fra andre ting.

For efter Erlends fremfærd paa gangdagen orket hun daarlig tænke mere paa hvordan det hele skulde ende. At han for alle folks øine var kommet til bygden og i kirken og saa hadde strøket nordover igjen uten at hilse sin hustru med ett ord, tyktes hende saa hjerte-

løst, saa nu trodde hun at hun tilslut var blit likesæl med ham —.

Med Simon Andressøn hadde hun ikke vekslet ord siden den dag under vaarflommen, da han kom for at hjælpe hende. Hun hilste paa ham og snakket oftest nogen ord med sin søster ved kirken. Hvad de tænkte om hendes saker og dette at Erlend hadde reist op paa Dovre, visste hun ikke.

Men søndagen før Bartolomæusmesse var herr Gyrd av Dyfrin med Formofolket til kirken. Simon saa svært glad ut, da han gik ind til messen ved sin brors side. Og Ramborg kom bort til Kristin efter tjenesten, hvisket ivrig, at hun var med barn igjen og ventet sig til Mariamesse ivaar:

«Kristin, søster, kan du ikke komme hjem og drikke med os idag!»

Kristin rystet sørgmodig paa hodet, klappet den unge kones bleke kind og bad Gud vende dette til glæde for forældrene. Men hun kunde ikke fare til Formo, sa hun.

Efter bruddet med maagen sin hadde Simon truet sig til at mene, det var bedst slik. Han var saan stillet at han trængte ikke spørre, hvad folk dømte om hans færd i ett og alt; han hadde hjulpet Erlend og Kristin da det gjaldt, og den støtte han kunde yde dem her i bygden var ikke saa meget værd, at han skulde gjøre sit eget liv saa floket for den saks skyld.

Men da han spurte at Erlend var reist ut av bygden, blev det umulig for Simon at holde oppe den stædige tunge ro som han hadde strævet sig til at kjende. Til unytte sa han sig selv, der var da ingen som visste ordentlig rede paa det, hvordan det hang sammen med Erlends fravær — folk rølet saa mangt, de visste saa litet.

Han kunde da ialfald ikke lægge sig bort i dette. Urolig tilsinds var han likefuldt. Indimellem grundet han paa om han ikke burde søke op Erlend paa Haugen, æte i sig de ord han sa, da de skiltes — saa fik han siden se om han ikke kunde øine en utvei til at bringe orden i sakerne mellem sin maag og sin hustrusøster. Men Simon kom ikke længer end til at tænke paa det.

Han trodde nu ikke at nogen kunde merke det paa ham, han var saa urolig i sindet. Han levet som han pleiet, drev sin gaard og styrte sine eiendommer, var munter og drak djervt i vennelag, laa indi fjeldet paa dyreveide, naar han hadde tid til det, skjæmte bort sine børn, naar han var hjemme, og der faldt aldrig et uvenlig ord mellem ham og hans kone. For gaardens folk maatte det snarest se ut som om venskapet mellem ham og Ramborg nu var bedre end nogen gang før, siden konen nu var meget mere jevn og rolig av væsen og aldrig mere synte frem disse rier av lunethet og barnagtig vredesmod for smaasakers skyld. Men hemmelig kjendte Simon sig sky og usikker i samværet med hende — han kunde ikke mere faa sig til at omgaaes hende som om hun endda halvveis var et barn, han smaaertet og skjæmte bort, hun og. Nu visste han ikke, hvordan han skulde være mot hende.

Saa visste han heller ikke hvordan han skulde ta det, da hun en kveld sa ham, at nu var hun blit med barn igjen.

«Du er vel ikke svært glad for det, du,» sa han tilslut og strøk hendes haand.

«*Du* er nu vel glad, vet jeg?» Ramborg smøg sig ind til ham, midt mellem graat og latter, og han lo litt brydd, da han tok hende ind til sig.

«Jeg skal være rimelig denne gangen, Simon, ikke bære mig slik som før. Men du skal *bli* hos mig —

hører du — om alle maagerne dine og brødrene dine blev leiet bundne i en rad til galgen, saa faar ikke du stryke fra mig!»

Simon lo sørgmodig:

«Hvor skulde jeg fare hen, Ramborg min —. Geirmund, arme kroken, roter sig ventelig ikke ind i nogen storsak — og han er da den eneste av mine frænder og maager som jeg ikke har trættet med nu —.»

«Aa —» Ramborg lo hun ogsaa, mens hendes taarer randt. «Det uvenskapet deres rækker ikke længer end til de trænger en haandsrækning og du mener du kan gi den. Jeg kjender dig vel nu, husbond min —»

Fjorten dager efter var det at Gyrd Andressøn rent uventet kom til gaards. Dyfrinsridderen hadde bare en eneste svend i følge med sig.

Møtet mellem brødrene faldt ut slik at der blev ikke talt mange ord mellem dem. Herr Gyrd lot om at han hadde jo ikke set sin søster og maag paa Kruke i alle disse aarene, og saa var han kommet paa det at han skulde fare ditop og hilse paa dem; nu han engang var i dalen, mente Sigrid at han maatte da ogsaa gjeste paa Formo, «saa tænkte jeg, bror, du er vel ikke mere harm paa mig end du vil unde mig og svenden min mat og hus til imorgen.»

«Du kan vite det,» sa Simon, han stod og saa ned, mørkerød i ansigtet. «Det var — vakkert av dig, Gyrd, at du vilde komme til mig.»

Brødrene drev ute sammen, efter at de hadde faat sig mat. Kornet begyndte at blekne her i de solvendte bakkerne ned mot elven. Det var saa vakkert veir — Laagen blinket blidt nok nu med smaa hvite glimt nede i olderskogen. Store blanke skyer drev over sommerhimmelen — solskinnet fyldte hele dalens kumme, og

fjeldet midt imot laa saa lyst blaat og grønt i yl av varmen og de drivende skygger av skyerne.

Inde fra hagen bak dem dunket det, naar hestene trampet i den tørre bakke — flokken kom sopende gjennem olderkjerrene. Simon lænet sig over skigaren: «Foola — foola —. Han tar til at bli gammel nu, Bronsvein?» sa han, Gyrds hest la halsen fremover garen og noset mot husbondens skulder.

«Atten vintrer» — Gyrd kjælte for hesten. «Jeg tykte det, frænde — denne saken — det var altfor ilde, skulde den skille venskapet mellem dig og mig,» sa han og saa ikke paa sin bror.

«Det har harmet mig hver dag,» svarte Simon sagte. «Og tak for du kom, Gyrd.»

De gik videre langs skigaren, Gyrd først, Simon traakket efter. Sidst satte de sig ned i randen av en liten gulsvidd, stenet vold. Det lugtet søtt og sterkt av de smaa saater som laa her og der, hvor stuttorven hadde skrapt noget kort, blomsterblandet høi mellem røiserne. Gyrd fortalte om sattmaalet mellem kong Magnus og Haftorssønnerne og deres følge. Simon spurte om en stund:

«Mener du, er det rent utænkelig, nogen av disse frænderne til Erlend Nikulaussøn skulde ville friste at faa ham fuldt forlikt og i kongens naade?»

«*Jeg* maar ikke meget,» sa Gyrd Darre. «Og de er ikke blide paa ham, Simon, de som kunde evne det. Ja jeg har liten lyst til at tale om det *nu* —. Mig tyktes han var en djerv, likendes kar, men han skilte sig ilde ved sit tiltak, mener de andre. Men helst vil jeg ikke tale om dette nu — jeg vet at du holder saa meget av denne maagen din —»

Simon sat og stirret ut over de sølvhvite blikt paa løvtopperne nedenfor bakken og elvens lysende glitter.

Undrende tænkte han — ja, paa en maate var det sandt ogsaa, hvad Gyrd sa.

«Ellers saa er vi nu uvenner i denne tiden, Erlend og jeg,» sa han. «Det er en god stund siden vi taltes ved.»

«— Tykkes mig du er blit svært ufredelig med aarene, Simon,» sa Gyrd og lo litt.

«Har du aldrig tænkt paa det,» spurte han litt efter, «at flytte bort fra disse dalene? Vi frænder kunde ha mere støtte av hinanden, hvis vi bodde nærmere sammen.»

«Kan du tænke paa slikt —? Formo er min odel —»

«Aasmund paa Eiken eier sin part av den gaarden med odelsret. Og jeg vet at han er ikke uvillig til at makeskifte odel mot odel — han har ikke slaat det av tankerne endda, kunde han faa Arngjerd din til Grunde paa de vilkaar, han nævnte —»

Simon rystet paa hodet.

«Vor farmors slegt har sittet her paa gaarden siden dette landet var hedensk. Og det er her jeg har tænkt at Andres skal sitte efter mig. Jeg tror ikke du er vetug, bror — skulde jeg skille mig fra Formo!»

«Nei det er rimelig og.» Gyrd blev litt rød. «Jeg tænkte bare — kanhænde —. Paa Raumarike har du de fleste frænderne dine — og vennerne fra ungdommen — om du kanhænde kunde tænke, der vilde du trives bedre.»

«Jeg trives *her*». Simon var ogsaa blit rød. «Her er det sted hvor jeg kan sætte gutten i et sikkert sæte.» Han saa bort paa Gyrd, og brorens fine, furede ansigt fik et forlegent uttryk. Gyrds haar var næsten hvitt nu, men han var like slank og smidig i kroppen endda. Han rørte sig litt urolig — nogen stener i røisen rullet ut, trillet nedover bakken og ind i kornet.

«Skal du vrake hele uren nedover akeren min,» spurte Simon leende og gjorde sig barsk i røsten. Gyrd sprat op, let og ledig, rakte en haand til broren som var mere tung i sessen.

Simon beholdt brorens haand i sin et øieblik, da han var kommet paa føtterne. Saa la han sin egen op paa brorens skulder. Da gjorde Gyrd det samme; med hænderne løselig lagt paa hinandens skuldre gik brødrene langsomt opover bakkerne mot gaarden.

De sat sammen borte i Sæmundsstuen om kvelden — Simon skulde ligge hos broren. Kveldsbønnerne hadde de læst, men de vilde tømme ølkjengen, før de gik til ro.

«Benedictus tu in muliebris — mulieribus — minds du,» lo Simon med ett.

«Ja — det kostet mig en banket ryg nogen ganger før Sira Magnus fik ut av hodet mit farmors vranglærer» — Gyrd smilte ved mindet. «Haardhændt var han og, som djævelen. Mindes du, bror, engang han sat og kløddе sig paa læggene og hadde løftet op kjoleskjøtet — du hvisket til mig, at hadde du været saa ilde vanskapt i læggene som Magnus Ketilssøn, saa vilde du blit prest du og og gaat i sidkjortlen altid —»

Simon smilte — han syntes han *saa* medett brorens gutteaasyn, sprækkefærdig av indeklemt latter med syke ynkelige øine: de var ikke store gutter dengangen, og Sira Magnus *var* grovt haardhændt, naar han skulde refse dem —.

Svært kløktig hadde ikke Gyrd været, da de var børn. Ja det var ikke for han var saa klok mand at han elsket Gyrd nu heller. Men han blev het av tak og ømhet mot broren, her han sat — for hver dag av deres brødre-

lag nu i snart firti aar — for Gyrd, slik han var, den mest trolyndte, svigløse av alle mænd.

Saa dette at han hadde faat tilbake sin bror Gyrd, det tykte Simon var som han hadde ialfald faat fast fæste med den ene foten. Og nu hadde hans liv længe været rent urimelig vrangt og indviklet.

Det randt varmt i ham hver gang han husket paa Gyrd som hadde kommet til ham for at gjøre godt igjen det som han selv hadde brutt, da han red ut av brorens gaard i vrede og med ukvemsord. Det randt til et overskudd av taknemlighet i hans sind — han maatte takke mere end Gyrd.

En mand slik som nu Lavrans — hvordan han vilde tat en slik hændelse visste han nok. Han kunde følge sin verfar saa langt han duget — med almissegjerd og slikt. Saant som sønderknuselse og betragtning av Herrens saar fik han ikke til, ikke uten han nidstirret paa krucifikset — og det var ikke det som Lavrans hadde ment. Angersgraat fik han ikke frem — han hadde nu vel ikke graatt mere end to-tre ganger siden han kom ut av barndommen, og ikke naar han helst burde gjort det — de gangene han hadde faldt i store glæp — med Arngjerds mor, mens han var gift mand, og saa dette manddrapet forleden aar. Endda han hadde angret svært — han syntes, han angret da altid inderlig sine synder, skriftet dem omhyggelig og bøtet nøie efter prestens bud. Han læste altid flittig sine bønner, passet paa at gi ret tiende og rundelige almisser — med særlig aapen haand til ære for Sankt Simon Apostel, Sankt Olav, Sankt Mikael og Jomfru Maria. Ellers slog han sig til ro med det som Sira Eirik sa, at i korset alene var frelse, og hvordan en mand ellers skulde møte

og kjæmpe med fienden, det raadet Gud for og ikke han selv.

Men nu kjendte han en dragning til at syne sin taknemlighet indfor det hellige noget mere inderlig. Han skulde være født paa Jomfru Marias fødselsdag, hadde hans mor sagt — han kom i tanker om at han vilde gjerne vise Drottens mor sin ærefrygt med en bøn, som han ikke hadde brukt at si til daglig. Han hadde faat skrevet op en vakker bøn, den tid han var i kongsgaarden, og nu fandt han frem den lille skraaen.

Det var nok mere for at tækkes kong Haakon end for Guds og Marias skyld, frygtet han nu bakefter, at han hadde faat sig nogen slike smaabrever med bønner og lært dem, mens han var ved hirden. Alle de unge mænd gjorde det, for kongen hadde den vanen at han spurte ut kjertesveinerne, hvad de kjendte av slik nyttig lærdom, naar han laa om kvelderne og ikke fik sove.

Aaja — det var længe siden nu. Kongens sovekammer i stenhallen paa Oslo kongsgaard. Paa det lille bordet ved sengen stod en enslig kjerte og brændte — skjæret faldt over det fintskaarne, falmede og ældede mandsansigt som hvilte opover mot de røde silkedyner. Naar presten hadde sluttet høitlæsningen og var gaat, tok kongen ofte selv boken, laa og læste med det tunge verk støttet mot de opdragne knæ. Paa to skamler bort ved den store murede skorsten sat kjertesveinerne — han selv fik næsten altid vagten sammen med Gunstein Ingasøn. Der var hyggelig i kammerset — ilden brandt klart og varmet uten at ryke, rummet syntes saa lunt med det krydshvælvede loft og væggene dragne med tepper altid. Men søvnige blev de av at sitte slik — først høre presten læse og siden bie til kongen faldt i søvn; det blev næsten aldrig før ind imot midnat. Naar han sov, hadde de orlov til at byttes om at vaake og

hvile indimellem paa bænken mellem skorstenen og døren ind til samtalehallen. Saa sat de og længtet efter det og kvalte gjespingen.

Det kunde hænde at kongen gav sig i snak med dem — det hændte ikke ofte, men da var han usigelig vennesæl og vindende. Eller han læste høit ut av boken en sentens eller nogen staver av et vers som han tykte de unge mænd kunde faa nytte eller helsebot av at høre.

En nat var han selv vaagnet av at kong Haakon ropte paa ham — i nidmørke; kjerten var brændt ut. Elendig av skam fik han blaast liv i glørne og tændt et nyt lys. Kongen laa og smilte saa lønsk:

«Snorker han Gunstein altid saa forfærdelig?»

«Ja, herre!»

«Du deler seng med ham i herberget og, tror jeg? Du kunde næsten med rimelighet kræve at faa til sengefælle en stund nogen som braaker mindre med at sove?»

«Tak, herre — men det gjør ikke mig noget, herre konge!»

«Du maa nu vel vaagne du, Simon, naar denne torslaatten bryter løs like indpaa øret dit — gjør du ikke det?»

«Jo, eders naade, men saa gir jeg ham en dult og snur paa ham litt.»

Kongen lo.

«Undres om dere unge mænd skjønner paa at slike sovehjerter er en stor Guds gave. Naar du kommer i mine aar, Simon ven, kanhænde vil du da mindes disse ordene mine —.»

Det var endeløst fjernt — klart allikevel, men ikke som det skulde være ham som sat her, som hadde været den unge kjertesveinen —.

En dag først i advent, Kristin var næsten alene paa

gaarden — sønnerne kjørte hjem ved og mose — blev hun overrasket ved at Simon Darre kom ridende ind i tunet. Han hadde det ærinde at be hende og hendes sønner til gjestebud hos sig i julen.

«Du skjønner vel det, Simon, at vi kan ikke det,» sa hun alvorlig. «Venner kan vi vel være i vore hjerter likefuldt, du og Ramborg og jeg — men en raader ikke altid selv, hvad en maa gjøre, kan du vel skjønne.»

«Du kan ikke mene at du vil drive dette saa langt at du ikke farer til din eneste søster, naar hun skal lægge sig i gulvet.»

Kristin bad, det maatte gaa godt og bli til glæde for dem begge, «men jeg kan ikke svare dig visst paa det, om jeg kan komme.»

«Det vil tykkes alle folk forunderlig rart,» sa Simon heftig. «Du har det ord paa dig, at du er den bedste nærkone — og hun er din søster — og dere to er husfruer paa de to største gaardene her nord i bygden.»

«Der er nu ikke kommet saa faa børn til verden paa storgaarderne her de sidste aarene, og jeg har end ikke været bedt om at komme. Det er ikke slik mere, Simon, at det regnes ikke for sømmelig stel i stuen, uten Jørundgaardskonen er med.» Hun saa, at han blev svært lei ved hendes ord, og saa sa hun: «Hils Ramborg og si, jeg skal fare til hende og hjælpe hende, naar tiden er — men til julegildet dit kan jeg ikke komme, Simon.»

Men ottendedag jul møtte hun Simon da han kom til messen uten Ramborg. Nei hun hadde det bra, sa han, men hun skulde hvile og samle kræfter, for imorgen fór han syd til Dyfrin med hende og børnene — det var saant fint slædeføre, og naar Gyrd hadde bedt dem og Ramborg hadde slik hug til at fare, saa —.»

IV.

Dagen efter Paalsmesse red Simon Darre nord over Mjøs, fulgt av to svender. Det var blit streng frost, men han syntes ikke han kunde være længer hjemmefra; slædefølget fik komme efter, straks kulden slog sig litt.

Paa Hamar traf han en ven, Vigleik Paalssøn fra Fagaberg, og de red da videre i følge. Da de kom til Hamar litle, rastet de en stund i en gaard, hvor der var øltap. Mens de sat og drak, røk nogen fulde skindkræmmerer op og slos i stuen; tilslut stod Simon op, gik imellem og skilte dem, men ved det fik han et knivhugg i den høire underarm. Det var ikke stort mere end et risp, saa han gav ikke agt paa det, men ølkonen vilde dog endelig ha lov til at binde en klut omkring.

Han red med Vigleik hjem og laa hos ham om natten. Mændene delte seng, og frem paa morgensiden vaagnet Simon av at den anden bar sig ilde i søvne. Flere ganger ropte Vigleik hans navn, og saa vækket Simon ham og spurte hvad som feilte ham.

Vigleik kunde ikke huske drømmen ordentlig. «Men styg var den, og du var med i den. Ett mindes jeg — Simon Reidarssøn stod her i stuen og bød dig gaa med sig ut — jeg saa ham saa gjørlig, jeg kunde talt hver fregne i ansigtet hans.»

«Den drømmen vilde jeg, du kunde sælge mig,» sa Simon, halvt i skjemt og halvt i alvor. Simon Reidarssøn var hans farbrorssøn, og de hadde været gode venner i opveksten; hin Simon var død i trettenaarsalderen.

Da mændene om morgenen skulde faa sig mat, saa Vigleik at Simon hadde ikke knappet igjen trøieærmet

sit over høire haandledd. Holdet var rødt og optrutnet nedover haandbaken. Han nævnte det, men Simon lo. Og da vennen litt senere bad ham bli her nogen dager, bie paa sin kone her —Vigleik kunde ikke glemme denne drømmen — svarte Simon Andressøn næsten arg:

«Saa ilde har du nu vel ikke drømt om mig, Vigleik, som at jeg la mig kyrr for et lusebits skyld —?»

Ved soleglads leite red de ned paa Losnavandet. Det hadde været den vakreste dag; nu gyllet og rødmet de høie blaa og hvite fjelder i kveldslyset, men de rimtunge lunder efter elven stod løent graa i skyggen. Mændene hadde ypperlige hester og et friskt ridt foran sig over den lange sjø — smaa isbiter sprutet singlende og klingende under hestehoverne. Snoen stod sterk imot dem; Simon frøs — men straks efter strømmet underlig kvalme hetebyger over ham, trods kulden — saa frostbrytninger som syntes at naa helt ind til rygmargen. Indimellem kjendte han tungen svelle og bli rart tyk bak i svelget. Endda før de var kommet over vandet maatte han stanse og be en av svendene hjælpe sig med at faa fæstet op kappen, saa den støttet op høire armen.

Mændene hadde hørt Vigleik Paalssøn snakke om sin drøm; nu vilde de at husbonden skulde syne dem saaret. Men Simon sa, det var ingenting — det sved litt: «— jeg faar kanske taale at være kjevhændt nogen dager.»

Men utpaa kvelden, maanen var kommet op og de red høit i aasen nordenfor vandet, skjønte Simon selv, at armen hans kunde kanske bli noget brysom likevel. Det verket helt op i armhulen, støtingen paa hesteryggen voldte ham sterk pine — blodet banket og banket i det syke lem. Og det banket i hans hode og smertet fra nakken og opover. Han hetet og han frøs tak om tak.

Vinterveien gik høit oppe i lien her, stykkevis gjennem skog og stykkevis over hvite bøer. Simon saa det alt sammen — fuldmaanen seilet lysende paa den blekblaa himmel, alle stjerner hadde den drevet langt fra sig, bare en og anden stor en vaaget sig til at vanke fjernt ute i himmelen. Det glittret og glimtet utover de hvite jorder; skyggerne faldt korte og skarpe paa sneen — inde i skogen laa lyset usikkert i dryp og striper mellem de snetunge graner. Simon saa alt dette —

— Men samtidig saa han aldeles tydelig et jorde med tuet, askebrunt græs i tidlig vaarsol. Nogen smaagraner var rendt op her og der i utmarken, de lyste grønne som et fløil i solen. Han kjendte sig igjen, det var hjemmehagen ved Dyfrin. Olderskogen bortom jordet stod med vaarlig graablanke stammer og toppen brun av blome — bakenfor drog sig de lange lave Raumariksaaser tindrende blaa, hvitflekkede av sne endda. De gik nedover mot olderkrattet, Simon Reidarssøn og han, hadde fiskegreier og gjeddespyd — de skulde til sjøen, som laa mørkegraa med morken tøris, og fiske i vassenden. — Den døde brødrungen hans gik ved hans side; han saa lekebrorens krushaar som tufset ut under luen, rødlig i vaarsolen, kunde kjende hver fregne i guttens aasyn. Den anden Simon satte underlæben litt frem og blaaste — ph, ph, naar han syntes navnen pratet tull. De hoppet over vandrenniler, sprang fra tue til tue over det sigende snevand i græsmarken. Der var mosegrodd i bunden — det æste og bruste saa liflig grønt nedi vandet.

Endda han kjendte til sig — hele tiden saa rideveien bakke op og bakke ned gjennem skog, over hvite bøer i glittrende maaneskin, saa de sovende husklynger under nedsnedde tak kaste skygge utover jorderne, saa taakebaandet over elven i dalbunden — og visste at det var Jon som red like bak ham og fór frem paa siden av

ham, naar de var ute paa aapne lysninger — saa kom han til at si Simon til manden flere ganger. Han visste, det var galt, men han kunde ikke la være, endda han saa at svendene blev fælne.

Vi faar se at naa til munkene paa Roaldstad inat, karer,» sa han, engang det klaret for ham.

Svendene snakket for ham — de maatte da heller se til at komme i hus snarest, de nævnte nærmeste prestebolig. Men husbonden blev ved sit.

«Det blir stridt for hestene det, Simon —» de to svender skottet til hinanden.

Men Simon lo litt. De fik orke det for en gangs skyld. Han tænkte paa de mødige milene. Smerten jog gjennem hele kroppen hans, naar han støtte i sadlen. Men hjem vilde han. For nu visste han at han var feig —.

Endda han hjertefrøs og brændte bølgevis i vinternatten, saa kjendte han samtidig den lunkne vaarsol i havnehagen hjemme, og den døde gutten og han gik og gik mot olderkrattet.

I korte øieblikke veg hildersynet, og hans hode blev klart, bare at det verket forfærdelig. Han bad en av svendene skjære op ærmet over den syke arm. Han hvitnet, og sveden silte nedover hans ansigt, da Jon Daalk varsomt sprettet op trøien og skjorten fra haandlinningen til skulderen, mens han selv støttet det svulne lem med venstre haand. Det lettet litt en stund.

Mændene ordet frempaa — fra Roaldstad fik de vist se at faa sendt bud sydover til Dyfrin. Men Simon kom med indvendinger. Ikke vilde han uroe sin hustru med et slikt bud, naar det kanske var i utrængsmaal — en slædereise i denne sprængkulden var ikke god. Kanske, naar han kom hjem til Formo, fik de se. Han prøvet at smile til Sigurd for at kvikke op den unge svenden — han saa rent forfælt og ulykkelig ut.

«Men dere faar skikke bud efter Kristin i Jørundgaard, straks vi kommer hjem — hun er saa god lægekone hun.» Han kjendte sin tunge tyk og stiv som træ, da han sa det.

Kys mig, Kristin, min fæstemø! Da vilde hun tro at han snakket i ørsken. Nei, Kristin. Da vilde hun bli forundret.

Erlend hadde skjønt det. Ramborg hadde skjønt det. Men Kristin — hun sat der med sorgen og harmen — saa vred og saa bitter som hun var nu paa denne manden Erlend — hun hadde ikke tanke for andre end ham nu heller. Du har aldrig vyrdet mig saa meget, Kristin, min elskede, at du tænkte paa det, om det faldt mig tungt, naar jeg skulde være bror for den som var lovet mig til min viv engang —.

— Han hadde jo ikke visst det selv, den gangen han skiltes fra hende utenfor klosterporten i Oslo — at han slik skulde bli ved at tænke paa hende. At han skulde ende med at synes, ingenting som han hadde faat i livet siden var fuldgod satt for det som han mistet da. For den mø som var mig tinget i min ungdom.

Hun skulde høre det, før han døde. Ett kys skulde hun gi ham —.

— Jeg er den som elsket dig og som elsker dig endda —.

De ordene hadde han hørt engang, og han hadde aldrig kunnet glemme dem. Det var av Jomfru Marias jertegnsbok, det var en saga om en nonne som rømte ut av sit kloster med en ridder. Maria mø — hun berget disse to tilslut og tilgav dem trass i synden. Var det synd at han sa det til sin hustrus søster før han døde, saa fik Guds moder skaffe ham forlatelse for dette

og —. Det var ikke saa ofte han hadde brydd hende med at be om noget —.

— Jeg trodde det ikke selv den gangen, at aldrig skulde jeg bli rigtig glad eller kaat mere —.

«Nei Simon, det er altfor tungt for Sokka, skal hun bære os begge — saa langt som hun har maattet rende inat,» sa han til den som hadde sat sig op bak paa hesten hos ham og støttet ham. «Jeg ser nok det er dig, Sigurd, men jeg syntes du var en anden —»

De kom frem til pilegrimsherberget utpaa morgensiden, og de to munkene som stod for stellet der tok haand om den syke. Men da han var frisknet noget til under deres pleie og feberørsken avtat, trasset Simon Andressøn sig til at faa laane slæde og kjøre videre nord.

Det var godt føre og de byttet hester underveis, fór hele natten og kom til Formo næste morgen i dagbrækningen. Simon hadde ligget og døset under alt det som nogen hadde bredt paa ham. Det trykket slik paa ham — sommetider kjendte han det som han skulde ligge nedknust under svære bergheller — og det gjorde saa vondt i hodet. Indimellem kom han likesom bort. Saa tok smerterne til at rase i ham igjen — det var som kroppen æste og æste, blev utænkelig stor og skulde til at sprænges i biter. Det dunket og dunket i armen —.

Han prøvet at gaa selv fra slæden og ind — med den friske arm over Jons skulder, Sigurd gik bak for at støtte ham. Simon sanset at mændene var graa og grimete i ansigterne av træthet — to nætter itræk hadde de sittet i sadlerne. Han vilde si noget til dem om det; men tungen lystret ham ikke. Over dørstokken snublet han og stupte ind i stuen — med et brøl av

smerte, da hans uformelig ophovnede arm støtte mot noget. Sveden silte av ham, naar han svelget ned de støn som vilde frem, mens han blev klædd av og hjulpet i sengen.

Ikke længe efter saa han at Kristin Lavransdatter stod borte ved ovnen og støtte noget med en klubbe i en træskaal. Lyden *gik* slik gjennem hans hode. Hun heldte fra en liten gryte op i et bæger og dryppet draaper nedi av en glasflaske som hun tok ut av skrinet sit — tømte det knuste fra skaalen ut i gryten og satte indtil ilden. Saa stilt og fermt et lag hun hadde —.

Nu kom hun bort til sengen med bægeret i sin haand. Hun gik saa let. Hun var like rank og vakker som møen hadde været, den slanke husfrue med det magre, alvorlige aasyn under linskautet. Han var hoven bak i nakken ogsaa, det gjorde vondt, da hun skjøv den ene armen sin indunder og løftet ham litt op. Hun støttet hans hode mot sit bryst, mens hun holdt bægeret til hans mund med den venstre haand.

Simon smilte litt, og da hun varsomt lot hans hode gli tilbake paa puterne, grep han med sin friske haand om hendes ene. Den var hverken myk eller hvit længer, den fine, langsmale kvindehaanden.

«Du kan visst daarlig sy silke med disse fingrene dine nu,» sa Simon. «Men gode og lette er de — og liflig kold er haanden din, Kristin!» Han la den paa sin pande. Kristin blev staaende slik, til hun kjendte, hun blev varm indi loven, da byttet hun om og trykket lempelig sin anden haand mot hans brændhete pande — helt opunder haarroten.

«Armen din er styg, Simon,» sa hun. «Men med Guds hjælp gaar det vel bra.»

«Jeg er ræd, Kristin, at mig kan du ikke grøde, saa

flink læge som du er,» sa Simon. Men hans mine var næsten munter. Drikken begyndte at virke; han kjendte meget mindre til smerterne. Men det blev saa rart i øinene — som han ikke kunde styre dem — han trodde, han maatte visst ligge og skjegle med ett øie til hver kant —.

«Det gaar vel med mig som det er laget,» sa han som før.

Kristin gik tilbake til gryterne sine — smurte en deig paa linkluter, kom igjen og svøpte de hete bind om armen fra fingertupperne, helt om bak ryggen og frem over brystet, hvor svullen gik i røde striper fra armhulen. Det gjorde vondt først, men snart gav det lindring. Hun tullet uldplagg utenpaa og la myke dunputer under armen. Simon spurte hvad hun hadde hat paa bindene.

«Aa det er ymse slag — symphyticarot og svaleblom mest,» sa Kristin. «Hadde det bare været sommer, jeg kunde tat det friskt i græsgaarden min. Men jeg hadde rikelig — tak til Gud — jeg har ikke trængt av det før i vinter.»

«Hvad var det du fortalte om svaleblom engang — du hadde hørt det av abbedissen, da du var i klosteret — om navnet —»

«Mener du det at paa alle tungemaal har den et navn som tyder svaleblom — like fra Greklandshavet og hit til Norderlandene?»

«Ja — for den springer i blom i alle land, naar svalerne vaagner av vinterdvalen?» Simon lukket læberne litt fastere. Da hadde han alt ligget i jorden længe —.

«Jeg vil ha mit leiested ved kirken her,» sa han, «hvis det gaar slik at jeg dør nu, Kristin. Jeg er nu saa rik mand, saa Andres kommer ventelig til at sitte med nogen magt her paa Formo engang i tiden. Undres

om det blir søn som Ramborg faar efter mig ivaar —. Jeg skulde gjerne levet saa længe at jeg hadde set to sønner i gaarden min —»

Kristin sa, hun hadde sendt bud sydover til Dyfrin om dette at han var blit saa syk. Gaute — han var alt redet imorges.

«Du sendte da ikke det barnet ivei alene,» spurte Simon forskrækket.

Hun hadde ikke hat nogen forhaanden som hun trodde greiet at holde følge med Gaute paa Rauden, svarte hun. Simon sa, det blev vel en vond reise for Ramborg — bare hun ikke skyndet paa mere end hun kunde orke. «Men børnene mine vilde jeg nok gjerne se —»

En stund efter begyndte han igjen at tale om sine børn. Han nævnte Arngjerd — om han hadde gjort galt, da han ikke tok imot dette tilbud fra folket paa Eiken. Men manden syntes ham vel gammel — og han hadde været ræd for dette at Grunde skulde jo være noget voldsom av sig, naar han blev drukken. Arngjerd, hende hadde han villet sætte i de tryggeste kaar. Nu blev det Gyrd og Gudmund som kom til at raade for hendes giftermaal. «Si til brødrene mine, Kristin — jeg lot hilse dem, de skal se sig vel for i denne sak. Vilde du ta hende bort til dig paa Jørundgaard en stund, saa skal jeg takke dig, der jeg ligger. Og gifter Ramborg sig igjen før Arngjerd er sørget for, saa faar du ta hende til dig, Kristin. Ja ikke maa du tro andet end at Ramborg har været snild mot hende altid — men skal hun faa baade stedmor og stedfar, er jeg ræd hun skulde bli set paa mere som en tjenestekvinde end som — du mindes, jeg var gift med Halfrid, da jeg blev far til hende —»

Kristin la blidt sin haand oppaa Simons og lovet at hun skulde gjøre for møen alt hun evnet. Hun husket

alt hun hadde set — vanskelig var de stillet, de børnene som hadde en stormand til far og var avlet i egteskapsbrudd. Orm og Margret, Ulf Haldorssøn —. Hun strøk og strøk over Simons haand.

«Det er nu da ikke visst heller, at du dør denne gangen, maag,» sa hun og smilte litt. Endda kunde der gaa som en atterglans av møens søte og blide smil over det magre, strenge koneansigt. Du søte unge Kristin —.

Simon fik ikke saa sterk feber denne kvelden, og han kjendte mindre til smerter, sa han. Da Kristin skiftet bindet paa armen, var den ikke saa optrutnet; holdet var mykere, merkerne efter hendes fingre blev staaende en stund, naar hun varsomt klemte paa den.

Kristin sendte tjenestefolket tilsengs. Jon Daalk, som endelig vilde vaake over sin husbond, lot hun faa lægge sig borte paa bænken. Kistebænken med det utskaarne ryglæne fik hun flyttet frem foran sengen og sat der, lænet ind i hjørnet. Simon døset og sov — engang han vaagnet, saa han at hun hadde fundet sig en ten. Hun sat saa rank, hadde stukket spiren med uldhodet indunder venstre arm, fingrene tvinnet traaden, tenen sank og sank ned ved siden av hendes lange, slanke fang — saa viklet hun op traaden, tvinnet igjen, tenen sank — han sovnet av at se paa det —.

Da han vaagnet igjen, frem paa morgensiden, sat hun likeens og spandt. Lyset fra kjerten, som hun hadde stillet slik at sengeomhænget skygget for ham, faldt like paa hendes aasyn. Det var saa blekt og stille; den fulde bløte mund var blit smal og fast lukket, hun sat med nedslagne øine og spandt. Hun kunde ikke se at han laa vaaken og stirret paa hende i skyggen av sengetjeldet. Hun syntes saa ut-bedrøvet, at Simon

kjendte det som hjertet blødde i ham, mens han laa og saa paa hende.

Hun reiste sig, var borte og stelte med varmen. Saa lydløst. Da hun kom tilbake, tittet hun ind bak sengetjeldet — møtte hans aapne øine fra mørket.

«Hvordan er det med dig nu, Simon,» spurte hun bløtt.

«Godt — er det med mig nu.»

Men han syntes han kjendte, at det var ømt opunder den venstre armen ogsaa nu — og opunder haken, naar han rørte hodet. Aanei, det var vel bare noget han trodde —.

— Aa, hun vilde vist aldrig synes hun hadde tapt noget, da hun vraket hans kjærlighet — for den saks skyld kunde han godt si hende om den. *Det* kunde umulig gjøre hende mere tungsindig. Han *vilde* si hende det, før han døde — *en* eneste gang: Jeg har elsket dig i alle disse aarene —.

Feberen øket paa igjen. Og det *gjorde* vondt i den venstre armen —.

«Du maa friste om du kan sove igjen, Simon. Kanhænde du nu fort bedres,» sa hun sagte.

«Jeg har sovet meget inat —». Han gav sig til at tale om sine børn igjen — de tre som han hadde og holdt saa inderlig av — og det ufødte. Saa tagnet han — smerterne kom igjen saa haardt. «Læg dig litt nu, du Kristin. Jon kan vel sitte oppe en stund, hvis du mener det trænges, at nogen vaaker.»

Om morgenen, da hun løste bindet, saa Simon rolig op i hendes fortvilede ansigt: «Aanei, Kristin, der var for meget verk og urenhet i armen alt — frosset hadde jeg og, før jeg kom mellem hænderne dine. Jeg sa det

nok, mig kan du ikke grøde. Vær nu ikke saa sorgfuld for dette, Kristin!»

«Du skulde ikke reist hele den lange veien,» sa hun svakt.

«Ingen mand lever længer end han er laget til,» svarte Simon som før. «Jeg vilde nu hjem —. Der er ett og andet at tale om — hvordan det skal ordnes efter mig.»

Han lo litt:

«Alle ilder brænder ut omsider.»

Kristin saa paa ham med taareblanke øine. Altid hadde han ført saa mange ordtøk i munden. Hun saa ned i hans rødskjollede ansigt. De tunge kinder, folderne under haken, var likesom sunket, laa i dype lægg. Øinene syntes baade sløve og glinsende — saa var det som klarhet og tanke kom igjen i dem: han saa op paa hende med det faste, forskende blik som oftest hadde været i de smaa, staalgraa og skarpe øine.

Da det blev helt dagslyst i stuen, saa Kristin, at Simon var blit mager omkring næsen — en stripe av hvitt drog sig nedover mot mundviken paa hver side.

Hun gik bort til den lille glasruten, stod der og svelget ned graaten. Det glittret og lyste gyldengrønt i vinduets tykke rimdække. Ute var det nok like vakker vinterdag idag som det hadde været hele uken —.

— Det var dødstegnet, visste hun —.

Hun kom tilbake, smøg haanden ind under overbredslet — han var hoven omkring anklerne, opefter læggene.

«Vil du — vil du vi skal sende bud efter Sira Eirik nu,» sa hun sagte.

«Ja, ikveld,» svarte Simon.

Han maatte tale om det, *før* han skriftet og tok

tjenesten. Bakefter fik han friste at vende hugen en anden vei.

«Underlig er det, at det blir visst du som skal stelle om mit lik,» sa Simon. «— Og noget vakkert lik er jeg ræd at jeg ikke blir.»

Kristin bet i sig et hulk. Hun gik bort og stelte til en svaledrik igjen. Men Simon svarte:

«Jeg liker ikke disse drikkene dine, Kristin — tankerne blir saa uklare efter dem.»

Om en stund bad han, hun fik gi ham litt allikevel. «Men ta ikke for meget i den av det som døver. Jeg maa tale med dig om en sak.»

Han drak og laa og ventet paa at smerterne skulde gi sig saa meget, at han orket tale klart og rolig med hende.

«Vil du ikke at vi skal hente Sira Eirik til dig — saa han kan tale til dig slike ord som nu kunde gi dig hugsvalelse?»

«Jo snart. Men der er somt, jeg skulde ha sagt dig først.»

Han laa litt. Saa mælte han:

«Si til Erlend Nikulaussøn, at de ordene jeg talte til ham sidst vi skiltes, dem har jeg angret hver dag siden. Udrengelig og smaasindet tédde jeg mig mot maagen min den natten —. Hils ham og si — bed ham tilgi mig dette.»

Kristin sat med bøiet hode — Simon saa, hun blev blodrød opunder linet.

«Du vil bære frem dette budet til bonden din?» spurte han.

Hun nikket litt. Da sa Simon igjen:

«Kommer ikke Erlend til gravøllet mit, saa faar du søke ham op, Kristin, og si dette til ham.»

Kristin sat stum og mørkerød i ansigtet.

«Du vil ikke negte at gjøre det for mig som jeg ber dig om, nu da jeg skal dø?» spurte Simon Andressøn.

«Nei,» hvisket konen. «Jeg skal — gjøre det —»

«Det er ilde for sønnerne dine, Kristin, at der er uvenskap mellem far og mor deres,» tok Simon paa igjen. «Jeg undres paa om du har set, hvor meget dette plager dem. Haardt er det for de raske drengene at vite, forældrene deres er paa folkemund i bygden.»

Kristin svarte haardt og lavt:

«Erlend fór fra sønnerne vore — ikke jeg. Først mistet mine sønner fotefæstet i de bygder, der de var baarne til æt og odel. Maa de nu taale at bygdesnakket gaar om deres hjem her i dalen, hvor jeg er fra — ikke har jeg voldt det.»

Simon laa litt og taug. Saa sa han:

«Jeg glemmer ikke det, Kristin — mangt og meget har du ret til at klage over — ilde har Erlend stelt for sine. Men du faar mindes — hadde dette tiltaket hans baaret frem, da vilde hans sønner nu været velbergede og han selv staat mellem de mægtigste riddere i dette riket. Drottensviker heter den mand som mislykkes i en slik sak — men vinder han frem med den, da taler folk meget anderledes. Halve Norge tænkte som Erlend den gangen — at vi var ilde tjent med at ha konge sammen med svenskerne og at sønnen efter Knut Porse var der ventelig andet malm i end i denne kjælesveinen — hadde vi kunnet faa junker Haakon til os i hans spæde aar. Mange stod bak Erlend den gangen og drog i rep med ham — de slap og krøp i skjul da saken kom op — slik gjorde mine egne brødre og mange andre som nu heter gode riddere og svender av vaaben. Erlend alene maatte stupe —. Og den gangen, Kristin, synte din husbond at han var en gjæv og modig kar — om han nu har tedd sig baade slik og slik før og siden —»

Kristin sat stille og skjælvende.

«Jeg mener, Kristin, er det for denne sakens skyld at du har sagt din husbond bitre ord, saa faar du svelge dem i dig igjen. Du skulde vel kunne det du, Kristin — engang holdt du fast nok ved Erlend — taalte ikke høre et sandt ord om hans færd mot dig, da han handlet slik, at jeg kunde aldrig trodd, en hæderlig mand, end si en høibyrdig herre og kurteis hirdmand — mindes du, hvor jeg kom over dere i Oslo? *Det* kunde du tilgi Erlend, baade da og siden efter —»

Kristin svarte sagte:

«Jeg hadde kastet min lodd i med hans da — hvad skulde der blit av mig efter det, om jeg hadde skilt min sak fra Erlends?»

«Se paa mig, Kristin,» sa Simon Darre, «og svar mig sandt. Hadde jeg holdt din far fast ved det givne ordet — valgt at ta dig, slik du var — om jeg hadde sagt dig, at aldrig skulde du bli mindet av mig om skammen din, men løse dig vilde jeg ikke — hvad hadde du gjort da?»

«Jeg vet ikke.»

Simon lo haardt:

«Om jeg hadde truet mig til at faa drikke bryllup med dig — godvillig hadde du visst neppe tat mig i armene dine, Kristin, min fagre —»

Nu var hun blit hvit i ansigtet. Hun sat og saa ned og svarte ikke. Han lo som før:

«Jeg tror ikke du hadde fagnet mig blidelig, naar jeg steg i brudeseng til dig —»

«Jeg tænker jeg hadde tat kniv med mig i sengen,» hvisket hun halvkvalt.

«Jeg hører du kjender visen om Knut i Borg» — Simon smilte barsk. «At slikt er hændt mellem folk har jeg aldrig hørt. Men Gud vet om ikke du hadde gjort det, du!»

Litt efter mælte han igjen:

«Det er da uhørt ogsaa mellem kristne mennesker, at egtegifte folk skiller lag efter eget tykke, slik som dere har gjort — uten lovlig aarsak og biskopens samtykke. Skjæms dere ikke — alt traakket dere ned og alt trasset dere imot for at faa komme sammen; den tid Erlend var i livsfare, tænkte du ikke paa andet end hans bergning, og han tænkte meget mere paa dig end paa sine syv sønner og paa sit navn og sit gods. Men saasnart dere kan eie hinanden i tryg ro, saa orker dere ikke holde sømd og fred — ufred og misnøie raadet mellem dere paa Husaby og, det saa jeg selv, Kristin —

— Jeg sier dig, for dine sønners skyld maa du søke forlik med din husbond. Har du den mindste uretten, saa er det vel ogsaa lettere for dig at byde Erlend haanden,» sa han mildere.

«— Det er lettere for dig end for Erlend Nikulaussøn, der han sitter oppe paa Haugen i armoden,» sa Simon igjen.

«Det er ikke let for mig,» hvisket hun. «Jeg synes det, jeg har da vist at litt kan jeg gjøre for børnene mine. — Jeg har stridt og stridt for dem —»

«Det er saa,» sa Simon. Saa spurte han: «Mindes du den dagen vi møttes paa veien ved Nidaros? Du sat i græsset og gav Naakkve die —»

Kristin nikket.

«Kunde du gjort det for barnet ved brystet dit som søster min gjorde for sønnen sin — rakt ham fra dig til dem som bedre evnet verne om ham.»

Kristin rystet paa hodet.

«Men be far hans glemme det som du kan ha sagt ham i vrede — mener du at du orker gjøre det for ham og seks fagre sønner til — si din mand at de unge svendene trænger, han skal vende hjem til dem og til gaarden sin —?»

«Jeg skal gjøre som du vil, Simon,» sa Kristin sagte. «I haarde ordelag har du sagt mig dette,» mælte hun litt efter. «Før og har du revset mig strengere end nogen anden læg mand —»

«Jamen nu kan jeg love dig, det skal bli sidste gangen» — hans røst fik den ertende muntre klang fra før i verden. «Nei graat da ikke slik, Kristin — men mindes, søster min, dette har du lovet en døende mand.» Endda engang kom det gamle kaate glimt i hans øine: «Du vet, Kristin — det har hændt mig før at jeg fik lære, du var ikke til at lite paa!»

«Vær stille nu, kjære,» bad han litt efter, han hadde ligget og hørt paa hendes brutte, saare graat: «Jeg mindes, du var os en god, trofast søster, kan du vite. Venner blev vi likefuldt tilslut, Kristin min —»

Frem mot kvelden bad han at de skulde hente prest til ham. Sira Eirik kom, skriftet ham, gav ham den sidste olje og viaticum. Han tok avsked med sine tjenestefolk og med Erlendssønnerne, de fem som var hjemme — Naakkve hadde Kristin sendt til Kruke —; Simon hadde bedt om at faa se Kristins børn og faa si farvel til dem.

Kristin vaaket ogsaa denne natten over den døende. Frem paa morgensiden sovnet hun ind et øieblik. Hun vaagnet av en underlig lyd — Simon laa og jamret smaat og sagte. Det tok hende saa voldsomt, da hun hørte det — at *han* klaget sig, stilt og saart som et elendig forlatt barn, nu da han vel trodde at ingen

skulde høre det. Hun bøiet sig ned og kysset ham mange ganger paa ansigtet. Hun kjendte at det lugtet kvalmt og dødt av hans aande og av hans krop alt. Men da dagen gjordes lys, saa hun, at hans øine var like levende og klare og faste.

Han led forfærdelige smerter, skjønte hun, da Jon og Sigurd løftet ham op i et laken, mens hun stelte hans seng og redte den saa myk og god som hun kunde. Mat hadde han ikke villet ha paa et døgn nu, men han tørstet meget.

Da hun hadde lagt ham tilrette, bad han, at hun skulde gjøre korsets tegn over ham: «nu kan jeg ikke røre den venstre armen heller.»

— Men naar vi signer os med korsmerket eller noget som vi vil skjerme med korset, da skal vi komme i hug, hvi korset blev helliget og hvad det tyder, og mindes, ved Drottens pinsler og død fik dette tegn ære og kraft —

Simon husket, dette hadde han engang hørt nogen læse op. Han hadde nok ikke pleiet at tænke meget, naar han slog kors for sit bryst eller korset paa sine huser og sit gods. — Han kjendte sig ufærdig og ilde budd til at bryte op fra denne heimen — fik trøste sig med at han hadde gjort sig rede saa godt som der var tid til, med skriftemaal, og den sidste tjenesten hadde han faat. Ramborg — men hun var saa ung, kanhænde blev hun meget gladere med en anden mand. Børnene hans, Gud fik ta dem i sit vern — og Gyrd vilde styre trofast og forstandig med deres velfærd. Og saa maatte han forlate sig paa Gud som dømmer en mand, ikke efter hans værd, men av sin naade —.

Utpaa dagen kom Sigrid Andresdatter og Geirmund av Kruke. Simon vilde da, at Kristin skulde gaa ut og hvile, nu hadde hun vaaket og pleiet ham saa længe.

«Og jeg blir nu snart plagsom at være nær,» sa han og smilte litt. Da skar hun i høi hulken et øieblik — saa bøiet hun sig ned og kysset igjen det elendige legeme, som alt var begyndt at opløses.

Simon laa stille hen. Feberen og smerterne var nu meget mindre sterke. Han laa og tænkte, meget længe kunde det nu vel ikke vare, før han blev utfriet.

Han undret sig selv over at han hadde talt til Kristin slik som han hadde gjort. Det var ikke det som han hadde ment at si hende. Men han hadde ikke kunnet tale anderledes. Indimellem var han næsten ærgerlig for det.

Men nu maatte vel snart koldbranden naa ind til hjertet. Mandens hjerte er det første som kvikner i morslivet og det som stilner sidst i ham. Men nu maatte det vel snart bli stille i ham —.

Om kvelden laa han i ørske. Etpar ganger vaandet han sig høit, saa det var forfærdelig at høre paa det. Men andre ganger laa han og lo sagte og nævnte sit eget navn, trodde Kristin — men Sigrid som sat bøiet over ham hvisket til hende, han snakket vist om en gut, brødrungen deres, som han hadde været saan god ven med i barndommen. Ved midnatstid faldt han til ro og syntes sove. Da fik Sigrid overtalt Kristin til at lægge sig litt paa den anden sengen i stuen.

Hun vaagnet av uro i rummet — det var kort før daggry — da hørte hun at dødskampen var begyndt. Simon hadde mistet mælet, men endda kjendte han hende, det kunde hun se paa hans øine. Saa var det som et staal brast indi dem — de vrængte sig op under laagene. Men endda laa han en stund og rallet og levet. Presten var kommet, han læste bønnerne for døende, og de to kvinder sat ved sengen, og hele huslyden var

inde i stuen. En stund før middagsleite utaandet han endelig.

Dagen efter kom Gyrd Darre ridende ind paa Formotunet. Han hadde sprængt en hest underveis. Nede paa Breidin hadde han alt spurt sin brors død, saa han var først noksaa fattet. Men da søsteren graatende kastet sig om hans hals, tok han hende ind til sig, og han kom til at graate som et barn selv.

Ramborg Lavransdatter laa paa Dyfrin med en nyfødt søn, fortalte han. Da Gaute Erlendssøn kom med budet, hadde hun straks skreket høit at hun visste, det blev Simons død. Saa faldt hun ned paa gulvet i krampe. Barnet var kommet seks uker før tiden, men de haabet da, det skulde leve op.

Der blev holdt et vakkert gravøl efter Simon Andressøn, og han blev jordet like indtil koret ved Olavskirken. Folk i bygden likte det godt at han hadde valgt sit hvilested her. Den gamle Formo-ætten som døde ut med Simon Sæmundssøn paa mandssiden hadde været mægtig og gjæv; Astrid Simonsdatter var blit rikt gift, hendes sønner bar riddersnavn og sat i kongens raad, men de saa sjelden hjem til sin mødrene odel. Da hendes sønnesøn fæstet bo paa gaarden, syntes folk, det var næsten som den gamle slegten var blit reist op igjen; snart glemte de at regne Simon Andressøn for utbygding, og de sørget meget over at han maatte dø saa ung, for han blev bare to og firti vintrer gammel.

V.

Uke efter uke gik, og Kristin beredte sig i sit hjerte paa at bære frem den døde mands bud til Erlend. Gjøre det skulde hun nok — men det tyktes hende vanskelig. Imens var der saa meget som skulde utrettes hjemme

paa gaarden. Hun gik og dagtinget med sig selv om utsættelse —.

Ved hvitsøndagstider kom Ramborg Lavransdatter til Formo. Børnene hadde hun latt bli efter paa Dyfrin. De hadde det godt, svarte hun, naar Kristin spurte til dem. De to møerne hadde graatt bittert og sørget over sin far. Andres var for ung til at skjønne det. Den mindste, Simon Simonssøn, trivdes, og de haabet han skulde vokse sig stor og sterk.

Ramborg kom til kirken og mandens grav etpar ganger; ellers rørte hun sig ikke ut av sin gaard. Men Kristin fór syd til hende, saa ofte hun kunde. Hun ønsket nu inderlig at hun hadde kjendt sin unge søster mere. Enken saa rent barnslig ut i sine sørgeklær — spædt og uvoksent syntes hendes legeme i den tunge, mørkeblaa kjole, det lille trekantede ansigt var gult og magert indi linbindene under det sorte uldne slør som faldt i stive folder fra issen næsten til klædningskanten. Og hun hadde mørke ringer under de store øine, hvor svartnaglerne nu altid stirret kulsorte og opspilte.

I høionnen var det en ukes tid, da Kristin ikke kunde se bort til søsteren. Av slaattefolket sit hørte hun at der var en gjest hos Ramborg paa Formo — Jammælt Halvardssøn. Kristin husket at Simon hadde nævnt denne mand; han eiet en meget stor gaard ikke langt fra Dyfrin, og han og Simon hadde været venner fra barnsben av.

En ukes tid ut i onnen blev det regnveir; Kristin red da nedover til søsteren. Kristin sat og talte om stygveiret og om høiet, spurte hvordan det gik her paa Formo — da sier Ramborg med ett:

«Jon faar nu greie med det her — jeg farer syd om nogen dager, Kristin.»

«Ja du længter vel efter børnene dine, stakkar,» mente Kristin.

Ramborg reiste sig op og gik paa gulvet.

«Du skal faa vite noget som vil undre dig,» sa den unge om litt: «Du og sønnerne dine blir snart budne til fæstensøl paa Dyfrin. Jeg gav Jammælt mit ja-ord før han fór herfra, og Gyrd vil fæste mig bort.»

Kristin sat taus. Søsteren stod og nidstirret paa hende, svartøiet og blek. Tilslut svarte den ældste:

«Det blir ikke svært længe da, du vil sitte enke efter Simon, skjønner jeg. — Jeg trodde du sørget ham saa saart. — Men du raader jo dig selv nu —»

Ramborg svarte ikke, da spurte Kristin om en stund:

«Gyrd Darre vet det, at du vil gifte dig igjen saa fort?»

«Ja.» Ramborg gik igjen. «Helga raader til — Jammælt er rik.» Hun lo. «Og Gyrd er saa klok mand, han har nok skjønt forlængst, at vi levet saa elendig sammen, Simon og jeg.»

«Hvad er det du sier! — Ingen andre har nu vist skjønt det at dere levet elendig sammen,» mælte hun litt efterpaa. «Jeg vet ikke at nogen har set andet end venskap og godvilje mellem dere. Simon føiet dig i ett og alt, gav dig alt du ønsket dig, altid husket han paa din ungdom og bar omsorg for at du skulde faa nyte den og skaanes for slit og møie. Børnene sine elsket han og viste dig hver dag at han takket dig for du hadde født ham disse to —»

Ramborg smilte haanlig.

Kristin svarte heftig:

«Ja er det slik at du har nogen aarsak til at mene, dere levet ikke godt sammen, saa har visst ikke Simon skylden for det —»

«Nei,» sa Ramborg. «Jeg skal bære skylden — hvis ikke *du* tør.»

Kristin sat haandfalden.

«Jeg tror ikke du vet, hvad du selv sier, søster,» sa hun tilslut.

«Jo,» svarte Ramborg. «Men jeg tror gjerne at ikke *du* vet det. Saa litet har du tænkt paa Simon, saa jeg tror gjerne, dette er nyt for dig. Du regnet ham for at være god at ty til, naar du trængte en hjælper som gjerne hadde baaret gloende jern for din skyld — aldrig hadde du saa mange tanker at slænge dit, Simon Andressøn stod, at du spurte hvad det kostet ham —. Jeg fik nyte ungdommen min ja — glad og blid løftet Simon mig i sadlen og sendte mig fra sig paa gjesting og gammen, like glad og blid tok han imot mig, naar jeg kom hjem — han klappet mig som han klappet sin hund og sin hest — han savnet mig ikke, hvor jeg færdedes —.»

Kristin hadde reist sig — hun stod stille fremme ved bordet. Ramborg vred sine hænder saa det knaket i leddene, gik og gik paa gulvet:

«Jammælt —» sa hun litt roligere. «— Jeg har skjønt for aar og dag siden, hvad han tænkte om mig. Det saa jeg alt mens konen hans levet. Ikke for at han vet, han har røbet sig i ord eller i sin færd — tro ikke det! Han sørget slik over Simon selv — kom til mig tidt og ofte og skulde trøste mig — det er sandt det! Det var Helga som sa til os begge, hun syntes at nu kunde det høve, om vi —

— Og jeg vet ikke hvad jeg skulde bie efter. Aldrig blir jeg enten mere eller mindre trøstet end jeg er —. Nu lyster det mig at prøve, hvordan det er at leve med en mand, som har tiet og tænkt paa *mig* i aar og dage. Jeg vet altfor vel hvordan det er at leve med en som gaar og tier og tænker paa en anden —»

Kristin stod som før. Ramborg stanset foran hende, gnistrende:

«Du vet at det er sandt som jeg har sagt!»

Kristin gik ut av stuen, stilt, med bøiet hode. Mens hun stod i regnveiret paa tunet og ventet paa at svenden skulde leie frem hendes hest, kom Ramborg i stuedøren — hun stirret paa den ældre søster med svarte, hatefulde øine.

Først dagen efter kom Kristin ihug hvad hun hadde lovet Simon, hvis Ramborg giftet sig igjen. Hun red da atter til Formo. Det tyktes hende ikke let at gjøre dette. Og det værste var at hun visste, hun evnet intet si, som kunde være den unge søster til hjælp eller trøst. Dette giftermaalet med Jammælt paa Ælin syntes hende uoverlagt — naar Ramborg var tilsinds som hun var. Men Kristin skjønte, nu kunde det ikke nytte at hun talte imot.

Ramborg var mut og tver og svarte neppe den anden. Hun vilde paa ingen maate finde sig i at steddatteren kom til Jørundgaard. «Det er ikke slik i gaarden hos dig heller, saa det tykkes mig raadelig at sende en ung mø dit.» Kristin svarte sagtmodig, at dette kunde Ramborg ha ret i. Men hun hadde lovet Simon at byde til dette —.

«Ja skjønte ikke Simon i feberørsken at han krænket mig, da han bad dig om dette, saa maa du vel skjønne at du krænker mig med at si det,» svarte Ramborg, og Kristin maatte vende hjem med uforrettet sak.

Næste morgen lovet godveir. Men da sønnerne kom ind til dugurd, sa Kristin, at de fik berge høiet uten hende; hun agtet sig ut paa en reise, og kanske blev hun borte nogen dager.

«Jeg tænker mig nord paa Dovre for at finde eders far,» sa hun. «Det er min mening at be ham glemme den uenighet som har været mellem os — spørre, naar han vil komme hjem til os.»

Sønnerne rødmet; de turde neppe se op, men hun merket godt, hvor glade de blev. Hun drog Munan ind til sig og bøiet sit ansigt ned over ham:

«Du mindes vel neppe far din du, liten?»

Gutten nikket, stum, med tindrende øine. En efter en saa de andre sønnerne bort paa moren: hun var saa ung i sit aasyn og saa vakker som de ikke hadde set hende paa mange aar.

Hun kom ut i tunet litt senere, klædt til færden i sin kirkedragt: sort ulden kjortel utsydd med blaat og sølv for hals og ærmer, sort ærmeløs hættekaape, siden det var høisommer. Naakkve og Gaute hadde sadlet hendes hest og sine egne; de vilde følge moren. Hun sa ingenting imot. Men hun snakket ikke stort til sine sønner, mens de red nord over Rosten og op i Dovre. Mest var hun taus og fortænkt, og talte hun med de unge svendene, saa var det om andre ting end sit ærinde.

Da de var kommet saa langt at de saa op gjennem lien og kunde skjelne hustakene paa Haugen mot himmelbrynet, bød hun drengene snu tilbake.

«Dere skjønner vel at far deres og jeg kan ha meget at orde om, som vi helst vil si, mens vi er to-ene.»

Brødrene nikket; de hilste moren og vendte sine hester omkring.

Vinden fra fjeldet strøk sval og frisk mot hendes hete kinder, da hun kom op over den sidste kneiken. Solen gyllet over de smaa graa husene som kastet lange skygger utover tunet. Kornet holdt netop paa at skyte aks heroppe — det stod vakkert paa de smaa teigene, glinset og duvet i vinden. I alle røiser og oppaa knauserne rødmet høi, vaiende gjeitskor som blomstret, og indimellem var høiet sat i saater. Men der var ikke liv at

fornemme paa gaarden — ikke en hund som møtte og varskudde.

Kristin sadlet av hesten sin og leiet den til vandtruget. Hun hadde ikke lyst til at slippe den heroppe — saa trak hun den til stalden. Solen lyste ind gjennem et stort hul i taket — torven hang i flaker ned mellem aaserne. Og der var ikke spor av at hest hadde staat her paa aldrig den tid. Kristin stelte om dyret og gav sig ut i tunet igjen.

Hun saa ind i fjøset. Der var mørkt og øde — hun kjendte paa lugten at det maatte ha staat øde længe.

Nogen vildtskind var spændt ut til tørk paa stuevæggen — en sværm av blaa fluer surret op, da hun kom borttil. Ved nordgavlen var der maaket op muld og torv bredt paa, saa bordskuten var helt gjemt. Det hadde han vel gjort for at lune —.

Hun ventet ikke andet end at stuen skulde være laast, men døren gik op, da hun tok i klinken. Erlend hadde ikke engang stængt huset sit.

En utaalelig stind luft møtte, da hun steg ind — stram og ram lugt av skind og av stald. Det første som brøt ind over hende, da hun stod i hans stue, var blødende anger og medynk. Dette boet syntes hende mest likt et hi —.

Aa ja, ja, ja, Simon — du hadde ret!

Liten var stuen, men den hadde været fin og forsiggjort. Ovnen hadde til og med en muret skorsten, saa den ikke skulde ryke ut i rummet, slik som ovnene i høienloftshuset hjemme. Men da hun vilde aapne spjeldet for at faa raadet litt bod paa den vonde luften, saa hun at pipen var blit stængt med nogen hellestener. Glasruten i vinduet ut til svalen var brutt og stoppet igjen med kluter. Og trægulvet, som gik over hele stuen, var saa skittent at en kunde neppe se tiljerne.

Der fandtes ikke et hynde paa bænkerne, men vaaben, skind og gamle klær laa og slang; paa det nedskidnede bord fløt nogen matrester. Og fluerne surret høit og lavt.

Hun fór sammen — stod og skalv — aandeløs, med klappende hjerte. I den bortre sengen — i hin sengen hvor *det* hadde ligget, da hun var her sidst — laa der noget som var dækket til med en vadmelsvæv. Hun visste ikke selv hvad hun trodde —.

Saa bet hun tænderne sammen, tvang sig til at gaa bort og lette op klædet. Det var bare Erlends brynje, hjelm og skjold. De laa paa de bare sengefjæler, dækket til.

Hun saa mot den anden sengen. Det var der de hadde fundet Bjørn og Aashild. Der sov Erlend nu —. Hun selv skulde vel ligge der inat —.

Men hvordan kunde det ha været for ham at bo i dette huset, sove her —. Igjen druknet alt andet hun følte i medynk. Hun gik bort til sengen — den hadde nok ikke været redd paa lange tider. Høiet under hudlakenet var ligget paa, saa det var aldeles haardt. Der var ikke andet i den end nogen sauefelder og etpar vadmelstrukne hodedyner, saa skidne at de stank. Støv og rusk drysset, da hun tok i sengetøiet. Erlend hadde ikke bedre leie end en hestegjæter i en stald.

Erlend som aldrig kunde faa pragt nok omkring sig. Erlend som drog i silkeskjorte, fløil og fint skind, bare han kunde finde mindste paaskud til det — som harmet sig for hun lot hans børn gaa i hjemmevirket vadmel til hverdags og aldrig hadde kunnet like at hun selv diet dem og selv gik med sine terner i husarbeidet — som en torparhustru, sa han —.

Jesus, men han hadde da selv stelt til dette —.

— Nei, jeg skal ikke si ett ord — jeg skal ta i mig

alt jeg har sagt, Simon. Du hadde ret, — her skal han ikke sitte, far til sønnerne mine. Jeg skal byde ham min haand og min mund og be ham tilgi —.

Det er ikke let, Simon. Men du hadde ret —. Hun husket de hvasse, graa øinene — blikket like fast næsten til slutten. I det elendige legemet som var begyndt at opløses alt lyste ut av øinene hans pure og blanke sind, indtil sjælen blev draget hjem som en klinge blir trukket tilbake. Hun visste, det var som Ramborg hadde sagt. Han hadde elsket hende i alle de aarene.

Hver eneste dag i disse maanederne siden hans død hadde hun maattet tænke paa ham, og nu syntes hun at hun hadde skjønt det alt før Ramborg talte. Hun var blit tvunget til at ta op igjen i denne tiden hvert minde hun hadde om ham, saa længe som hun hadde kjendt Simon Darre. I alle de aarene hadde hun baaret falske minder om ham som hadde været hendes fæstemand; hun hadde fusket med disse minderne som en daarlig landsstyrer fusker med mynten og blander urent malm i sølvet. Da han løste hende og tok paa sig skylden for haandsalsbruddet — hun hadde sagt til sig selv og trodd det, Simon Andressøn snudde sig fra hende med foragt, samme stund han skjønte at hun var vanæret. Hun hadde glemt, da han gav hende fri, den dagen i nonnernes hage — da tænkte han visst ikke om hende, at hun ikke var ren og skjær. Men da ogsaa var han villig til at bære skammen for hendes vægelsind og ulydighet — krævet bare at hendes far skulde faa vite, det var ikke ham som hadde villet svige —.

Og *det* ogsaa visste hun nu. Da han hadde faat vite det værste om hende, stod han op for at berge hende et skin av ære i verdens øine. Hadde hun kunnet vende sin hug til ham da — saa vilde Simon endda tat hende til sin hustru foran kirkedøren, og han vilde fristet at

leve slik med hende, saa hun skulde aldrig faat føle, han gjemte paa mindet om hendes skam.

Og saa visste hun allikevel at aldrig hadde hun kunnet elske ham. Hun hadde aldrig kunnet elske Simon Andressøn —. Endda — alt som hun hadde raset fordi Erlend ikke var, det var Simon. Men da var hun selv en ynkelig kvinde, som klaget sig —.

Git uten ende til den som han elsket hadde Simon. Det hadde hun vel trodd at hun gjorde, hun ogsaa —.

Men naar hun tok imot hans gaver, tankeløs og takløs, saa hadde han smilt. Nu skjønte hun at han hadde ofte været tung i sindet, mens de var sammen. Sorg visste hun nu at han hadde gjemt bak den underlig ubevægelige minen — saa slængte han av sig nogen fleipede skjemtord — skjøv det unna, stod like rede til at verne og hjælpe og gi —.

Hun selv hadde raset, gjemt og ruget over hver smerte — naar hun rakte frem sine gaver og Erlend ikke saa det —.

Her, i denne stuen, hadde hun staat og sagt saa djerve ord: «Selv gav jeg mig ut paa vildsti, og aldrig skal jeg klage paa Erlend, om det bærer utfor stupet.» Hun hadde sagt det til den kvinde som hun drev i døden for at skaffe sin kjærlighet plads.

Kristin kved høit, slog hænderne sammen for sit bryst og stod og rugget. Ja — hun hadde sagt saa stolt, hun skulde ikke klage paa Erlend Nikulaussøn, om han blev træt av hende, sveg hende, gik fra hende ogsaa —.

Ja — men hadde Erlend gjort *det* — hun syntes, hun *hadde* kunnet staa ved sit ord. Hvis han hadde sveget hende *en* gang — og det saa hadde været slut. Men han hadde ikke sveget — bare svigtet og svigtet og gjort hendes liv til *en* angst og usikkerhet — nei sveget hende hadde han aldrig, og trygget hende hadde han heller

aldrig — og hun øinet ikke ende paa det: Her stod hun nu for at tigge ham om at vende tilbake, skjænke hendes bæger fuldt hver dag av uvisshet og uro, av faafængte voner, av længsler og frygt og haab som brast sund —.

Og hun syntes hun var utslitt av ham nu. Hun eiet ikke ungdom og mod til at leve med ham mere — og aldrig blev hun vel saa gammel at ikke Erlend kunde leke med hugen hendes. Ikke saa ung at hun orket leve med ham, ikke saa gammel at hun orket ha taalmodighet med ham. En vesalkone var hun blit — hadde vel været det altid. Simon hadde ret —.

Simon — og far. De hadde holdt ut i trofast kjærlighet til hende, alt hun traakket paa dem for denne mandens skyld som hun nu selv ikke orket holde ut med længer —.

Aa Simon, jeg vet, du har ikke ønsket hevn over mig nogen stund. Men jeg undres, Simon, om du vet det i graven din, at nu er du nok hevnet —.

Nei nu holdt hun ikke ut andet, hun maatte ta sig til noget. Hun redte færdig sengen, lette efter en tue og en lime, men slikt syntes ikke at findes i stuen. Hun saa ind i kleven — nu skjønte hun hvorfor det lugtet saan av stald. Erlend hadde laget rum til hesten sin indi der. Men der var maaket og rent. Sadel og seletøi som hang paa væggen var velstelt og smurt, brister bøtet.

Igjen skyllet medlidenheten alle andre tanker væk. Hadde han Soten indi der, fordi han ikke orket være rent alene i huset —?

Kristin hørte at det gik i svalen. Hun traadte hen til glaset — det var tæt av støv og kingel, men hun syntes skjelne en kvinde. Hun drog ut kluten og tittet. En

kone satte fra sig et melkespand og en liten ost derute. Hun var halvgammel, halt, styg og fattigslig klædt. Kristin visste neppe selv hvor meget lettere hun pustet.

Hun stedet stuen saa godt hun kunde. Hun fandt den indskriften som Bjørn Gunnarssøn hadde sat paa en stok i langvæggen — den var paa latin, saa hun kunde ikke tyde det hele, men han kaldte sig baade Dominus og Miles, og hun læste navnet paa ættegaarden hans i Elvesyssel som han mistet for Aashild Gautesdatters skyld. Indimellem de fine utskjæringer paa høisætet var hans skjoldmerke med einhyrningen og sjøliljebladene.

En stund efter syntes Kristin at hun hørte en hest etsteds ute. Hun gik til forstuen og gløttet frem.

Ut fra løvlien ovenfor gaarden kom en høi sort hingst, spændt for et vedlass. Erlend gik ved siden og kjørte. En hund sat oppe paa veden, nogen flere løp omkring lasset.

Soten, kastalénen, la sig i selen og drog vedslæden frem over tunets græsvold. En av hundene satte gjøende nedover volden —. Erlend, som hadde begyndt at spænde fra, merket nu paa alle hundene, at der maatte være noget paa færde. Han tok vedøksen fra lasset og gik frem mot stuehuset —.

Kristin flygtet ind igjen og slap ned klinken efter sig. Hun smøg sig ind til ovnsmuren, stod skjælvende og biet.

Erlend traadte ind, med tømmerøksen i haanden og hundene veltende foran og efter ham over dørstokken. De fandt straks den fremmede og stormgjødde —.

Det første hun saa var blodvaagen som slog over hans aasyn, ung og rød. Den levende dirren om hans fine og veke mund, de store øine dypt i brynenes skygger —

Synet av ham tok pusten fra hende. Hun saa nok

den gamle skjegrot paa underansigtet, hun saa at hans uflidde haar var jerngraat — men farven som kom og gik i hans kinder i hastige tak, slik som da de var unge — han var saa ung og saa vakker, det var som ingenting hadde kunnet faa bugt med ham —.

Han var usselt klædt — den blaa skjorten skitten og fillet; over den bar han et lærcorset, skrammet og opskrubbet og revet ut i snørehullerne, men det føiet sig tæt og mykt efter kroppens yndefulde og sterke rørsler. De stramme skindhoser var brutt paa det ene knæ og sprukket op i sømmen bak paa den anden læggen. Og saa hadde han likevel aldrig set ut som ætlingen efter høvdinger og tignarmænd mere end nu. Saa rolig vakkert han førte sin høie slanke skikkelse med de brede, litt lutende skuldre, de lange, fine lemmer — han stod der og hvilte litt paa den ene foten, en haand holdt i beltet om hans smekre midje, den anden med øksen hang ned langs siden.

Han hadde kaldt hundene hen til sig, stod og saa paa hende, blev rød og blek og sa ingenting. En god stund taug de begge. Endelig mælte manden, litt usikker i røsten:

«Er du kommet hit du, Kristin?»

«Jeg vilde nu gjerne se, hvordan du hadde det,» svarte hun.

«Ja det har du nu set.» Han kastet et blik utover stuen. «Du ser jeg har det taalig bra her — vel var det at du traf til at komme en dag, her er stedt og fint hos mig —» han blev vár som en skygge av smil paa hendes ansigt. «— Eller kanske du har stedt du,» sa han og lo sagte.

Erlend stillet fra sig øksen og satte sig paa ytterbænken, med ryggen lænet mot bordet. Med ett blev han alvorlig:

«Du staar saa — der er vel ikke noget galt paa færde hjemme — paa Jørundgaard mener jeg — med drengene?»

«Nei.» Nu hadde hun leilighet til at bære frem sit maalemne: «Sønnerne vore trives og arter sig vel. Men de længes slik efter dig, Erlend. Det var mit ærinde — jeg er kommet hit, husbond, for at be dig vende hjem til os. Vi savner dig alle —» hun slog ned sine øine.

«Du ser godt ut, Kristin —» Erlend saa paa hende med et litet smil.

Rød, som han hadde slaat hende under øret, stod Kristin.

«Det er ikke derfor —»

«Nei jeg vet det er ikke for du synes du er for ung og frisk til at sitte som enkekone,» tok Erlend op, da hun stanset. «Ikke tror jeg at der vilde komme noget godt av det, om jeg vender hjem, Kristin,» sa han alvorligere. «Under dine hænder trives alt paa Jørundgaard, det vet jeg — du har held med tiltakene dine. Og jeg er velnøid med det, slik som jeg har det.»

«Gutterne trives ikke ved det — at vi er uforlikte,» svarte hun sagte.

«Aa —» Erlend drog paa det. «De er saa unge, jeg tror ikke de tar det saa tungt at ikke de glemmer det, naar deres tid kommer til at træde ut av barndommen. Jeg kan like gjerne si dig det,» sa han med et litet smil. «Jeg møtes med dem en og anden gang —»

Hun visste det — men hun kjendte det som en ydmykelse, og som det var det han hadde villet — han trodde at hun visste det ikke. Sønnerne hadde aldrig visst det. Men hun svarte alvorlig:

«Da vet du ogsaa at mangt og meget er anderledes paa Jørundgaard end det skulde være —»

«Vi snakker aldrig om slikt,» sa han smilende som før. «Vi følges paa jagt — men du maa da være sulten og tørst» — han sprat op. «Og saa staar du — nei sæt dig op i høisætet, Kristin — jo gjør det, kjære min! Ikke skal jeg gjøre dig pladsen trang der —»

Han hentet ind melken og osten, fandt frem brød, smør og tørket kjøt. Kristin var sulten og især tørst; endda hadde hun vondt for at svelge maten. Erlend aat, fort og slurvet, som hans vane altid hadde været, naar han ikke var mellem fremmede — men han blev fort færdig.

Han snakket om sig selv imens. Folkene her nede i bakken drev jorden hans og bragte ham melk og litt mat — ellers laa han indpaa fjeldet paa dyreveide og fisking. Men nu tænkte han forresten paa at fare ut av landet, nævnte han pludselig. Søke tjeneste hos nogen utenlandsk krigshøvding —.

«Aanei, Erlend!»

Han saa fort og forskende paa hende. Men hun sa ikke mere. Det tok til at skumre i stuen — hendes ansigt og hovedduk lyste blekt mot den mørke væg. Erlend reiste sig og gjorde op varme i ovnen. Siden sat han skrævs over ytterbænken, vendt mot hende; det røde ildskin flagret over hans skikkelse.

Men bare det at han kunde tænke paa slikt. Han var næsten saa gammel som hendes far hadde været, da han døde. Og det var trolig nok at han gjorde det en dag — fór efter et slikt hugskott, ut for at lete efter nye eventyr —.

«Tykkes dig ikke det er nok,» sa hustruen heftig, «at det er nok, du strøk ut av bygden fra sønnerne dine og mig — skal du nu rømme landet fra os!»

«Hadde jeg skjønt hvad du mener om mig, Kristin,» sa Erlend alvorlig. «Saa hadde jeg faret fra *din* gaard

før! Men jeg skjønner nu at du har maattet taale *meget* av mig —»

«Du vet nu vel det, Erlend — du sier *min* gaard, men din er husbondsretten over alt mit.» Hun hørte selv hvor vek hun blev i maalet.

«Ja,» svarte Erlend. «Men jeg vet selv, jeg var en daarlig husbond over mit eget.» Han taug litt. «Naakkve — jeg mindes den tid han var ufødt — du talte om den du bar hos dig, som skulde stige i mit høisæte efter mig. Jeg skjønner nu, Kristin — det var haardt for dig — bedst at det blir som det er Og jeg trives bra ved dette livet —»

Kristin saa gysende omkring sig i den mørknende stue — nu fyldte skyggerne hver kraa, og flammeskjæret danset —.

«Ikke skjønner jeg,» sa hun, færdig til at synke sammen, «at du orker dette huset. Intet har du at sysle med, ingen er hos dig — du kunde da faa dig en arbeidskar, vet jeg —»

«Du mener jeg selv skulde drive gaarden —» Erlend lo. «Aanei, Kristin, du vet da det, jeg duger litet til at være bonde. Jeg kan ikke sitte i ro —»

«Ro —. Her sitter du da vel i ro — den lange vinteren —»

Erlend smilte ut for sig, fjern og rar i øinene:

«Ja paa det viset —. Naar jeg ikke trænger tænke paa andet end det som sviver mig i hugen — kan fare og komme som jeg liker —. Saa vet du — jeg har altid hat det slik at naar der ikke var noget at vaake efter, saa kan jeg sove — jeg sover som en bjørn i hiet, naar det ikke er veir til at færdes i fjeldet —»

«Er du aldrig ræd for at være alene her?» hvisket Kristin.

Først saa han paa hende som han ikke skjønte. Saa lo han:

«Fordi det er sagt at her spøker? Aldrig har jeg merket noget. Sommetider har jeg ønsket, min frænde Bjørn vilde hjemsøke mig. Mindes du at han sa engang, han trodde, jeg vilde daarlig taale at kjende eggen mot halsknuten. Jeg kunde ha hug til at svare den ridderen nu, at jeg blev ikke meget skræmt, da jeg hadde repet over barken —»

Der gik en lang gysen gjennem kvindens legeme. Hun blev sittende stum.

Erlend reiste sig.

«Det er vel tid, vi gaar tilsengs nu, Kristin.»

Stivnet og kold saa hun paa at Erlend tok dækket som laa over hans rustning, spredte det paa sengen og stappet ned over de skidne hodedyner. «Det er det likeste jeg har,» sa han.

«Erlend!» Hun klemte hænderne ind under brystet. Hun lette efter noget, hun kunde si, for at faa frist litt endda — hun var saa ræd. Da mindtes hun det ærinde, hun skulde utrette:

«Erlend — jeg har et bud at bære frem til dig. Simon bad mig, da han laa paa det yderste, jeg skulde hilse dig fra ham, han hadde angret hver dag de ordene han sa til dig, da dere skiltes sidst. Udrengelige kaldte han dem selv — og han bad dig, du skulde tilgi ham dette.»

«Simon.» Erlend stod og holdt med en haand om sengestolpen, han saa ned i gulvet. «Han er den mand som jeg nødigst vilde mindes om.»

«Ikke vet jeg hvad som har været mellem dere,» sa Kristin. Hun syntes disse ordene til Erlend var underlig hjerteløse. «Men rart vilde det være og ulikt Simon, om det var som han selv sa, at han hadde handlet

litet høisindet mot dig. Ikke var vel al skylden hans, hvis det er slik —»

Erlend rystet paa hodet: «Han stod hos mig som en bror, da jeg trængte det,» sa han lavt. «Og jeg tok imot hans hjælp og hans venskap, og jeg skjønte ikke, han har altid hat vondt for at kunne taale mig.

— Det tykkes mig, det maatte være lettere at leve før i verden, da to slike halser som han og jeg gik sammen i einvig — møttes paa holm og lot vaabenlykken raade, hvem som skulde eie den lyse møen —»

Han tok en gammel kappe fra bænken og slængte den over sin arm:

«Kanhænde du vil ha hundene inde hos dig inat?»

Kristin hadde reist sig:

«Hvor gaar du hen, Erlend?»

«Ut paa laaven og lægger mig —»

«Nei —!» Erlend stanset, stod der, slank og rank og ung i det lille røde skjær fra de synkende glør i ovnen. «Jeg tør ikke ligge alene her i denne stuen — jeg tør ikke —»

«Tør du ligge i armen min da?» Hun skimtet hans smil i mørket, segnet under det. «Er du ikke ræd, jeg skal kryste dig tildøde, Kristin —»

«Gid du vilde —» Hun gik ind i hans arme.

Da hun vaagnet, saa hun paa ruten, at det maatte være dag ute. Det laa knugende tungt over hendes bryst — Erlend sov med hodet paa hendes skulder, han hadde lagt en arm over hende og holdt sin haand om hendes venstre overarm.

Hun saa paa mandens jerngraa haar. Hun saa sine egne smaa sammensunkne bryster — over og nedenfor dem skimtet ribbenenes høitsvungne buer under holdets tynde dække. Der kom en slags rædsel over hende,

mens minde efter minde fra denne natten steg frem. I denne stuen — de to i deres alder —. Uhygge og blygsel tok vold over hende, da hun saa de blodunderløpne flekker paa sine slitte morsarme, paa den uttørkede barm. Heftig grep hun i felden og vilde dække over sig —.

Erlend vaagnet, fór op paa albuen, stirret ind i hendes aasyn — hans øine var kulsorte efter søvnen:

«Jeg trodde —» han kastet sig ned til hende igjen; det dirret dypt og vildt gjennem hele hende ved jubelen og angsten i hans stemme. «— Jeg trodde jeg hadde drømt igjen —»

Hun aapnet sine læber mot hans mund og tvinnet armene om hans nakke. Aldrig, aldrig hadde det været saa velsignet —.

Utpaa eftermiddagen, solskinnet var gult allerede, skyggerne laa lange paa det grønne tun, da skulde de gaa efter vand i bækken. Erlend bar de to store bøtterne. Kristin gik ved hans side, ledig, rank og mjaa. Hodelinet var glidd ned og laa omkring skuldrene hendes; hendes haar lyste brunt og bart i solen. Hun kjendte det selv, naar hun lukket øinene og løftet sit ansigt mot lyset — hun var blit rød i kinderne, hun var myknet op i ansigtsdragene. Hvergang hun skottet bort paa ham, slog hun overvældet blikket ned — naar hun saa paa Erlend, hvor ung hun var.

Erlend fandt paa at han vilde lauge sig. Mens han gik litt længere ned, sat Kristin paa grønsværet, lænet ryggen mot en sten. Fjeldbækken surlet og klunket hende ind i halvblund — av og til, naar mygg og fly rørte hendes hud, aapnet hun øinene litt og slog væk med haanden. Nede mellem vierbuskene omkring kulpen skimtet hun Erlends hvite legeme — han stod med foten oppe paa en sten og skrubbet sig med græstufser.

Hun lukket øinene igjen og smilte lykkelig træt. Hun var like avmægtig mot ham endda —.

Manden kom og slængte sig i græsset foran hende — vaat i haaret, vandkold paa sin røde mund, da han trykket den ind i hendes haand. Han hadde raket sig og fundet en bedre skjorte — men meget gjild var ikke denne heller. Leende tok han sig op under armhulen, hvor den var fillet:

«Du kunde gjerne bragt mig en skjorte, naar du endelig kom hit nord engang.»

«Jeg skal ta paa og sy og sømme skjorte til dig, straks jeg kommer hjem, Erlend,» svarte hun smilende og drog haanden over hans pande. Han grep den:

«Aldrig mere kommer du nu herfra, Kristin min —»

Konen bare smilte og svarte ikke. Erlend skjøv sig litt bortover, slik han laa paa maven. Under buskene i den fugtige skyggen grodde en flok med smaa hvite stjerneblomster. De var blaa-aarede paa bladene som kvindebarmer, midt i hver blomst sat en liten brunblaa knop. Erlend plukket dem hver og en:

«Du som er saa klok paa slikt, Kristin, du vet vel et navn paa disse?»

«Det er Friggja-græs — nei Erlend —» hun blev rød og skjøv væk hans haand, da han vilde stappe blomsterne ind paa hendes barm.

Erlend lo og bet smaat i ett efter ett av de hvite kronblader. Saa la han alle blomsterne ned i hendes aapne haand og klemte hendes fingre igjen om dem:

«Mindes du, da vi gik i hagen paa Hofvinsspitalen — du gav mig en rose?»

Kristin rystet langsomt paa hodet og smilte litt:

«Nei. Men du tok en rose ut av haanden min.»

«Og du lot mig ta. Og slik lot du mig ta dig selv, Kristin — saa blid og from som en rose — siden stak

du mig til blods sommetider, min søte.» Han kastet sig frem i hendes fang og la sine arme om hendes midje: «Ikveld, Kristin — da nyttet ikke det — du slap ikke med at sitte blid og bie —»

Kristin lutet sit ansigt ned og gjemte det mot hans skulder.

Den fjerde dagen hadde de tydd op i bjerkeskogen mellem smaabergene ovenfor gaarden. For den dagen bar brukeren ind høiet. Og uten de hadde talt om det enedes Kristin og Erlend om at ingen trængte vite, hun var hos ham. Han var nede ved husene etpar ganger efter mat og drikke, men hun blev sittende i lyngen oppe mellem smaabjerkene. Fra der hvor de sat kunde de se manden og konen stræve med at bære hjem høibørerne paa ryggen.

«Mindes du,» spurte Erlend, «den gangen du lovet, at naar jeg sat tilslut paa en einvirkes gaard indi fjeldet, saa skulde du komme og stelle for mig? Du vil vel ha to kjyr her og smale —?»

Kristin smaalo og tuklet med hans haar.

«Hvad tænker du gutterne vore vilde synes om det, Erlend — at mor deres strøk av bygden fra dem paa det viset —?»

«Jeg tænker de vilde like godt at faa raade selv paa Jørundgaard,» sa Erlend leende. «De er gamle nok til det. Gaute er jo fuldrettes bonde, saa ung som han er. Og Naakkve er da næsten mand.»

«Aa nei.» Moren lo stilt. «Det er nok saa, han mener det selv — ja det mener visst alle de fem — men der mangler nu noget paa at han har faat mandsvettet endda, drengen —»

«Slegter han paa far sin, saa kan det hænde, han faar det sent eller aldrig,» svarte Erlend. Han smilte

underfundig: «Du tror du kan gjemme børnene dine under kaapeskjøtet endda, Kristin —. Naakkve blev far til en søn her i sommer — det vet du visst ikke —?»

«Nei —!» Kristin sat rød og forfærdet.

«Ja det var dødfødt — og gutten vogter sig visst for at komme dit mere — det var enken efter Paals søn her i Haugsbrekken; hun sa det var hans, og fri var han nok ikke, hvordan det nu ellers hang ihop. Ja, saa gamle folk er vi nu, du og jeg —»

«Kan du snakke slik om det at sønnen din har sanket sig uære og fortræd!» Det skar i hendes hjerte at manden kunde tale saa letfærdig — og at det syntes more ham, hun hadde intet visst om dette.

«Ja hvad vil du jeg skal si,» spurte Erlend som før. «Drengen er atten vintrer gammel. Nu ser du selv, det nytter ikke stort at du gaar og gjæter sønnene dine som de var børn. Naar du flytter hitop til mig, saa faar vi raade om at faa ham gift —»

«Tænker du det blir let for os at skaffe Naakkve jevngifte —! Nei, husbond, efter dette mener jeg at du maa skjønne selv, du faar følge med mig hjem og hjælpe til at styre drengene.»

Erlend reiste sig heftig paa albuen:

«Det gjør jeg ikke, Kristin. Fremmed er jeg og blir jeg i bygden din — der mindes ingen mand andet om mig end at jeg blev dømt drotsviker og landraadsmand. Tænkte du aldrig, de aarene jeg sat paa Jørundgaard, at der sat jeg umakelig — vant var jeg hjemmefra Skaun til at gjælde noget anderledes mellem folk. Selv den tiden — i min ungdom — ordet fløi om mit onde levnet, jeg var i kirkens ban — jeg var nu Erlend Nikulaussøn paa Husaby likevel! Saa kom den tiden, Kristin — jeg fik lykke til at syne folket der nordenfjelds, at aldeles vanslegtet fra fædrene mine var jeg

ikke —. Nei, sier jeg dig! Her paa denne vesle gaarden er jeg fri mand — ingen glor i fotefarene mine eller snakker bak min ryg. — Hører du, Kristin, min eneste kjære — bli hos mig! Aldrig skal du faa aarsak til at angre det. Her er bedre at bo end det var paa Husaby nogen dag. Jeg vet ikke hvordan det er, Kristin — jeg var aldrig glad eller let om hjertet der, ikke da jeg var barn og ikke siden. Helvede var det mens jeg hadde Eline hos mig der, og aldrig var du og jeg rigtig hjerteglade sammen der —. Endda Gud den almægtige vet at jeg har holdt av dig hver dag og hver stund jeg har kjendt dig. Forgjort tror jeg den gaarden var — mor pintes tildøde der, og far min var en uglad mand altid. Her er godt at være, Kristin — bare du vil være hos mig. Kristin — saasandt Gud er død for os paa korset, jeg har dig saa kjær idag som den kvelden du sov indunder kappen min — natten efter Margretmessedagen — jeg sat og saa paa dig, saa skjær og frisk og ung og ubrutt en blomst du var!»

Kristin svarte sagte:

«Mindes du, Erlend, den natten bad du til at jeg skulde aldrig maatte graate en taare for din skyld —»

«Ja — og det vet Gud og alle hellige mænd i Himmerike, jeg mente det! Det er sandt at det kom anderledes — det maatte det vel — det gaar vel slik altid, mens en lever i denne heimen. Men jeg elsket dig, naar jeg handlet ilde med dig og naar jeg handlet vel mot dig. Bli her, Kristin —!»

«Har du aldrig tænkt paa det,» spurte hun stilt som før. «At det turde være vanskelig for dine sønner, der blir talt slik om far deres, som du sier. Rømme tilfjelds fra bygdesnakket alle syv kan de nu ikke —»

Erlend saa ned:

«De er unge,» sa han; «vakre og djerve drenger —. De finder nok raad for sig —. Vi, Kristin, vi har ikke saa mange aarene tilbake, før vi blir gamle folk — vil du øde den tiden du endda er skjøn og frisk og skapt til at glæde dig ved livet. Kristin —?»

Hun slog sine øine ned for det viltre glimt i hans øine. Litt efter sa hun:

«Har du glemt, Erlend, de to av sønnerne vore er smaa børn endda? Hvad tykkes dig jeg var værd om jeg gik fra Lavrans og Munan —»

«Du faar ta dem med hitop da — hvis ikke Lavrans heller vil bli igjen hos brødrene sine. Liten gut er han da ikke heller. — Er Munan like vakker endda?» spurte faren smilende.

«Ja,» sa moren, «han er et fagert barn.»

Siden sat de længe stille. Og da de igjen talte, var det om andre ting.

Hun vaagnet i graalysningen næste morgen, som hun hadde gjort hver morgen heroppe — laa og hørte hestene traakke utenfor stuevæggen. Hun hadde Erlends hode fast i sin favn. De andre morgenerne, naar hun vaagnet i den graa og aarle time, var hun blit grepet av den samme angst og blygsel som første gang — hun hadde kjæmpet for at dysse den ned. De var uenige egtefæller som nu hadde forlikt sig; intet bedre kunde times børnene end at deres far og mor blev venner igjen.

Men denne morgentimen laa hun og kjæmpet for at huske paa sønnerne sine. For hun var som bergtat — like fra skogen ved Gerdarud, der han først hadde tat hende i sin favn, hadde Erlend baaret hende med sig hitop. De var saa unge, det kunde ikke være virkelig at hun hadde alt født denne manden syv sønner, hun var mor til lange, voksne mænd —. Men det var som

hun skulde ha ligget her i hans arm og bare drømt om de lange aarene da de levet som mand og hustru paa Husaby —. Alle hans letsindige ord lokket og gjenlød — svimlende ræd kjendte hun det som Erlend hadde strøket av hende den syvfoldige ansvarsbyrde — saan maatte det være naar ungmerren staar avsadlet paa sætervangen — kløv og sadel og hodelag er tat av hende, og mot hende blaaser viddens vind og luft, hun staar fri til at beite av det fine fjeldgræs, fri til at rende saa langt hun vil utover alle vidderne —.

Og samstundes længtet hun alt, søtt og længselsfuldt, fuldvillig til at bære en ny byrde. Hun længtet alt med en liten øm svimmelhet mot den som nu skulde bygge bo nærmest hendes hjerte i ni lange maaneder. Hun hadde kjendt sig viss, fra den første morgen hun vaagnet heroppe i Erlends arm. Sammen med den haarde og tørre, gispende hete i sindet var ubyrdigheten veget fra hende. Hun gjemte Erlends barn i sit fang, og med en underlig blid utaalmodighet strakte hendes sjæl sig fremover mot den stund, da det skulde være baaret til lyset.

De store sønnerne mine trænger mig ikke, tænkte hun. Dem tykkes det bare, jeg er utidig, maser paa dem. Vi blir bare iveien for dem, den vesle og jeg. Nei jeg kan ikke reise herfra — vi faar bli her hos Erlend. Jeg kan ikke reise —.

Men da de sat sammen og fik sig morgenmat, nævnte hun allikevel, nu maatte hun hjem til børnene sine.

Det var Lavrans og Munan hun tænkte paa. De var saavidt store, hun blygdes ved at tænke, de skulde gaa heroppe hos Erlend og hende og kanske se med forundrede øine paa sine forældre som var blit saa opyngede. Men de to kunde ikke undvære hende.

Erlend sat og stirret paa hende, mens hun talte om sin hjemreise. Tilslut smilte han flygtig:

«Ja — vil du, saa faar du fare da!»

Han vilde følge hende paa veien. Og han red med helt ned gjennem Rosten, ind i Sil, til de saa litt av kirketaket over grantoppene. Da bød han farvel. Han smilte til det sidste, underfundig tryg:

«Ja det vet du, Kristin — enten du kommer ved nat eller ved dag — om jeg skal vente paa dig kort eller længe — jeg skal fagne dig som var du Himmerikes dronning kommen ned fra skyerne til gaarden min —»

Hun lo:

«Ja saa stort tør jeg ikke ta i. Men du skjønner vel nu, ven, at stor glæde blir der hjemme hos dig, den dagen husbonden vender hjem til sit eget.»

Han rystet paa hodet og lo litt. Smilende tok de farvel, smilende lænet Erlend sig over til hende, der de holdt jevnsides tilhest, kysset hende mangfoldige ganger, og mellem hvert kys saa han paa hende med sine leende øine:

«Saa faar vi se,» sa han tilslut, «hvem av os to som er mest stridig, min væne Kristin. Ikke blir dette sidste gang vi findes — det vet baade du og jeg!» Da hun red forbi kirken, kom hun til at gyse ganske litt. Det var som vendte hun hjem fra berget. Som var Erlend bergkongen selv og kunde ikke komme forbi kirken og korset paa bakken.

Hun drog ind tømmerne — hadde mest hug til at snu og ride efter ham —.

Saa saa hun ut over de grønne volder, ned paa sin vakre gaard med eng og aker og elvens blinkende slyng utigjennem dalen. Fjeldene reiste sig i blaa yl —

— himmelen var fuld av bugnende sommerskyer. Det var galskap. Der, hos sønnerne deres hørte han hjemme. Han var ingen alveridder — en kristen mand, endda saa fuld som han var av gale luner og uvettige hugskott. Hendes egtehusbond som hun hadde taalt baade vondt og godt med — kjær, kjær, saa ilde som han hadde plaget hende med sine uberegnelige paafund. Hun fik holde ut med ham; siden hun ikke kunde leve uten ham, saa fik hun stræve og bære ængstelsen og usikkerheten saa godt hun evnet. Længe trodde hun ikke det vilde vare, før han kom efter — nu naar de hadde været sammen igjen.

VI.

Til sønnerne sa hun at faren maatte ordne ett og andet paa Haugen, før han flyttet hjem. Han kom vel nedover først paa høsten.

Hun gik hjemme paa gaarden, ung, rødlet i kinderne, myk og mild av aasyn, raskere i vendingen ved alt arbeide — men hun fik ikke utrettet nær saa meget som hun hadde pleiet at række med sit vanlige stille og avmaalte lag. Hun satte ikke sønnerne skarpt i rette, som det hadde været hendes vane, naar de gjorde feil eller ikke rigtig var hende tillags. Nu talte hun til dem med en spøk eller lot det gaa uten at si noget.

Lavrans vilde nu sove med de store brødrene i loftet. «Ja du maa vel tælles mellem de voksne drengene nu du, søn min.» Hun trædde sine fingre ind i guttens tætte, gulbrune haar og drog ham bort til sig — han naadde hende til midt paa brystet alt. «Du, Munan, vil du taale det endda en stund, at mor din holder dig for at være barn?» — Om kvelderne, naar gutten hadde lagt sig nede i stuen, likte han nok at moren satte sig

bort paa sengestokken og kjælte ham litt; han laa med hodet i hendes fang og smaasnakket mere barnslig end han lot om dagene, naar brødrene kunde høre ham. De talte om naar faren kom hjem.

Saa flyttet han sig indtil væggen, og moren bredte paa ham. Kristin tændte lys, tok sønnernes tøi som hun skulde bøte, satte sig til at sy.

Hun drog ut søljen foran over barmen, kjendte med haanden ind omkring sine bryster. De var runde og faste som en pur ung kvindes. Hun skjøv ærmet op helt til skulderen og saa paa sin nøkne arm i lyset. Den var blit hvitere, mere fyldig. Saa reiste hun sig op og gik — kjendte hvor mykt hun steg i de myke indesko — strøk nedover sine slanke hofter: de var ikke skarpe længer og tørre som en karmands. Blodet gik i hendes krop som sevjen gaar i trærne om vaaren. Det var ungdommen som grodde i hende.

Hun gik i bryghuset med Frida og øste lunkent vand paa kornet til julemalt. Frida hadde glemt at se efter det i tide, det hadde ligget og svellet rent tørt. Men Kristin skjendte ikke paa piken — med et halvsmil gik hun og hørte den anden aarsake sig. Det var hændt Kristin for første gang at hun hadde glemt at se efter det selv.

Til julen hadde hun Erlend hjemme hos sig. Naar hun sendte ham dette budet, saa maatte han jo komme ned straks. Saa gal var manden likevel ikke at ikke han gav sig nu — han maatte skjønne at hun kunde umulig flytte op til Haugen, langt fra folk, naar hun ikke fór ene. Men hun vilde bie litt endda med at sende dette budet — endda det var sikkert nok — kanske helt til hun hadde kjendt liv —. Den anden høsten da de bodde paa Jørundgaard hadde hun maattet fare ut

av veien, som folk sier. Da hadde hun trøstet sig noksaa fort. Hun var ikke ræd for at det skulde gaa slik denne gangen — det *kunde* det ikke. Allikevel —.

Hun følte det som hun maatte bøie alt sit væsen skjermende sammen om dette ørvesle spæde livet, hun bar under hjerte — som en krøker hænderne vernende om en liten nytændt flamme —.

Senhøstes en dag kom Ivar og Skule og sa, de vilde ride op til faren — det var fint indpaa fjeldet; de vilde be om at faa bli med ham paa jagt nu i barfrosttiden.

Naakkve og Bjørgulf sat ved skakbrettet; de stanset og lyttet.

«Jeg vet ikke,» sa Kristin. Det hadde hun ikke tænkt paa før — hvem hun skulde sende med budet. Hun saa paa de to halvvoksne sønnerne. Dumt syntes hun selv det var, men hun fik ikke til at si dem det. Hun kunde si, de skulde ta med Lavrans, be ham tale med faren i enrum. Han var saa ung, han vilde ikke undre sig. Allikevel —.

«Far deres kommer jo snart hit,» sa hun. «Dere kunde gjerne hefte ham bort. Ellers saa skal jeg snart ha et bud op til ham selv.»

Tvillingerne mukket. Naakkve saa op fra bretspillet og sa kort: «Gjør som vor mor sier, gutter.»

Indunder jul sendte hun saa Naakkve nord til Erlend. «— Du faar si ham det, søn, at nu tar jeg til at længte svært — og det gjør vel dere alle!» Hun nævnte ikke det nye som var kommet til — urimelig syntes det hende ikke at den voksne svenden hadde skjønt det; han fik raade selv, om han vilde mæle om det til faren.

Naakkve kom tilbake og hadde ikke truffet sin far. Erlend var reist ut til Raumsdal, han hadde nok faat

bud om at hans datter og hendes mand nu skulde flytte til Bjørgvin og at Margret gjerne vilde møtes med sin far paa Veøy.

Det var rimelig det —. Kristin laa vaaken om nætterne — strøk indimellem over ansigtet til Munan som sov ved hendes side. Hun sørget over det at Erlend kom ikke til jul. Men det var rimelig at han vilde se sin datter, naar leilighet bød sig til det. Hun tørket bort taarerne eftersom de gled nedover kindet. Hun hadde faat saa let til graaten igjen som hun hadde hat, da hun var ung.

Like over jul døde Sira Eirik. Kristin hadde været hos ham i Romundgaard etpar ganger om høsten, mens han laa tilsengs, og hun var i hans gravøl. Ellers kom hun nu aldrig ut mellem folk. Hun syntes at det var et stort savn at deres gamle sogneprest var borte.

I gravøllet hørte hun at nogen hadde møtt Erlend nord paa Lesja; han var da paa vei hjem til sit eget. Saa kom han vel snart —.

I dagene efter sat hun paa bænken under det lille vindu, aandet paa sit haandspeil som hun hadde fundet frem, gned det blankt og forsket i sit aasyn.

Hun hadde været solbrændt som en bondekvinde de sidste aarene, men hvert spor av det var nu forsvundet. Hun var hvit i huden, med runde skjærtrøde roser paa kinderne som et malet billede. Saa ansigtsfager hadde hun ikke været siden hun var ungmø —. Kristin sat og holdt pusten av undrende lykke.

Saa fik de den datteren tilslut, som Erlend hadde ønsket sig saa meget — hvis det slog til som de kloke konerne sa. Magnhild. De fik bryte med skikken dennegang og kalde op hans mor først —.

Det svev for hende noget om et eventyr, hun hadde

hørt engang. Syv sønner som blev jaget fredløs paa vilden hei for en ufødt liten søsters skyld. Saa lo hun av sig selv — hvordan hun hadde kommet til at tænke paa det, skjønte hun ikke —.

Ut av sømmestolen sin tok hun den skjorten av fineste hvitt lin som hun sydde paa naar hun var alene. Hun nippet ut traader i linningen og sydde fugler og dyr paa glare gittergrunder — det var aar og dag siden hun hadde gjort slikt fint arbeide. — Aa gid Erlend kom *nu* — mens hun endda var bare vakker av dette, ung og rank, blussende og yppig —.

Like over Gregorsmesse blev det saa vakkert veir, det var rent vaarlig. Sneen braanet og skinnet som sølv; der var bare brune flekker alt i solheldingen, og fjeldene steg op i blaa dis.

Gaute stod ute i tunet en dag og greiet med en slæde som var blit kjørt sund. Naakkve stod lænet op til vedskaalens væg og saa paa brorens virke. Da kom Kristin fra ildhuset, bærende i begge armer et stort trug med nybakt hvetestomp.

Gaute saa op efter moren. Saa la han øks og naver paa slæden, løp efter hende og tok truget; han bar det over paa boden.

Kristin var blit staaende, rød i kinderne. Da Gaute kom tilbake, gik hun bort til sønnerne:

«Jeg mener dere faar ride op til far deres en av dagene — si at nu trænges det meget han kommer hjem og tar fra mig styret. Jeg orker saa litet nu — og det blir like i vaaronnen ogsaa at jeg skal ligge inde —»

De unge drengene hørte paa hende; de rødmet de og, men hun saa at de blev hjerteglade. Naakkve sa, tilgjort likesæl:

«Vi kunde vel likegodt ride idag — ved nonstid — hvad mener du, bror?»

Alt ved middagstid næste dag hørte Kristin rytterne i tunet. Hun gik ut — det var Naakkve og Gaute, de var alene. De stod der ved hestene sine, saa ned og sa ingenting.

«Hvad svarte far deres,» spurte moren.

Gaute stod og støttet sig til spydet sit, han blev ved at se ned. Da mælte Naakkve:

«Far bad os si dig, at han ventet dig op til sig hver dag i vinter. Og han sa, du skulde ikke være mindre velkommen end sidst du saa til ham.»

Farven kom og gik i Kristins ansigt:

«Nævnte dere da ikke for far deres — at det er slik med mig — det er ikke lang stund til jeg skal ha barn igjen —»

Gaute svarte uten at se op:

«Far syntes ikke mene, *det* var nogen grund — at du ikke skulde kunne flytte til Haugen for den sakens skyld.»

Kristin stod litt:

«*Hvad* sa han?» spurte hun lavt og hvasst.

Naakkve vilde til at tale. Gaute løftet haanden litt, saa fort og bønlig op paa broren. Men den ældste sønnen sa det allikevel:

«Far bød os si dig det: Du visste da det barnet blev avlet, hvor rik mand han var. Og er han ikke blit rikere mand siden, saa er han ikke blit fattigere heller.»

Kristin snudde sig fra sønnerne og gik langsomt mot stuehuset. Tungt og træt satte hun sig ned i bænken under vindøiet som vaarsolen alt hadde smeltet is og rim av.

— Det *var* saan. Hun hadde tigget sig til at faa

ligge i hans arm — først. Men det var ikke vakkert av ham at minde hende om det nu. Hun syntes det var ikke vakkert gjort av Erlend at han sendte hende dette svaret med deres sønner —.

Vaarveiret holdt sig utover. Der kom søndenvind og væte en ukes tid — elven vokste, blev stor og fuldtonende. Det bruste og randt i lierne, sneen skred indi fjeldet. Saa blev det solskin igjen.

Kristin stod ute bak husene i den graablaa kveld. Der var saan fuglesang i krattet nedpaa jordet. Gaute og tvillingerne var gaat opover til sæteren — de skulde efter aarhanen. Bulderet av fugleleken hørtes ned til gaarden fra alle lier om morgenen.

Hun knuget sine hænder indunder brystet. Nu var der saa kort tid til — hun fik bære det tilende med taalmodighet. Hun hadde vel været vrang og vanskelig at leve sammen med ofte, hun og —. Urimelig i sin bekymring for børnene — utidig, som Erlend hadde sagt. Det tyktes hende, han var haard nu, likevel. Men nu var det snart tiden da han maatte fare til hende — det visste jo han og.

Sol og skurer vekslet. En eftermiddag ropte sønnerne paa hende. De stod ute i tunet alle syv og hele huslyden. Tversover dalen spændte tre regnbuer, den inderste stod med foten nedpaa Formohusene; den var aldeles hel og skinnende farvesterk; de to ytterste var svakere og falmet bort øverst —.

Endda mens de stod og stirret paa dette forunderlig fagre tegn, graanet og mørknet luften. Sydfra kom sneilingen sopende. Det snedde saa hele verden blev hvit paa en liten stund.

Kristin sat om kvelden og fortalte for Munan om Kong Snjo og hans væne hvite datter, Mjøll het hun, og om

Kong Harald Luva som blev fostret hos Dovre rise indi berget her nord paa Dovre. Hun husket med sorg og anger, at det var aar og dag siden hun hadde sittet slik og fortalt for sine børn — det var synd paa Lavrans og Munan, hun hadde litet hygget dem slik. Og nu var de snart store gutter. Mens de andre var smaa, hjemme paa Husaby, da hadde hun fortalt eventyr for dem om kvelden — saa ofte, saa ofte.

Hun saa at de voksne sønnerne sat og lyttet — hun blev blussende rød og gik i staa ved det. Munan bad hende fortælle mere. Naakkve reiste sig, flyttet nærmere:

«Mindes I, mor, om Torstein Uksafot og troldene paa Høilandsskogen — fortæl os den da!»

Mens hun talte, husket hun. De laa og hvilte i bjerkelunden nede ved elven og fik en matbit, hendes far og slaattefolket hans, karer og koner. Faren laa paa maven; hun sat skrævs over mjaaryggen hans og spændte ham i lænderne med hælene sine — det var en het dag og saa hadde hun faat lov til at gaa barbent, saan som de voksne kvinderne gjorde. Faren ramset op ættartalet til Høilandstroldene: Jernskjold hadde Skjoldvor, døttrene deres var Skjolddis og Skjoldgjerd som Torstein Uksafot slog ihjel. Skjoldgjerd hadde været gift med Skjoldketil, sønnerne deres var Skjoldbjørn og Skjoldhedin og Valskjold som aatte Skjoldskjessa, de avlet Skjoldulf og Skjoldorm; Skjoldulf fik Skjoldkatla, avlet med hende Skjold og Skjoldketil —

Nei det navnet hadde han alt nyttet, ropte Kolbjørn leende. For Lavrans hadde skrytt av at han skulde lære dem to tylvter troldenavn, men hadde han ikke faat fuld den første tylvten engang. Lavrans lo ogsaa: «Jamen dere skjønner da, de reiser op de fremfarne

fædrene sine, troldene og!» Men arbeidsfolket vilde ikke gi sig; de dømte ham til at bøte dem en mjøddrik. Ja saa fik de faa det da, sa husbonden — ikveld, naar de kom hjem. Men folket vilde ha nu straks — og tilslut blev da Tordis sendt op efter mjøden.

De stod op i en ring, og det store hornet gik rundt. Saa tok de ljaaer og river og gik til engslaatterne igjen. Kristin blev sendt hjem med det tomme hornet. Hun holdt det foran sig i begge hænder, mens hun løp barføtt i solskinnet paa den grønne sti opover mot gaarden. Indimellem stanset hun, naar der hadde samlet sig en mjødskvæt i hornets buk — saa støpte hun det over sit lille ansigt og slikket indvendig og utvendig paa den forgyldte kant og paa fingrene sine efter det søte.

Kristin Lavransdatter sat stille og saa ut for sig. Far! Hun husket en iling over hans aasyn, en bleknen som skoglien blekner naar et stormstøt vrænger løvet paa trærne, — en klang av kold og hvass spot i hans røst, et glimt i de graa øinene hans som naar et halvdraget sverd lyner. Et øieblik, saa svandt det — i munter, godlynt spøk mens han var ung, oftere og oftere i stilfærdig, litt tungsindt mildhet, eftersom han blev ældre. Der hadde bodd andet i hendes fars sind end den dype, ømme sødme. Hun hadde lært at skjønne det med aarene, farens forunderlige blidhet kom ikke av, at han ikke saa menneskenes feil og usseldom skarpt nok, men av det at han altid ransaket sit eget hjerte indfor Gud og sønderbrøt det i anger over egne brøst.

Nei, far, jeg skal ikke være utaalmodig. Jeg har feilet meget mot min husbond jeg ogsaa —.

Korsmessedags aften sat Kristin tilbords med husfolket sit og var som ellers. Men da sønnerne hadde gaat op for at lægge sig i høienloftet, kaldte hun sagte

Ulf Haldorssøn bort til sig. Hun bad ham gaa ned til Isrid paa jordet og be hende komme op til husfruen i den gamle vævstuen.

Ulf sa: «Du maa sende bud til Ranveig paa Ulvsvolden og til Haldis prestsøster, Kristin — mest sømmelig vilde det være om du kunde faa sendt efter Astrid og Ingebjørg fra Loptsgaard til at ta styret i stuen —»

«Der er ikke tid til det,» sa Kristin. «Jeg kjendte de første rierne alt før non. Gjør som jeg sier, Ulf — jeg vil bare ha mine egne terner og Isrid med mig.»

«Kristin,» sa Ulf alvorlig, «skjønner du ikke, der kan komme meget vond snak ut av det, kryper du i skjul inat —»

Kristin lot armen falde tungt hen over bordet. Hun lukket øinene.

«Saa faar de snakke som snakke vil! Jeg *orker* ikke se de fremmede konerne om mig inat —»

Næste morgen sat de store sønnerne og tidde stille, sat og saa ned, mens Munan snakket og snakket om den lille broren som han hadde set paa morens arm nede i vævstuen. Tilslut sa Bjørgulf at nu trængte han ikke tale mere om *det*.

Kristin bare laa og lyttet — hun syntes selv hun sov aldrig saa fast at ikke hun lyttet og biet.

Hun stod op av sengen den ottende dag, men kvinderne som var hos hende skjønte, hun hadde det ikke godt. Hun frøs og hun fik hetebyger; den ene dagen flommet melken av hendes bryster saa klærne blev gjennemvætet; næste dag hadde hun ikke mætten til barnet. Men hun vilde ikke lægge sig nedpaa igjen. Barnet slap hun ikke ut av sine arme — hun la det aldrig i vuggen, men om natten hadde hun det med sig i sen-

gen; om dagen gik hun og bar det, sat med det ved aaren, sat med det paa sengen sin, lyttet og biet og stirret paa det, endda stundimellem syntes hun ikke at se det og ikke høre at det graat. Saa var det som hun vaagnet — hun tok op gutten, gik og gik med ham paa gulvet; med sit kind bøiet ned til hans luliet og lullet hun ganske sagte for ham, satte sig ned og la ham til brystet, sat igjen og stirret som før, hendes ansigt var stivt som sten —.

Da gutten var bortimot seks uker gammel — og moren hadde endda ikke været over vævstuens dørstok — kom en dag Ulf Haldorssøn og Skule ditind. De var reiseklædte.

«Ja nu rider vi nord til Haugen, Kristin,» sa Ulf. «Disse sakerne maa der nu bli en ende paa —»

Kristin sat stum og stiv med gutten ved brystet. Først syntes hun ikke at sanse. Medett fór hun op, dryppende blodrød i anigtet:

«Gjør som du vil. Længter du efter din rette husbond, saa skal ikke jeg holde paa dig. Bedst at du faar lønnen din — saa trænger du ikke spørre hit ned til os siden.»

Ulf tok i en forfærdelig ed. Saa saa han paa konen som stod der med spædbarnet klemt ind til barmen. Han presset læberne sammen og taug.

Men Skule gik et steg frem:

«Ja mor min — jeg rider nu op til far — glemmer I det at Ulf har været fosterfar for alle os brødrene, saa faar I endda mindes, mig kan I ikke byde og raade over som jeg var et tjenestehjon eller et sugebarn —»

«Ikke det?» Moren slog ham under øret, saa gutten tomlet: «Jeg tænker jeg byder og raader over dere alle, saa længe jeg føder og klæder dere —. Gaa ut!» skrek hun og trampet med foten.

Skule var rasende. Men Ulf sa sagte:

«Det er bedre slik, gut — at hun er urimelig og vildsint, end se hende sitte og stirre som hun hadde græmmet sig fra vettet —»

Gunhild, husternen, kom løpende efter dem. De skulde straks komme ned i vævstuen til husfruen — hun vilde tale med dem og alle sønnerne. Kristin bød kort og hvasst at Ulf skulde ride ned paa Breidin og tale med en mand som hadde leiet to kjør av hende; tvillingerne skulde han ta med sig, og de trængte ikke komme hjem før imorgen. Naakkve og Gaute sendte hun op til sæteren — hun bød at de skulde se ind til hestelægeret i Illmanddalen, hvordan det stod — og paa opveien skulde de gaa indom tjærebrænderen, Bjørn, Isrids søn, og be ham komme hit ikveld. Det nyttet ikke at de mælte imot, imorgen var jo messedag —.

Næste morgen, da klokkerne ringet, gik husfruen fra Jørundgaard ut, fulgt av Bjørn og Isrid som bar barnet. Hun hadde git dem klær, gode og sømmelige — men indgangskonen selv var saa smykket med guld at alle kunde se, hun var fruen og de to andre hendes tyende.

Trodsig og hovmodig møtte hun den uvillige forundring som hun følte slog mot hende fra folket paa kirkevolden. Aaja, før hadde hun holdt anden kirkegang — fulgt av de gjæveste husfruer. Sira Solmund saa paa hende med umilde øine, da hun stod foran kirkedøren med kjerten i haand — men han tok hende ind paa vanlig vis.

Isrid gik noget i barndom nu og skjønte litet; Bjørn var en underlig og faamælt mand som aldrig brydde sig med andres saker. Disse to var gudmor og gudfar.

Isrid nævnte barnets navn for presten. Det gav et sæt i ham — han nølte litt — saa tok han det op, saa det klang ind til folket i langhuset:

«Erlend — i Faderens, Sønnens og den hellige Aands navn—»

Det var som det støkket gjennem hele den forsamlede kirkelyd. Kristin kjendte en vild, hevngjerrig fryd ved det.

Barnet hadde set noksaa kraftig ut, da det blev født. Men alt fra den første uken hadde Kristin trodd at skjønne, det vilde ikke rigtig trives for hende. Selv hadde hun følt, i det øieblik da hun blev forløst — nu faldt hendes hjerte sammen som en utbrændt glo. Og da Isrid viste hende den nyfødte, bildte hun sig ind, at livsgnisten hadde saa usikkert tak i dette barnet. Men hun slog det fra sig — saa usigelig mange ganger hadde hun alt følt det som hjertet var bristet i hende. Og barnet var noksaa stort og saa ikke svakt ut —.

Men hendes uro for gutten vokste fra dag til dag. Han var sutret av sig og hadde daarlig mathug — hun kunde faa sitte og stri en lang stund, inden hun fik ham til at ta brystet. Og naar hun endelig hadde faat lokket ham til at suge, sovnet han næsten straks. — Hun kunde ikke se at han vokste —.

I usigelig angst og hjertekval syntes hun merke, at fra den dag han hadde været til daapen og faat sin fars navn, visnet liten Erlend fortere.

Intet, nei intet av børnene sine hadde hun elsket slik som dette lille ulykkens. Intet hadde hun undfaat i saa søt og vild en lykke, intet hadde hun baaret med saa lykkelig forventning. Hun tænkte bakover paa de forgangne ni maanederne; tilslut hadde hun bare kjæmpet paa vilde livet for at holde fast haabet og troen.

Hun orket ikke miste dette barn — og hun orket ikke frelse det —.

Den almægtige Gud, Miskunds dronning, Hellig Olav — hun følte selv, denne gangen nyttet det ikke at hun kastet sig ned og tigget om barnets liv —.

Forlat os vor skyld, som vi og forlater vore skyldnere —.

Hun gik til kirken hver messedag, som hun var vant til at gjøre. Hun kysset paa dørkindet, stænket sig med vievand, neiet sig for det gamle krucifiks over korbuen. Frelseren saa ned, sorgfuld og blid i dødsvaanden. Kristus døde for at frelse sine mordere. Hellig Olav staar for hans aasyn i uavladelig forbøn for det folk som drev ham i utlegd og dræpte ham—.

Som vi forlater vore skyldnere.

Sæle Maria — barnet mit dør! Vet du ikke, Kristin, hellere vilde jeg baaret hans kors og taalt hans død, end staat under min søns kors og set ham dø —. Men siden jeg visste at dette maatte ske for syndernes frelse, saa samtykket jeg i mit hjerte — jeg samtykket, da min søn bad: Fader, forlat dem, ti de vet ikke hvad de gjør —.

— Som vi forlater vore skyldnere —.

Bøn blir ikke det som du skriker i dit hjerte, før du har bedt dit Paternoster uten svig —.

Forlat os vor skyld —. Mindes du, hvor mange ganger din skyld blev forlatt. — Se paa sønnerne dine derborte paa mandssiden. Se ham som staar fremst som høvding for denne fagre ungdomsflok. Din synds frugt — i tyve aar snart har du set Gud øke hans fagerhet, vet og manddom. Se miskund — hvor er din miskund mot den yngste sønnen din hjemme —.

Husker du din far, husker du Simon Darre —.

— Men inderst i sit hjerte følte hun ikke, at hun

hadde tilgit Erlend. Hun kunde det ikke, for hun vilde det ikke. Hun holdt om sin elskovs skaal, vilde ikke slippe den nu heller, da den bare rummet den sidste beske bærme. Den stund hun kunde forlate Erlend, end ikke tænkte paa ham med denne fortærende bitterhet — da var alting forbi, som hadde været mellem dem.

Saa stod hun under messen og visste, hende kom den ikke til gavn. Hun prøvet at bede: Hellig Olav, hjælp mig, gjør et jertegn med mit sind, saa jeg kan si min bøn uten usandhet — tænke paa Erlend med gudfrygtig ro i sjælen. Men hun visste at hun ønsket ikke selv, denne bøn skulde bli hørt. Da følte hun selv, det var unyttig, naar hun bad om at faa beholde barnet. Et laan av Gud var Erlend unge — paa ett vilkaar alene skulde hun faa beholde ham, og det vilkaaret tok hun ikke imot. Og Sankt Olav nyttet det ikke at lyve for —.

Saa sat hun over det syke barn. Hendes taarer randt og randt; hun graat uten lyd og uten at røre en mine, hendes ansigt var like graat og stenhaardt; bare hvitøiet, og øienlaagene blev blodrøde efterhvert. Kom nogen ind til hende, tørket hun sig fort over ansigtet og sat bare stum og stivnet.

— Endda der skulde saa litet til for at tine hende. Kom en av de store sønnerne ind, kastet et blik paa vesalbarnet og sa nogen milde, ynkende ord til det, saa kunde moren neppe holde sig fra at briste i høilydt hulken. Kunde hun snakket med de voksne sønnerne om sin angst for den lille, saa visste hun, da vilde visst hendes hjerte bli smeltet. Men de var blit sky for hende nu. Siden den dagen da de kom hjem og fik vite, hvadfor navn hun hadde git den yngste

bror, syntes svendene at ha sluttet sig endda tættere sammen og stod likesom saa langt borte fra hende. Men en dag, da Naakkve stod og saa paa barnet, sa han:

«Mor, gi mig orlov — at jeg søker op far og sier ham, hvordan det er med denne gutten —»

«Nu vil det ikke mere nytte noget,» svarte moren haabløst.

Munan skjønte det ikke. Han bar sine lekesaker til den lille broren, var sjæleglad naar han fik holde ham og trodde, han hadde faat barnet til at smile. Munan snakket om naar faren kom hjem, og undret sig paa, hvordan han vilde like den nye sønnen. Kristin sat taus og graa i ansigtet og lot sin sjæl sønderskjære av guttens snak.

Spædbarnet var nu magert og rynket som en gammel mand; dets øine var unaturlig store og klare. Allikevel var han begyndt at smile til moren — hun vaandet sig sagte, naar hun saa det. Kristin kjælte for de magre smaa lemmer, tok hans føtter i sin haand — aldrig kom nok denne her til at ligge og gripe forundret efter de søte, blekrøde underlige skapninger som flakset i luften over ham, som han ikke skjønte var hans egne ben. Aldrig kom disse smaa føtterne til at træde paa jorden.

Naar hun saa hadde sittet alle de mødige ukens virkedager tilende og set paa det døende barn, da tænkte hun, mens hun klædte sig til kirkefærden, nei nu var hun vel myk nok. Hun hadde tilgit Erlend — hun var likesæl med ham, bare hun fik beholde sit søteste, sit dyrebareste eie, saa skulde hun gjerne tilgi den manden.

Men naar hun foran korset hvisket frem pater noster

og kom til de ordene: «sicut et nos dimittibus debitoribus nostris», saa kjendte hun sit hjerte forhærdes, som en haand knytter sig til slag. Nei!

Haabløst og sjælesykt graat hun, for hun orket ikke *ville* det.

Og saa døde Erlend Erlendssøn dagen før Maria Magdalenas fest, noget mindre end tre maaneder gammel.

VII.

Denne høst fór biskop Halvard paa visitas nord gjennem dalen. Til Sil kom han dagen før Matheusmesse. Det var mere end to aar siden biskopen hadde været saa langt nord, saa der var mange børn som skulde fermes denne gang. Munan Erlendssøn var mellem dem; han var nu otte aar gammel.

Kristin bad Ulf Haldorssøn følge barnet frem under biskopens haand — hun hadde nu ikke en ven i sin hjembygd, som hun vilde be om dette. Ulf syntes at bli glad ved hendes bøn. Da det ringet til kirken, gik derfor disse tre, Kristin, Ulf og gutten opover. Sønnerne hadde været til formessen, alle uten Lavrans som laa i sengen og hadde feber; de vilde ikke gaa til denne messen, for der blev slik trængsel til kirken.

Da de gik forbi raadsmandsstuen, saa Kristin at der stod mange fremmede hester bundet utenfor ved gjærdet. Litt oppe i veien blev de indhentet av Jardtrud som kom ridende i stort følge og fór forbi dem. Ulf lest ikke se sin kone og hendes frænder.

Kristin visste at Ulf hadde vistnok ikke sat foten over sine egne dørstokker siden like efter nytaar. Da skulde det nok ha gaat til mellem ham og hans kone endda

værre end sedvanlig, og derefter hadde han flyttet sin klædeskiste og sine vaaben op i høienloftet, bodde der med drengene. Engang, først paa vaaren, hadde Kristin nævnt, det var ilde at han var saa uforlikt med sin hustru — da saa han paa hende og lo, saa hun tagnet.

Det var solskin og vakkert veir. Utover dalen var luften blaa mellem fjeldene. Det gule løv opigjennem bjerkelierne begyndte at bli tyndt, og i bygden var det meste korn skaaret, men endda duvet en og anden byggaker blek ved gaarderne, og haaen stod grøn og duggvaat i engen. Der var meget folk ved kirken og kneggen og vrinsken av grahester, for kirkestalden var fuld og mange hadde maattet binde øykene sine ute.

Der gik som en dæmpet, motvillig uro gjennem mugen, overalt hvor Kristin og hendes følge kom frem. En ung kar klasket sig paa laaret, lo, men blev heftig hysset paa av ældre folk. Kristin vandret med avmaalte skridt og stiv reisning over volden ind paa kirkegaarden. Hun dvælet først en stund ved barnets grav og saa ved Simon Andressøns. En flat graa hellesten var lagt paa den — deri var indridset lignelsen av en mand i gitterhjelm og spangebrynje som støttet hænderne paa det store trekantede skjold med vaabenmerket. Omkring stenens kant stod hugget:

In pace. Simon Armiger. Proles Dom. Andreae Filii Gudmundi Militis Pater Noster.

Ulf stod utenfor syddøren; han hadde sat sit sverd fra sig i svalen.

Da traadte Jardtrud ind paa kirkegaarden i følge med fire mænd — det var hendes to brødre og to gamle bønder; den ene var Kolbein Jonssøn som hadde været Lavrans Bjørgulfsøns vaabensvend i mange aar. De gik mot prestedøren syd paa koret.

Ulf Haldorssøn sprang ned og løp i veien for dem. Kristin hørte, de snakket fort og heftig derborte — Ulf vilde hindre hustruen og hendes følge fra at gaa videre. Folk paa gravgaarden drog sig nærmere; ogsaa Kristin gik bortover dit. Da sprang Ulf op paa stensætningen som svalen hvilte paa, bøiet sig ind og trev den første øks som laa for haanden hans, og idet den ene av Jardtruds brødre vilde rive ham ned, hoppet Ulf frem og slængte øksen i veiret. Hugget traf maagen hans paa skulderen, og nu løp folk til og la sine hænder paa Ulf. Han stred for at slite sig løs — Kristin saa at hans ansigt var mørkerødt, fortrukket og fortvilet.

Da kom Sira Solmund og en klerk av biskopens følge i prestedøren. De vekslet nogen ord med bønderne. Straks efter tok tre svender, som bar biskopens hvite skjold, Ulf med sig og leiet ham ut fra gravgaarden, men hans hustru og hendes følge gik efter de to prester ind i kirken.

Kristin traadte hen til bondeflokken:

«Hvad er det?» spurte hun skarpt. «Hvad tok dere Ulf for?»

«Du saa vel at han hugget en mand paa kirkegaarden,» svarte en likesaa. Alle veg langt fra hende, saa hun blev staaende alene med gutten sin der ved kirkedøren.

Kristin trodde at skjønne — Ulfs hustru vilde klage over ham for biskopen. Og ved det at han hadde forløpet sig og brutt kirkegaardshelgen hadde han bragt sig i en vanskelig stilling. Da en fremmed læsedjakn kom i døren og saa ut, gik hun frem til ham, nævnte sit navn og spurte om hun kunde faa bli stedt for biskopen.

Inde i kirken var alle dyrebarheter stillet frem, men

lysene paa altrene var endda ikke tændt. Litt sol faldt ind av de runde glughuller høit oppe og strømmet ned mellem de mørkebrune søiler. I langhuset var alt en del av menigheten gaat ind og hadde sat sig paa pallen som løp langs væggen. I koret stod den lille flok, Jardtrud Herbrandsdatter og hendes to brødre — Geirulv med armen i bind — Kolbein Jonssøn, Sigurd Geitung og Tore Borghildssøn foran biskopens sæte. Bak og omkring den utskaarne stol stod to unge prester fra Hamar, nogen andre mænd av hans følge og Sira Solmund.

Alle nidstirret de, da Jørundgaardskonen traadte frem og bøiet sig dypt for biskopen.

Herr Halvard var en stor og før mand av et overmaate ærværdig utseende. Under den røde silkelue lyste haaret snehvitt ved tindingerne, og hans avlangt runde og fyldige aasyn blusset stort og rødt; han hadde sterk, krum næse, tung hake, og munden, smal som en spræk, var næsten uten læber tvers over underansigtets tætte snaurakede og graahvite skjegrot — men de buskede brynhætter var mørke endda over hans funklende kulsvarte øine.

«Gud være med dig, Kristin Lavransdatter,» sa herr Halvard. Han saa grundende paa konen ut under de svære øienbryn. Den ene store og hvite gammelmandshaand holdt om guldkorset paa hans bryst, i den anden haand, som hvilte paa fanget av hans mørkt violblaa klædning, holdt han en vokstavle.

«Hvad driver dig til at søke mig her, hustru Kristin?» spurte biskopen igjen. «Tykkes dig ikke det var sømmeligere at du biet til efter middag, kom bort til mig paa Romundgaarden og sa hvad som ligger dig paa hjerte?»

«Jardtrud Herbrandsdatter har søkt eder her, vær-

dige fader,» svarte Kristin. «Nu har Ulf Haldorssøn været med min husbond i femogtredve aar; altid var han vor tro ven og hjælper og gode frænde — jeg tænkte at kanske jeg kunde hjælpe ham paa noget vis —»

Jardtrud gav et lavt rop av haan eller harme — alle de andre stirret paa Kristin, bygdefolket forbitret, biskopens følge spændt og nysgjerrig. Herr Halvard saa hvasst omkring sig, saa sa han til Kristin:

«Er det slik at du trøster dig til at gjøre Ulf Haldorssøns undanførsel? Du vet vel kanhænde —» sa han fort og løftet en haand, da hun vilde svare: «Ingen har ret til at æske dit utsagn i denne sak — uten din husbond — hvis ikke din egen samvittighet driver dig til det. Tænk dig om først —»

«Jeg tænkte mest paa det, herre biskop, at Ulf lot sit sind løpe av med sig og tok til vaaben ved kirken — om jeg kunde nytte ham noget i denne sak med at byde borgen. Eller,» sa hun med megen møie, «min husbond vil sikkert i denne sak gjøre alt han evner for at hjælpe sin ven og frænde —»

Biskopen vendte sig utaalmodig til de omstaaende, som alle syntes at være i sterk bevægelse:

«Konen der trænger ikke bli her. Hendes maalsmænd kan gjerne bie ute i langhuset — gaa ditned dere alle, mens jeg taler med husfruen — og la folket gaa ut saa længe, — og Jardtrud Herbrandsdatter med dem.»

Den ene av de unge presterne hadde syslet med at lægge frem biskopsskrudet. Nu satte han varsomt den guldkorsede mitra ned paa korkaapens utspredte folder, gik ned og tale litt med folket i langhuset. Flokken fulgte efter ham ditned. Menigheten og Jardtrud med den gik ut, og kirketjeneren stængte hurderne.

«Du nævnte din husbond,» sa biskopen og saa paa hende som før. «Er det slik, at sidste sommer søkte du forlik med ham?»

«Ja, herre min.»

«Men dere blev ikke forlikt?»

«Herre — forlat mig at jeg sier det — men ikke har jeg git klage over min husbond. Jeg søkte eder for at tale om Ulf Haldorssøns sak —»

«Visste bonden din om det at du fór med barn?» spurte herr Halvard; han syntes at være vred over hendes indvending.

«Ja, herre,» sa hun meget lavmælt.

«Hvordan tok Erlend Nikulaussøn det da?» spurte biskopen.

Kristin stod og tullet en snip av sit nedhængende hodelin mellem fingrene — saa ned i gulvet.

«Han vilde ikke gaa til forlik med dig, da han hørte det?»

«Herre, tilgi mig —» Kristin var blit meget rød. «Enten min herre Erlend var slik eller slik mot mig — kan det hjælpe Ulfs sak noget at han kommer hit, saa vet jeg at Erlend vil skynde sig hit til ham.»

Biskopen rynket brynene, mens han saa paa hende:

«Mener du, av venskap for denne manden Ulf — eller siden saken nu er kommet op i lyset — vil Erlend allikevel nu kjendes ved det barnet, du fødte ivaar?»

Kristin løftet hodet — stirret paa biskopen med opspilte øine og halvaapne læber. Det var som skjønte hun først litt efter litt, hvad hans ord tydet. Herr Halvard saa alvorsfuldt paa hende:

«Vel er det slik, kone, at ingen uten din egtefælle har ret til at gi dig sak for dette. Men du skjønner vel, at da gjør baade han og du en svær synd, hvis han

tar paa sig farskapen til en anden mands barn for at dølge med Ulf. Bedre er dere alle faren, hvis dere har syndet, naar synden blir skriftet og bøtet.»

Farven kom og gik i Kristins ansigt:

«Har nogen sagt at ikke min husbond — at det var ikke hans barn —»

Biskopen spurte langsomt:

«Vil du, Kristin, at jeg skal tro, du har ikke engang visst hvad som folk taler om dig og raadsmanden din —?»

«Nei.» Hun rettet sig op, stod med hodet litt kastet tilbake, hvit i ansigtet under det strømmende husfrulin. «Nu ber jeg eder, min værdige herre og fader — har nogen baaret frem rygter om mig paa min bak, da byde I dem ta det op igjen i mit aasyn!»

«Navn har ikke været nævnt,» svarte biskopen. «Det er mot loven. Men Jardtrud Herbrandsdatter har krævet lov til at forlate sin husbond og følge hjem med frænderne sine, fordi hun skylder ham for det, han har holdt sig til en anden kvinde, gift kone, og avlet et barn med hende.»

En stund taug de begge. Saa mælte Kristin igjen:

«Herre — jeg ber at I viser mig slik miskund at I æsker disse mændene til at si saa jeg hører paa — *jeg* skulde være den konen.»

Biskop Halvard saa skarpt og granskende paa husfruen. Saa vinket han — følget fra langhuset kom op og stod om hans stol. Herr Halvard tok til orde:

»Dere gode mænd fra Sil har idag vendt dere til mig paa en ulempelig tid og baaret frem for mig en klage som rettelig skulde været ført først for min ombudsmand. Nu tækkedes jeg med det siden jeg visste, dere kan neppe være saa fuldkyndige i loven. Men her er denne konen, hustru Kristin Lavransdatter i Jørund-

gaard kommet til mig med en underlig bøn — hun ber mig spørre dere om dere tør si op i hendes øine, her har gaat ord om det i bygden at hendes husbond, Erlend Nikulaussøn, skulde ikke være far til det barnet som hun fik ivaar?»

Sira Solmund svarte:

«Det har været sagt i hver gaard og hvert kot her i bygden, at det barnet var avlet i hor og blodskam mellem husfruen og raadsmanden hendes. Og det tykkes os litet trolig at konen selv ikke skulde vite, det rygtet gik.»

Biskopen vilde tale, men Kristin sa, høit og fast:

«Saa hjælpe mig Gud almægtige, Maria mø og Sankt Olav og Sankt Tomas erkebiskop — jeg har aldrig visst at denne løgn blev sagt om os.»

«Det er ikke godt at skjønne — hvorfor mente du da at du trængte skjule saa vel, du gik med barn,» spurte presten. «Du gjemte dig bort for folk og kom neppe utenfor stuen din hele vinteren.»

«Det er længe siden jeg hadde venner blandt bønderne i denne bygden — litet samkvem har jeg hat med folk her de sidste aarene. Endda jeg visste ikke før nu at alle synes være mine fiender. Men jeg kom til kirken hver messedag,» sa konen.

«Ja — og du hyllet dig i tykke kaaper og klædte dig slik at det skulde ikke sees, du blev bred under beltet —»

«Ikke anderledes end hver kone gjør — hun vil vel gjerne se tækkelig ut mellem folk,» svarte Kristin kort.

Presten mælte atter:

«Var det barnet din husbonds som du sier — da hadde du vel ikke stelt det saa ilde at du voldte dets død ved din vanrøgt.»

Den ene av de unge Hamarspresterne steg frem og

tok fort omkring Kristin. Et øieblik efter stod hun som før, blek og rank — takket presten med en bøining.

Sira Solmund tok heftig paa:

«Det sa tjenestekvinderne paa Jørundgaard — min søster som kom der i gaarden har ogsaa set det — konen gik der og melken sprak av brysterne hendes saa klædningen var vætt tvers igjennem — men hver kvinde som har set guttens lik kan vidne, han døde av sult —»

Biskop Halvard slog ut med haanden:

«Dette er nok, Sira Solmund. Vi faar holde os til den sak som ligger for, og det er om Jardtrud Herbrandsdatter ikke hadde andet at fare med, da hun gav bonden sin sak, end hun hadde hørt rygter som husfruen her sier er løgn — og om Kristin kan fælde ned disse rygterne. — Ingen sier vel at hun har lagt haand paa barnet sit —»

Men Kristin stod blek og sa ikke mere.

Biskopen sa til sognepresten:

«Men du, Sira Solmund, du hadde været skyldig til det, at du talte til konen her og lot hende vite hvad som blev sagt. Har du ikke gjort det?»

Presten blev rød:

«Jeg har bedt hjertelig for denne kvinden at hun godvillig vilde snu sig fra sit stivsind, vende sig til anger og bod. — Ikke var hendes far *min* ven,» sa presten heftig. «Men endda saa vet jeg ogsaa, at Lavrans i Jørundgaard var en retsindig mand og sterk i troen. Bedre kunde han vel været værd — men denne datteren hans har læsset skam paa skam over ham. Neppe var hun voksen mø, da voldte hun ved sin letfærdighet at to gode drenger her av bygden fik bane. Saa brøt hun tro og fæstemaal med en gjild og gjæv riddersøn som far hendes hadde valgt til hendes hus-

bond, truet paa uhæderlig vis sin vilje frem og fik denne manden som I, herre, vel vet blev dømt landraadsmand og drotsviker. Men jeg tænkte, sidst maatte det vel mykne hendes hjerte, naar hun saa at hun sat hadet og foragtet, hun og alle hendes, med det værste ry, paa Jørundgaard — der far hendes og Ragnfrid Ivarsdatter sat med hver mands agtelse og kjærlighet —.

Men det blev for meget, da hun nu kom hit med sønnen sin til fermingen — og den mand skulde føre gutten frem under eders haand, som hele bygden har visst at hun lever med i tvefoldig hor og i blodskam —»

Biskopen gjorde et tegn til den anden, at han skulde tie:

«Hvor nær i slegt med din husbond er Ulf Haldorssøn,» sa han til Kristin.

«Ulfs rette far var herr Baard Peterssøn av Hestnæs. Han var sammødre bror av Gaute Erlendssøn paa Skogheim, Erlend Nikulaussøns morfar.»

Herr Halvard vendte sig utaalmodig til Sira Solmund:

«Blodskam er ikke det — vermor hendes og Ulf er brødrunger — det er frændsømdspild og svær synd, om det er sandt — du trænger ikke gjøre det værre.»

«Ulf Haldorssøn er gudfar til denne konens ældste søn,» sa Sira Solmund.

Biskopen saa paa hende, og Kristin svarte:

«Ja, herre min.»

Herr Halvard sat en stund og taug.

«Gud hjælpe dig, Kristin Lavransdatter,» sa han sorgfuldt. «Jeg kjendte far din tilforn — jeg gjestet ham paa Jørundgaard i min ungdom. Jeg mindes dig, da du var et vakkert, menløst barn. Hadde Lavrans Bjørgulfsøn levet, da var ikke dette hændt. Tænk

paa din far, Kristin — for hans skyld faar du lægge fra dig denne skam og rense dig, hvis du kan —»

Som et lynglimt kom det — hun kjendte igjen biskopen. En vinterdag ved soleglads leite — en rød, steilende unghingst i tunet og en prest med svart haarkrans om det blusrøde ansigt; hængende i grimeskaftet, overstænket av fraaden, skulde han tvinge det kaate dyr og komme op paa hesten usadlet. Flokker av drukne, leende julegjester bølget omkring, faren imellem dem, rød i ansigtet av drik og av kulde, ropende yrt og muntert —.

Hun snudde sig mot Kolbein Jonssøn:

«Kolbein! Du som har kjendt mig fra jeg gik i barnehøllik — du som kjendte mig og søskendene mine hjemme hos far og mor — jeg vet, du holdt av far min slik at —. Kolbein — tror du dette om mig!»

Kolbein bonde saa paa hende, haardt og sorgfuldt: «Holdt vi av far din, sier du —. Ja vi huskarlerne hans, fattige tjenestehjon og almugesmænd som elsket Lavrans i Jørundgaard og tykte, han var slik som Gud vil en høvding skal være —.

Spør ikke os, Kristin Lavransdatter, som saa hvordan far din elsket dig, og hvordan du lønnet hans kjærlighet — hvad vi tror du skulde være for god til at gjøre!»

Kristin bøiet hodet ned mot sit bryst. Biskopen kunde ikke faa flere ord ut av hende — hun svarte ikke mere paa hans spørsmaal.

Saa reiste herr Halvard sig op. Ved siden av høialteret var der en liten dør ut til den lukkede del av svalgangen bakom korets apsis. En del av den blev brukt som skrudhus, og en del var indrettet med nogen smaa luker, som de spedalske kunde motta hostien igjennem, naar de stod derute og hørte messen, skilt

fra den øvrige kirkelyd. Men nu hadde der i flere aar ikke været nogen i sognet som led av liktraa.

«Kanhænde det er bedst at du bier uti der, Kristin, til folket er gaat ind til tjenesten. Jeg vil tale med dig siden — men nu faar du gaa hjem til dit eget.»

Kristin neiet sig for biskopen.

«Jeg vil hellere gaa hjem nu, værdige herre, hvis I tilsteder det.»

«Som du vil, Kristin Lavransdatter. Gud være dit vern, husfrue — er du uskyldig, da vil de gjøre din undanførsel, Gud selv og hans pinselsvidner som er kirkedrotter her, Sankt Olav og Sankt Tomas som døde for retvishets sak.»

Kristin neiet sig igjen for biskopen. Saa gik hun gjennem prestedøren ut paa kirkegaarden.

En liten pilt i rød ny kjortel stod der ganske alene, stiv og rank. Munan snudde sit bleke barneaasyn op mot moren et øieblik, øinene hans var store og skræmte.

Sønnerne hendes — hun hadde ikke tænkt paa dem før. Som i et lynblink saa hun gutteflokken sin — slik de hadde staat i utkanten av hendes liv dette sidste aaret, sammentrængt som en hesteflok i tordenveir, speidende, sky — fjernt fra hende, mens hun stred i sin elskovs sidste dødsbrytninger. Hvad hadde de skjønt, hvad hadde de tænkt, hvad hadde de lidt, mens hun veltet sig i sit vildsind —. Hvad skulde der bli av dem nu —.

Hun holdt Munans lille skrubbede næve i sin haand. Barnet stirret ret ut for sig — det bævret litt om hans mund, men han holdt sig rank.

Haand i haand med sønnen gik Kristin Lavransdatter over gravgaarden, ut paa kirkebakken. Hun tænkte paa sine sønner og hun syntes, hun maatte bryte ned

og falde til jorden. Folkemugen drog sig mot kirkens dører, under klokkeringning fra støpulen.

Hun hadde hørt en saga engang om en dræpt mand som ikke kunde falde til jorden, saa mange spyd stod der i ham. Hun kunde ikke stupe, der hun gik, for alle de øine som stinget hende.

Moren og barnet traadte ind i høienloftsstuen. Sønnerne stod i en klynge om Bjørgulf som sat ved bordet. Naakkve kneiste over brødrene, med en haand paa den halvblinde guts skulder. Kristin saa sin førstefødtes smale, dunkle og blaaøiede aasyn, det bløte mørke skjegdun om hans røde mund.

«Dere vet det?» spurte hun rolig og gik frem mot sønneklyngen.

«Ja.» Naakkve svarte for dem alle. «Gunhild var ved kirken.»

Kristin stod litt. Drengen hadde igjen vendt sig mot den ældste bror. Til moren mælte:

«Har nogen av dere kjendt til at slikt blev ymtet i bygden — om Ulf og mig?»

Da snudde Ivar Erlendssøn sig braat mot hende:

«Kan I tænke, mor, at I skulde ikke ha spurt gny av færden vor da? Ikke hadde *jeg* sittet stille og latt mor min skjælde for horkjærring — ikke om jeg visste for sandt at hun *var* det!»

Kristin sa sorgfuldt:

«Nu undres jeg, mine sønner, hvad dere har tænkt om alt dette som er hændt her i det sidste aaret.»

Drengene stod tause. Da løftet Bjørgulf sit aasyn, saa op paa moren med de syke øinene:

«Jesus Kristus, mor — hvad skulde vi tænke — dette aaret — og alle de aarene som gik forut! Tror I det var let for os at vite, hvad vi skulde tænke!»

Naakkve sa:

«Aaja, mor — jeg burde vel talt til eder — men I var slik at vi kunde det ikke. Og da I lot vor yngste bror døpe som I vilde nævne vor far at være død mand —» han brøt av med en heftig rørsel.

Bjørgulf talte igjen:

«Intet andet tænkte dere paa, far og du, end denne bardagen deres —. Ikke paa at vi vokste op til mænd imens. Aldrig agtet dere paa hvem som kom imellem vaabnene deres og blev saaret til blods —»

Han var sprunget op. Naakkve la en haand paa hans skuldre. Kristin saa, det var sandt — de to var voksne mænd. Det var som hun stod nøken indfor dem, selv hadde hun skamløst blottet sig for sine børn —.

Det var det de mest hadde set i sin opvekst — at deres forældre var blit gamle folk, ungdomsheten klædte dem ynkelig — men de hadde ikke kunnet ældes med ære og værdighet —.

Da skar barnets røst gjennem stilheten. Munan skrek ut i vild jammer:

«Mor — kommer de nu og tar dig til fange, mor? Kommer de og tar mor bort fra os nu —?»

Han krystet sine arme om hende og boret sit ansigt op under hendes barm. Kristin drog ham ind til sig, seg ned paa bænken og sanket den graatende lille gut i sine arme; hun prøvet at stagge ham:

«Søn liten, søn liten, ikke graat slik —.»

«Ingen kan ta vor mor fra os.» Gaute gik bort og tok i den lille broren. «Graat ikke slik — de kan ikke gjøre hende noget. Nu maa du styre dig, Munan — du kan da vel vite at vi skal verge vor mor, gut!»

Kristin sat med barnet knuget ind til sig — det var som den lille hadde frelst hende med sine taarer.

Da sa Lavrans — han sat op med feberblus paa kinderne:

«Ja — hvad vil dere gjøre, brødre?»

«Naar messen er utsunget,» sa Naakkve, «saa vil vi gaa bort i prestegaarden, byde borgen for vor fosterfar. Det er det første vi skal gjøre — mener dere ikke det, gode halser?»

Bjørgulf, Gaute, Ivar og Skule svarte ja. Kristin sa:

«Ulf har baaret vaaben paa en mand paa kirkegaard. Og noget maa jeg gjøre for at fri ham og mig selv fra disse rygterne. Dette er saa alvorlige tidender, drenger, saa jeg mener, dere unge svendene maa raadføre dere med nogen, hvordan det skal tas op.»

«Hvem mener du vi skulde be om raad?» spurte Naakkve litt spotsk.

«Herr Sigurd paa Sundbu er min mostersøn,» svarte moren tøvende.

«Siden han ikke har kommet i hug det før,» sa den unge mand som før, «saa tykkes det mig ulikt at vi Erlendssønnerne vil tigge ham, nu vi er i nød. Hvad sier dere, brødre? Er vi ikke myndige, saa er vi dog vaabenføre, de fem av os —»

«Gutter,» sa Kristin. «Dere kommer ingen vei med vaaben i denne sak.»

«I faar la os raade, mor,» svarte Naakkve kort. «Men nu, mor, mener jeg at I maa la os faa mat. Og sæt eder ned paa eders vante plads — for husfolkets skyld,» sa han, som han bød over hende.

Hun kunde vanskelig spise noget. Hun sat og tænkte — hun vaaget ikke spørre, om de nu vilde sende bud efter sin far. Og hun tænkte — hvordan denne saken videre vilde gaa. Hun visste ikke meget om loven i slike stykker — hun maatte vel lægge fra sig rygterne med sættared eller tylvtared. Da skulde det vel ske ved

hovedkirken paa Ullinsyn i Vaagaa —. Der hadde hun frænder i morsætten paa hver storgaard næsten. Og hvis hendes ed faldt — og hun skulde staa under deres øine uten at kunne rense sig for denne skammelige anklage. Skjæmme ut sin far —. Han hadde været en utbygding her i Dalene. Selv hadde han evnet hævde sig, ham hadde alle hædret. De gangene Lavrans Bjørgulfsøn tok op en sak paa ting eller stevne, hadde han altid faat fuldt følge. Men hun visste, paa ham vilde hendes skam falde tilbake. Hun saa i ett nu, hvor ensom hendes far hadde staat — trods alt, ensom og fremmed blandt folket her, hvergang hun læsset paa ham byrde efter byrde av sorg og skam og svivyrding.

Hun hadde ikke trodd, hun kunde kjende slik mere — igjen og igjen hadde hun syntes, hendes hjerte maatte briste sund i blødende skaar — igjen var det som det sprak.

Gaute gik ut paa svalen og saa nordover:

«Nu farer folket fra kirken,» sa han. «Skal vi bie til de er kommet litt ivei?»

«Nei,» svarte Naakkve. «De kan gjerne se at Erlendssønnerne er ute. Vi faar bu os nu, gutter. Det er likegodt, dere sætter staalhuer paa.»

Bare Naakkve eiet fuld rustning. Brynjen lot han ligge, men han bandt paa sig hjelmen, tok skjold, sverd og et langt glavind. Bjørgulf og Gaute satte paa sig de gamle jernhattene som gutterne bar, naar de øvet sig i hugning, men Ivar og Skule maatte nøie sig med smaa staalhuer, slike som bondeledingen endda brukte. Moren saa paa. Det sprængte saa underlig i hendes bryst:

«Det tykkes mig uraadelig, mine sønner, at dere væbner dere slik for at gaa bort i prestens gaard,» sa

hun beklemt. «Ikke bør dere glemme helgefreden og biskopens nærvær.»

Naakkve svarte:

«Det er blit dyrtid paa ære her paa Jørundgaard nu, mor — vi faar ta slikt kjøp som vi kan faa.»

«Ikke du, Bjørgulf,» bad moren angstfuldt, for den svaksynte gut hadde tat en stor stridsøks. «Husk at du ser ikke godt, søn!»

«Aa, endda ser jeg saa langt som denne rækker,» svarte Bjørgulf og veiet øksen i haanden.

Gaute gik bort til ung Lavrans' seng og tok ned morfarens store slagsverd, som gutten altid skulde ha hængende paa væggen over sit leie. Han drog det ut av balgen og saa paa det:

«Du faar laane mig sverdet dit, frænde — jeg tænkte, vor morfar vilde like noksaa godt at det faar være med i denne færden.»

Kristin knuget sine hænder, der hun sat. Det var som hun maatte skrike — i kval og i yderste gru, men ogsaa av en kraft som var sterkere end baade pinslerne og rædselen — som hun hadde skreket, da hun fødte disse mænd. Saar og saar og saar uten tal hadde hun faat i livet, men hun visste nu, de var grodd igjen alle — arrene var ømme som raat kjøt — men bløtildøde visste hun at hun ikke kunde — aldrig hadde hun levet slik som nu —.

Blomst og blad var slitt av hende, men hun var ikke kvistet og hun var ikke fældet. Første gang siden hun hadde faat Erlend Nikulaussøns barn glemte hun faren helt og saa bare hans sønner —.

Men sønnerne saa ikke paa moren som sat hvit, med spændte, opspilte øine. Munan laa endda over fanget hendes — han hadde ikke sluppet hende hele denne tiden. De fem drengene gik ut av loftet.

Kristin stod op og traadte ut i svalen. Nu kom de frem bakom burene og gik hak i hæl stien bortover til Romundgaard mellem de bleke duvende bygakrer. Staalhuerne og jernhattene glinset dødt, men solen blinket i Naakkves glavind og i tvillingernes spydsodder. Hun blev staaende og se efter de fem unge mænd. Hun var moren til dem alle —.

Inde i stuen brøt hun sammen foran kisten som Mariabilledet stod over. Hulkegraaten slet hende istykker. Munan skar i med og krøp graatende indtil moren, Lavrans sprang ut av sengen og kastet sig ned paa knæ ved hendes anden side. Hun tok om begge de to yngste sønnerne —.

Siden den lille døde — hun hadde tænkt, hvad skulde hun bede om. Haard, kold, tung som sten hadde hun kjendt at hun faldt mot Helvedes gapende kjæft. Nu brøt bønnene frem over hendes læber uten hun kunde for det — uten hendes medvidende vilje strømmet hendes sjæl mot Maria mø og moder, Himmelens og jordens dronning, rop av angst og tak og lovprisning — Maria, Maria, jeg eier saa meget, endda har jeg endeløse skatter som jeg kan ribbes for. — Miskunds moder, ta dem i dit vern —!

Der var mange folk i tunet paa Romundgaard. Da Erlendssønnerne kom ind, spurte nogen bønder, hvad de vilde.

«Dere vil vi ingenting — endda,» sa Naakkve og smilte tirrende. Vi har ærinde til biskopen idag, Magnus. Siden kanhænde vi brødrene vil synes, vi har litt at orde om med dere og. Men idag trænger dere ikke frygte os.»

Der blev endel tilrop og uro. Sira Solmund kom ut og vilde formene disse drengene at være her, men nu

tok nogen bønder til orde og mente, de maatte ha lov til at spørre sig for om denne saken mot deres mor. Biskopens svender kom ut og sa til Erlendssønnerne at nu fik de gaa, her skulde spises, og ingen hadde stunder til at høre paa dem nu. Men dette likte ikke bønderne.

«Hvad er dette, gode folk?» spurte en sterk røst over dem. Ingen hadde merket at herr Halvard selv var kommet ut i loftssvalen. Nu stod han der i sin violblaa kjortel, med den røde silkelue paa det hvite haar, stor og svær og høvdingslig. «Hvem er disse unge mændene?»

Man svarte ham at det var Kristins sønner i Jørundgaard.

«Er du den ældste?» spurte biskopen Naakkve. «Saa vil jeg tale med dig. Disse andre faar bie her i gaarden saa længe.»

Naakkve gik opfor høienloftstrappen og fulgte efter biskopen ind i stuen. Herr Halvard satte sig i høisætet og saa paa den unge som stod foran ham, lænet til det store glavind.

«Hvad heter du?»

«Nikulaus Erlendssøn, herre.»

«Mener du at du trænger være saa vel væbnet, Nikulaus Erlendssøn,» sa den anden med et litet smil, «for at gaa til samtale med biskopen din?»

Nikulaus rødmet dypt. Han gik bort i kroken, la fra sig vaaben og kappe og vendte tilbake. Han stod op foran biskopen med bart haar, bøiet hode, en haand spændt om det andet haandledd, med let og fri, sømmelig og ærbødig holdning.

Herr Halvard tænkte, denne unge manden hadde lært kurteisi og høviske later. Han kunde hellerikke ha været smaabarn, da faren faldt ned fra rigdom og ære-

fulde kaar — han husket sagtens den tid da han hadde været odelssønnen paa Husaby. En vakker kar var han ogsaa — det tyktes biskopen være stor synd paa ham.

«Var det brødrene dine, alle de som var i følge med dig? Hvor mange er dere Erlendssønnerne?»

«Vi er syv, herre, som lever.»

— Saa mange unge liv indtraslet i dette. Biskopen drog uvilkaarlig et suk.

«Sit ned, Nikulaus — du vil vel tale med mig om disse rygterne som er kommet frem om mor din og hendes raadsmand?»

«Tak, værdige herre, jeg vil heller staa op for eder.»

Biskopen saa eftertænksomt paa den unge. Saa sa han langsomt:

«Det er saan, Nikulaus, at det tykkes mig vanskelig at tro, det er sandt som er sagt om Kristin Lavransdatter. Og ret til at sake hende for hor har ingen uten bonden hendes. Men her kommer til frændskapet mellem din far og denne Ulf, og det at han er din gudfar —. Og Jardtrud har baaret frem sin klage slik at meget maa tydes til uære for mor din. — Vet du om det er som hun sier, at manden har ofte slaat hende og at han har skydd sengen hendes snart i ett aar?»

«Ulf og Jardtrud levet ikke godt sammen — vor fosterfar var ikke ung, da han giftet sig, og noget haardsindet og heftig kan han være. Mot os brødre og mot vor far og mor har han været den mest trofaste frænder og ven alle dager. Det er den første bøn jeg hadde agtet at bære frem for eder, kjære herre: er der nogen utvei til det, da maatte I la Ulf slippe paa frifot mot borgen.»

«Du er ikke myndig endda?» spurte biskopen.

«Nei, herre. Men vor mor er villig til at byde hvad borgen som I monne ville kræve.»

Biskopen rystet paa hodet.

«Men far min vil det samme, det vet jeg visst. Det er nu min agt at ride like herfra og op til ham, melde hvad her er hændt. Om I da vilde unde ham en samtale imorgen —»

Biskopen tok sig med haanden om haken, sat og gnubbet litt med tommelfingeren opunder skjegroten saa det raspet svakt.

«Sæt dig ned, Nikulaus,» sa han, «saa snakker vi bedre,» Naakkve bøiet sig takkende og sat ned. «— Men det er sandt da, at Ulf har negtet sin kone samliv,» spurte han, som om han nu kom til at huske paa dette igjen.

«Ja, herre. Saavidt jeg vet —» biskopen kom til at smile, og da smilte ogsaa den unge litt. «Ulf har sovet i loftet med os brødrene siden jul iaar.»

Biskopen sat litt igjen: «End maten — hvor fik han sin mat?»

«Han lot konen sin niste sig ut, naar han skulde tilskogs og slik.» Naakkves mine blev litt usikker. «Der var litt ugreier med dette — mor mente at det var bedst, han fik sit bordhold med os igjen, som han hadde hat, før han giftet sig. Ulf vilde ikke det, for han sa det vilde bli saa omsnakket, hvis de nu ændret den avtalen som far og han traf, da han satte eget bo; om de varer som han skulde ha av gaarden til sit hushold — og det tyktes ham uret at mor skulde ta ham i kost igjen uten avslag i det andet. Men det blev som mor vilde, at Ulf gik tilbords med os — og det andet skulde gjøres op siden.»

«Hm. Din mor har ellers det ordet paa sig at hun passer nøie paa sit gods og er en meget driftig og sparsommelig kone —»

«Ikke med mat,» sa Naakkve ivrig. «Det kan hvert

menneske vidne, hver karl eller hver kone som har tjent i gaarden vor — med maten er mor den mest rundhaandede kone. I det stykke er hun ikke anderledes nu, end da vi var rike folk — aldrig gladere end naar hun kan bære nogen kraasedisk paa bordet sit — og hun regner saa rikelig, at hvert tjenestehjon ned til svinegjæteren og fattighjonet faar sit av de gode sakerne.»

«Hm.» Biskopen sat i tanker. «Du nævnte, du vilde hente din far?»

«Ja, herre min. Andet vilde vel være urimelig?» Biskopen svarte ikke, da blev han ved: «Vi talte med far i vinter, min bror Gaute og jeg — vi talte ogsaa om dette at mor gik med barn. Men ikke saa vi tegn og ikke hørte vi ett ord av hans mund som kunde tydes slik at han tvilte paa det, mor var ham tro som guld, eller at han undret sig. Men far har aldrig likt sig i Sil, han vilde bo paa sin egen gaard i Dovre, og mor var der en stund sidste sommer. Han var harm fordi hun ikke vilde bli der og styre hans hus, — han vilde, hun skulde la Gaute og mig drive Jørundgaard og selv flytte til Haugen —»

Biskop Halvard gned og gned sig over skjegroten og saa paa den unge mand.

— Hvadslags kar Erlend Nikulaussøn end var — saa kunde han nu vel hellerikke ha været ussel nok til at gi sin hustru horssak indfor deres unge sønner.

Saa meget som syntes at tale mot Kristin Lavransdatter — han trodde det likevel ikke. Han tyktes vite hun hadde været ærlig, da hun negtet at vite, hun var mistænkt for Ulf Haldorssøn. Endda han husket, denne kvinde hadde før været svak, naar kjødslyst lokket — med stygge pretter hadde de truet sig til at faa

Lavrans' samtykke, hun og denne manden som hun nu levet i uenighet med —.

Da talen kom paa barnets død, saa han straks at samvittigheten slog hende. Men om hun hadde vanskjøttet sit barn, saa kunde hun ikke derfor drages for menneskers ret. Det fik hun bøte for Gud efter sin skriftefaders ord. Og barnet *kunde* vel være mandens, selv om hun hadde stelt det ilde. Glad kunde hun umulig være blit for hun skulde sitte med et spædbarn igjen, tilaarskommen som hun var, forlatt av sin husbond, med syv sønner allerede, i meget ringere kaar end de var født til. Det vilde være urimelig at vente, hun skulde elsket det barnet svært meget.

Han trodde ikke, hun var en utro hustru. Skjønt Gud alene visste hvad han hadde hørt og erfaret i de fyrgetyve aar som han hadde været prest og hørt skriftemaal. Men han trodde hende —.

Men Erlend Nikulaussøns færd i denne sak kunde han ikke tyde paa mere end ett vis. Ikke hadde han spurt til sin hustru, mens hun gik med barnet, ikke da det blev født og ikke da det døde. Han maatte tro, at han ikke var faren —.

Det blev da at spørre om, hvordan manden vilde handle. Om han vilde staa op og verge sin hustru allikevel, for deres syv sønners skyld — saan vilde en hæderlig mand fare frem. Eller om han, nu da disse rygter var blit høilydt omsnakket, vilde gi hende sak. Efter det som biskopen hadde hørt om Erlend av Husaby, saa syntes han ikke at turde stole paa, manden kunde ikke gjøre slikt.

«Hvem er din mors nærmeste frænder og maager,» spurte han igjen.

«Jammælt Halvardssøn paa Ælin er gift med hendes søster, enken efter Simon Darre av Formo. Saa har

hun to brødrunger, Ketil Aasmundssøn paa Skog og hans søster Ragna som Sigurd Kyrning har. Ivar Gjesling paa Ringheim og hans bror Haavard Trondssøn er hendes mostersønner. Men de bor alle langt unna —»

«Men herr Sigurd Eldjarn paa Sundbu — din mor og han er systrunger. I en slik sak maa ridderen staa frem og verne sin frændekone, Nikulaus! Du faar ride til ham endda idag og melde om dette, ven!»

Naakkve svarte nølende:

«Værdige herre — der har været litet frændskap mellem ham og os. Og jeg tror ikke, herre, at det vilde gavne mors sak om den manden traadte op for hende. Erlend Eldjarns æt er ikke likt her i bygderne. Intet skadet min far i folks omdømme mere end det, at Gjeslingerne hadde bundet sig til ham i hint tiltak som kostet os Husaby, og de mistet Sundbu.»

«Ja, Erlend Eldjarn,» biskopen lo litt. «Ja han hadde lag til at bli usams med folk — alle maagene sine her nord trættet han med. Din morfar, som var en from mand og urædd for at bøie sig, hvis fred og enighet mellem frænder kunde styrkes ved det — han greiet ikke andet han heller, han og Erlend Eldjarn blev de bitreste uvenner.»

«Ja,» Naakkve kom til at le litt. «Det var ikke om store saker heller — to laken med sprang og en blaasømmet haandduk; det var værdsat til to mark i penger hele greien. Men mormor hadde lagt sin husbond paa hjertet at disse sakerne maatte han endelig faa med sig ved skiftet, og Gudrun Ivarsdatter hadde ogsaa talt om dem til sin mand. Erlend tok dem tilslut og gjemte dem i reisesækken sin, men Lavrans tok dem ut igjen — han syntes at han hadde mest ret, for det var Ragnfrid som hadde virket disse tingene, mens hun sat

som ungmø hjemme paa Sundbu. Men da Erlend blev vár det, slog han til morfar i ansigtet, og saa tok min morfar og brøt ham tre ganger i gulvet og ristet ham som et skind. Siden taltes de aldrig mere ved — og det var alt for disse fillesakernes skyld — mor har dem hjemme i kisten sin —.»

Biskopen lo hjertelig. Han kjendte godt denne taatt som folk hadde hat stor moro av, da det hændte — at Ivarsdøttrenes mænd var saa ivrige for at gjøre konerne sine tillags. Men han hadde naadd det han vilde — den unge mands ansigtsdrag var tinet i smil, det aarvaakent ængstelige fordrevet en stund av de vakre, blaagraa øine. Saa lo herr Halvard endda høiere:

«Jo, Nikulaus, de taltes ved en gang siden, og da stod jeg hos. Det var i Oslo, til juleveitslen, aaret før fru Eufemia dronning døde. Min sæle herre kong Haakon talte til Lavrans — han var kommet syd for at hilse sin herre og té ham sit trofaste sindelag — kongen talte om at det var ukristelig og smaamandslig, dette uvenskapet mellem to søstres mænd. Lavrans gik bort dit Erlend stod med nogen flere hirdmænd, bad ham kjærlig tilgi at han hadde forivret sig, og vilde sende sakerne til fru Gudrun med kjærlig hilsen fra hendes bror og søster. Erlend svarte, han skulde forlike sig, hvis Lavrans vilde skylde sig selv for de mænd som stod hos, at han hadde faret frem som tyv og ransmand i skiftet efter deres verfar. Lavrans snudde sig paa hælen og gik — og *det,* tror jeg, var sidste gang Ivar Gjeslings maager møttes paa jorden,» sluttet biskopen og lo høit.

«Men hør nu paa mig, Nikulaus Erlendssøn,» sa han og la hænderne sammen. «Ikke vet jeg om det er klokt at haste slik med at faa far din hitned — eller denne Ulf Haldorssøn paa frifot. Rense sig *maa* mor din,

tykkes mig — saa høilydt som der er blit snakket om at hun skulde ha misgjort. Men slik som sakerne nu staar, tror du det vil bli let for Kristin at finde de husfruer som vil sverge eden med hende?»

Nikulaus saa op paa biskopen — hans øine blev usikre og rædde.

«Men bi nogen dager, Nikulaus! Din far og Ulf er utenbygds mænd og litet likt — Kristin og Jardtrud er begge her fra dalen — men Jardtrud er nu langt længer sydfra, mor din er en av deres egne. Og det har jeg skjønt, Lavrans Bjørgulfssøn er ikke glemt av folket. Det ser mest ut som de hadde ment at refse hende fordi hun tykkes dem ha været en daarlig datter — men alt nu skjønner jeg at mange ser, de tjente faren ilde med at bære slikt rop paa barnet hans — de angrer og de harmer sig, og snart vil de ikke ønske noget saa meget som at Kristin skal kunne rense sig. Og kanske bli det hardla litet hun Jardtrud har at fare med, naar vi faar set efter i sækken hendes. En anden sak er det, hvis hendes husbond skal gaa her og tirre folket imot sig —»

«Herre min,» sa Naakkve og saa op paa biskopen: «Forlat mig at jeg sier det, men dette liker jeg litet. At vi intet skal gjøre for vor fosterfar, og at vi ikke skal hente min far til at staa ved mors side nu —»

«Allikevel ber jeg dig, min søn,» sa biskop Halvard, «at du tar mit raad. Forhaste os ikke med at faa Erlend Nikulaussøn hit. Men jeg skal la skrive et brev til herr Sigurd paa Sundbu, at han straks farer til funds med mig — hvad er dette!» Han stod op og gik ut paa svalen.

Indtil bursvæggen stod Gaute og Bjørgulf Erlendssønner, og flere av biskopssvendene søkte ind paa dem med vaaben. Bjørgulf strakte en mand til jorden med

et øksehugg, i det samme biskopen og Naakkve kom ut. Gaute verget sig med sverdet. Nogen bønder holdt Ivar og Skule, mens andre leiet bort en saaret mand. Sira Solmund stod litt ifra og blødde ut av mund og næse.

«Hold op der,» ropte herr Halvard. «Kast fra dere vaabnene, dere Erlendssønnerne —» han gik ned i tunet, frem mot de unge mænd, som straks hadde lystret. «Hvad er dette?»

Sira Solmund steg frem, bøiet sig og sa:

«Det er saan, værdige fader, at Gaute Erlendssøn har brutt fredhelgen og slaat mig, sin sogneprest, slik som I ser!»

Da traadte en middelaldrende bonde frem, hilste biskopen og tok til orde:

«Værdige herre, gutten blev egget haardelig. Slik talte presten der om mor hans, at en kunde vanskelig vente, Gaute skulde taale at lyde rolig paa det.»

«Ti du, sira min — jeg kan ikke høre paa mere end en av dere om gangen,» sa herr Halvard utaalmodig. «Tal, Olav Trondssøn.»

Olav Trondssøn mælte:

«Presten søkte at tirre Erlendssønnerne, men Bjørgulf og Gaute svarte imot, sindig nok. Gaute sa ogsaa det som vi alle vet er sandt, at Kristin var hos sin husbond paa Dovre en tid sidste sommer, og da blev han smidd, den armingen som alt dette braak er om. Men da sier presten, at paa Jørundgaard har folket altid været saa boklærd — hun kjendte ventelig sagaen om kong David og fru Batseba — men Erlend Nikulaussøn hadde kanske været like lur som Urias ridder.»

Biskopen blev saa blaarød i ansigtet som sin egen klædning; de svarte øinene hans gnistret. Han saa litt

paa Sira Solmund. Men han vendte ikke sit ord til ham:

«Du vet vel, Gaute Erlendssøn, med den gjerning har du gjort dig selv til bansmand?» sa han. Saa bød han at Erlendssønnerne skulde føres hjem til Jørundgaard; to av hans svender og fire bønder, som biskopen valgte ut mellem de værdigste og forstandigste, sendte han med til at holde vagt over dem.

«Du faar følge med du og, Nikulaus,» sa han til Naakkve, «og holde dig i ro. Brødrene dine har ikke gavnet mor deres, men jeg skjønner det, at de blev haardt egget.»

I sit hjerte mente Hamarbiskopen, at skadet hendes sak hadde Kristins sønner neppe. Han hadde set, at der var allerede mange som nu tænkte anderledes om Jørundgaardskonen end de hadde gjort denne morgen, da hun bragte bægeret til at flyte over, naar hun kom til kirken med Ulf Haldorssøn for at han skulde være fadder til hendes søn. En av dem var Kolbein Jonssøn — og saa satte herr Halvard ham over vagtmandskapet.

Naakkve gik først ind i høienloftet, hvor Kristin sat paa sengestokken hos Lavrans, med Munan i fanget. Han sa hende hvad som var hændt, men la megen vegt paa at biskopen holdt hende for at være uskyldig, og at han ogsaa mente, de yngre brødrene var blit sterkt egget til sin voldsfærd. Han raadet moren fra at gaa over selv og søke biskopen.

De fire brødrene blev nu ført ind. Moren saa paa dem; hun var blek og underlig i øinene. Midt i den dype fortvilelse og angst sprængte det igjen saa underlig svulmende i hjertet. Allikevel sa hun rolig til Gaute:

«Ilde har du stelt dig nu, søn — og det var liten ære for Lavrans Bjørgulfssøns sverd, at du skulde drage det mot en bondemug som stod og tygget rygter —»

«Først drog jeg det nu mot biskopens vaabensvender,» sa Gaute harm. «Men det er sandt, det var liten ære for vor morfar, at det trængtes, vi skulde bære vaaben paa folk i en slik sak —»

Kristin saa paa sin søn. Saa maatte hun vende sig bort. Vondt som hans ord gjorde i hende, saa maatte hun smile og — som naar barnet hugger melketænderne i morens brystvorte, tænkte hun.

«Mor,» sa Naakkve, «nu mener jeg det er bedst I gaar og tar med eder Munan. — I maa ikke la ham være alene nogen stund, før det blir bedre med ham,» sa han sagte. «Hold ham indom hus, saa han ikke ser, her er vagt over brødrene hans.»

Kristin stod op:

«Sønnerne mine — mener dere at jeg er ikke uværdig til det, da vil jeg be, at dere kysser mig, før jeg gaar herfra.»

Naakkve, Bjørgulf, Ivar og Skule gik bort og kysset hende. Den banlyste saa sørgmodig paa moren — da hun holdt ut sin haand mot ham, tok han en fold av hendes ærme og kysset paa det. Alle disse fem, saanær som Gaute, var nu høiere end hende, saa Kristin. Hun stelte litt med Lavrans' seng, og saa gik hun ut med Munan.

Der var fire lofthus paa Jørundgaard: høienloftshuset, nybursloftet som hadde været sommerstue i Kristins barndom, før Lavrans fik op det store huset, gamleburet og saltboden som der var et loft over; der sov tjenestekvinderne om sommeren.

Kristin gik op i nybursloftet med Munan; de to hadde

sovet der siden det lille barnets død. Der gik hun frem og tilbake paa gulvet, da Frida og Gunhild kom med kveldsgrøten. Kristin bød Frida sørge for at vagtmandskapet fik øl og mat. Ternen svarte, hun hadde alt gjort det — paa Naakkves bud — men mændene hadde sagt, de vilde ikke ta imot noget av husfruen, siden de var paa gaarden hendes i et slikt ærinde. De hadde faat mat og drikke andetsteds fra.

«Allikevel faar dere nu faa baaret ind til dem en bjorkagge,» sa Kristin.

Gunhild, den unge ternen, var aldeles forgrætt:

«Der er ingen av os husfolkene dine som tror dette om dig, Kristin Lavransdatter, det kan du vel vite — altid sa vi, at vi trodde visst det var løgn.»

«Dere har hørt denne snakken da,» sa husfruen. «Bedre hadde det været, at dere hadde nævnt det til mig —»

«Vi turde ikke for Ulf,» sa Frida, og Gunhild mælte graatende:

«Han truet os til at tie med det for dig — jeg tænkte titt at jeg skulde gjort det og bedt dig være mere vár — naar du blev sittende efter og snakket med Ulf til langt utpaa natten.»

«Ulf — han har altsaa visst det,» spurte Kristin sagte.

«Jardtrud har skyldt ham for det længe — det var nok altid det han slog hende for. Og en kveld nu i julen, ved den tiden du tok til at bli tyk — vi sat og drak over hos dem i raadsmandsstuen, Solveig og Øivind var der og nogen folk fra syd i bygden — da sa Jardtrud til ham, at det var ham som hadde voldt det. Ulf slog hende med beltet sit, saa spændet tok blod av hende. Men siden saa har Jardtrud gaat og sagt, Ulf negtet ikke med ett ord —»

«Og siden har der været snakket om dette i bygden,» spurte konen.

«Ja. Men vi husfolket dit har altid mælt imot,» sa Gunhild graatende.

For at faa gutten rolig maatte Kristin lægge sig nedpaa med Munan og ta ham i sin arm, men hun klædde ikke av sig, og hun fik ingen søvn den natten.

Imens var det hændt i høienloftsstuen, at Lavrans unge hadde staat op og klædd paa sig. Og frem imot kvelden, da Naakkve gik ned for at hjælpe med stellet i bugaarden, gik gutten ut og ned i stalden. Han sadlet den røde jalken som Gaute eiet; det var den bedste hesten næst efter hingsten, og den trøstet han sig ikke til at ride.

Nogen av de mændene som holdt vagt paa gaarden kom ut og spurte gutten, hvor han agtet sig hen.

«Jeg vet ikke av at *jeg* er fange,» svarte ung Lavrans. «Men jeg gidder ikke dølge for dere — ikke kan dere vel negte mig at ride til Sundbu og hente ridderen hit til at verge sin frændekone —»

«Det blir snart mørkt, gut,» sa Kolbein Jonssøn. «Ikke kan vi la dette barnet faa lov til at ride over Vaagerosten nattetider. Vi faar tale til moren.»

«Nei gjør ikke det,» sa Lavrans. Det bævret litt om munden hans. «Jeg rider i et slikt ærinde at jeg liter paa Gud og Maria mø, de vil vaake over færden min, hvis mor er sakesløs. Og ellers kan det være det samme —» han brøt av, for han var paa graaten.

Manden stod litt. Kolbein saa paa det vakre, lyshaarede barn:

«Rid da — og Gud være med dig, Lavrans Erlendssøn,» sa han, han vilde hjælpe gutten op i sadlen.

Men Lavrans leiet hesten frem, saa mændene maatte

vige unna. Ved den store stenen nær gaardsledet steg han op og kastet sig paa ryggen til Rauden, saa sprængte han vestover paa veien til Vaagaa.

VIII.

Lavrans hadde redet hesten skumsvett, da han kom til det sted, hvor han visste, der gik en sti op igjennem de urer og upser som stuper ned overalt paa nordsiden av Silsaadalen. Han maatte være oppe paa vidden, før det blev mørkt, skjønte han. Han var ikke kjendt indpaa dette fjeldet mellem Vaagaa, Sil og Dovre, men jalken hadde gaat her en sommer, og den hadde baaret Gaute til Haugen mange ganger, endda det var paa andre veier. Lavrans unge la sig fremover og klappet hestens hals:

«Du faar finde frem til Haugen, Raud, sønnen min. Du maa bære mig frem til far inat, fola ja.»

Straks han var kommet op paa panden av fjeldet og sat i sadlen igjen, øket mørket hastig. Han red frem gjennem et myrlændt dalsøkk; i uendelighet fulgte smaa berghamrer mot himmelen som stadig blev dunklere. Der var bjerkeli i dalsiderne, og stammerne lyste hvitt; ret som det var sopte vaate løvdusker mot hestebringen og mot guttens ansigt. Sten løsnet under hoverne og trillet ned i bækken paa bunden av draaget — saa slasket hestebenene i bløte. Rauden fandt sig vei i mørket, op og ned i lien, saa bækkesilderet lød nærmere eller tok av. En gang glammet noget dyr i fjeldnatten, men Lavrans kunde ikke skjelne, hvilket det var — og vinden suste og sang, sterkere og svakere.

Barnet holdt spydet frem over hestens hals, saa odden pekte ut mellem dyrets ører. Det var netop bjørne-

fjeld, denne dalen her. Han undret paa, naar den skulde faa ende. Ganske sagte begyndte han at nynne ut i mørket. Kyrie Eleison, Christeleison, Kyrieleison, Christeleison —.

Rauden plasket gjennem et grundt sted i en fjeldelv. Himmelen blev videre stjernestrødd omkring ham — nuterne stod fjernere mot natmulmet, og vinden sang med en anden tone i det aapne rum. Gutten lot hesten gaa som den vilde og nynnet alt han kunde komme i hug av hymnen «Jesus Redemptor omnium — Tu lumen et splendor patris —» og indimellem Kyrie Eleison. Nu red han næsten ret syd, kunde han se paa stjernerne, men han vaaget ikke andet end stole paa hesten og la den raade. Nu red de over berghaller, hvor renmosen bleknet under ham paa stenene. Rauden stod litt, pustet og speidet ut i natten. Lavrans saa at det lysnet paa himmelen i øst; skyer kvellet op derborte med sølvbremmer under. Hesten gik igjen, nu ret mot maaneopgangen. Saa skulde der være en time til midnat omtrent, saavidt gutten visste.

Da maanen sprang klar av bergene langt ute, lyste saa nysneen blikket indpaa høer og kuver og hvitnet de drivende skoddedotter om skar og kamper, kjendte Lavrans sig igjen i fjeldet. Han var paa moseflyerne under Blaahøerne.

Snart efter fandt han en sti som bar ned i dalen. Og tre timer senere haltet Rauden ind i det maaneskinshvite tun paa Haugen.

Da Erlend aapnet døren, segnet gutten i uvit frem over svalstiljerne.

Noget efter vaagnet Lavrans i en seng mellem skitne, stramtlugtende skindfelder. Det lyste av en tyristikke som sat fast i en vægsprunge like ved. Faren stod over ham og vætet hans ansigt med noget; faren var bare

halvklædd, og gutten saa i flagreskinnet at hans haar var aldeles graat.

«Mor —» sa Lavrans unge og saa op.

Erlend snudde sig, saa sønnen kunde ikke se hans ansigt. «Ja,» sa han om litt, næsten uhørlig. «Er mor din — har hun — er mor din — syk?»

«I maa komme hjem straks, far, og frelse hende — nu skylder de hende for alt det værste — de har fanget Ulf og hende og brødrene mine, far!»

Erlend kjendte paa guttens hete aasyn og hænder; feberen var blusset op igjen: «Hvad er det du sier —.» Men Lavrans satte sig overende og fortalte noksaa sammenhængende, alt som hadde baaret til hjemme dagen før. Faren hørte paa i taushet, men litt ute i guttens beretning tok han til at klæ sig færdig; han drog paa støvler og spændte sporer omkring. Saa hentet han noget melk og mat og bar bort til barnet.

«Men du kan ikke være alene her i stuen, søn min — jeg faar følge dig bort til Aslaug her nord i Brekken før jeg rider nedover.»

«Far —» Lavrans grep om hans arm, «nei — jeg vil være med eder hjem —»

«Du er jo syk, søn liten,» sa Erlend, og gutten kunde ikke mindes, han hadde hørt saa øm en klang i sin fars røst.

«Nei far — jamen jeg vil være med eder hjem til mor — jeg vil hjem til mor min —» nu graat han som en liten unge.

«Rauden halter jo, gut —» Erlend tok sønnen ind i fanget sit, men han fik ikke stagget barnet. «Og du saa træt —. Jaja,» sa han tilslut, «Soten bærer vel os begge —»

«Du faar se om du kan mindes,» sa han, da han hadde leiet kastalénen ut, sat ind Rauden og stelt med

den, «at nogen farer hit nord og tar vare paa hesten din — og paa sakerne mine —»

«Blir I hjemme nu, far?» spurte Lavrans glad.

Erlend saa ut for sig.

«Jeg vet ikke — men det bæres mig for, at hit kommer jeg ikke mere.»

«Skal I ikke være sterkere væbnet, far,» spurte gutten igjen, for Erlend hadde foruten sverdet bare tat en temmelig let og liten øks og vilde nu gaa ut av stuen. «Skal I ikke ha skjoldet engang?»

Erlend saa paa sit skjold. Oksehuden var saa skrammet og ripet, at den røde løve i det hvite felt var næsten utslettet. Han la det ned og bredte dækket over igjen.

«Jeg er godt nok rustet til at kjøre en bondemug ut av gaarden min,» sa han. Han gik ut, laaste stuedøren, steg tilhest og hjalp gutten op bak sig.

Himmelen skyet over mere og mere; da de var kommet litt ned i lien, hvor skogen stod tæt, red de i mørke. Erlend merket at sønnen var saa træt, han kunde neppe holde sig fast; da lot han Lavrans sætte sig op foran og tok ham ind i sin arm. Det unge lyshaarede guttehode mot brystet sit — Lavrans var likest moren av alle børnene. Erlend kysset ham paa issen, idet han rettet paa guttens kappehætte.

«Sørget hun meget, din mor, da det vesle barnet døde her isommer,» spurte han engang, ganske sagte.

Lavrans unge svarte:

«Hun graat ikke, efter han var død. Men hun har gaat op til gravgaardsgrinden hver nat —. Gaute og Naakkve pleiet følge efter, naar hun gik ut, men de turde ikke tale til hende, og ikke turde de la mor se, at de vogtet hende —»

Erlend sa litt efter:

«Graat hun ikke —. Jeg mindes den tid mor din

var ung, da graat hun saa let som duggen drypper av siljuteinerne ved bækken. Hun var saa mild og myk, Kristin, naar hun var mellem dem som hun trodde undte hende vel. Siden maatte hun lære sig til at bli haardere — og oftest var det vel mig som voldte det.»

«Gunhild og Frida sier, at i al den tid vor yngste bror levet,» mælte Lavrans, «da graat hun hver tid og stund, naar hun trodde, ingen saa det.»

«Gud hjælpe mig,» sa Erlend sagte. «Jeg har været en uvís mand.»

De red i dalbunden og hadde elvesnoen i ryggen. Erlend livet om gutten med kappen sin saa godt han kunde. Lavrans døset og holdt paa at synke i blund — han sanset at det lugtet av faren som av en fattigmand. Utydelig husket han fra sin tidlige barndom, mens de var paa Husaby, naar faren kom fra badstuen om lørdagene, saa hadde han nogen smaa kuler som han tok i hænderne. De lugtet saa godt, og den fine søte ilmen hang i hans haandlover og i klærne hans hele helgen.

Erlend red jevnt og raskt; her nede paa moerne var det helt mørkt. Uten han tænkte paa det, visste han til hver tid, hvor han var — han kjendte den vekslende tone i elvegnyet, naar Laagen gik i stryk og naar den gik i stup. Det bar over flatberg hvor gnisterne føk under hestehoverne. Soten flyttet føtterne sikkert og let mellem vridde furorøtter, hvor stien bar gjennem tykskogen, det surklet og sjusket bløtt naar han red over smaa grønsletter som en vandrennil fra berget siklet utover. I dagbrækningen vilde han være hjemme — og det kunde høve —.

— Hele tiden husket han nok paa den fjerne, maaneblaa frostnatten, han hadde kjørt en slæde nedigjennem denne dalen — Bjørn Gunnarssøn sat bak og holdt en

død kvinde i armen sin. Men mindet var blekt og fjernt, og fjernt og uvirkelig var alt det som barnet hadde fortalt — det som skulde være hændt nede i bygden og de avsindige rygter om Kristin —. Han kunde likesom ikke faa det ind i sit hode. Naar han kom frem, blev der vel tid til at tænke paa, hvad han skulde gjøre. Virkelig var intet uten spændingen og angsten — nu skulde han snart møte Kristin.

Han hadde ventet og ventet slik paa hende. Og aldrig hadde han tvilt paa at tilslut kom hun nok. Like til han spurte, hvilket navn hun hadde git barnet —.

I graalysningen gik folk som hadde været og hørt en av Hamarpresterne læse tidlig messe fra kirken. De som kom først ut saa Erlend Nikulaussøn ride forbi mot hjemmet og sa det til de andre. Der blev nogen uro og megen snak; folk drog sig nedover og stod i klynger, hvor veien til Jørundgaard tok av fra almandveien.

Erlend red ind paa tunet, idet maanenæet sank ned mellem skyranden og fjeldbrynet, blekt i dagbrækningen.

Utenfor raadsmandsstuen stod en klynge — Jardtruds frænder og hendes venner som hadde været hos hende om natten. Og ved lyden av hovslagene i tunet kom de ut, de mændene som hadde sittet paa vagt i stuen under høienloftshuset.

Erlend stanset sin hest. Han saa ut over bønderne, mælte høit og spotsk:

«Er her gjestebud i gaarden min — og jeg vet ikke om det — eller hvorfor er alle dere gode folk samlet her paa morgenkvisten?»

Vrede og mørke blikke møtte fra alle kanter. Erlend sat høi og smekker paa den høibente, utenlandske hingsten. Soten hadde hat staaman, men nu var den lurvet og uklippet, hesten var heller uflidd og hadde graa haar i hodet, men det glittret utrygt i dyrets øine og den stampet og flyttet sig urolig, la paa ørerne og slængte med det lille fine hodet saa skumflakerne skvættet paa dens bringe og bog og paa rytteren. Seletøiet hadde været rødt engang og sadlen indpresset med guld; nu var det slitt og brutt og bødt. Og manden var klædt mest som en stavkarl; haaret som bruste frem under en simpel svart uldhat var hvitgraat, graa skjegrot grodde utover det bleke, furede og stornæsede aasyn. Men han sat rank og han smilte hovmodig nedover bondeflokken; ung saa han ut, trass i alt, og høvdingslig — og hatet slog hett mot denne fremmede mand som holdt der og bar sit hode høit og ukuet — efter al den sorg og skam og jammer han hadde bragt over dem som disse bygdefolk regnet for sine egne høvdinger.

Endda talte han sindig, den bonden som svarte Erlend først:

«Jeg ser du har fundet sønnen din, Erlend — da tænker jeg at du vet, vi er ikke samlet her til gjestebud — og underlig er det at du vil skjemte med en slik sak.»

Erlend saa ned paa barnet som sov endda — hans stemme blev vekere:

«Gutten er syk, det ser dere vel. De tidender som han bragte mig her fra bygden tyktes mig saa utrolige, at jeg trodde mest han talte i feberørsken —

— Noget er nok ogsaa tøv, skjønner jeg —» Erlend saa med rynkede bryn mot stalddøren. Ulf Haldorssøn og etpar mænd til, derimellem en av maagerne hans, leiet netop ut nogen hester.

Ulf slap hesten, han gik fort frem mot husbonden: «Kommer du endelig, Erlend — og der er gutten — lovet være Krist og Maria mø! Mor hans vet ikke, han har været borte. Vi skulde ut og lete efter ham — biskopen gav mig fri paa min ed, da han hørte barnet var redet alene til Vaagaa — hvordan er det med Lavrans?» spurte han angstfuldt:

«Gud være lovet da at dere har fundet gutten,» sa Jardtrud graatende; hun var kommet ut i tunet.

«Er du der du, Jardtrud,» mælte Erlend. «Det blir nu det første jeg faar se til, at du kommer ut av gaarden min, du og dit slæng. Denne sladderkjærringen skal vi allerførst ræke bort — og siden skal en og hver som har løiet paa min hustru faa bøte —»

«Slik kan det ikke bli, Erlend,» sa Ulf Haldorssøn. «Jardtrud er min egtekone. Jeg tænker hun og jeg har like liten hug til at bli ihop, men ut av mit hus skal hun ikke fare, før jeg har git maagerne mine hendes fé i hænder, hjemmefølge og tilgave og morgengave —»

«Er det mig som er bonden her i gaarden,» spurte Erlend rasende.

«Det faar du spørre Kristin Lavransdatter om,» sa Ulf. «Der kommer hun.»

Husfruen stod oppe i nyburssvalen. Nu steg hun langsomt ned av trappen. Tankeløst drog hun skautet frem over issen — det var glidd ned paa bakhodet — og hun glattet kirkekjolen som hun bar siden dagen før. Men hendes ansigt var ubevægelig som sten.

Erlend red hende imøte, fot for fot — litt fremoverlutet stirret han angstfuldt fortvilet ind i hustruens graa, døde ansigt.

«Kristin,» tigget han, «Kristin min — jeg er kommet hjem til dig.»

Hun syntes hverken høre eller se. Da lot Lavrans,

som hadde sittet i farens arm og vaagnet litt efter litt, sig gli ned paa bakken. I det samme han fik føtterne paa græsvolden, brøt gutten sammen og blev liggende i en tull.

Der fløi en sitring over morens ansigt. Hun bøiet sig ned og løftet den store gutten op i sine arme, la hans hode ind mot halsen sin som han kunde været et litet barn — men hans lange ben hang slapt ned foran fanget hendes.

«Kristin, min kjæreste ven,» bad Erlend fortvilet, «aa Kristin, jeg vet det er altfor sent jeg er kommet til dig —»

Igjen løp en skjælven over konens ansigt:

«For sent er det ikke,» sa hun lavt og haardt. Hun stirret ned paa sønnen som laa avmægtig i hendes favn. «Det sidste barnet vort ligger i mulden alt — og nu er det Lavrans. Gaute er blit bansmand — og de andre sønnerne vore — endda eier vi to meget som kan lægges øde, Erlend!»

Hun snudde sig fra ham og begyndte at gaa bortover tunet med barnet. Erlend red efter, holdt sig ved hendes side:

«Kristin — Jesus, hvad skal jeg gjøre for dig — Kristin, vil du da ikke at jeg skal bli her hos dig nu —»

«Nu trænger jeg ikke mere at du skal gjøre noget for mig,» sa hustruen som før. «Mig kan du ikke hjælpe, enten du blir her eller du lægger dig i Laagen —»

Erlends sønner var kommet ut paa høienloftssvalen; nu løp Gaute ned, sprang mot moren og vilde stanse hende.

«Mor,» bad han. Da saa hun paa ham, og han blev staaende haandfalden.

Ved foten av loftstrappen stod nogen bønder.

«Gaa væk der, mænd,» sa husfruen og vilde forbi med sin byrde.

Soten slængte med hodet og danset urolig, Erlend vendte den halvt omkring, og Kolbein Jonssøn grep fat i bigslet. Kristin hadde ikke rigtig set — nu snudde hun sig litt og sa bakover skulderen:

«Slip hesten, Kolbein — vil han ride, saa la ham —»

Kolbein tok fastere og svarte:

«Skjønner du ikke, Kristin, at nu er tid, bonden blir hjemme paa gaarden. Ellers saa burde du skjønne det,» sa han til Erlend.

Men Erlend slog den anden over haanden og drev hingsten frem, saa den gamle mand tomlet. Et par mænd sprang til. Erlend ropte:

«Kom væk herfra! Ikke har dere med mine og min hustrus saker — og ikke er jeg bonde; jeg lar mig ikke binde paa bøen som naut paa baasen. Eier ikke jeg gaarden her, saa eier ikke gaarden mig —!»

Kristin vendte sig fuldt mot manden og skrek:

«Ja rid! Rid, rid djævelen i vold, dit du har drevet mig og slængt alt du har hat og faat mellem hænder —»

Det som nu hændte, gik saa fort, at ingen rigtig sanset eller kunde hindret det. Tore Borghildssøn og en bonde til grep konen i armene:

«Kristin, snak ikke slik til din husbond nu —»

Erlend red indpaa dem:

«Vaager dere lægge haand paa min hustru —» han svang øksen og hugg til Tore Borghildssøn. Hugget kom mellem skulderbladene, og manden stupte ned. Erlend løftet øksen paany, men i det samme han reiste sig i stigbøilerne, rendte en mand spydet i ham, det traf ham i lysken. Det var Tore Borghildssøns søn som gjorde det.

Soten steilet og slog med fremhoverne. Erlend klemte knærne i dens sider og lutet sig litt forover, mens han strammet tøilerne om venstre haand og atter løftet øksen. Men han mistet næsten straks den ene stigbøilen, og blodet fosløp nedover hans venstre laar. Nogen piler og haandspyd hvinte over tunet — Ulf og sønnerne løp ind i klyngen med hævede økser og dragne sverd — da stinget en mand hingsten under Erlend, og den faldt ned paa fremknærne, vrinskende vildt og skingert, saa hestene svarte i stalden.

Erlend stod op, skrævs over dyret. Han tok i Bjørgulfs skulder og steg unna. Gaute kom til og grep faren under den anden arm.

«Dræp ham,» sa han om hesten, som nu var veltet over paa siden, laa med lang strakt hals, blodfraade om kjæften og slog med de vældige hóver. Ulf Haldorssøn gjorde det.

Bønderne var veget tilside. To mænd bar Tore Borghildssøn mot raadsmandsstuen, og den ene av biskopssvendene leiet bort sin fælle, som var saaret.

Kristin hadde sluppet ned Lavrans, som nu var kommet til sig, de stod og holdt fast i hinanden. Hun syntes ikke at skjønne det som var hændt — det hadde ogsaa gaat saa fort.

Sønnerne vilde leie faren mot høienloftshuset, da sa Erlend:

«Jeg vil ikke ditind — jeg vil ikke dø der som Lavrans døde —»

Kristin løp frem og kastet sine arme om mandens hals. Hendes frosne ansigt brast, fortrukket av graaten, som isen splitres for et stenkast: «Erlend, Erlend!»

Erlend bøiet sit hode, saa hans kind strøk mot hendes, stod slik et øieblik.

«Hjælp mig op i gamleburet, gutter,» sa han. «Jeg vil ligge der —»

I hast fik moren og sønnerne sengen gjort rede i gamleloftet og Erlend avklædt. Kristin forbandt hans saar. Blodet pulset støtvis fra spydstikket i lysken, og han hadde faat et pileskudd lavt i venstre side av brystet, men det blødde ikke meget.

Erlend drog sin haand over hustruens hode:

«Mig kan du nok ikke grøde, Kristin min —»

Hun saa op, fortvilet — der løp en dyp gysen gjennem hele kroppen hendes. Hun husket, det hadde Simon ogsaa sagt — og det syntes hende som det værste varsel, at nu talte Erlend de samme ordene.

Han laa i sengen, støttet høit op med hodedyner og puter og med det venstre benet opbøiet for at stanse blodflommen fra lyskesaaret. Kristin sat over ham, da tok han hendes haand:

«Mindes du den første natten vi sov sammen i denne sengen her, min søte —? Jeg visste ikke, at da bar du alt en lønlig sorg som jeg hadde voldt dig. Det var ikke den første sorgen heller som du maatte bære for min skyld, Kristin —»

Hun tok hans haand i begge sine. Huden var sprækket, og der var indgrodd svart rundt de smale, riflede negler og i folderne om hvert ledd paa de lange fingre. Kristin løftet den til sit bryst og til sin mund; hendes taarer strømmet utover den.

«Saa hete læberne dine er,» sa Erlend sagte. «Jeg ventet og jeg ventet paa dig, —. Jeg længtet slik —. Sidst tænkte jeg, jeg skulde bøie mig, jeg, komme hitned til dig, men saa hørte jeg —. Jeg tænkte, da jeg spurte at han var død, nu var det vel forsent, jeg kom til dig —»

Kristin svarte hulkende:

«Jeg ventet dig endda, Erlend. Jeg tænkte, engang maatte du nu vel komme til guttens grav.»

«Da hadde du nu vel ikke tat imot mig som din ven,» sa Erlend. «Og det vet Gud, du hadde ikke aarsak til det heller. — Saa søt og væn som du var, Kristin min,» hvisket han og lukket øinene.

Hun hulket sagte og jammerfuldt.

«Nu er der ikke mere,» sa manden som før, «uten vi faar friste at tilgi hinanden som kristne egtefolk — hvis du kan det —»

«Erlend, Erlend —» hun la sig ned over ham og kysset det hvite ansigt. «Du tør ikke tale saa meget, Erlend min —»

«Jeg faar nok skynde mig og si det jeg skal,» svarte manden. «Hvor er Naakkve?» spurte han urolig.

Der blev svart, at straks igaarkveld, da Naakkve hørte at den unge broren hadde git sig ivei til Sundbu, var han redet efter, saa fort som hesten kunde rende. Han var vel rent ute av sig nu, han hadde ikke fundet barnet. Erlend sukket og flyttet urolig hænderne paa kvislet.

De seks sønnerne traadte frem for hans seng.

«Ja jeg har ikke stelt det vel for dere, mine sønner,» mælte faren. Han kom til at hoste, rart og forsigtig — blodig skum tytet over læberne ved det. Kristin tørket det bort med skautet sit. Erlend laa litt:

«Det faar dere nu forlate mig, hvis dere synes dere kan det. Glem aldrig, gode drenger, at mor deres har stridt for dere hver dag i alle de aarene hun og jeg var sammen — aldrig har der været andet uvenskap mellem os end det som jeg voldte, fordi jeg saa for litet paa eders velfærd — men hun elsket dere mere end sit eget liv —»

«Vi skal ikke glemme,» svarte Gaute graatende, «at

I, far, syntes os alle dager den djerveste mand og den ypperste høvding. Stolte var vi av at hete eders sønner, ikke mindre da lykken sveg eder end i eders velmagts dager.»

«Du snakker som du har vet til,» svarte Erlend; han lo en liten skjør, hostende latter, «og gjør ikke mor deres den sorg, at dere slegter paa mig — hun har hat nok at drages med, siden hun fik mig —»

«Erlend, Erlend,» hulket Kristin.

Sønnerne kysset faren paa haand og kind, de gik graatende bort og satte sig ved væggen. Gaute tok Munan om skulderen og drog barnet ind til sig; tvillingerne sat haand i haand. Erlend la atter sin haand i Kristins. Hans var kold; da drog hun kvislerne opover ham helt til haken, men sat og gjemte hans haand i sin indunder tepperne.

«Erlend,» sa hun graatende, «Gud naade os — vi faar nu hente prest til dig —»

«Ja,» sa Erlend svakt. «Nogen faar ride op paa Dovre, hente Sira Guttorm, min sogneprest —»

«Erlend — han kommer ikke tidsnok,» sa hun forfærdet.

«Jo,» mælte Erlend heftig. «Er det slik at Gud vil unde mig — for ikke vil jeg ta den sidste tjenesten av denne presten som harført ut snakket om dig —»

«Erlend — for Jesu skyld — du faar ikke tale slik —»

Ulf Haldorssøn traadte frem og bøiet sig over den døende:

«Jeg, Erlend, skal ride til Dovre —»

«Mindes du, Ulf,» sa Erlend, hans stemme begyndte nu at bli svak og uklar, «den tiden vi drog fra Hestnæs, du og jeg —» Han lo litt. «Ja jeg lovet det, jeg skulde alle dager staa med dig som din fuldtro frænde —. Gud bedre, frænde, — oftest blev det du og ikke jeg som synte frændetroskap, Ulf ven — av os to. Du faar — ha tak da — frænde —»

Ulf bøiet sig og kysset den andens blodige læber:

«Selv tak, Erlend Nikulaussøn —»

Han tændte et lys, stillet det nær den døendes leie og gik ut.

Erlends øine var faldt igjen. Kristin sat og stirret paa hans hvite aasyn — hun strøk over det av og til. Hun tyktes se at han tok til at synke mot døden.

«Erlend,» tigget hun sagte. «For Jesu skyld — la os hente Sira Solmund til dig. Gud er Gud, ihvilken prest som bærer ham til os —»

«Nei!» Manden satte sig op i sengen, saa overbredslerne gled ned fra hans nakne, gule krop. Bindene over brystet og maven farvedes paany med skjært røde flekker av det friske blod som vældet frem. «En syndig mand er jeg — Gud være mig naadig av sin miskund, saa meget som han vil unde mig, men jeg kjender —» han faldt bakover paa puterne, hvisket næsten uhørlig, «jeg lever ikke længe nok til at bli — saa gammel — og saa from — at jeg kan taale — være rolig i stue med den som har løiet paa dig —»

«Erlend, Erlend — tænk paa din sjæl!»

Manden virret med hodet nede paa puterne. Hans øienlaag var glidd ihop igjen.

«Erlend!» Hun slog sine hænder sammen, hun skrek høit i yderste nød. «Erlend — skjønner du da ikke, at slik som du handlet mot mig, saa *maatte* dette bli sagt!»

Erlend slog op de store øinene. Hans læber var blaableke — men atterglansen av hans unge smil fløi over det indsunkne ansigt:

«Kys mig, Kristin,» hvisket han. Der var som en skygge av latter i hans røst. «Der har nok været for

meget andet mellem dig og mig — end kristendom og hjonelag — til at vi lettelig — kan forlate hinanden — som kristne egtefæller —»

Hun ropte og ropte hans navn efter ham, men han laa med lukkede øine, blek som friskkløvet ved under det graa haar. Litt blod sivet ut av mundvikerne; hun tørket det bort og tagg ham hviskende — naar hun rørte sig, kjendte hun sin klædning klisset kold og vaat av blodet som hun hadde faat paa sig, da hun leiet ham ind og iseng. Indimellem boblet det litt i Erlends bryst, og han syntes ha vondt for at puste — men han hørte ikke mere og sanset visst intet, mens han jevnt og sikkert sank mot dødsdvalen —.

Loftsdøren blev aapnet braat; Naakkve løp ind, kastet sig ned foran sengen, fattet om farens haand, mens han kaldte paa ham —.

Efter ham fulgte en høi og svær herre i reisekappe. Han bøiet sig for Kristin:

«Hadde jeg visst dette, min frændekone, at I trængte hjælp av eders frænder —» han brøt av, da han saa at manden var døende, korset sig og gik bort i rummets fjerneste krok. Sagte tok Sundburidderen paa at læse bønnen for døende, men Kristin syntes end ikke at ha merket herr Sigurds komme.

Naakkve laa paa knæ, bøiet ind over sengen:

«Far! Far! Kjender du ikke mig mere, far!» Han flyttet sit ansigt bort paa den haanden til Erlend, som Kristin sat og holdt; den unges taarer og kys haglet ned over begge forældrenes hænder.

Kristin skjøv litt til sønnens hode — som hun halvvaagnet:

«Du uroer os,» sa hun utaalmodig, «gaa bort herifra —»

Naakkve reiste sig op paa knærne:

«Gaa —? Mor da?»

«Ja — sæt dig bort til brødrene dine —»

Naakkve løftet sit unge aasyn — vaatt av graat, fortrukket av sorg — men morens øine saa ingenting. Saa gik han bort til bænken, der de seks brødrene sat allerede. Kristin merket det ikke — hun bare nidstirret, med vilde øine, paa Erlends ansigt, som nu lyste snehvitt i kjerteskinnet.

Litt efter blev atter døren aapnet. Med lys og med ringende sølvbjelde fulgte djakner og en prest herr Halvard biskop ind i loftet. Ulf Haldorssøn traadte sidst ind. Erlends sønner og herr Sigurd stod op og faldt paa knæ imot Herrens legeme. Men Kristin løftet bare hodet litt — vendte et øieblik sine forgrætte øine, som ingenting saa, mot de kommende. Saa la hun sig ned igjen, som hun hadde ligget, fremstupt over Erlends lik.

III

KORSET

I.

Alle ilder brænder ut omsider.

Der kom en tid da disse ordene til Simon Darre klang igjen i Kristins hjerte.

Det var om sommeren det fjerde aaret efter Erlend Nikulaussøns død, og av sønneflokken var bare Gaute og Lavrans tilbake hos moren paa Jørundgaard.

To aar i forveien var den gamle smien brændt, og Gaute bygget op en ny nord for gaarden opover mot storveien. Gamlesmien hadde ligget syd for husene ned mot elven i et lavt sveip paa jordet mellem Jørundshaugen og nogen vældige røiser som skulde være ryddet av jorderne i forn tid. Næsten hvert aar under flomtiden gik vandet indover helt frem til smien.

Nu var der ikke andet igjen paa tuften end de ildsprængte svære stenheller som viste hvor døren hadde været, og saa det murede ildsted. Fint og mykt, lysegrønt græs spiret nu op av den mørke kulbund.

Kristin Lavransdatter hadde en linaker i nærheten av den gamle smietomten iaar; Gaute vilde ha korn paa de teigerne nærmere gaarden, hvor husfruerne paa Jørundgaard ellers siden umindelige tider tilbake hadde brukt at saa lin og dyrke løk. Og Kristin hadde ofte ærinde paa denne kanten foruten at se til linet sit. Om torsdagskvelden bar hun sin gave av øl og mat til bonden i haugen; paa lyse sommeraftener kunde da det ensomme ildsted i engen se ut som etslags ældgammelt hedensk alter, der det skimret frem i græsset, graahvitt

og flammet av sot. Paa solstekende hete sommerdager gik hun med kurven sin til røiserne ved høgstdagsleite for at plukke bringebær eller samle bladene av geitskor som er saa gode til at lage læskedrik av mot febersygdom.

De sidste toner av kirkeklokkens middagshilsen til Guds moder døde bort i den lysmætte luft mellem fjeldene. Bygden syntes at lægge sig til ro under det flommende hvite solskin. Siden det duggede gry hadde ljaaernes sang i blomsterengen, brynernes skreppen mot jern og ropende røster lydt nær og fjern fra gaarderne. Nu tystnet alle arbeidstravlhetens lyd; middagshvilen faldt paa. Kristin sat i røisen og lyttet. Bare elvesuset hørtes nu, og løvet rørte sig litt i lunden; ørfint gnidder og sagte surr av fly over engen, bjeldeklunk fra en enslig heimku etsteds langt borte. En fugl vinget sin vei, fort og stum, langs randen av olderkrattet, en fugl fløi op av engens tuer og strøk med et skvattrende kvidder bort paa en tistelstrant.

Men de drivende blaaskygger langs lien, godveirsskyerne som kvellet op over fjeldkanten og smeltet paa den blaa sommerhimmel, glitteret av Laagens vand bakom trærne, sollysets hvite blink paa alt løv — disse ting kjendte hun mere som stilhetens lyd, hørlige for et indre øre, end som øiets syner. Med skautet trukket frem over panden mot solen sat Kristin og lyttet til lysets og skyggernes lek over dalen.

— Alle ilder brænder ut omsider —.

I olderskogen langs den myrlændte elvebred glittret vandhuller i mørket mellem de tætte vierbusker. Stargræs grodde her og tuer av myrdun, men som tætte tepper vokste myrhatten med de graagrønne femknippede blader og rødbrune blomster. Kristin hadde plukket en diger bør av dem. Saa mange ganger hadde hun grundet paa om ikke denne urt skulde eie nyttig kraft: hun hadde tørket den og sydet den og sat paa øl og mjød. Men den syntes ikke at duge til noget. Endda kunde Kristin aldrig la være at gaa ut i myren og væte sine sko for at sanke av den.

Nu ribbet hun alle blader av stenglerne og flettet en krans av de mørke blomsterhoder. De lignet baade rød vin og brun mjød paa farven, var fugtige indi bunden under støvtraadenes røde knippe som av honning. Sommetider flettet Kristin en krans til billedet av Jomfru Maria oppe i høienloftsstuen — de brukte det i sydlandene, hadde hun hørt av prester som hadde været der.

Ellers hadde hun nu ingen at lage kranser til. Her i dalen brukte ikke de unge svendene at sætte paa sig kranser, naar de gik til dans paa leikarvolden. I Trøndelagen hadde de mændene som kom hjem fra hirden nogen steder ført ind denne skikken. Moren tænkte, denne tykke sortrøde kransen vilde klædt saa vakkert til Gautes lyse aasyn og lingule haar — eller paa Lavrans' nøttebrune manke.

— Evindelig længe var det siden den tid da hun brukte at gaa med fostermødrene og alle smaasønnerne sine i buhagen ovenfor Husaby de sommerlange godveirsdagene. Da kunde ikke hun og Frida faa færdig kransene fort nok til de mange utaalmodige smaa børn. Hun husket da hun hadde Lavrans ved brystet endda, men Ivar og Skule syntes, sugebarnet ogsaa skulde ha en krans — den maatte da være av ganske smaa blomster, mente fireaaringerne —.

Nu hadde hun bare voksne børn.

Lavrans unge var femten vintrer gammel; han skulde vel ikke regnes for fuldvoksen endda. Men moren var efterhaanden blit vâr, at denne sønnen stod hende fjer-

nest av alle børnene. Han holdt sig ikke unna hende med vilje, slik som Bjørgulf hadde gjort, og han var ikke indesluttet eller *syntes* tagall som den blinde gut —. Men han var vist endda meget mere taus av sig — bare at ingen hadde merket det, da alle brødrene var i hjemmet: han var lys og frisk, syntes altid glad og blid, og alle holdt av det vennesæle barnet uten at tænke over, Lavrans gik næsten altid alene og taug stille.

Han blev regnet for at være den vakreste av alle Kristin i Jørundgaards vakre sønner. Moren syntes altid, den som hun i øieblikket tænkte paa var næsten vakrest, men hun kjendte, hun og, hvor det syntes at lyse av Lavrans Erlendssøn. Hans lysebrune haar og eplefriske kinder var som forgyldt, mætte av solskin; ogsaa hans store mørkegraa øine syntes fuldsaadd med smaa gule gnister — han var meget lik hende selv, som hun hadde været i ungdommen, med hendes lyse fagring likesom overhældt av solbrunt. Og han var stor og sterk for sin alder, dygtig og flink i alt arbeide som han blev sat til, lydig mot sin mor og de ældre brødrene, munter, snil og omgjængelig. Men endda var der dette underlig fjerne over gutten.

Paa vinterkvelder, naar huslyden samlet sig i vævstuen og kortet tiden med skjemt og snak, mens hver hadde sit arbeide at sysle med, da sat Lavrans rent som han drømte. Mangen sommerkveld, naar dagverket paa gaarden var endt, gik Kristin ut og satte sig hos denne gutten, der han laa paa volden, tygget kvae eller tullet en syrestrant i mundviken. Hun gav agt paa hans øine, idet hun snakket til ham — det var som han hentet sine tanker hjem langt borte fra. Saa smilte han op i sin mors ansigt, svarte hende greit og forstandig; ofte kunde de to sitte ute sammen paa bakken i timevis og tales ved, hyggelig og godt. Men straks hun reiste

sig for at gaa ind, var det som Lavrans snudde ut paa vidvanke med tankerne sine igjen.

Og hun kunde umulig faa greie paa hvad det var som gutten tænkte saa dypt over. Han var flink nok i idræt og vaabenbruk — men han var dog meget mindre ivrig end de andre sønnerne hendes hadde været med slikt, og han strøk aldrig ut alene paa veiding, endda han blev glad, naar Gaute bad ham bli med sig paa jagt. Endda ialfald syntes han ikke at merke, kvinderne saa paa den fagre unggut med blide øine. Han hadde aldeles ingen hug til boklærdom, og al talen om de ældste brødrenes forsæt, at gaa i kloster syntes den yngste at lægge litet merke til. Kristin kunde ikke finde at drengen hadde tænkt andet om sin fremtid, end han skulde bli gaaende her hjemme alle dager og hjælpe Gaute med gaardsbruket, slik som nu —.

Sommetider syntes Kristin at Lavrans mindet litt om faren med dette underlig fraværende væsen — men Erlends myke, døivde lag hadde vekslet med yr kaathet, og Lavrans hadde aldeles intet av farens braa, heftige sind. Erlend hadde aldrig været *saa* langt borte fra det som rørte sig omkring ham —.

Lavrans var den yngste nu. Munan hadde snart sovet længe oppe paa gravbakken hos sin far og den lille broren. Han døde tidlig paa vaaren aaret efter at Erlend var blit dræpt.

Enken hadde gaat der siden mandens død som hun hverken hørte eller saa. Mere end smerten og sorgen kjendte hun en nummen kulde og en følesløs avmagt i hele sin krop og sin sjæl, som om hun selv holdt paa at forbløde av hans dødssaar.

Hele hendes liv hadde ligget i hans favn siden hin tordensvangre middagstime i utlaaven paa Skog, da hun

første gang gav sig hen til Erlend Nikulaussøn. Da var hun saa ung og saa uerfaren, saa hun visste ikke mere om det som hun gjorde, end hun strævet for at skjule, helst vilde hun graatt for han voldte hende smerte, men hun smilte, for hun trodde at hun gav sin elsker den kosteligste gave. Og enten det nu hadde været en god gave eller ikke — hun hadde git ham sig selv, helt og for altid. Sit jomfruliv, som Gud miskundsomt hadde prydet med fagerhet og helse, da han lot hende fødes i trygge og hæderlige kaar, som hendes forældre hadde vernet i alle de aarene da de fostret hende med den kjærligste strenghet — med begge hænder hadde hun git alt til Erlend, og siden hadde hun levet i hans favntak.

Saa mange ganger i de aarene som fulgte hadde hun tat imot hans kjærtegn, haard og kold av vrede, lydig føiet sig efter sin husbonds vilje, mens hun kjendte det som hun maatte gaa tilgrunde, utslitt av træthet. Hun hadde tænkt med enslags harmfuld glæde, naar hun saa paa Erlends vakre ansigt og sunde, skjønne krop, *det* kunde ikke mere blinde hende for mandens brøst. Ja, han var like ung og like fager; endda kunde han storme over hende med sine kjærtegn like hett som dengang, da ogsaa hun var ung. Men *hun* var ældet, tænkte hun og følte som en rus av hovmod og seiersstolthet ved det. Let at holde sig ung for den som aldrig vil ta lære, som ikke gidder lempe sig efter livets kaar og ikke gidder slaas for at tvinge kaarene efter mands vilje.

Men selv naar hun tok imot hans kys med haardt lukkede læber, snudde sig med hele sit væsen fra ham til kampen for sønnernes fremtid, ante hun at i dette verk gav hun sig hen med den hete ild som manden engang hadde tændt i hendes blod. Aarene hadde kjølet hende,

trodde hun, for hun blev ikke het mere, naar Erlend fik det gamle glimt i øinene og den dype tone i røsten, som hadde faat hende til at segne, viljeløs og avmægtig av lykke, den første tid hun kjendte ham. Men som hun dengang hadde længtet efter at læske skilsmissens tunge kaar og hjerteangst i møtet med Erlend, saan længtet hun nu dumpt og brændende efter et maal som vilde være naadd, naar hun engang, langt om længe, sat som en hvithaaret gammel kone og saa sine sønner staa bergede og trygge. Nu var det for Erlends sønner at hun led den gamle angst for uvissheten som laa foran. Endda pintes hun av attraa som var lik hunger og brændende tørst — hun maatte faa se sønnerne sine trives.

Og slik som hun først hadde git sig hen til Erlend, slik hengav hun sig nu til den verden som var grodd op omkring deres samliv —; kastet sig mot hvert møtende krav som maatte ske fyldest, bød sig frem mot hvert arbeide som trængte gjøres til trygd for Erlends og hans børns velfærd. Halvveis skjønte kvinden selv, at hun levet med Erlend, naar hun sat paa Husaby og grundet sammen med presten deres over brevene i mandens kiste, naar hun snakket med hans leilændinger og arbeidsfolk, færdedes med sine terner i bur og ildhus, sat oppe i hestehagen med fostermødrene og gjætet sine børn de vakre sommerdagene. Det bares for hende selv, at mot Erlend vendte hun sin vrede, naar noget gik vrangt i huset og naar børnene gjorde mot morens vilje, mot ham strømmet hendes hjerteglæde, naar de fik ind høiet tørt om sommeren og godt med korn om høsten, naar kalvene hendes trivdes og naar hun hørte sine gutter gnelre og le i tunet. At hun var hans, det blusset dulgt i hendes hjerte, naar hun la fra sig færdigsydd den sidste av helligdagsklædningerne til de syv sønnerne, stod frydefuld og saa paa bunken av sit eget

vakre, forsiggjorte vinterverk. Det var *ham* hun var kjed av og træt av, naar hun en vaarkveld gik hjem fra elven med sine tjenestekvinder — de hadde vasket ulden fra den sidste klipningen, kokt vand i en kjedel ved stranden, skyllet i strømmen — og husfruen selv var som hugget over lænderne, kulsvart av talle høit opover armene, sauelugt og fett smuds hadde gjennemtrukket hendes klær, til hun kjendte det som kroppen hendes kunde ikke bli ren igjen i tre badstuer.

Og nu da han var borte, tyktes det enken, hun saa ingen mening mere i sit livs rastløse travlhet. *Han* var hugget ned, og da maatte hun dø som et træ, hvis røtter er gjennemskaaret. De unge runner som var skutt op omkring hendes fang, de fik nu gro paa sin egen rot. De var gamle nok til at raade hver for sin egen skjæbne. Flygtig strøk det gjennem Kristins sind — hvis hun hadde skjønt dette før, dengang da Erlend sa det. Skyggelike billeder av et liv med Erlend oppe paa fjeldgaarden hans gled gjennem sindet — de to opyngede, det lille barnet mellem dem. Men det var ikke slik at hun angret eller sørget. Hun selv hadde ikke kunnet skille sit liv fra sønnernes, nu vilde døden snart skille mellem dem, for uten Erlend eiet hun ikke livskraft. Alt som var hændt og det som skulde hænde, det var lagnaden — alting sker som det er laget.

Hun blev graa i haaret og i huden, gad snaut fli sig eller hænge klærne ordentlig paa sig. Om nætterne laa hun og tænkte paa sit liv med Erlend, om dagene gik hun som i drømme, snakket aldrig uspurt til noget menneske, syntes ikke engang høre, naar de smaa sønnerne talte til hende. Den driftige og aarvaakne kone rørte ikke sin haand til noget arbeide. Elskoven hadde været under alt hendes stræv med timelige ting — Er-

lend hadde ikke takket meget for det; det var ikke slik han hadde villet bli elsket. Men hun kunde ikke la være; det var hendes natur at elske med saa meget stræv og omsut.

Hun syntes paa vei til at glide mot dødsdvalen. Da kom farang til bygden, kastet hendes sønner paa sotteseng, og moren vaagnet op.

Sotten var farligere for voksne end for børn. Paa Ivar tok den saa haardt at ingen ventet, han skulde leve. Den unge gut fik kjæmpekræfter under feberen, han brølte, vilde op og ta sine vaaben — farens død syntes at gaa i hugen paa ham. Med nød og møie greiet Naakkve og Bjørgulf at holde ham. Saa blev ogsaa Bjørgulf liggende. Lavrans laa med ansigtet ukjendelig optrutnet av utslet, øinene glittret dødt indi to smale sprækker — syntes at skulle brænde ut i glødende feber.

Moren vaaket i loftet over disse tre. Naakkve og Gaute hadde hat sygdommen som smaa, og Skule var meget mindre syk end brødrene, Frida passet ham og Munan nedenunder i stuen. Ingen trodde det hadde nogen fare med Munan, men han hadde aldrig været sterk, og en kveld, efter de alt hadde trodd han var næsten frisk, blev han pludselig borte i avmagt. Det var saavidt at Frida fik varskudd moren — Kristin løp ned, og like efter utaandet Munan i hendes armer.

Barnets død vakte hende til en ny, vidvaaken fortvilelse. Hendes vilde sorg over spædbarnet som døde bort fra morens bryst, den hadde været likesom rødfarvet av mindet om alle de dræpte lykkedrømmene. Selve stormen i hendes hjerte bar Kristin oppe dengang. Og den yderste spænding som endte med at hun saa sin husbond bli dræpt for øinene sine, levnet efter sig en træthet i sjælen, slik at Kristin selv trodde sikkert, hun skulde snart dø av sorg over Erlend. Men denne visshet

døvet smertens egg. Hun gik og kjendte skumring og skygge vokse omkring sig, mens hun ventet paa at døren skulde aapnes ogsaa for hende —.

Over Munans lille lik stod moren vaaken og graa. Den vakre søte lille gutten hadde været mindstebarnet hendes i saa mange aar, den sidste lille, som hun endda turde kjæle for og le av, naar hun burde været streng og alvorlig og sætte sin søn irette for hans smaa misgjerninger og tankeløsheter. Og han hadde været saa kjærlig og glad i mor sin. Ind i hendes levende kjøt skar det — saa bundet til livet var hun endda, saa let som hun hadde trodd kunde ikke en kvinde dø, naar hun har øst sit livsblod ind i saa mange nye unge hjerter.

I kold, ædru fortvilelse gik hun mellem barnet som laa paa likstraa og de syke sønnerne. Munan laa i gamleburet, hvor først det lille barnet og saa faren hadde ligget — tre lik i gaarden hendes paa mindre end ett aar. Med hjertet visnet av angst, men stiv og stum ventet hun paa at den næste skulde dø — hun ventet det som en uavvendelig skjæbne. Hun hadde aldrig skjønt nok paa det som hun fik, da Gud gav hende saa mange børn. Og det værste var at hun *hadde* skjønt det paa en maate. Men hun hadde tænkt mere paa plagerne, smerten, angst og strid — endda hun lærte om igjen og om igjen, av savnet, hvergang et barn vokste ut av hendes armer, av fryden hvergang et nyt laa ved hendes bryst — glæden var usigelig meget større end strævet og smerten. Hun hadde knurret, fordi hendes børns far var saa utryg en mand, med liten omtanke for ætten som skulde leve efter ham. Hun glemte altid, at han hadde ikke været anderledes, den tid da hun brøt Guds bud og selv traakket paa sin egen slegt for at faa ham.

Nu var han fældet bort fra hendes side. Og nu ventet hun at hun skulde faa se sine sønner dø, en efter en. Kanske skulde hun sitte igjen tilsidst som en barnløs mor.

— Der var saa mange ting som hun nok hadde set før ogsaa, men ikke tænkt meget paa, den tid da hun saa verden som gjennem dimmen av sin og Erlends kjærlighet. Hun hadde nok skjønt at Naakkve tok det alvorlig, dette at han var den førstefødte og skulde være som hode og høvding for brødreflokken. Hun hadde nok ogsaa set at han var svært glad i Munan. Endda rystet det hende som noget uventet, da hun saa hans heftige sorg over den yngste brors død.

Men de andre sønnerne frisknet da til, endda det tok lang tid. Paaskedag kunde hun gaa til kirken med fire sønner, men Bjørgulf laa i sengen endda, og Ivar var for svak til at gaa ut av huset. Lavrans hadde vokset meget i høiden, mens han laa paa sottesengen, og ogsaa paa andre maater var det som om dette halvaarets hændelser hadde baaret ham et langt stykke fremfor hans alder.

Da tyktes det Kristin, at nu var hun gammel kone. Hende syntes det at en kvinde monne være ung, saalænge hun har smaa børn som sover i hendes arm om natten, leker omkring moren om dagen og kræver hendes omsut døgnet rundt. Naar hendes smaa er vokset fra hende, er en mor gammel kone.

Den nye maagen hendes, Jammælt Halvardssøn talte om, at Erlendssønnerne var svært unge, og selv var hun bare litt over firti aar gammel; hun vilde sagtens snart finde at hun maatte gifte sig igjen; hun trængte en husbond som kunde hjælpe hende med at styre godset og fostre de yngre sønnerne. Han nævnte flere gode mænd

som han mente kunde være høvelige giftermaal for Kristin — hun fik gjeste dem hjemme paa Ælin i høst, saa skulde han sørge for at hun møtte dem, og siden kunde de tale nærmere om disse ting.

Kristin smilte blekt. Ja — hun *var* ikke mere end firti aar gammel. Hadde hun hørt om en anden kone som var blit enke saavidt ung med en flok fremvoksende børn, saa vilde hun sagt som Jammælt — hun maatte gifte sig igjen, søke støtte hos en ny mand, hun kunde endda gi ham flere børn. Men hun selv vilde ikke —.

Det var like efter paaskehelgen at Jammælt av Ælin kom til Jørundgaard og anden gang at Kristin møtte sin søsters nye husbond. De hadde ikke været hverken til fæstensøllet paa Dyfrin eller til bryllupet paa Ælin, hun og hendes sønner. De to veitslerne var blit holdt med kort tid imellem den vaaren da hun gik med sit sidste barn. Straks da Jammælt spurte drapet paa Erlend Nikulaussøn, hadde han skyndt sig til Sil; med raad og daad hjalp han sin hustrus søster og søstersønner, ordnet saa godt han kunde alt som maatte gjøres efter bondens død og tok sig av saken mot drapsmændene, siden ingen av Erlendssønnerne var myndige endda. Men dengang sanset Kristin intet av det som hændte omkring hende. Selv dommen over Gudmund Toressøn som blev fundet at være Erlends drapsmand syntes litet at bevæge hende.

Denne gang talte hun mere med maagen, og han tyktes hende være en likendes mand. Ung var han ikke, jevngammel med Simon Darre — en stø og rolig mand, stor og diger og meget mørkladen, med ganske vakre ansigtsdrag, men noksaa slutrygget. Han og Gaute blev gode venner med en gang. Naakkve og Bjørgulf hadde helt siden farens død holdt sig endda mere sammen og draget sig bort fra alle andre. Men Ivar og

Skule sa til moren at de likte Jammælt, «— likevel tykkes os at Ramborg kunde hædret Simon med at sitte enke litt længer — hans like er nu denne nye bondens hendes ikke.» Kristin merket at disse to vildstyringerne hendes husket nok endda Simon Andressøn: av ham hadde de latt sig retlede baade med hvasse ord og med logn skjemt, endda de to utaalmodige drengene taalte ikke et revsende ord av sine egne forældre, uten deres øine gnistret av sinne og hænderne deres knyttet sig.

Mens Jammælt var paa Jørundgaard, kom ogsaa Munan Baardssøn dit for at gjeste Kristin. Der var ikke stort igjen av ridder Dans nu. Han hadde ruvet stor og røslig i gamle dager, da førte han sit svære legeme ikke uten anstand, saa han syntes mere høi og anselig end han var. Nu hadde gigten krøket ham, og skindet slunket om hans avmagrede krop; han saa mest ut som en liten tuftekall, flintskallet, med en fattig frynse av slappe hvite tuster kring nakken. Engang hadde sterk, blaasvart skjegrot mørknet det spændte, kjøtfulde underansigt, men nu trivdes de graa stubber frodig indi alle hakens og halsens slappe folder, hvor han daarlig kunde komme til med rakekniven. Surøiet var han blit, siklet litt — og saa var han svært plaget med svak mage.

Han hadde med sig sin søn Inge som folk kaldte Fluga efter moren; han var allerede en ældre mand. Faren hadde hjulpet denne søn meget godt frem i verden; skaffet ham et rikt giftermaal og faat biskop Halvard til at ta sig av Inge — Munan hadde været gift med biskopens søskendebarn, og herr Halvard vilde da gjerne hjælpe Inge til velstand, saa han ikke skulde beite unna for fru Katrins børn Biskopen var forlenet med sysselen paa Hedemarken og han hadde da gjort Inge Munanssøn til sin ombudsmand, saa nu eiet han ikke

litet jordegods i Skaun og Ridabu. Hans mor hadde ogsaa kjøpt sig en gaard paa de kanter; hun var nu en meget from og godgjørende kone og hadde lovet at leve i renlevnet til sin død. «Ja hun er hverken utgammel eller avfældig,» sa herr Munan støtt, da han saa at Kristin smaalo. Han vilde nok svært gjerne faat det stelt slik at Brynhild skulde flytte til ham og styre for ham paa hans gaard nær Hamar, men det vilde hun ikke.

Han hadde saa liten glæde paa sine gamle dager, klaget herr Munan. Børnene hans var saa ufredelige — de sammødrene søskende var uforlikt sig imellem og trættet og kjeglet med sine halvsøsken. Værst var den yngste datteren; hende hadde han faat med en frille, mens han var gift mand, saa hende kunde han ikke gi nogen arv efter sig, og derfor plukket hun faren alt hun orket mens han levet. Hun var enke og hadde slaat sig ned paa Skogheim, den gaarden som var herr Munans egentlige aabøle; hverken faren eller søskendene kunde rikke hende derfra. Munan var livende ræd for hende, men naar han fristet at rømme unna til nogen av sine andre børn, saa blev han plaget der og med klage over de andres griskhet og uredelige færd. Bedst hadde han det hos sin yngste egtefødte datter som var nonne i Gimsøy; han likte godt at være en stund i gjesteherberget der, strævet da meget med at bedre sin sjæl med bod og bønner under datterens veiledning, men han orket ikke det livet længe ad gangen. Kristin var ikke sikker paa at Brynhilds sønner var stort snillere mot faren end de andre børnene, men det vilde Munan Baardssøn ikke indrømme; han hadde dem kjærest av alt sit avkom.

Men saa ynkelig som denne maagen hendes nu var, saa var det under samværet med ham at Kristins for-

stenede sorg først syntes at tine litt. Herr Munan snakket om Erlend tidlig og sent — naar han ikke sytet for sine egne prøvelser, saa talte han bare om den døde brødrungen og skrøt av Erlends bedrifter — men helst av hans uvørne ungdom: Erlends viltre kaathet det første han slap ut i verden, bort fra hjemmet paa Husaby, hvor fru Magnhild gik og harmet sig over hans far og faren harmet sig over sin ældste søn, og fra Hestnæs og den fromme, alvorlige fosterfar, herr Baard. Herr Munans prat skulde en synes maatte være en underlig trøst for Erlends sorgfulde enke. Men paa sit vis hadde ridderen elsket sin unge frænde og alle dager tykt at Erlend var fremfor alle andre mænd i fagerhet, mod — ja i forstand ogsaa, bare at han ikke gad bruke den, sa Munan ivrig. Og endda Kristin maatte tænke paa at det var nok ikke til Erlends bedste, han kom ut til kongens hird, seksten aar gammel, med dette søskendebarnet sit til læremester og veileder, saa maatte hun smile, sorgfuld og ømt, naar Munan Baardssøn snakket, saa spyttet drev ut av mundvikerne hans og taarerne tytet fra de gamle, rødrandede øine — om Erlends tindrende glade livsmod i de purunge aarene, før han tullet sig bort i ulykken med Oline Ormsdatter og brændte sig for levetiden.

Jammælt Halvardssøn, som sat i alvorlig samtale med Gaute og Naakkve, saa undrende bort paa maagkonen. Hun hadde slaat sig ned paa tverpallen med denne fæle gamlingen og Ulf Haldorssøn som Jammælt syntes saa noget skummel ut, men hun smilte mens hun snakket med dem og skjænket — han hadde ikke set hende smile før, men det klædte hende vakkert, og hendes lille lave latter var som en rent ung jomfrus.

Jammælt talte om at umulig kunde alle disse seks

brødrene bli gaaende hjemme paa morens gaard. Det var ikke ventelig at nogen rik og jevnbyrdig mand vilde gi sin frændekone til Nikulaus, hvis hans fem brødre skulde bygge i bu med ham og kanske føde sig av gaarden, naar de giftet sig. Og de burde nu se sig om efter en hustru til svenden — han var tyve vintrer gammel alt og syntes at ha en kraftig natur. Derfor vilde Jammælt ta med sig Ivar og Skule, naar han nu fór sydover igjen; da skulde han nok finde vei til fremgang for dem. Da Erlend Nikulaussøn var kommet saa ulykkelig avdage, hadde det vist sig, at nu kom de i hug, storhøvdingerne i landet, at den dræpte mand hadde været en av deres egne jevninger, ved byrd og blod eslet til at gaa fremfor de fleste av dem, vennesæl, høimodig paa mange maater, en dristig og vaabendjerv krigshøvding — men han hadde ikke hat lykken med sig. Der var blit faret frem med den yderste strenghet mot de mænd som hadde været delagtige i drapet paa husbonden i hans egen gaard. Og Jammælt kunde fortælle, mange hadde spurt ham om Erlends sønner. Sudrheimsmændene hadde han møtt i julen, og da hadde de nævnt at disse unge drengene var deres egne frænder; herr Jon hadde bedt ham hilse og si, som frænde skulde han møte og holde Erlend Nikulaussøns sønner, hvis nogen av dem vilde gaa ham tilhaande. Jon Haftorssøn skulde nu giftes med jomfru Elin, Erling Vidkunssøns ældste datter, og den unge brud hadde spurt om svendene lignet sin far: hun husket godt at Erlend hadde gjestet dem i Bjørgvin, mens hun var barn, og at han syntes hende være den vakreste av alle mænd. Men hendes bror, Bjarne Erlingssøn, hadde sagt, at alt hvad han kunde gjøre for Erlend Nikulaussøns sønner, det skulde han gjøre med hjertens glæde.

Kristin sat og saa paa sine tvillingsønner, mens Jammælt talte. De vokste sig mere og mere lik sin far: silkefint sotsvart haar smøg glat om hodeskallen, men kreppet litt i pandeluggen og over de slanke brune nakker. De hadde smale ansigter med høi, ret fremspringende næse, fin og liten mund med en muskelknute ved hver mundvik. Men de hadde mere kort og bred hake, mørkere øine end Erlend. Og det var allermest det som hadde gjort Erlend saa forunderlig vakker, syntes hustruen nu, at naar han slog op øinene i det magre mørkladne ansigt under ramsvart haar, saa var de saa uventede, lyseblaa og klare.

Men nu glimtet det staalblaat i de unge drengenes øine, da Skule svarte mostermanden — han pleiet gjerne føre ordet for tvillingerne:

«Vi takker eder for dette gode tilbud, maag. Men vi har alt talt med herr Munan og med Inge og raadført os med vore ældre brødre — det er slik at vi er kommet overens med Inge og hans far. Disse mændene er vore nærfrænder i farsætten, og vi blir med Inge sydover og agter at være i hans gaard isommer og en tid utover —»

Gutterne kom ned i stuen til hende om kvelden, da hun hadde lagt sig:

«Ja vi venter av eder, mor, at I skjønner dette,» sa Ivar Erlendssøn.

«Vi tigger ikke frændehjælp og venskap av de mænd som sat og taug og saa paa det at vor far led uret,» føiet Skule til.

Moren nikket.

Det tyktes hende, sønnerne handlet ret. Jammælt var en forstandig og rettænkende mand, skjønte hun, og hans tilbud hadde været velment — men hun likte godt at drengene var tro mot sin far. Endda hun had-

de ikke tænkt før i tiden, at hendes sønner skulde engang komme til at tjene Brynhild Flugas søn.

Tvillingerne drog med Inge Fluga, saa snart som Ivar var sterk nok til at ride. Der blev svært stilt paa gaarden efter dem. Moren husket — ifjor ved disse tider laa hun i vævstuen med et nyfødt barn — det tyktes hende være som en drøm. Saa kort tid var det siden hun hadde kjendt sig ung, med sindet oprørt av en ung kvindes længsler og sorger, av haab og had og elskov. — Nu var hendes flok skrumpet ind til fire sønner, og i hendes sind rørte sig intet andet end uroen for de voksne unge mændene. I denne stilhet som faldt over Jørundgaard efter tvillingernes bortreise slog hendes angst for Bjørgulf ut som lyse luer.

Da hun fik gjester, flyttet han og Naakkve bort i den gamle aarestuen. Han var oppe av sengen om dagene, men han hadde endda ikke været utenfor døren. Med inderlig frygt la Kristin merke til at Bjørgulf sat altid stille paa samme flekken og gik aldrig ut paa gulvet, rørte sig i det hele litet, naar hun var inde hos ham. Hun visste, det var blit værre med hans øine i den sidste sygdommen. Naakkve var svært stille — men det hadde han været helt siden farens død, og sin mor syntes han undgaa saa meget som raad var til.

Endelig en dag tok hun mod til sig og spurte den ældste ut, hvordan det nu var med Bjørgulfs syn. Længe svarte Naakkve undvikende. Men tilslut æsket hun sønnen til at si sin mor sandt.

Naakkve sa:

«Han kan skimte sterkt lys endda —» selv blev den unge mand drivende hvit i ansigtet med det samme, snudde sig braat og gik ut av stuen.

Langt ut paa dagen, da moren hadde graatt sig saa

træt at nu trodde hun, hun kunde trøste sig til at tale rolig med sin søn, gik hun bort i gamlestuen.

Bjørgulf laa i sengen. Straks hun kom og satte sig hos ham paa sengekanten, kunde hun se paa hans ansigt, han visste at hun hadde talt med Naakkve:

«Mor. I maa ikke graate, mor,» bad han ræd.

Helst vilde hun kastet sig ned over sønnen sin, tat ham i sine armer, graatt over ham og jamret for hans haarde skjæbne. Men hun smøg bare sin haand ind i hans under aaklædet:

«Stort prøver Gud din manddom, min søn,» sa hun rustent.

Bjørgulfs ansigtsuttryk skiftet, blev fast og beslutsomt. Men det varte litt, før han kunde mæle:

«Jeg har visst længe, mor, at jeg var kaaret til at bære dette. Alt den tiden da vi var paa Tautra — broder Aslak talte med mig om det, at skulde det gaa slik med mig saa —

— Som Vor Herre Jesus blev fristet i ødemarken, sa han —. Han sa, den rette ødemark for en kristen mands sjæl det var naar syn og sans var stængt — da fulgte han drottens fotefar ut i ødemarken, endda om hans legeme var midt iblandt hans brødre eller frænder. Han læste ut av Sankt Bernards bøker om disse ting. Og om at en sjæl skjønner, ham har Gud særskilt kaaret til en slik haard manddomsprøve, da tør han ikke ræddes for at han ikke orker. Gud kjender min sjæl bedre end sjælen kjender sig selv —»

Han blev ved at tale til moren paa dette vis, trøstende hende med visdom og sjælsstyrke som syntes langt utover hans aar.

Om kvelden kom Naakkve til Kristin og bad om at faa tale med hende to-ene. Da sa han at det var hans

og Bjørgulfs forsæt, at de vilde gi sig ind i gudelig brødrelag og ta munkevigselen i Tautra.

Kristin stod haandfalden, men Naakkve blev ved, meget rolig. De vilde bie til Gaute blev myndig og kunde handle for moren og de yngre søskende. De vilde gi sig ind i klosteret med saa meget gods som kunde høve for sønnerne efter Erlend Nikulaussøn av Husaby, men de vilde ogsaa se sine brødres velfærd til gode. Efter sin far hadde Erlendssønnerne ikke arvet noget som var værd at nævne, men de tre som var født før Gunnulf Nikulaussøn gik i kloster eiet nogen gaardparter nordenfjelds — han hadde git gaver til sine brorsønner, da han skiftet sine rigdomme, skjønt det meste som han ikke gav til kirken og gudelig bruk, efterlot han sin bror. Og naar Naakkve og Bjørgulf ikke krævet fuld arvepart, blev det ogsaa en lettelse for Gaute som nu skulde bli hodet for slegten og føre den videre, at de to døde for verden, sa Naakkve.

Kristin var som svimeslaat. Aldrig hadde hun drømt om at Naakkve skulde tænke paa munkeliv. Men hun mælte intet imot — hun var saa overvældet. Og hun turde ikke friste at tale sine sønner fra et saa fagert og nyttig forehavende.

«Alt mens vi var gutter og sat sammen hos munkene der nord, lovet vi to hinanden, vi skulde aldrig skille lag,» sa Naakkve.

Moren nikket; hun visste det. Men hun hadde tænkt, det var slik ment, at Bjørgulf skulde bli ved at bo sammen med Naakkve, ogsaa naar den ældste giftet sig.

Det syntes Kristin næsten et jertegn, Bjørgulf, saa ung som han var, kunde bære sin ulykke saa drengelig. De gangene hun snakket med ham om det, i løpet av vaaren, hørte hun intet uten gudfrygtige og modige ord

av hans mund. Ufattelig syntes det hende — men det maatte vel være fordi han hadde skjønt alt i mange aar, at dette vilde bli utgangen paa hans svaksynthet, og saa hadde han vel budd sin sjæl helt siden den tid han var mellem munkene —.

Men da maatte hun tænke paa, hvor haardt og tungt dette ulykkelige barnet hendes hadde lidt — og hun saa litet skjønt det, mens hun gik her og var opfyldt av sit eget. Nu sneg Kristin Lavransdatter sig til at knæle ned, hver stund hun var alene, for Jomfru Marias billede hjemme i loftet og for hendes alter nord i kirken, saa ofte den blev lukket op. Klagende av hele sit hjerte bad hun med ydmyk graat Gjenløserens milde moder være Bjørgulf i mors sted og bøte ham det som hans mor i kjødet hadde latt ugjort.

En sommernat laa Kristin vaaken. Naakkve og Bjørgulf var da flyttet tilbake til høienloftsstuen, men Gaute laa nedenunder hos Lavrans, fordi de ældste brødrene vilde øve sig i at vaake og bede, hadde Naakkve sagt. Hun var likeved at sovne ind omsider, da vakk hun ved at hun hørte, nogen listet oppe i lofssvalen. Det stapplet nedover trappen — hun kjendte den blinde mands maate at gaa paa.

Han skulde vel bare ut et ærinde, tænkte hun — allikevel steg hun op og lette efter sine klær. Da hørte hun at døren ovenpaa blev slængt aapen — en tok trappen i to-tre spring.

Moren løp til forstuen og ut i døren Skodden laa saa tæt ute, at det var bare saavidt burene tversover tunet skimtet igjennem. Oppe ved gaardsgrinden kjæmpet Bjørgulf rasende for at fri sig ut av brorens tak:

«Taper du noget, du,» skrek den blinde, «om du blir

kvit mig — da er du løst fra alle eder — trænger ikke dø fra denne heimen —»

Hvad Naakkve svarte kunde ikke Kristin høre. Hun løp paa bare føtter ut i det drivvaate græs. Bjørgulf hadde faat slitt sig nu — da stupte han, som hugget, ned over den store stenen, slog i den med knyttede næver.

Naakkve saa moren, kom hende ilsomt nogen skridt imøte:

«Gaa ind, mor, — dette greier jeg bedst alene — I *skal* gaa ind, sier jeg,» hvisket han indtrængende, snudde og stod bøiet over broren igjen.

Moren blev staaende et stykke ifra. Græsvolden var gjennemtrukket av væte, det dryppet fra alle tak, og draaper trillet av hvert løvsblad — det hadde regnet hele dagen, men nu var skyerne sunket ned som tæt, hvit skodde. Da sønnerne kom nedover om en stund — Naakkve hadde tat Bjørgulf under armen og leiet ham slik — veg Kristin indom forstuedøren.

Hun saa at Bjørgulf blødde i ansigtet, han hadde vel slaat sig mot stenen. Uvilkaarlig presset Kristin sin haand ind i munden og bet i sit eget kjøt.

I trappen forsøkte Bjørgulf endda en gang at slite sig fra Naakkve — han stupte indover mot væggen og skrek:

«Jeg bander, jeg bander fødesdagen min —!»

Da hun hadde hørt Naakkve stænge loftsdøren efter dem, listet moren sig efter og stod utenfor i svalen. Længe hørte hun Bjørgulfs stemme indefra — han raste, skrek og forbandet — ett og andet av hans vilde ord kunde hun skjelne. Indimellem skjønte hun at Naakkve talte til ham, men hans røst lød bare som en dæmpet mumlen. Tilslut hulket Bjørgulf, høit og hjerteskjærende.

Moren stod og skalv av kulde og smerte. Hun hadde bare faat paa sig en kaape over serken; hun stod der saa længe at hendes utslaatte haar blev vaatt av den raa natteluft. Endelig blev det stilt i loftet.

Indkommet i stuen nedenunder gik hun bort til sengen, hvor Gaute og Lavrans sov. De hadde ingenting merket. Mens hendes taarer strømmet, rakte hun sin haand ind i mørket, kjendte paa de to varme ansigter og lyttet til gutternes jevne, sunde pust. Det syntes hende at nu var disse to alt som hun hadde tilbake av sin rigdom.

Kuldegysende krøp hun op i sin egen seng. En av hundene som laa borte foran Gautes seng tasset over gulvet og hoppet opi til hende; ringet sig i en krull oppaa hendes føtter. Den pleiet gjøre det om nætterne, og hun hadde daarlig hjerte til at kjøre den ut, endda den var tung og klemte hendes ben saa de dovnet; men Erlend hadde eiet den, og det var hans yndlingshund, en kulsvart, stridragget gammel bjørnehund. Nu inat syntes Kristin, det var godt at den laa der og tinet hendes frosne føtter.

— Hun saa ikke Naakkve den næste morgen før ved dugurdsbordet. Da kom han ind og satte sig i høisætet; den pladsen hadde været hans, siden faren døde.

Han mælte ikke et ord under maaltidet, og han hadde svarte ringer under øinene. Moren fulgte efter, da han gik ut igjen.

«Hvordan er det med Bjørgulf nu?» spurte hun sagte.

Naakkve blev ved at undgaa hendes blik, men han svarte like sagte, at Bjørgulf sov nu.

«Har — har han været slik før?» hvisket hun ræd.

Naakkve nikket, snudde sig fra hende og gik op igjen til broren.

Naakkve gjætet Bjørgulf tidlig og sent og holdt moren borte fra ham, alt han evnet Men Kristin skjønte at de to unge hadde mange stride stunder med hinanden.

Det var Nikulaus Erlendssøn som skulde være husbond i Jørundgaard nu, men han fik ikke stunder til at se det mindste efter driften. Han syntes ogsaa at ha liten lyst og evne slik som hans far hadde hat. Kristin og Gaute stod da for hele stellet, for denne sommer forlot ogsaa Ulf Haldorssøn hende.

Efter de ulykkelige hændelser som endte med Erlend Nikulaussøns drap hadde Ulfs kone fulgt med sine brødre hjem. Ulf blev paa Jørundgaard — han sa at han skulde vise folk, han lot sig ikke drive ut av snak og løgner. Men han ymtet dog om at nu hadde han vel levet sin længste tid her; han tænkte kanske drage nordenfjelds til sin egen gaard i Skaun, naar saa lang tid var gaat at ingen skulde kunne si, han rømte fra rygterne.

Men saa tok biskopens ombudsmand til at forske i saken, om Ulf Haldorssøn ulovlig hadde forskutt sin hustru. Ulf gjorde sig da rede til opbrudd, hentet Jardtrud og skulde nu fare nord, før høstveiret gjorde veien over fjeldet besværlig. Til Gaute sa han, at han vilde lægge felag med sin halvsøsters mand som var vaabensmed i Nidaros, bo der, men sætte Jardtrud paa Skjoldvirkstad, som brorsønnen skulde bli ved at drive for ham.

Den sidste kvelden drak Kristin ham til av det forgyldte sølvbæger som hendes far hadde eiet efter sin farfar, herr Ketil Svenske. Hun bad ham ta bægeret og gjemme det til minde om hende, siden satte hun en guldring som hadde været Erlends paa hans finger; den skulde han bære efter sin frænde.

Ulf kysset hende til tak: «det hører med til frændsømd,» sa han leende. «Du tænkte visst ikke, Kristin, det første vi blev kjendt, jeg var tjenestesvenden som hentet dig og fulgte dig til min herre, — at vi skulde skilles slik?»

Kristin blev sprutrød, for han smilte til hende med det gamle spotske smilet, men hun trodde se paa hans øine, at han var bedrøvet. Saa sa hun:

«Likevel, Ulf, længter du ikke tilbake til Trøndelagen, du som er født og baaren der nord? Jeg længter dit til fjorden mangen stund, jeg som bare levet der de faa aarene.» Ulf lo som før, da sa hun sagte. «Krænket jeg dig nogen stund i min ungdom, med hovmod eller — jeg visste ikke det at dere var nærskyldte, du og Erlend — det maa du nu tilgi mig!»

«Nei — og det var ikke Erlend som ikke vilde kjendes ved frændskapet. Men jeg var saa kry i min ungdom — hadde far min støtt mig ut av ætten sin, saa vilde ikke jeg tigge —» han reiste sig braat, gik bort dit som Bjørgulf sat i bænken: «Skjønner du, Bjørgulf fostre, — far din — og Gunnulf — de viste mig frændesind alt fra vi møttes som gutunger — bent imot brødrene mine og søstrene mine paa Hestnæs. Siden — aldrig traadte jeg frem som Erlends frænde uten fordi jeg saa, slik kunde jeg bedre tjene ham — og hustruens hans — og dere mine fostersønner. Skjønner du?» sa han heftig, han la sin haand over Bjørgulfs ansigt, gjemte de utslukte øinene.

«Jeg skjønner.» Bjørgulfs svar kom halvkvalt bak den andens fingrer; han nikket indi Ulfs haand.

«Vi skjønner, fosterfar,» Nikulaus la sin haand tungt paa Ulfs herde, og Gaute gik nærmere til klyngen.

Kristin blev underlig tilmote — det var som de skulde tale om ting, hun ikke kjendte til. Saa gik hun ogsaa frem til mændene, mens hun sa:

«Lid paa det, Ulf frænde, det skjønner vi alle — ikke har Erlend og vi alle eiet saa trofast en ven som du. Gud signe dig!»

Dagen efter drog Ulf Haldorssøn nordover.

Utover vinteren faldt Bjørgulf tilro, saavidt som Kristin kunde skjønne. Han gik tilbords igjen med husets folk, fulgtes med dem til messen, og han tok villig og venlig imot den hjælp og de tjenester, som moren saa gjerne vilde yde ham.

Og eftersom tiden gik og Kristin aldrig hørte sønnerne nævne klosteret, kjendte hun selv, hvor usigelig nødig hun gav sin ældste søn til munkelivet.

Hun kunde ikke andet end se, i et kloster vilde sikkert Bjørgulf være bedst stedt. Men hun skjønte ikke, hvordan hun skulde orke at miste Naakkve paa dette viset. Det var nok slik allikevel, at den førstefødte paa en maate var bundet til morens hjerte endda inderligere end de andre sønnerne.

Hun kunde hellerikke skjønne at Naakkve var skikket til at bli munk. Han hadde nok et ypperlig nemme for lærd idræt og kjærlighet til andagtsøvelser; men likevel syntes han ikke moren meget aandelig sindet. Kirken her i bygden søkte han ikke med nogen ildhug, forsømte ofte tjenesten med skrøpelig grund, og hun visste at hverken han eller Bjørgulf skriftet for sin sogneprest andet end den almindelige syndsbekjendelse. Den nye presten, Sira Dag Rolfssøn, var søn av Rolf paa Blakarsarv som hadde været gift med Ragnfrid Ivarsdatters søskendebarn, saa han kom meget til sin frændekones gaard; det var en ung mand omkring tredve aar gammel, vellært og en god klerk; men de to ældste sønnerne holdt sig kolde mot ham. Med Gaute derimot blev han snart god ven.

Gaute var den eneste av Erlendssønnerne som hadde faat venner mellem folket i Sil. Men ingen av de andre var blit ved at være saa fremmed i bygden som Nikulaus. Han blandet sig aldrig med de andre unge — gik han dit, hvor ungdommen møttes til dans eller stevne, saa stod han mest i utkanten av leikarvolden og saa paa — med en mine som han holdt sig for god til at være med. Men fik han det hugskott, saa blev han ubedt med i leken — og da sa folk han gjorde det for at yppe sig: han var spræk, sterk og behændig, let at egge til slagsmaal — og efter at han hadde vundet paa to-tre av de mest nevngjetne kjæmper i bygden, maatte folk taale hans væsen. Og lystet det ham at danse med en mø, saa vyrdet han hverken hendes brødre eller frænder, men danset og gik og sat to-ene med piken — og det hændte ikke at en kvinde sa nei, naar Nikulaus Erlendssøn bød hende sit selskap. Det blev han ikke bedre likt av.

Siden broren var blit blind gik Naakkve sjelden fra ham, men kom han ut en kveld, saa var han ikke anderledes end han hadde været før. Ogsaa de lange jagtfærderne sine hadde han nu mest git op, men han kjøpte sig dog netop denne høst en overmaate kostbar, hvit falk av sysselmanden, og han var like ivrig til at øve sig i bueskytning og idrætter. Bjørgulf hadde lært sig til at spille skak i blinde, og brødrene fordrev ofte hele dagen ved tavlbrettet; de var begge to de ivrigste spillere.

Saa hørte Kristin at folk snakket om ham og en ung mø, Tordis Gunnarsdatter fra Skjenne. Den næste sommer laa hun paa sæteren. Da var Naakkve flere ganger hjemmefra om natten. Kristin fik vite at han hadde været hos Tordis.

Morens hjerte skalv og vendte sig hit og dit som et

aaspeblad paa stilken. Tordis var av gammel og hæderlig slegt, selv var hun et godt, uskyldig barn; umulig kunde Naakkve nenne at vanære hende. Glemte de to unge sig, saa maatte han gjøre denne piken til sin hustru. Syk av angst og skam kjendte Kristin paa sig, at hun kom visst ikke til at græmme sig altfor meget, om det gik slik. Bare for to aar siden vilde hun aldrig ha hørt om det at Tordis Gunnarsdatter skulde bli husfruen paa Jørundgaard efter hende. Møens farfar levet og sat paa gaarden med fire gifte sønner, selv hadde hun mange søskende; hun blev en fattig brud. Og hver kvinde av den slegten fik mindst ett vetløst barn. Hint folket byttet børnene eller hildret dem, — alt de strævet for at trygge om barnsengskonerne, saa syntes hverken daap eller vigsler at monne. Der var nu to gamle mænd paa Skjenne, som Sira Eirik hadde dømt at være byttinger, to døvstumme børn — og Tordis' ældste bror hadde huldren forgjort, da han var i syttenaarsalderen. Ellers var Skjenne-ætten et vakkert folkefærd, bulykke og trivsel fulgte med dem, men de var for mange til at der kunde bli rigdom i slegten.

— Gud maatte vite om Naakkve kunde vige fra sit forsæt uten at synde, hvis han alt hadde lovet sig til Jomfru Marias tjeneste. Men en mand maatte da altid prøve ett aar som ungbroder i klosteret, før han fik vigselen — kunde stige tilbake selv da, hvis han kjendte, han var ikke eslet til at tjene Gud paa dette vis. Og hun hadde hørt at hin velske grevefrue som var mor til den store doktor i teologien og prædikebroder, herr Tomas Akvinas, hun stængte sin søn inde med en skjøn og sedesløs kvinde for at rygge hans forsæt, da han vilde forlate verden. Kristin syntes, det var det styggeste hun hadde hørt — men denne konen døde dog forlikt med Gud. Da kunde det vel ikke være saa forfærdelig

syndig om hun tænkte, nu skulde hun med aapne armer fagne Tordis av Skjenne som sønnekone.

Om høsten kom Jammælt Halvardssøn til Formo, og han stadfæstet de rygter om stortidender som ogsaa hadde naadd hit til dalen. I samraad med kirkens øverste lærefædre, riddere og svender av Norges rikes raad, hadde herr Magnus Eirikssøn besluttet at skifte sine riker mellem de to sønner som han hadde faat med sin dronning, fru Blanche. Paa herrestevnet i Vardberg hadde han git den yngste, junker Haakon, kongsnavn i Norge; lærde og læge rikesmænd hadde svoret paa helligdommene at verge landet til hans haand. Det skulde være et vent og lovende treaars barn, og han skulde opføde her i landet med fire av de ypperste norske ridderfruer til fostermødre og to geistlige og to verdslige høvdinger til fosterfædre, naar kong Magnus og dronning Blanche var i Sverige. Man sa at herr Erling Vidkunssøn og biskoperne av Bjørgvin og Oslo hadde tænkt ut dette kongevalg, og Bjarne Erlingssøn hadde mest fremmet saken hos kongen; han elsket Bjarne fremfor alle sine andre norske mænd Og alle ventet sig det meste gavn for Norgesvelde av det at nu skulde vi igjen faa en konge som bygget og bodde iblandt os og vilde verge lov og ret og landets tarv istedetfor at øde sin tid, id og rikets velstand paa tiltak i andre land.

Kristin hadde hørt om kongevalget, likesom hun hadde hørt om ufreden med de tyske kjøpmænd i Bjørgvin og om kongens krige i Sverige og Danmark. Men det hadde rørt hende saa litet — som gjenlyden av torslaatten mellem fjeldene, naar veiret gaar over bygder langt borte. Hendes sønner hadde nok talt om disse ting sig imellem. Ved Jammælts fortælling kom Erlends sønner i det voldsomste sindsoprør. Bjørgulf sat med panden

i sin haand, saa han gjemte de blinde øine, Gaute lyttet med litt aapne læber, mens han krystet fingrene om dolkeskjeftet, Lavrans pustet fort og hørlig og alt i ett saa han fra mostermanden bort paa Naakkve i husbondssætet. Den ældste var blek i ansigtet og hans øine glødet.

«Det har været mangen mands lagnad,» sa Naakkve, «at de som stod ham haardest imot i livet, gik til fremgang paa den veien han synte dem — naar de først hadde lagt ham ut til ormemat. Naar han har faat munden fuld av muld, kvier hans mindremænd sig ikke mere ved at sande hans ord.»

«Nei det kan være det, maag,» sa Jammælt dæmpende, «du har nogen ret i det; far din tænkte paa denne veien ut av ulændet først av alle mænd — med to brødre paa kongssætet her og i Sverige. En dyptænkt, vis og storsindet herre var Erlend Nikulaussøn, jeg skjønner det. Men vær nu vâr om dig, hvad du sier, Nikulaus, du vil nu vel ikke at der skal bli baaret slike ord fra dig, at det kan skade Skule —»

«Skule bad ikke mig om orlov til dette,» sa Naakkve hvasst.

«Nei han husket vel ikke paa det at du nu er myndig,» svarte Jammælt som før, «og jeg tænkte ikke paa det jeg heller — saa det blev med mit samtykke og vilje at han holdt paa Bjarnes sverd og svor —»

«Jeg tænker han husket det — men guttehvalpen visste at dette hadde jeg aldrig samtykket i. Og Giskemændene trængte vel denne salven for saart samvit —»

— Skule Erlendssøn var nu blit Bjarne Erlingssøns haandgangne mand. Han hadde møtt den unge storhøvding da han i julen gjestet sin moster paa Ælin, og Bjarne hadde faat gjort gutten klok paa, at det var mest ved herr Erlings og hans egne forbønner at Erlend i sin tid hadde faat grid — uten deres støtte kunde Simon Andressøn aldrig faat utrettet sit ærinde hos kong Magnus. — Ivar var endda hos Inge Fluga.

Kristin visste at det som Bjarne Erlingssøn hadde sagt var ikke aldeles usandt — det høvet godt nok med Simons egen fortælling om sin Tunsbergsfærd. Allikevel hadde hun i alle disse aarene tænkt med stor bitterhet paa Erling Vidkunssøn; det tyktes hende at han maatte kunne ha hjulpet hendes husbond til bedre vilkaar, hvis han hadde villet. Bjarne evnet vel ikke stort den gangen, rent ung som han var. Endda likte hun ikke rigtig at Skule hadde sluttet sig til denne mand — og saa tok det saa underlig pusten fra hende, at tvillingerne handlet aldeles paa egen haand og slik hadde git sig ut paa vidotta — de var da bare børn av alder, syntes hun —.

Efter dette Jammælts besøk øket uroen i hendes sind slik at hun orket næsten ikke tænke. Var det saan som mændene mente, at det skulde øke trivsel og trygd for landsfolket saa usigelig meget, om denne vesle gutten paa Tunsberg borg nu het Norges konge, saa kunde folket nydt denne vinding snart i ti aar, dersom ikke Erlend hadde —. Nei! Hun vilde ikke tænke paa *det*, naar hun tænkte paa den døde. Men hun kunde ikke la være, netop fordi hun skjønte, for sønnernes syn stod faren herlig og fuldkommen, den ypperste kjæmpe og høvding uten feil eller lyte. Og hun selv hadde nok ment i alle disse aarene, Erlend var blit sveget av sine jevninger og rike frænder; stor uret hadde hendes husbond lidt — men Naakkve tok for haardt i, naar han sa, *de* hadde lagt ham ut til ormemat. Hun bar vel sin tunge del av skylden hun og — men mest var det dog Erlends faavit og hans fortvilede egensindighet som hadde voldt hans elendige død.

Men nei — likevel likte hun ikke at Skule nu var hos Bjarne Erlingssøn.

Skulde hun da aldrig leve den dag da hun slap for at pines av angst og uro uavladelig —. O Jesus, kom i hug den angst og sut som din sæle mor taalte for din skyld, miskunde dig over mig, en mor, og trøste mig —!

Selv for Gaute hadde hun ængstelse. Der var tó i den gutten til den dygtigste husbond, men han var saa fremfusende i sin iver for at bringe slegtens velstand paa fote. Naakkve gav ham frie hænder — og Gaute hadde hænderne fulde av saa mange tiltak. Nu hadde han sammen med nogen andre mænd i bygden tat op de gamle jernblaastrerne indi fjeldet. Og han solgte altfor meget unna, ikke bare landskyldsvarer, men av gaardens egen avdraatt solgte han. Kristin hadde alle dager været vant til at se fuldstappede bur og boder paa gaarden sin, og hun blev ikke litet vred, naar Gaute gren paa næsen av traat smør og gjønet med det tiaarsgamle flesket som hun hadde hængende. Men hun vilde vite, i hendes gaard skulde der aldrig være mangel paa mat; ingen fattig trængte gaa uhjulpen fra hende, hvis svartaar ramte bygden. Og her skulde ikke tryte naar de dager kom, da her blev brylluper og barnsøl og gjestebud igjen paa den gamle gaarden.

Hendes ærgjerrige haab for sønnerne skrumpet ind. Hun skulde være nøid, om de vilde slaa sig tilro her i bygden hendes. Hun kunde samle og makeskifte sine eiendommer slik at tre av dem blev sittende paa egne gaarder. Og Jørundgaard med den parten av Laugarbru som laa hitenfor elven kunde føde tre opsittere. Blev det ikke herresveiners kaar — fattigfolk skulde de da likevel ikke være. Her i dalen raadet da fred — al denne uroen mellem høvdingerne i landet spurtes litet

hitind. Kunde dette end tydes som nedgang for ættens magt og anseelse — Gud evnet føre deres eftermænd længre frem, hvis han saa at det var til deres gavn. Men det var vel faafængt for hende at haabe, hun skulde faa se dem samlet om sig paa den maaten — de slog sig nok ikke til ro saa let, disse sønnerne hendes som hadde Erlend Nikulaussøn til far.

I denne tid var det at hendes sjæl fandt fred og lise, naar hun lot tankerne sysle med de to smaa børnene som hun hadde gjemt oppe paa gravgaarden.

Hver dag i disse aarene hadde hun nok tænkt paa dem — undret sig, naar hun saa børn som var jevngamle med dem vokse og trives — hvordan vilde vel *hendes* været nu —.

Nu mens hun gik i sit daglige virke, like ferm og flittig, men indesluttet og fortænkt, var de døde børn hos hende altid; i hendes drømme vokste og trivdes de, og de artet sig i ett og alt slik som hun ønsket det: Munan var saa trofast mot sine frænder som Naakkve, men han møtte sin mor like gladlynt og meddelsom som Gaute gjorde og ængstet hende aldrig med utrygge paafund, han var blid og tænksom som Lavrans, men alt det rare som Munan gik og grundet paa, det talte han om med mor sin. Han var klok som Bjørgulf, men ingen ulykke skygget hans vei frem gjennem livet, saa var hans kløkt uten bitterhet; han var selvhjulpen, sterk og djerv som tvillingerne, men ikke saa ustyrlig og egenraadig —.

Og alle søte, muntre minder om børnenes elskelige ynde, da de var smaa, dem husket hun op igjen, naar hun tænkte paa liten Erlend. Han stod op i fanget hendes og skulde bli klædd paa: hun holdt sine hænder omkring hans nakne, tykke skrot, og han strævet med

smaa hænder og med opvendt aasyn og hele sit dyrebare legeme op mot hendes ansigt og hendes kjærtegn. Hun lærte ham at gaa — hun hadde lagt en sammenfoldet duk tvers over brystet hans og op under armhulerne — i denne selen hang han, tung som en sæk, og kavet saa inderlig bakvendt med føtterne, lo selv, til han vred sig som en makk av latter. Hun bar ham med sig paa armen ut i bugaarden til kalvene og lammene, han skrek av glæde over suggen med alle grisene, la hodet bakover og gapte mot duerne oppe paa staldtrevet. Han løp hos hende i det høie græs ved røiserne, ropte for hvert bær som han saa og aat dem ut av hendes haand saa grisk at hun blev aldeles vaat indi loven av hans lille graadige mund.

Alle sine glæder av børnene husket hun og levet op igjen i det drømte liv med de to smaa, og alle sorgerne glemte hun —.

Det blev vaar for tredje gang siden Erlend var lagt i graven. Kristin hørte ikke mere om Tordis og Naakkve. Men hun hørte hellerikke mere om klosteret. Og hendes haab vokste — hun kunde ikke hjælpe for det: hun vilde saa nødig ofre sin ældste søn til munkelivet.

Like før Jonsmesse kom Ivar Erlendssøn hjem til Jørundgaard. Tvillingerne hadde været fremvokstringer i det sekstende aaret, da de fór hjemmefra. Nu var Ivar voksen mand, nær atten aar gammel, og moren syntes at han var blit saa vakker og mandig, saa hun kunde ikke se sig mæt paa ham.

Den første morgen bar moren aabiten op til Ivar, mens han laa i sengen. Honningbakt hvetestomp, lefse og øl som hun hadde tappet fra den sidste tønden av julebrygget. Hun sat paa sengekanten, mens han aat og drak, smilte til alt han sa, stod op og saa paa klærne

hans, snudde og kjendte paa hvert plagg, rotet i hans reisesæk, veiet den nye søljen hans i sin smale rødbrune haand, drog hans dolk ut av sliren, roste den og alle hans eiendeler. Saa satte hun sig igjen paa sengen, saa paa sønnen og hørte med smil i øinene og om munden paa alt som den unge mand fortalte.

Da sa Ivar:

«Likegodt, mor min, at jeg sier eder mit ærinde herhjemme — jeg er kommet for at faa Naakkves samtykke til mit giftermaal.»

Overvældet slog Kristin hænderne sammen:

«Ivar min! Saa ung som du er — du har vel ikke fundet paa nogen vetløsheter!»

Ivar bad moren høre. Det var en yngre enke, Signe Gamalsdatter paa Rognheim i Fauskar. Gaarden var paa seks markebol og det meste var hendes selveiendom; hun hadde arvet sit eneste barn. Men hun kom i retssak med mandens frænder, og Inge Fluga hadde søkt at gjøre sig alslags ulovlig vinding av det, hvis han skulde hjælpe enken til hendes ret. Ivar var blit harm, hadde tat sig av kvinden og fulgt hende til biskopen selv, for herr Halvard hadde altid vist Ivar faderlig velvilje, de gangene han hadde møtt ham. Inge Munanssøns færd i syslen taalte ikke godt skarp ransakning — men han hadde visst at holde sig tilvens med storfolket i bygderne, skræmme almuen i et musehul — og biskopen hadde han kastet sand i øinene med stor dygtighet; for Munans skyld var vel herr Halvard hellerikke huget paa at være altfor streng. Men nu tegnet det ikke saa godt for ham — saa tremenningerne hadde skiltes i fuldt uvenskap, da Ivar tok sin hest og red fra Inge Flugas gaard. Men saa hadde han fundet paa at han skulde hilse syd paa Rognheim, før han drog av de bygderne. Det var ved paasketider og

han hadde været hos Signe siden — hjulpet hende paa gaarden ivaar — og nu var de blit enige om at han skulde egte hende. *Hun* mente ikke at Ivar Erlendssøn var for ung til at bli hendes husbond og verge hendes tarv. Og biskopen yndet ham som sagt, — endda var han jo altfor ung og ulært til at herr Halvard kunde overdrage ham noget ærinde, men Ivar mente nok at han skulde greie sig godt, hvis han giftet sig paa Rognheim.

Kristin sat og fiklet med nøkleknippet i sit fang. Dette var jo forstandig tale. Og Inge Fluga var sagtens ikke bedre værd. Men hun undret paa hvad den arme gamle manden, Munan Baardssøn, vilde si om dette.

Om bruden fik hun vite at Signe var tredve vintrer gammel, av ringe og fattig slegt, men hendes første mand var kommet til velstand, saa nu sat hun i gode kaar, og selv var hun en hæderlig, snil og dygtig kone.

Nikulaus og Gaute fulgte med Ivar sydover for at se paa enken, men Kristin vilde være igjen hos Bjørgulf. Da sønnerne vendte hjem, kunde Naakkve melde sin mor, at nu hadde Ivar fæstet Signe Gamalsdatter. Bryllupet skulde staa paa Rognheim til høsten.

Ikke længe efter hjemkomsten gik Naakkve ind til sin mor, en kveld hun sat i vævstuen og sydde. Han drog stangen for døren. Saa sa han, at nu da Gaute var tyve aar gammel og ogsaa Ivar ved sit giftermaal blev myndig, vilde han og Bjørgulf alt ihøst reise nordover og be om at bli tat ind som novicer i klosteret. Kristin svarte ikke stort, og de talte da bare om hvordan de skulde ordne sig med det som de ældste to sønnerne nu vilde ha utredet av boet.

Men etpar dager efter kom bedemænd til Jørundgaard — Aasmund av Skjenne skulde gjøre sin sønnedatter Tordis' fæstensøl med en god bondesøn fra Dovre.

Naakkve kom ind til sin mor i vævstuen den kvelden ogsaa, og atter stængte han døren efter sig. Han slog sig ned paa kanten av aaren, sat og karret med en kvist indi varmen — Kristin hadde tændt en liten ild, for nætterne var kolde isommer.

«Ikke andet end veitsler og turing, mor min,» sa han og lo litt. «Fæstensøl paa Rognheim og fæstensøl paa Skjenne og saa blir det Ivars bryllup — naar Tordis rider i brudefærd, kommer vel ikke jeg med — da har jeg vel alt tat klosterdragten —»

Kristin svarte ikke straks. Men saa sa hun uten at se op fra sin søm — det var en staskjortel til Ivar:

«Mange hadde vist trodd, at det blev en sorg for Tordis Gunnarsdatter, hvis du blev munk.»

«Det har jeg selv trodd engang,» mælte Naakkve.

Kristin lot sømmen synke ned i sit fang. Hun saa paa sønnen — hans ansigt var stængt og rolig. Og han var saa vakker — det mørke haar gredd tilbake fra den hvite pande, det lokket sig saa mykt bakom ørerne og over halsens slanke brune stamme. Han hadde mere regelbundne drag end faren — ansigtet var bredere og fastere, næsen ikke saa stor og munden ikke saa liten, de klare blaa øinene laa vakkert under rette, svarte bryn — og endda *syntes* han ikke saa vakker som Erlend hadde været. Det var farens dyrelignende mykhet og dovne ynde, daamen av uopslitelig ungdom som Naakkve ikke eiet.

Moren tok op sit arbeide igjen, men hun sydde ikke. Om litt sa hun, mens hun saa ned og glattet ind en kant av tøiet med naalen:

«Mindes, Naakkve, endda har jeg ikke med ett ord mælt imot eders gudelige forsæt. Jeg djerver mig ikke

til det. Men du er ung — og det vet vel du som er meget mere lærd end jeg — det skal staa skrevet etsteds i læsten, ilde sømmer det en mand at snu sig og se tilbake over herden, første han har lagt sin haand paa plogen.»

Ikke en mine rørte sig i sønnens ansigt.

«Jeg vet at dette har dere hat i tankerne meget længe,» blev moren ved. «Like siden dere var børn. Da skjønte dere ikke selv hvad dere vilde forsage. Nu, du er kommet til mandsalder — mener du ikke det kunde være raadelig, dere prøvet noget længer, om dere har kaldet. *Du* er født til at ta gaarden her og bli hodet for ætten —»

«I djerver eder til at raade mig nu?» Naakkve pustet tungt etpar ganger. Han reiste sig — medett tok han sig heftig til barmen, skilte kjortel og skjorte saa moren saa ind paa hans nakne bryst hvor morsmerket, de fem smaa blodrøde ildflekker, skinnet indi det svarte haarkrus:

«I trodde vel jeg var for litet barn til at skjønne, hvad I sukket med graat og klage, naar I kysset mig her den tiden jeg var liten pilt —. Jeg skjønte det ikke da, men de ordene som I talte kunde jeg aldrig glemme —.

Mor, mor — har I glemt at far døde den elendigste død uten skriftemaal og husling! — Og *I* vaager at raade os fra!

— Jeg tænker vi brødrene vet, hvad vi snur os fra —. Mig tykkes det ikke stort offer, om jeg skal miste gaarden her og giftermaal — og slik fred og lykke som I og far min hadde sammen i alle de aarene jeg mindes —»

Kristin slap ned sømmen. Alt som hun og Erlend hadde levet — det onde med det gode — mindernes rigdom overskyllet hende. *Saa* litet visste da dette barnet om det som han gav avkald paa. Med alle sin ungdoms slagsmaal, vaagespil, løse handeler og elskovslek — han var ikke andet end et uskyldig barn.

Naakkve saa at taarerne kom op i morens øine; han skrek:

«Quid mihi et tibi est, mulier[1] —» Kristin fór sammen, men sønnen talte i voldsomt oprør: «Gud sa vel ikke de ordene for han svivyrdet mor sin —. Men han selv retviste hende, den rene perle uten risp eller lyte, da hun vilde raade ham, hvordan han skulde bruke den kraft som han hadde av sin far i Himmerike og ikke av sin mor i kjødet. — Mor, I maa ikke raade mig i dette — vaag eder ikke til det —»

Kristin bøiet sit ansigt ned mot brystet.

Litt efter sa Naakkve meget sagte:

«Har I glemt, mor, at I drev mig bort fra eder —» han taug, som han ikke turde stole paa sin egen stemme. Men saa tok han paa igjen: «Jeg vilde knæle hos eder ved min fars dødsseng — men I bad mig gaa bort —. Tænker I ikke at hjertet mit kved i bringen, saa ofte jeg kom ihug det —»

Kristin hvisket næsten uhørlig:

«Er det derfor du har været saa — kold — mot mig i alle disse aarene, siden jeg blev enke?»

Sønnen taug.

«Jeg begynder at skjønne — dette har du aldrig tilgit mig, Naakkve —»

Naakkve saa til siden.

«Sommetider — har jeg nok tilgit dig, mor,» sa han, svak i mælet.

«Ofte var det vist ikke — Naakkve, Naakkve,» ropte hun i bitter klage, «— tænker du jeg elsket Bjørgulf mindre end du — jeg er da mor hans — jeg er da mor

[1] «Kvinde, hvad har jeg med dig!» Johs. 2. 4.

til dere begge! Grum var du, da du stængte døren mellem ham og mig altid —!»

Naakkves bleke ansigt blev endda hvitere:

«Ja mor, jeg stængte døren for dig. — Grumt, sier du —. Jesus trøste dig, du vet ikke —» Hans stemme døde bort i hvisken, som om guttens kraft var uttømt: «Jeg tænkte, du skulde ikke — dig maatte vi da spare —»

Han braasnudde, gik til døren og drog fra stangen. Men saa blev han staaende derborte, med ryggen til Kristin. Tilslut kaldte hun ham sagte ved navn. Da kom han tilbake, stod foran hende med bøiet hode:

«Mor —. Jeg skjønner nok, dette er ikke — let — for eder —»

Hun la sine hænder paa hans skuldre. Han gjemte sit ansigt for hendes blik, men han lutet hodet ned og kysset oppaa hendes ene haandledd. Kristin husket, dette hadde hans far gjort engang — hun kunde ikke mindes naar —.

Hun strøk nedover hans ærme, da løftet han sin haand og klappet hende paa kindet. Siden satte de sig ned, sat litt og taug.

«Mor,» sa Naakkve om en stund, jevnt og stilt. «Har I endda det korset som I fik efter min bror Orm?»

«Ja,» sa Kristin, «han lot mig be, jeg skulde aldrig skille mig ved det.»

«Jeg tror at hadde Orm visst om dette, saa vilde han samtykket i at jeg fik dette efter ham. Jeg ogsaa skal bli uten arv og ætt nu —»

Kristin grov frem under serken det lille sølvkors. Naakkve tok imot det; det var varmt av morens bryst. Han kysset ærbødig relikviegjemmet midt paa korset og kneppet den tynde kjede om sin hals, stak smykket ind under klærne.

«Husker du din bror Orm?» spurte moren.

«Jeg vet ikke. Det bæres mig for — men kanske er det bare av det at I talte saa meget om ham, den tid jeg var liten —»

Naakkve sat endda en liten stund der foran moren. Saa stod han op:

«Godnat, mor!»

«Gud signe dig, Naakkve, godnat!»

Han gik. Kristin la sammen brudgomskjortelen til Ivar og sine sysaker, slukket paa aaren.

«Gud signe dig, Gud signe dig, Naakkve min —». Saa blaaste hun ut lyset og gik ut av det gamle huset.

En tid efter traf Kristin sammen med Tordis paa en gaard ute i bygden. Folkene der laa syke, saa de hadde ikke faat berget høiet sit, nu kom brødre og søstre av Olavsgildet og gjorde dugnad for dem. Om kvelden slog Kristin sig i følge med piken et stykke. Hun gik langsomt og gammelmodig og smaasnakket, og litt efter litt fik hun lempet talen slik at Tordis av sig selv hadde fortalt Naakkves mor alt som hadde været mellem ham og hende.

Ja hun hadde møttes med ham i heimehagen deres, og ifjorsommer, da hun laa paa sæteren deres, hadde han været hos hende flere ganger om natten. Men han hadde aldrig budt til at være for djerv mot hende. Hun visste godt hvad folk sa om Naakkve ellers — hende hadde han aldrig krænket, hverken i ord eller adfærd. Men han hadde ligget ved siden av hende oppaa sengefelden nogen ganger og de hadde talt sammen —. Saa hadde hun spurt engang om det var hans agt at beile til hende. Da svarte han at han kunde ikke det; han hadde lovet sig til Jomfru Marias tjeneste. Det samme sa han her i vaar, engang de taltes ved. Saa vilde hun

ikke længer sætte sig imot sin farfars og sin fars vilje.

«Vondt maatte det ha draget over dere begge, skulde han brutt sit løfte og du trodset dine frænder,» sa Kristin. Hun stod støttet til riven sin og saa paa den unge mø — et blidt og vakkert, rundt aasyn hadde dette barnet, og en tung lys flette av det skjønneste haar. «Gud vil visst lægge lykke til for dig, Tordis min — en djerv, god dreng tyktes han være, din fæstemand.»

«Ja jeg liker Haavard godt,» sa piken — og saa brast hun i bitter graat.

Kristin trøstet hende med slike ord som kunde høve i en gammel og forstandig kvindes mund. Indi hende klaget det av længsel — saa gjerne som hun vilde ha kunnet kalde dette gode, friske barnet sin datter.

Efter Ivars bryllup blev hun en tid paa Rognheim. Signe Gamalsdatter var ikke vakker og saa svært slitt og gammel ut, men hun var blid og tækkelig. Hun syntes at elske sin unge husbond med inderlig kjærlighet, og hans mor og brødre fagnet hun som om hun skulde mene, de stod saa høit over hende at hun umulig kunde hædre og tjene dem godt nok. For Kristin var det rent nyt at et menneske gik ut av sin vei for at gjette hendes ønsker og stelle vel for hende. End ikke mens hun var den rike fruen paa Husaby som bød over tjenestefolk i hobetal, hadde nogen tjent hende paa den maaten at de tænkte paa husfruens makelighet eller velvære. Hun hadde aldrig spart sig selv, mens hun raadet med alt arbeidet til hele huslydens tarv, og ingen anden var kommet paa den tanke, at hun skulde spares. Signes tjenstvillige omhu for vermorens trivsel al den tid hun var paa Rognheim gjorde da Kristin godt; hun blev snart saa glad i Signe, at næsten like meget

som hun bad Gud lægge lykke til for Ivar i hans egteskap bad hun at Signe maatte aldrig faa grund til at angre, hun hadde git sig selv og al sin eiendom hen til en saa ung husbond.

Like efter Mikaelsmesse drog da Naakkve og Bjørgulf nordover til Trøndelagen. Alt hun hadde hørt om dem siden var at de var kommet til Nidaros med god helse og at de var blit indtat som novicer i brødrelaget paa Tautra.

Og nu hadde Kristin snart sittet ett aar paa Jørundgaard med bare to av sønnerne hos sig. Men hun undret sig selv — at det ikke var længere siden. For den dagen ifjor høst, da hun kom ridende forbi kirken og saa nedover, hvor voldene laa under teppet av kaldskodden, saa hun ikke kunde skjelne husene paa sin egen gaard — hun hadde fulgt de to op paa Dovre — da tænkte hun, at slik maatte den kjende det som rider mot hjemmet sit og vet, at der ligger bøen med aske og kolde kul —.

— Nu, naar hun tok den gamle stien hjemover forbi smietomten — iaar var den næsten gjengrodd, og tuer av guldfegre, blaabjelle og muserter vældet utover fra kanten av tykengen, — da tyktes det hende næsten være et billede av hendes eget liv som hun saa: den veirslaatte og sotede gamle arnen som aldrig mere skulde bli tændt op ild paa; bakken rundt om var strødd med smaaknust kul, men fint, kort og blankt græs piplet op overalt paa brandtomten. Og i sprækkerne paa det gamle ildstedet blomstret gjeitskor, som saar sig utover alle steder, med lange, fagerrøde dusker.

II.

Det hændte, naar Kristin alt hadde gaat til ro, at hun blev vækket av folk som kom ridende i gaarden. Der blev dundret paa loftsdøren — hun hørte Gaute hilse sine gjester høit og gladmælt. Tjenestefolk maatte op og ut. Det ramlet og traakket ovenpaa i stuen — Kristin skjelnet Ingrids iltre stemme. Ja hun var et godt barn, den unge ternen, lot sig ikke by nogen nærsøkenhet. Et brøl av leende unge røster lønnet hendes hvasse og kvikke ord. Frida gaulet — armingen, hun blev aldrig klokere; var ikke saa mange aarene yngre end Kristin selv — og endda kunde det trænges at husfruen gjætet hende —.

Saa snudde Kristin sig i sengen og sov.

Gaute var oppe næste morgen i otten som han pleiet — han tok ikke længer morgensøvn, om han hadde drukket øl om natten. Men gjesterne kom ikke frem før til dugurds. Saa blev de paa gaarden den dagen — sommetider var det handel, og sommetider var det bare vennelag. Gaute var svært gjestfri.

Kristin drog omsorg for at der blev budt Gautes venner alt det bedste. Hun visste ikke selv at hun gik og smilte stilt til duren av ungdom og lystig liv igjen paa farsgaarden. Men hun snakket litet med de unge mænd og saa ikke stort til dem. Det som hun saa var at Gaute var vennesæl og glad.

Gaute Erlendssøn var like godt likt mellem smaafolk og rike bønder. Endda saken mot Erlends drapsmænd hadde bragt stor ulykke over deres frænder, saa der nok var gaarder og slegter, hvorfra folket med flid undgik at møte nogen av Erlendssønnerne, saa hadde Gaute selv ikke en uven.

Herr Sigurd av Sundbu hadde fattet den inderligste kjærlighet til sin unge frænde. Denne systrungen hendes som Kristin aldrig hadde møtt, før skjæbnen førte ham til Erlend Nikulaussøns dødsseng, hadde dengang vist hende det mest trofaste frændesind. Han blev paa Jørundgaard næsten til jul og gjorde alt han orket for at hjælpe enken og de faderløse unge drengene. Erlendssønnerne synte sin taknemmelighet høvisk og vakkert, men bare Gaute sluttet sig nærmere til ham og hadde været meget paa Sundbu siden den tid.

Naar denne dattersønnen til Ivar Gjesling engang døde, kom gaarden til at gaa helt ut av ætten — han var barnløs, og Haftorsønnerne var hans nærmeste arvinger. Herr Sigurd var alt en noksaa gammel mand, og han hadde fristet den tunge skjæbne, at hans unge hustru mistet forstanden i sin første barnsseng. Nu hadde han sittet snart i firti aar med den gale konen, men endda gik han næsten daglig ind og saa, hvordan hun hadde det — hun bodde i et av de bedste husene paa Sundbu og hadde flere terner bare til at passe sig. «Kjender du mig idag, Gyrid?» pleiet manden spørre. Sommetider svarte hun ikke, men andre ganger sa hun: «Dig kjender jeg vel — du er Ysaias spaamand som bor paa Brotveit nord under Brotveitkollen.» Altid sat hun med en ten — naar hun hadde det bedst, spandt hun traaden jevnt og fint, men naar det var ilde med hende, plukket hun op sit eget spind og strødde ulden som ternerne hendes hadde kardet utover hele stuen. Efter at Gaute hadde fortalt Kristin om dette, tok hun altid imot systrungen sin med hjertelig venlighet, naar det hændte at han kom tilgaards. Men hun undslog sig for at følge med til Sundbu — der hadde hun ikke været siden hun stod brud.

Gaute Erlendssøn var meget lavere av vekst end Kristins andre sønner. Mellem den høie moren og de lange brødrene saa han nærmest liten ut, men han var godt og vel av middelshøide. I det hele syntes Gaute at ruve meget mere paa alle maater, nu da de to ældste brødrene og tvillingerne som kom efter ham i alder var borte — mellem dem hadde han været stille av væsen. Folk i bygden kaldte ham for en overmaate vakker mand — han var ogsaa ansigtsfager. Med det lingule haaret og store graa øine som laa fint under panden, avlangt, passelig fyldig aasyn, frisk hudfarve og en skjøn mund var han meget lik sin morfar. Hodet hans sat vakkert paa skuldrene, og han var ualmindelig sterk i de velskapte, noget store hænder. Men han var litt for kort i underkroppen, og meget hjulbent. Derfor bar han altid side klær, naar han ikke for sit arbeides skyld var aldeles nødt til at gaa i kort kufte, endda det netop i disse aar mere og mere blev regnet for fint og høvisk at mændene lot sine stasklædninger skjære kortere end før. Bønderne saa denne moten paa reisende storfolk som drog gjennem dalen. Men naar Gaute Erlendssøn kom til kirke og til gjestebud i sin fotside, utsydde grønne helgedagskjortel, sølvbelte om den smekre midje og stor graaskindsforet kappe slaat bakover herderne, da saa bygdefolket glad og blidt efter den unge bonden i Jørundgaard. I haanden bar Gaute altid en pragtfuld sølvbeslaat øks som Lavrans Bjørgulfsøn hadde eiet og arvet efter sin verfar, Ivar Gjesling — og folk tykte det var vakkert at se, Gaute Erlendssøn steg i de fremfarne fædrenes spor, saa ung som han var, holdt ved god gammel bondesed, baade i klædedragt, levemaate og væsen.

Og tilhest var Gaute den vakreste mand, nogen kunde se. Han var den mest forvovne rytter, og folk i bygden

skrøt av at der fandtes ikke hest i Norges land som ikke Gaute deres skulde greie at tæmme og ride. Da han var i Bjørgvin aaret før, skulde han ha tvunget en unghingst som ingen mand før hadde kunnet raade med og ride — under Gautes hænder blev den saa spak at han red den usadlet med en jomfrus haarbaand til tømme. Men da Kristin spurte sønnen ut om denne sak, lo han bare og vilde ikke snakke om det.

At Gaute var letsindig i omgang med kvinder visste Kristin, og det huget hende ilde, men hun tænkte, mest var det vel det at kvinderne møtte den vakre unge mand altfor blidt, og Gaute var aapen og indlatende. Lek og tøv var vel det meste — han tok ikke slikt tungt og gik ikke og dulgte, som Naakkve hadde gjort. Han kom selv og sa det til sin mor, da han hadde faat et barn med en ung pike ovre paa Sundbu — det var nu to aar siden. For moren hadde han sørget rundhaandet med et godt hjemmefølge efter hendes kaar, hørte Kristin av herr Sigurd, og barnet vilde Gaute ta hjem til sig, naar det var vænnet fra brystet. Han syntes at være meget glad i sin lille datter; han saa altid bort til hende, naar han var i Vaagaa, — hun var det væneste barn, sa Gaute stolt, og han hadde latt hende døpe Magnhild. Kristin tykte ogsaa, at naar gutten først hadde misgjort, saa var det bedst at han tok sit barn hjem til sig og blev det en trofast far. Hun glædet sig noksaa meget til at faa liten Magnhild hit. Men saa døde hun aarsgammel. Gaute blev svært bedrøvet, da han spurte det, og Kristin syntes, det var saart at hun aldrig hadde faat se sin lille sønnedatter.

Kristin hadde altid hat svært vondt for at refse Gaute. Han hadde været saa ussel, da han var liten, og siden var han blit ved at hænge efter moren mere end de andre børnene. Og saa lignet han hendes far. Og han

hadde været saa stø og troværdig som barn — alvorlig og voksenmandslik hadde han gaat med hende og git hende saa mangen velment haandsrækning som han i sin barnslige uskyld dømte maatte være moren til største nytte. Nei være haard mot Gaute hadde hun aldrig nennet — og om han gjorde galt av tankeløshet og sin alders naturlige enfold, saa trængte han heller aldrig mere end nogen blide, retledende ord, saa sindig og klok som den gutten var.

Da Gaute var to aar gammel raadet huspresten deres paa Husaby, som skjønte sig særskilt godt paa smaabørns sygdommer, til at han igjen skulde faa kvindemelk, siden ingen andre midler hjalp. Tvillingerne var da nyfødte, og Frida som fostret Skule hadde meget mere melk end spædbarnet orket drikke op. Men ternen stygget ved vesalingen — Gaute saa ilde ut med stort hode, tynd og vissen krop, kunde hverken tale eller støtte paa benene — saa var hun ræd, han monne være en bytting, endda barnet hadde været sundt og vakkert like til det fik en sygdom i ti maaneders alder. Likevel negtet Frida at lægge Gaute til brystet sit, og saa maatte Kristin ta ham selv, og han fik suge sin mor til han var fire vintrer gammel.

Siden hadde Frida aldrig kunnet like Gaute; altid hadde hun hakket paa ham saa meget som hun turde for moren. Frida sat nu husfruen næst paa kvindebænken og bar hendes nøkler, naar Kristin var hjemmefra. Hun sa til husbondsfolket alt som faldt hende ind; Kristin bar over med hende og moret sig over piken, endda hun ofte var lei hende ogsaa — likevel søkte hun altid at bøte og glatte ut, naar Frida hadde gjort galt eller været for grov i munden. Nu hadde hun svært vondt av dette at Gaute sat i høisætet og skulde være bonden paa gaarden. Hun lest ikke regne ham for mere end en

vetløs gutunge, skrøt av brødrene hans, men mest av Bjørgulf og Skule, som hun hadde ammet, men hun spottet over Gautes lave vekst og krokede lægger. Gaute tok det godmodig:

«Ja du kan vite, Frida, hadde jeg faat suge dig, saa var jeg og blit slik en kjæmpe som brødrene mine. Men jeg maatte nøies med brystet til mor min jeg —» han smilte til Kristin.

Ofte drev mor og søn ute sammen om kvelden. Mange steder var stierne over jorderne saa smale, at Kristin maatte gaa bakefter Gaute. Han vandret foran med den langskaftede øksen, saa fuldmyndig — moren maatte smile bak ryggen hans. Hun kjendte en kaat, ung lyst til at løpe ind paa ham bakfra, kryste ham op til sig, le og tøve med Gaute som hun hadde gjort sommetider, mens han var barn.

Nogen ganger gik de helt ned til vaskestøen ved aabredden, sat og hørte paa bruset av elven som strømmet forbi, lys og rivende i skumringen. Oftest snakket de ikke stort sammen. Men det hændte at Gaute spurte moren ut om gammelt fra denne bygden og om hendes egen slegt. Kristin fortalte slikt som hun hadde hørt og set i sin barndom. Faren og aarene paa Husaby blev aldrig nævnt mellem dem slike kvelder.

«Nei mor, I sitter vist og fryser,» sa Gaute, «— det er koldt iaften.»

«Aaja — og støl er jeg blit av at sitte paa denne stenen.» Kristin reiste sig ogsaa. «Jeg tar til at bli gammel kjærring, Gaute min!»

Opover gik hun og støttet sig med en haand paa hans skulder.

Lavrans sov som en sten i sengen sin. Kristin tændte den lille kolelampen — hun hadde hug til at sitte litt og nyte havblikket i sit eget sind. Og der var altid nok

hun kunde hænge fingrene sine i. Over hendes hode ramlet Gaute med noget — saa hørte hun at han steg i sengen deroppe. Moren rettet ryggen et øieblik — smilte litt mot det lille blus i lampen. Hun rørte læberne svakt, gjorde korstegn over sit ansigt og bryst og ut for sig i luften. Saa tok hun op sømmen igjen.

Bjørn, den gamle hunden stod op og ristet sig, strakte sig flat paa fremlabberne mens den gjespet. Saa tasset den over gulvet til sin frue. Straks hun klappet den, la den fremlabberne op i hendes fang — da hun godsnakket til den, slikket den ihærdig hendes ansigt og hænder, mens den dasket med halen. Saa lusket Bjørn tilbake igjen, — snudde hodet og saa bort paa konen: vondt samvit lyste ut av de ørsmaa øinene og av hele dens strie, tætte krop like til det ytterste av rovekrullen. Kristin smilte stilt og lot som hun ikke saa — da hoppet hunden op i hendes seng og ringet sig sammen ved fotgjærdet.

Om en stund blaaste hun ut lampen, kløp gnisten av veken og kastet den ned i tranen. Sommernattens lys dæmret utenfor bak den lille ruten. Kristin læste de sidste bønnerne for idag, klædde stilt av sig og smøg iseng. Hun puffet hodedynerne godt tilrette under bryst og skuldrer, og den gamle hunden maket sig ind mot baken hendes. Straks efter sov hun.

Biskop Halvard hadde git Sira Dag sit ombud i bygden, og av ham kjøpte Gaute biskopstienden for tre aar fremover. Han handlet ogsaa til sig huder og mat i bygden, sendte varerne paa vinterføre til Raumsdal og videre til Bjørgvin med skib om vaaren. Kristin likte ikke rigtig disse sønnens tiltak — selv hadde hun altid solgt paa Hamar, for det hadde baade hendes far og Simon Andressøn gjort. Men Gaute hadde lagt enslags

handelsfelag med maagen sin, Gerlak Paus — og Gerlak var en dygtig kjøpmand og nærskyldt til mange av de rikeste tyske handelsmændene i Bjørgvin.

Erlends datter Margret og hendes mand var kommet til Jørundgaard sommeren efter farens død; de gav store gaver til kirken for hans sjæl. Da Margret var ungmø hjemme paa Husaby, hadde der ikke været mere end maatelig venskap mellem hende og stedmoren, og da hadde hun ikke brydd sig stort om de smaa halvbrødrene. Nu var hun tredve aar gammel og hadde ikke faat børn i sit egteskap; nu synte hun de vakre voksne brødrene det kjærligste søstersind, og hun fik istand avtalen mellem sin mand og Gaute.

Margret var en vakker kvinde endda, men hun var blit saa stor og tyk, at Kristin trodde ikke hun hadde set jevndigert kvindfolk. Men des flere sølvplater blev der plads til paa beltet hendes, og en sølje saa stor som et litet haandskjold prydet meget passende midt imellem hendes brede bryster. Hendes svære krop var altid saa skrydd som et alter med de dyreste stoffer og forgyldt metal — Gerlak Tiedekenssøn syntes at elske sin hustru overmaate høit.

Aaret før hadde Gaute gjestet sin søster og svoger i Bjørgvin under stevnetiden om vaaren, og om høsten drog han over fjeldene med en hestedrift, som han solgte der. Den færden blev saa lønsom, at Gaute svor, han vilde gjøre den omigjen i høst. Kristin tænkte, han fik faa sin vilje i dette. Noget av farens reiselyst hadde vel ogsaa han i blodet — han faldt nok tilro, naar han blev ældre. Da moren skjønte at han gik og verket for at komme avgaarde, skyndte hun selv paa ham — ifjor hadde han maattet fare hjem over fjeldene i fuldt vinterveir.

Saa drog han ut en vakker solskinsmorgen like over

Bartolomæusmesse. Da skal en slagte bukkene — og over hele gaarden lugtet det kokt bukkekjøt. Folket var forspiste og glade; hele sommeren hadde de ikke smakt fersk mat uten paa de mest hellige messedagene, men nu fik de av det kraftige kjøt og den fete sterke sodd baade til dugurd og til kveldsverd i mange dager. Kristin var utmaset og oprømt efter aarets første storslagtning og pølselagning, da hun stod oppe paa storveien og vinket med en snip av skautet sit efter Gautes færd. Det var vakkert at se — gjilde hester, friske unge mænd som red med glinsende vaaben og ringlende ridetøi; det gungret slik da de kom paa den høie bro. Gaute snudde sig i sadlen og vinket tilbake med sin hat, og Kristin vinket igjen med et litet yrt rop av glæde og stolthet.

Like over vinternat satte det ind med regn og slud i bygden, storm og sne i fjeldene. Kristin var litt urolig for Gaute som endda ikke var vendt tilbake. Men hun var allikevel aldrig saan ræd for ham som hun hadde været for de andre — hun trodde paa denne sønnens lykke.

En ukes tid efter kom Kristin fra fjøset sent om kvelden, da skjelnet hun nogen ryttere oppe ved gaardsgrinden. Skodden bølget som hvit røk foran skjaalygten, hun bar — hun gik opover i regnet for at møte følget av mørke, skindklædte mænd: monne det være Gaute — det var urimelig at vente fremmedfolk saa sent —.

Da kjendte hun at den forreste rytteren var herr Sigurd av Sundbu — litt tungvint og gammelmandsagtig kom han sig av hesten.

«Ja jeg bærer tidender fra Gaute jeg, Kristin,» sa ridderen, da de hadde hilst hinanden. «Han kom til Sundbu igaar —»

Det var saa mørkt ute at hun kunde ikke skjelne hans mine. Men stemmen hans var saa rar. Og da han gik mot stuedøren, bød han svendene sine følge med Kristins staldgut til karlstuen. Hun blev ræd, da han ikke sa mere, men hun spurte svært rolig, da de stod alene sammen i stuen:

«Hvad er det for tidender da, frænde? Er han syk, siden han ikke blev med dig hjem?»

«Nei Gaute er saa frisk at jeg saa ham aldrig friskere. Men følget hans var træt —»

Han blaaste paa frohatten over ølbollen som Kristin rakte ham, drak og roste øllet.

«God skjænk skal den ha som bærer god tidende,» sa husfruen smilende.

«Ja det spørs hvad du vil si, naar du har hørt min tidende tilende,» mælte han, rent forsagt. «Han kom ikke alene denne gangen, sønnen din —»

Kristin stod og ventet.

«Han har med sig — ja det er datteren til Helge av Hovland — han har nok tat denne — denne møen — tat hende med vold fra far hendes —»

Kristin sa endda intet. Men hun satte sig ned paa bænken midt imot ham. Hendes mund var smal og sammenknepen.

«Gaute bad at jeg skulde fare hitover — han var nok ræd, du skulde ikke like dette. Han bad mig si dig dette — og nu har jeg gjort det,» sluttet herr Sigurd svakt.

«Du faar si alt som du vet om denne saken, Sigurd,» bad Kristin rolig.

Herr Sigurd saa gjorde — uklart og vringlet, med megen snak hit og dit. Han var nok selv meget for-

færdet over Gautes gjerning. Men Kristin fandt ut av hans beretning — Gaute hadde nok truffet møen i Bjørgvin ifjor. Jofrid het hun — nei da, bortlovet var hun ikke. Men Gaute hadde nok skjønt, det kunde ikke nytte at han snakket til hendes frænder om møen — Helge paa Hovland var storrik, av den ætten som kaldte sig Duk og hadde eiendommer paa Voss mest. Saa hadde fienden fristet de to unge —. Herr Sigurd skubbet sig i klærne og klorte sig i hodet som han skulde været aldeles nedluset.

Ja saa i sommer — da Kristin trodde at Gaute var paa Sundbu og skulde følge herr Sigurd paa jagten efter de to slagbjørnene indi sæterfjeldet — da hadde han faret over fjeldet ned i Sogn — hun var der hos en gift søster; Helge hadde tre døttre og ingen søn. Sigurd stønnet av nød — ja han hadde lovet Gaute at tie med det. Han hadde nok visst at gutten skulde se til en mø — men han kunde da ikke drømme om at det var noget saa vetløst Gaute tænkte paa —.

«Ja dette kan han vel faa bøte dyrt for, sønnen min,» sa Kristin. Hendes ansigt var stivt og rolig.

Sigurd sa, nu satte jo vinteren ind for alvor — veiene blev tungt fremkommelige. Og naar Hovlandsmændene fik tid til at tænke over sakerne, saa vilde de kanske finde — bedst at Gaute fik Jofrid med hendes frænders samtykke — naar hun alt var hans.

«Men hvis de nu ikke finder dette — kræver hevn for kvinderovet?»

Herr Sigurd vred sig og kløddе sig endda værre:

«Det er vel ubotamaal,» sa han sagte. «Jeg vet ikke saa nøie —»

Kristin taug. Da tok herr Sigurd paa, bønlig i stemmen:

«Han sa det, Gaute — han ventet, du vilde ta kjærlig imot dem. Han sa, du er vel ikke saa gammel kone at du har glemt — ja han mente at du fik den husbond som du selv vilde ha, skjønner du?»

Kristin nikket.

«Hun er det fagreste barn jeg har set i min levetid, Kristin,» sa Sigurd inderlig; han blev vaat i øinene. «Ilde er det at djævelen har lokket Gaute til denne ugjerning — men du vil vel ta imot disse to arme børnene med venlighet?»

Kristin nikket igjen.

Bygden laa opløst, gusten og svart under høljende regnskurer, da Gaute næste dag ved nonstid red i tunet.

Kristin kjendte koldsveden dugge sin pande, da hun lutet ut under dørkarmen — der stod Gaute og løftet en kvinde i sort hættekaape ned av hesten hendes. Hun var liten av vekst, naadde neppe manden til skuldrene. Gaute vilde ta hendes haand og leie hende frem — da skjøv hun ham unna og gik alene til møtes med Kristin. Gaute fik travlt med at hilse paa huskarlerne og gi besked til de svendene som hadde været med ham. Da han igjen saa bort til de to foran husdøren, stod Kristin og holdt den fremmede pike i begge hænder. Gaute sprang ditbort med en glad hilsen paa læberne. Inde i forstuen tok herr Sigurd om hans skulder, klappet ham faderlig, pæset og pustet efter spændingen.

Kristin var blit overrumplet, da piken løftet et ansigt saa hvitt og saa yndig indi den silvaate kaapehætte — og hun var saa purung og barnslig liten. Da den fremmede sa:

«Velkomst venter jeg ikke av eder, Gautes mor — men nu er alle dører stængt for mig uten denne. Vil I taale mig her i gaarden, husfrue, saa skal ikke jeg

glemme, jeg kom hit uten gods og uten ære, men med god vilje til at tjene eder og Gaute, min herre —»

— saa hadde Kristin tat begge pikens hænder, før hun selv visste ordet av det:

«Gud forlate min søn, hvad han har brutt mot dig, fagre barnet mit — kom ind, du Jofrid — Gud hjælpe dere, saavisst som jeg vil hjælpe dig alt jeg kan!»

Straks efter syntes hun nok, hun var kommet til at ta vel kjærlig mot denne kvinden som hun ikke kjendte. Men nu hadde Jofrid lagt av sig ytterplaggene. Hendes tunge vinterkjole av vandblaat, hjemmevirket vadmel var drivvaat nedentil og gjennembløtt over skuldrene tvers igjennem kappen. Og der var en blid, sorgfuld værdighet over denne barneunge piken — hun holdt det lille sorthaarede hode yndefuldt bøiet, to digre beksvarte fletter naadde hende nedenfor midjen. Kristin tok kjærlig Jofrids haand og leiet hende til den varmeste plads paa bænken indtil ovnens side: «Du maa da fryse?»

Gaute kom bort og tok moren heftig i favn:

«Mor — det faar gaa som det er laget — har I set saa væn en mø som Jofrid min? Hende maatte jeg eie, hvad det skal koste mig — og I vil være hende huld, kjæreste mor min —»

Væn var Jofrid Helgesdatter — Kristin maatte se paa hende alt i ett. Hun var lav av vekst, bred over skuldrer og hofter, men rund og vakkert skapt. Og hendes hud syntes saa bløt og ren, at hun var vakker endda hun var aldeles hvit i ansigtet. Korte og brede ansigtsdrag hadde hun, men kinderne og hakens vide, sterke bue gjorde det ogsaa vakkert, og hun hadde en lang, smallæbet og lyserød mund med jevne smaa tænder som lignet et barns melketænder . Og naar hun løftet op de tunge øienlaag, saa var hendes klare, graagrønne øine som

skinnende stjerner under de lange sorte øienhaar. — Svart haar, lyse øine — det hadde hun syntes var det vakreste hun visste, helt siden hun første gang saa Erlend — det hadde de fleste av hendes egne fagre sønner —.

Kristin førte Jofrid til sæte paa kvindebænken ved sin egen side. Hun sat fin og blyg mellem de fremmede husfolk, spiste litet og rødmet skjært, hvergang Gaute under maaltidet drak hende til.

Han blusset av stolthet og urolig lykke, der han sat i sit høisæte. For at hædre sønnens hjemkomst hadde Kristin lagt duk paa bordet ikveld og sat frem to vokslys paa kjertestikkerne av forgyldt kobber. Gaute og herr Sigurd drak hinanden til alt i ett, og den gamle herre blev mere og mere bevæget, la armen om Gautes skulder og lovet at tale hans sak hos sine rike frænder, ja hos kong Magnus selv — han skulde nok skaffe ham forlik med møens krænkede frænder. Sigurd Eldjarn selv eiet ikke en uven — det var farens ufredelige lynne og hans egen ulykke med hustruen som hadde gjort ham noksaa ensom.

Sidstpaa sprang Gaute op med hornet i sin haand. Saa vakker han er, tænkte Kristin — og saa lik far! Saan hadde ogsaa hendes far blit i begyndelsen av en rus — saa lysende av livsglæde, rank og frisk —.

«Nu er det gaat slik for mig og denne konen, Jofrid Helgesdatter, at vi turer hjemkommerøllet vort idag, og vort bryllup faar vi drikke siden, om Gud vil gi os lykke til det. Dig, Sigurd, takker vi for trofast frændesind og eder, mor, for I fagnet os slik som jeg ventet av eders trofaste moderlige hjerte — som vi brødrene ofte snakket om os imellem, at I syntes os være den mest storsindede kone og den huldeste mor. Derfor ber jeg at I vil hædre os med det at I selv reder vor brudeseng

saa staselig og vakkert, saa jeg uten skam kan byde Jofrid sove der med mig, og at I selv vil følge Jofrid i loftet, saa hun kan komme i sengen med saa megen sømd som raad er til, siden hun ikke har mor i live eller frændekoner her —»

Herr Sigurd var noksaa drukken nu, han slog op en latter:

«— Dere sov da sammen i loftet hos mig — jeg visste ikke bedre, jeg trodde dere hadde ligget i *en* seng før og —»

Gaute rystet overmodig sit gyldne haar:

«Ja frænde — men dette er den første natten Jofrid skal sove paa armen min her i sin egen gaard — om Gud vil.

— Men dere gode folk ber jeg drikke og være kaate ikveld — nu har dere set hende som skal bli husfruen min paa Jørundgaard — hun eller ingen anden kone, det sier jeg ved Gud vor herre og min kristenmands tro. Jeg venter at dere vil hædre hende alle, baade karer og koner, og jeg venter av dere mændene mine, dere vil hjælpe mig at holde hende og verge hende som det sømmer sig drenger.»

Under alt det rop og staak som fulgte paa Gautes tale gik Kristin stilt fra bordet og hvisket til Ingrid om at følge med op i loftet.

Lavrans Bjørgulfssøns staselige høienloftssal hadde faret ilde i de aarene, da Erlendssønnerne holdt til huse der. Kristin hadde ikke villet ofre mere end det nødtørftigste og groveste av sengklær og løst bohave paa de uvørne drengene, og hun lot sjelden stuen rengjøre, for det lønnet ikke umaken. Gaute og vennerne hans drog ind lort og boss like fort som hun fik sopt det ut. Der var en indgrodd lugt av mandfolk som kom ind og slængte sig i sengene, vaate og svette og tilsølt fra sko-

gen og bugaarden, lugt av stald og lærplagg og vaate bikkjer.

Nu sopte og stedet Kristin og ternen i en fart, saa godt de kunde, husfruen bar ind fin sengebunad, tepper og hynder, røkte med brisk, og paa et litet bord stillet hun sølvbægeret med den sidste vinskvæt, hun eiet i huset, similiebrød og et vokslys paa malmstake, flyttet det frem ved sengen. Nu var her saa fint som hun kunde faa det paa saa kort varsel.

Paa plankevæggen ind til kleven hang vaaben — Erlends svære tohaands slagsverd og det mindre sverdet som han pleiet bære, tømmermandsbiler og vedøkser — Bjørgulfs og Naakkves tyndøkser hang der endda. Der var ogsaa to smaa økser som gutterne sjelden brukte, for de syntes, de var for lette — men med dem hadde hendes far teljet og tildannet alslags emner saa nethændt og sikkert, at det var bare til finpudsning, han trængte fare efter med huljern og kniv. Kristin bar økserne ind i kleven og gjemte dem i Erlends kiste hvor hans blodige skjorte laa og den øksen som han hadde hat i haanden, da han fik banesaar.

Leende bød Gaute at Lavrans skulde lyse bruden op i loftet. Gutten blev baade forlegen og stolt. Kristin saa at Lavrans skjønte nok, dette brorens lovløse bryllup var en farlig lek, men han var yr og opspilt av den merkelige hændelse — saa med tindrende øine paa Gaute og hans vene viv.

I loftstrappen blaaste lyset ut. Jofrid sa til Kristin:

«Gaute skulde ikke bedt eder om dette, endda han var drukken — gaa ikke med mig længer, husfrue. Frygt ikke for at jeg skal glemme, jeg er en lokket kone, brutt ut av mine frænders raad.»

«Ikke er jeg for god til at tjene dig,» mælte Kristin, «indtil sønnen min har bøtet sin synd mot dig og du kan

kalde mig vermor med rette. Sæt dig ned, skal jeg kjæmme haaret dit — makeløst fagert haar har du, barn» —.

Men da huslyden hadde gaat tilro og Kristin laa i sin seng, kjendte hun atter en viss uro — ret som det var hadde hun kommet til at si denne Jofrid mere end hun visste om hun mente — endda. Men hun var saa ung — og hun lot se saa klart, hun krævet ikke dømmes bedre end hun var — et barn som hadde rømt bort fra ære og lydighet.

Slik saa da *det* ut — naar folk lot bruderidt og hjemfærd komme før bryllupet. Kristin sukket — engang hadde hun selv været villig til at vaage det og for Erlend — men hun visste ikke om hun hadde turdet, hvis hans mor hadde sittet paa Husaby. Nei, nei, hun skulde ikke gjøre dette værre for barnet deroppe —.

Herr Sigurd ravet endda omkring i stuen — han skulde sove med Lavrans — noksaa røret, men inderlig velment snakket han om de to unge — han skulde ikke spare noget for at hjælpe dem til en god utgang paa dette vaagespil —.

Dagen efter viste Jofrid Gautes mor det som hun hadde ført med sig til gaarden — to skindsække med klær; i et litet skrin av hvalrostand hadde hun sine smykker. Som hun hadde læst Kristins tanker, sa Jofrid, at alt dette var hendes eget eie som hun hadde faat til sit bruk — gaver og arv, mest efter moren; hun hadde intet tat fra sin far.

Kristin sat sorgfuld med haanden under kindet. Den natten for evig længe siden, da hun selv samlet sit guld i skrin for at stjæle sig hjemmefra — det meste *hun* hadde lagt ned var gaver fra de forældrene som hun

hadde skjæmt ut i løndom og nu vilde krænke og bedrøve aapenlyst —.

— Men var dette Jofrids eget eie og morsarven bare i smykker, da maatte hun være fra et ovrikt hjem. Kristin vilde anslaa det gods hun saa her til at være værd mere end tredve mark i brændt sølv — bare skarlagenskjortelen med hvitt skind og sølvmaler og det silkeforede kaprun som hørte til hadde nok kostet en ti-tolv mark. Vilde møens far gaa til forlik med Gaute, saa var det vakkert og vel — men han kunde umulig regnes for jevngifte til denne kvinde. Og vilde Helge søke Gaute saa haardt som han hadde ret og evne til, saa det svart ut.

«Denne ringen,» sa Jofrid, «bar mor min altid — vil I ta imot den, husfrue, da vet jeg at I dømmer ikke saa strengt om mig som en god og ætstor kone kunde være ventendes til.»

«Nei da fik jeg vel friste at staa dig i mors sted da,» sa Kristin smilende og stak ringen ind paa sin finger. Det var en liten sølvring med en vakker hvit agat i, og Kristin tænkte, barnet regnet den vel for særlig dyrebar, siden den mindet om hendes mor. «Jeg maa vel gi dig gjengave, venter jeg.» — Hun hentet sit skrin og fandt frem guldringen med safirer. «Denne ringen la hans far paa sengen min da jeg hadde født Gaute til verden.»

Jofrid tok imot den med haandkys: «men ellers hadde jeg tænkt at tigge en anden gjengave av eder — mor —» hun smilte saa yndefuldt. «Vær ikke ræd for at Gaute har bragt hjem en lat eller uduelig kvinde. Men jeg eier ingen høvelig arbeidsklædning. Gi mig en gammel efter eder og und mig det at jeg faar gaa eder tilhaande; kanske vil I da snart like mig bedre end det er rimelig I gjør nu —.»

Men nu maatte Kristin vise den unge, hvad hun hadde i kisterne sine, og Jofrid roste saa skjønsomt alt Kristins vakre haandverk, saa den ældre kvinde gav hende baade ett og andet — to linlaken med silkeknyttede sprang, et blaasømmet haandklæde, et firskafts aaklæde og tilslut det lange vægteppet med falkejagten paa: «Disse tingene vil jeg ikke skal komme bort fra denne gaarden her — og med Guds hjælp og Vor Frues blir dette huset dit engang.» Saa gik de like gjerne over paa burene — de holdt paa i mange timer og hygget sig godt.

Kristin vilde git Jofrid sin grønne vadmelskjole med de indvævede svarte dotter — men Jofrid syntes den var altfor god til arbeidsklædning. Stakkar, hun vilde vel gjerne tækkes mandsmoren, tænkte Kristin og dulgte et smil. Endelig fandt de en gammel brun kjortel som Jofrid mente kunde passe, naar hun skar av den nedentil og satte bot under armene og paa albuerne. Straks maatte hun laane saks og sysaker og satte sig til at sy. Kristin tok da ogsaa et arbeide, og slik sat de to kvinder, da Gaute og herr Sigurd kom ind til kvelds.

III.

Kristin indrømmet av fuldt hjerte, at Jofrid var en kvinde som hadde nytte av hænderne sine. *Gik* det godt, saa hadde Gaute hat lykken med sig — da fik han en hustru som var like saa flittig og driftig som hun var rik og væn. Ikke kunde hun selv fundet en dygtigere kvinde til at træde efter sig paa Jørundgaard — neppe om hun hadde lett over hele Norge. Saa sa hun en dag — og bakefter visste hun ikke hvordan det var gaat til at de ordene hadde fløiet ut av hendes mund — at den dag da Jofrid Helgesdatter blev Gautes egtehustru

vilde hun gi fra sig nøklerne til den unge og flytte ut i gamlestuen med Lavrans.

Bakefter tænkte hun nok at hun burde overveiet det nøiere, før hun ordet om det. Det var alt blit mange ganger at hun hadde været meget rask, naar hun talte til Jofrid —.

Men der var dette at Jofrid var ufrisk. Kristin hadde skjønt det næsten straks den unge pike kom i gaarden. Og Kristin husket paa den første vinteren, da hun sat paa Husaby — *hun* var gift, hendes mand og hendes far var nu bundet sammen i maagskap, hvordan det saa ellers skulde gaa med venskapet mellem dem, naar uretten kom for en dag. Likevel hadde hun lidt saa vondt av anger og skam, været bitter i sit hjerte mot Erlend — og hun hadde været fulde nitten vintrer gammel; Jofrid var saavidt fyldt sytten aar. Og her gik hun nu, voldført og retsløs, langt fra hjemmet sit mellem fremmede, med Gautes barn under hjertet. Kristin negtet ikke for sig selv at Jofrid syntes være meget mere sterk og modig end hun selv hadde været.

Men hun hadde ikke krænket klosterhelg, ikke brutt løfter og fæstemaal, ikke sveget og løiet og stjaalet sine forældres ære bak ryggen deres. Om disse to unge ogsaa forvovent hadde syndet mot lands lov, lydnad og sedelighet — de trængte dog ikke ha *saa* saart samvit. Kristin bad meget for en god utgang paa Gautes galmandsgjerning — og hun trøstet sig til at Guds retvishet kunde umulig dele Gaute og Jofrid haardere kaar end hun selv og Erlend hadde faat — og *de* var da blit gifte, *deres* syndebarn født til lovlig arv efter alle sine frænder.

Siden hverken Gaute eller Jofrid nævnte saken, vilde ikke Kristin bringe den paa bane, endda hun længtet efter at snakke med den uerfarne kvinden: Jofrid burde

nu spart sig, nyte morgenhvilen istedetfor at fare op først av alle paa gaarden — Kristin merket, det var Jofrids attraa at hun skulde vinde op før vermoren og utrette mere. Men Jofrid var ikke slik at Kristin kunde byde til og syne medynk. Hun kunde bare i stilhet ta unna det tyngste arbeide for hende og møte hende paa tomandshaand og indfor husfolket, som hun rettelig skulde været den unge hustru paa gaarden.

Frida var rasende for hun maatte vige fra pladsen sin næst husfruen og gi den til Gautes — hun brukte et stygt ord om Jofrid en dag da hun og Kristin var sammen i ildhuset. For en gangs skyld slog Kristin sin terne:

«— Vakkert at høre slike ord av dig, gamle mandgale tispen!»

Frida tørket væk blodet av næse og mund:

«Skulde ikke dere være bedre, storhøvdingers døttre som du og denne Jofrid, end kotkarlsunger —. Dere vet at brudeseng med silkelaken venter dere visst nok, — *dere* maa være mandgalne og ublyge, naar ikke dere kan bie, men stryker tilskogs med unge knaper og blir med risunger — tvi sier jeg til slike!»

«Ti nu — gaa ut og vask dig — du staar og blør ned i deigen,» sa husfruen noksaa rolig.

I døren møttes Frida og Jofrid. Kristin saa paa den unge, at hun maatte ha hørt hendes samtale med ternen.

«Armingen snakker som hun har vet til. Jeg kan ikke kjøre hende ut — hun har ingen steder hun kan vende sig hen.» Jofrid smilte spotsk, da sa Kristin: «Hun har fostret to av sønnerne mine.»

«Gaute har hun ikke fostret,» svarte Jofrid. «Det minder hun baade ham og mig om ret som det er. Kan I ikke faa hende gift?» spurte hun skarpt.

Kristin maatte le:

«Tænker du ikke jeg har strævet med det. Men det gik aldrig længer end til karlen hadde faat snakke med hende som brud skulde bli —»

Kristin tænkte, om hun burde gripe leiligheten og snakke med Jofrid nu — la hende skjønne, her skulde hun bare møte moderlig godvilje. Men Jofrid saa vred og kold ut —.

Imidlertid saaes det nu tydelig paa Jofrid at hun fór ikke ene. Saa var det en dag, hun skulde renske fjær til nye bolstrer. Kristin raadet hende til at binde over haaret, saa det ikke skulde fyke fuldt av dun. Jofrid knyttet paa sig et linplagg:

«Det klær vel ogsaa bedre nu end det bare haaret,» sa hun og lo litt.

«Det kan vel være, det,» sa Kristin kort.

Hun skjønte likevel ikke at Jofrid vilde skjæmte med det.

Nogen dager efter kom Kristin ut i ildhuset og saa at Jofrid stod og aapnet nogen aarfugler — hun hadde faat blodsprut opover armene alt. Forfærdet rev Kristin hende tilside:

«Barn, du maa ikke ta i blodig *nu* — vet du da ikke saa meget engang —!»

«Aa tror I da det er sandt, alt som konerne sier slik,» spurte Jofrid tvilende.

Da fortalte Kristin om de ildmerkerne som Naakkve hadde faat paa brystet. Med vilje fortalte hun det slik at Jofrid kunde skjønne, hun hadde ikke været gift endda, da hun saa paa kirkebranden.

«Du hadde vel ikke tænkt slikt om mig?» spurte hun sagte.

«Jo Gaute har sagt mig alt det — eders far hadde lovet eder til Simon Andressøn, men I rømte med Er-

lend Nikulaussøn til hans morsøster, og saa maatte Lavrans gi sit samtykke —»

«Rigtig slik var det ikke — vi rømte ikke. Simon løste mig straks han skjønte, jeg undte Erlend bedre, og da gav far sit ja-ord — ugjerne, men han la da min haand i Erlends — jeg sat trolovet ett aar —. Tykkes dig dette være værre,» spurte hun, for Jofrid var blit skyllende rød og saa forfærdet paa den anden.

Piken skrapte med kniven litt blod og slintrer av sin hvite arm.

«Ja,» sa hun lavt, men svært fast. «Godt omdømme og ære vilde jeg ikke spildt i utrængsmaal. — Ja jeg skal ikke si dette til Gaute,» sa hun fort. «Han tror at far hans tok eder bort med vold, for han kunde ikke faa eder med bønsord —»

Hun hadde sagtens ret, tænkte Kristin.

Eftersom tiden gik og Kristin stadig tænkte paa denne sak, tyktes det hende at det hæderligste vilde være, at Gaute sendte bud til Helge paa Hovland, la sin sak i hans hænder og bad om at faa Jofrid til egte paa slike vilkaar som Helge dømte at han vilde unde dem. Men naar hun snakket om dette til Gaute, saa han brydd ut og veg unna. Sidst spurte han heftig om moren kunde skaffe et brev frem over fjeldene vintertiden? Nei, men Sira Dag kunde sikkert skaffe et brev frem til Neset og videre langs kysten, sa moren, presterne kunde altid skaffe frem brevsendinger, selv vintertiden. Gaute sa, det blev for kostbart.

«Da blir det ikke med din hustru du faar barn ivaar,» sa moren harmfuldt.

«Saken kan likevel ikke ordnes saa fort,» sa Gaute. Han var meget vred, kunde Kristin merke.

En styg, mørk angst tok moren eftersom tiden led.

Hun kunde ikke andet end se, Gautes første blussende glæde over Jofrid var aldeles borte; han gik og var stur og mislynt. Fra første stund av hadde denne saken, Gautes bruderov, set ut saa ilde som mulig — men moren tykte, meget værre blev den, hvis manden nu skulde vise sig ræd efterpaa. Angret de to unge synden, saa var det godt og vel — men det saa stygt ut som her var mere av umandig frygt for den mand han hadde krænket end av gudfrygtig anger. Gaute, den sønnen sin hadde hun alle dager trodd bedst — det kunde ikke være sandt, som folk hadde sagt, at han var upaalitelig og letfærdig med kvinder, lei allerede av Jofrid, nu da bruden selv var falmet og tung, og tiden nærmet sig, at han maatte svare for sin voldsfærd mot hendes frænder.

Hun undskyldte sønnen — naar hun hadde kunnet la sig lokke saa let, hun som aldrig hadde hat andet for øine under opveksten end fromme menneskers sedelige færd —. Hendes sønner hadde visst fra barnedagene, at deres egen mor hadde misgjort, faren hat børn med en anden mands hustru i sin ungdom, og syndet med en gift kone, da de alt var store gutter. Ulf Haldorssøn, deres fosterfar, Fridas letfærdige prat — aa det var ikke rart om disse unge mændene var svake slik. — Gifte sig med Jofrid maatte Gaute, hvis han kunde faa hendes frænders samtykke, og takke til — men synd paa hende vilde det være, hvis hun nu skulde se, Gaute tok hende nødtvungent, uten god vilje.

En dag i fasten holdt Kristin og Jofrid paa at gjøre rede nistesækkene til tømmerhuggerne. De hamret tørfisken tynd og flat, klemte ned smør i æsker, fyldte træflasker med øl og melk. Kristin saa, det plaget Jofrid

forfærdelig nu at gaa og staa slik hele tiden, men Jofrid blev bare ærgerlig, da Kristin bad hende sitte ned og hvile. For at hygge hende litt kom da Kristin i tanker om at spørre — dette eventyret med hingsten som Gaute skulde ha tæmmet med en jomfrus flettebaand: «det var dit det vel?»

«Nei,» sa Jofrid sint og blev sprutrød. Men saa slog hun om:

«Det var Aasas — søster mins,» sa hun leende. «Hende giljet Gaute først, men da jeg kom hjem, visste han ikke hvem av os han likte bedst. Men Aasa var det han hadde ventet skulde være hos Dagrun isommer, han kom ned til Sogn. Og saa blev han harm, da jeg ertet ham med hende — svor ved Gud og mænd, han var ikke slik at han traadte gode mænds døttre for nær, og der hadde ikke været mere mellem Aasa og ham end han kunde sove uten synd paa armen min inat, sa han. Jeg tok ham paa ordet —» hun lo igjen. Da hun saa Kristins ansigt, nikket hun trassig.

«Ja Gaute vilde jeg ha til mand, og lit paa det, mor, jeg faar ham. Det hænder tiest at jeg faar viljen min —.»

Kristin vaagnet i nidmørket. Kulden bet i kinder og næse — da hun drog felden bedre op omkring sig, kjendte hun, den var rimet av hendes pust. Det var vist frem mot morgen — men hun gruet for at stige op og se ut paa stjernerne. Hun krullet sig helt sammen under felden for at varme sig litt endda. I det samme husket hun sin drøm.

Hun syntes, hun laa i sengen nede i lillestuen paa Husaby og hadde netop født et barn. Det laa paa armen hendes, tullet i et lammeskind som var glidd op og spriket ind paa den lille mørkerøde skrotten — de

ørsmaa hænderne holdt det knyttet over ansigtet, knærne trukket op mot underlivet og føtterne i kors — av og til rørte det sig litt. Hun faldt ikke paa at undre sig, for gutten ikke var svøpt og der ingen kvinder var i stuen hos dem. Varmen hendes hyllet endda barnet, mens det laa slik indtil hende; gjennem armen sin kjendte hun det endda helt ind i hjerterøtterne, naar barnet rørte sig. Træthet og smerter skygget hende endda lik et mørke som holdt paa at vige, mens hun laa og saa paa sønnen og kjendte at glæden i ham og kjærligheten øket ustanselig som dagranden vokser langs aaskanten —.

Men samstundes som hun laa der i sengen, stod hun ogsaa ute bakom stuevæggen. Under hende laa bygden og lyste i morgensol. Det var tidlig vintervaardag — hun søp ind den skarpe, friske luft — vinden var isnende kold, men der var smak i den av havet langt ute og av sneløsningen: aaserne laa i morgensol tversover dalen med snebare flekker omkring gaarderne, og skarsneen hvitnet sølvskinnende indpaa alle lysninger i de mørkegrønne skoger. Himmelen var som sopt, klart gul og blekblaa med nogen faa mørke, vinddrevne skyflokker svømmende uti — men koldt var det; der hun stod var snefonnen stenhaard endda efter nattefrosten, og mellem husene laa kaldskyggen, for solen stod like over aasen øst bak gaarden. Og like foran hende, hvor skyggen sluttet, rørte morgenvinden det bleke, fjorgamle græs, det bevæget sig og det skinnet, men staalblank issvull bandt røtterne endda.

Aa — aa. Klagesukket kom fra hendes bryst mot hendes vilje. Lavrans hadde hun hos sig endda — hun hørte guttens jevne aandedrag borte fra den anden sengen. Og Gaute — han laa her oppe i loftet med frillen sin. Moren sukket igjen, rørte sig urolig, og

den gamle hunden til Erlend flyttet sig indtil hendes optrukne ben under sengklærne.

Nu hørte hun at Jofrid var oppe og gik paa gulvet. Kristin krøp fort ut og fik føtterne i de lodne støvler, vadmelskjolen og skindkuften paa sig. I mørket famlet hun sig frem til ovnen, sat paa huk og pustet og rotet i asken, men ikke mindste gnist — ildsmoren var dødd ut inat.

Hun grov ildjernet frem av beltepungen, men knøsket maatte være blit vaatt og ha frosset. Sidst gad hun ikke mase længer, tok glopanden og gik op for at laane varme hos Jofrid.

Der brændte en god ild i den lille ovnen og lyste utover rummet. I flagreskinnet sat Jofrid og nestet kobberspændet bedre fast paa Gautes renskindstrøie. Borte i sengens tusmørke skimtet hun mandens nakne overkrop — Gaute sov uten linnet selv i den værste sprængkulde. Han sat op og hadde faat morgenbiten paa sengen.

Jofrid reiste sig, tungvint og husmoderlig — vilde ikke mor ha en øldrik? Hun hadde varmet morgendrikken til Gaute. Og mor fik ta med denne kanden til Lavrans — han skulde være med Gaute paa tømmerskogen idag. Det blev koldt for mændene —.

Kristin brettet uvillig paa læberne, da hun stod nede hos sig selv og nøret op i ovnen. Jofrids hjemmevante syslen, Gaute som laa der og aapenlyst lot sig tjene av sin venkone — frillens omsorg for sin ulovlige maag — alt sammen syntes hende saa ublygt og ekkelt —.

Lavrans blev igjen paa skogen, men Gaute kom hjem til kvelden, sliten og sulten. Kvinderne blev da sittende en stund, efterat tjenestefolkene var gaat ut, for at holde bonden med selskap, mens han drak.

Kristin saa at Jofrid hadde det ikke godt ikveld. Ret som det var lot hun sømmen synke ned paa sit fang og der gik trækninger av smerte over hendes ansigt.

«Har du vondt, Jofrid?» spurte Kristin sagte.

Aaja litt — i føtterne og benene, svarte piken. Hun hadde strævet hele dagen som hun pleiet og ikke villet spare sig. Nu hadde hun faat hold, og benene var hovnet op.

Medett sprat smaa taarer ut under hendes øienhaar. Kristin hadde aldrig set en kvinde graate saa rart — uten lyd, med sammenbitte tænder sat hun, og runde klare taarer — Kristin syntes de saa *haarde* ut som perler, hoppet nedover det herjede, brunskjollede ansigt. Hun syntes sint for hun hadde maattet gi sig over — motvillig lot hun Kristin støtte sig bort paa sengen.

Gaute kom efter:

«Har du vondt, Jofrid min?» spurte han klosset. Han var ildrød i ansigtet av kulden, og han saa hjertelig ulykkelig paa at moren la Jofrid makelig tilrette, drog av hende sko og sokker og tok til at stelle med de optrutnede føtter og lægger. «Har du vondt, Jofrid min?» blev han ved at spørre.

«Ja,» sa Jofrid sagte og indætt rasende. «Tænker du jeg bar mig slik ellers?»

«Har du vondt, Jofrid min —» tok han op igjen.

«Du ser vel det — staa ikke slik og maap som en vetløsing, gut!» Kristin snudde sig mot sønnen, hun gnistret. Den dumpe knute av angst for utgangen paa det hele, av utaalmodighet for hun maatte taale de unges uordentlige liv her i sin gaard, av gnagende tvil paa sønnens mandighet — den rev op i rasende harme: «Er du slikt naut, du tror hun kan ha det *godt* kanske — hun ser du er ikke saa meget til dreng, du tør fare over fjeldet for det blaaser og det sner —. Du vet det, at

snart skal hun krype paa knæ, vesalkonen her, og vri sig i de haardeste kvaler — og løsunge skal barnet hendes hete, for du vaager ikke gaa hendes far imøte — du sitter og varmer bænken i stuen du og tør ikke røre en finger for at verge den konen du har og barnet du skal faa —. *Din* far var ikke saa ræd far min, at han ikke turde gaa til samtale med ham, og ikke saa frøsen at han vaaget ikke gaa paa ski over fjeldet vintertiden. Tvi vorde dig, Gaute — og ve mig som maa leve den dag, jeg skal kalde ham ræd mand, en av de sønnerne som Erlend avlet med mig!»

Gaute tok kubbestolen i begge hænder, dængte den i gulvet, rendte til bordet og subbet ned alt som stod paa det. Saa strøk han paa dør med et avskedsspark til kubbestolen — de hørte ham rende bandende opover loftstrappen.

«Nei mor — nu var I altfor haard mot Gaute —» Jofrid reiste sig op paa albuen. «I kan ikke vente med rimelighet at han skal vaage livet over fjeldene vintertiden — for at finde min far og faa vite, enten han skal gifte den lokkede bruden med serken han tok mig bort i til hjemmefølge, eller fare utlæg av landet —»

Harmebølgerne duvet endda i Kristins sind. Hun svarte stolt:

«Jeg tror likevel ikke, *min* søn kan tænke slik!»

«Nei,» sa Jofrid, «— hadde han ikke hat mig til at tænke for sig saa —» Da hun saa Kristins mine, piplet latteren i hendes stemme:

«Kjære mor — jeg har hat stræv nok med at stagge Gaute — nu vil jeg ikke, han skal gjøre flere galskaper for min skyld og skille børnene vore fra den velstand som jeg kan vente at faa efter frænderne mine, hvis Gaute kan komme til slikt forlik som vil være bedst og hæderligst for os alle —»

«Hvad mener du med det?» spurte Kristin.

«Jeg mener at naar frænderne mine søker Gaute, vil herr Sigurd møte dem saa de skjønner, Gaute er ikke frændeløs. Han faar taale at bøte fuld bod, men siden skal far fæste mig bort til Gaute slik at jeg igjen faar ret til arv med søstrene mine efter ham —»

«Du er ikke uten skyld selv da,» spurte Kristin, «i det at du blir ikke gift inden barnet dit kommer til verden?»

«Har jeg kunnet rømme hjemmefra med Gaute saa —. Ingen tror nu vel at han har lagt et draget sverd i sengen mellem os om nætterne —.»

«Har han slet ikke hørt sig for om dig hos dine frænder,» spurte Kristin.

«Nei det visste vi vilde været faafængt, selv om Gaute hadde været meget rikere mand end han er.» Jofrid brast i latter igjen. «Ser I, mor, far tror at han skjønner sig bedst av alle mænd paa at handle hester. Men den skal være mere vidvaaken end far min er, som agter at lure Gaute Erlendssøn i hestebytte —»

Kristin kunde ikke andet end smile — saa uglad som hun var tilsinde.

«Jeg kjender ikke loven saa nøie i slike maal,» sa hun alvorlig, «men jeg er ikke viss paa, Jofrid, om det blir let for Gaute at faa et forlik som du vil kalde godt. Blir Gaute lyst fredløs — og far din tar dig med sig hjem, lar dig kjende sin vrede — eller han kræver, du skal gaa i kloster og bedre synderne dine —»

«Ikke kan han sætte mig i kloster uten han maa gi saa rike gaver med mig at det blir billigere og mere ærefuldt, han forliker sig med Gaute og tar bøter: I skjønner, da trænger han ikke lægge ut fé naar han gifter mig bort. At jeg kommer til arv med søstrene mine tænker jeg han under Olav, min søstermand. El-

lers saa faar frænderne mine dette barnet her at ta haand om ogsaa. Og jeg tror at far vil tænke sig om to ganger før han frister at ta mig hjem til Hovland med et frillebarn — for at la mig kjende sin vrede — han kjender *mig* —

— Jeg vet ikke saa meget om loven jeg heller, men jeg kjender far og jeg kjender Gaute. Og nu er alt saa lang tid gaat at dette maalet kan neppe bli fremmet før jeg selv er let og karsk igjen; da, mor, skal I ikke se mig graate! Aanei, Gaute skal nok faa forlik paa slike kaar som —.

Nei, mor — Gaute som er kommet fra tignarmænd og konger — og I er ættet fra de bedste slegter i landet: maatte I lide det at eders sønner sank ned fra den plads som de var baarne til at staa paa, saa skal I nok faa se fremgang igjen for eders avkom i mine og Gautes børn —»

Kristin sat taus. Det kunde være trolig nok at det gik som Jofrid vilde — hun skjønte at hun hadde ikke trængt syte saa meget for hende. Hun var blit svært mager i ansigtet nu — kindets bløte runding var helt tæret bort, og derved saaes det bedre, for en vældig og sterk underkjake hun hadde.

Jofrid gjespet, karret sig op i sittende stilling og saa omkring sig efter fottøiet. Kristin hjalp hende med at faa det paa. Jofrid takket:

«Og terg ikke Gaute mere nu, mor. Han tar det ikke let selv at vi ikke kan bli gifte forinden — men ikke vil jeg gjøre barnet mit fattig, endda før det er født —»

Fjorten dager senere fødte Jofrid en stor og fager søn, og Gaute sendte bud til Sundbu samme dag; herr Sigurd kom da straks til Jørundgaard og han holdt Erlend Gautessøn under daapen. Men saa glad som

Kristin Lavransdatter var for sønnesønnen, saa harmet det hende likevel, at Erlend skulde første gang reises op i et frillebarn.

«Far din vaaget mere for at gi sin søn hans ret,» sa hun til Gaute en kveld, han sat nede i vævstuen og saa paa at hun natstelte gutten. Jofrid sov alt søde-lig borte i sengen. «Der var maate med hans kjærlighet til gamle herr Nikulaus, men endda vilde han vist aldrig hædret sin far saa litet at han nævnte ham op i en søn som ikke var egtefødt.»

«Nei Orm — det var efter morfaren det?» spurte Gaute. «— Jaja, mor, det var kanhænde ikke sønlig talt. Men I kan da skjønne at vi brødrene merket alle, den tiden vor far levet, da tykte I ikke han kunde være foredøme for os i alle ting — men nu taler I om ham sent og tidlig, som han skulde været en sandhellig mand — nære paa. I kan da vite at vi vet, han var ikke det. Stolte vilde vi være alle den dagen, vi var vokset efter fars maal — til herderne — vi mindes at han var høvding og dreng, ypperst fremfor alle mænd i alle slike dygder som pryder mest en mand — men I kan ikke faa os til at tro, han var den spakeste og mest sedelige svend i en fruerstue eller den dugeligste bonde —

— Endda trænger ingen ønske bedre for dig, Erlend min, end du skal slegte paa ham!» Han tok op barnet som nu var færdig revet, dukket sin hake ind til det vesle røde ansigt i det lyse uldsvøp: «denne evnelige og lovende drengen, Erlend Gautessøn i Jørundgaard — du faar mæle om til farmor din at *du* er ikke ræd, din far skal svige dig —» han korset over barnet og la det tilbake i Kristins fang, var borte ved sengen og saa paa den sovende unge mor:

«Det er saa bra med Jofrid min som det kan være,

sier I? Hun ser blek ut — men I skjønner vel slikt bedst — sov godt i Guds fred herinde!»

Maanedsdagen efter guttens fødsel holdt Gaute et stort barnsøl, og til det kom hans frænder sammen langveis fra. Kristin gjettet at Gaute hadde stevnet dem hit til raadslagning om sin stilling — det var nu vaar, og han maatte vel snart vente at spørre nyt fra Jofrids frænder.

Kristin fik den glæden at Ivar og Skule kom hjem sammen. Og hit kom hendes søskendebørn: Sigurd Kyrning som var gift med hendes farbrordatter fra Skog, Ivar Gjesling av Ringheim og Haavard Trondssøn. Trondssønnerne hadde hun ikke set siden Erlend drog Sundbumændene med sig i ulykken. Nu var de ældre mænd: de hadde altid været sorgløse og letsindige, men djerve og storlynte, og de var ikke meget forandrede — de møtte baade Erlendssønnerne og sin fætter og eftermand paa Sundbu, ridder Sigurd, med fri og aapen frændsømmelig holdning. Nu randt øl og mjød i strømme til liten Erlends ære; Gaute og Jofrid fagnet sine gjester saa freidig som de hadde været gift sammen og kongen hadde selv gjort deres bryllup — alle var glade og ingen syntes tænke paa, endda stod de to unge folks ære og velfærd paa spil. Men Kristin fik vite, at Jofrid hadde ikke glemt det:

«Des mere kaate og kry de møter far min, des lettere vil han falde tilføie,» sa hun. «Og Olav Piper kunde aldrig dølge, han liker godt at faa sitte paa bænk med mænd av de gamle ætterne.»

Den eneste som ikke syntes at trives rigtig i denne frændesamling var herr Jammælt Halvardssøn. Kong Magnus hadde git ham riddersnavn denne jul; Ramborg Lavransdatter het nu frue.

Denne gang hadde herr Jammælt sin ældste stedsøn, Andres Simonssøn, med sig. Kristin hadde bedt om det, sidst Jammælt var nord, for hun hadde hørt et rygte om at gutten skulde være underlig. Da blev hun forfærdelig ræd — om han skulde ha faat mén paa sjæl eller legeme, av det som hun øvet over ham da han var liten. Men stedfaren sa nei, gutten var sund og sterk, god som guld — og kanske var han klokere end folk flest — men det var slik at han var synsk: sommetider blev han likesom borttat, og bakefter gjorde han ofte underlige ting — slik som ifjor: Da hadde han en dag tat sølvskeen sin — det var endda den som han hadde faat av Kristin i fødselsgave, og en skjortesprette som han eiet efter sin far — og saa gik han ut av gaarden og ned til en bro som er over elven paa storveien nær Ælin. Der sat han i mange timer og biet — saa kom tre fattigfolk, en gammel tigger og en ung kvinde med et spædbarn over broen. Andres gaar bort til dem, gir dem kosterne og ber om at faa bære barnet for kvinden. Hjemme blev de ute av sig av angst, da Andres ikke kom til matmaals og ikke til kvelds, — de fór ut og lette, og sidst fik Jammælt spurt at Andres var set langt nord i nabobygden i følge med nogen folk som blev kaldt Krepp og Kraaka; han gik og bar ungen deres. Da Jammælt endelig næste dag fik tak i gutten, sa han tilslut at han hadde hørt en røst sidst søndag under messen, mens han stod og saa paa den lignelsen som var malt paa tavlen foran alterbordet. Det var Guds mor og Sankt Josef som fór med barnet til Egypterlandet, og han hadde ønsket, han levet den tiden, for da vilde han bedt om at faa følge med dem og bære barnet for Jomfru Maria. Da hadde han hørt en røst, den blideste og søteste i alverden, og den lovet

at vise ham et tegn, hvis han vilde gaa til Bjerkheims-broen en viss dag —.

Ellers vilde Andres nødig tale om sine syner — for sognepresten deres sa, det var sagtens en part digt og en part ørske og sindsforvirring, og sin mor vetskræmte han mest med sit underlige væsen. Men han talte med en gammel tjenestekone, en meget from kvinde, og med en prædikebroder som pleiet vandre gjennem bygden i fasten og adventstiden. Og gutten kom vel til at vælge det aandelige liv — saa det blev sagtens Simon Simonssøn som engang i tiden kom til at sætte sig ned paa Formo. Han var et sundt og livlig barn, svært lik sin far og Ramborgs yndling.

Ramborg og Jammælt hadde endda ingen børn faat sammen; Kristin hadde hørt av folk som hadde set hende paa Raumarike, at hun skulde være blit meget tyk og lat. Hun færdedes mellem de rikeste og mægtigste folk syd i landet, men nord til hjembygden sin vilde hun aldrig reise, og Kristin hadde ikke set sin eneste søster siden de skiltes hin dag paa Formo. Men Kristin trodde at vite, Ramborg bar paa sit nag til hende uforandret. Hun levet godt med Jammælt, og han tok sig av sine stedbørns velfærd med kjærlig omhu. Han hadde avtalt at ældste sønnen til den mand som blev hans hovedarving, hvis han døde barnløs, skulde fæste Ulvhild Simonsdatter; saa kom ialfald Simon Darres datter til at nyte hans gods efter ham. Arngjerd var blit gift med Grunde paa Eiken aaret efter farens død; Gyrd Darre og Jammælt hadde skjænket hende saa rikelig hjemmefølge som de visste at Simon hadde undt dette barnet sit, og hun hadde det godt, sa Jammælt — Grunde lot sig lede i ett og alt av sin hustru, og de hadde allerede tre vakre børn.

Kristin blev underlig bevæget, da hun saa igjen Simons og Ramborgs ældste søn. *Han* var Lavrans Bjørgulfssøns levende lignelse — meget mere endda end Gaute. Og i de sidste aarene hadde Kristin maattet slippe sin tro paa at Gaute skulde være saa lik hendes far i lynne.

Andres Darre var nu i tolvaarsalderen, høi og smekker, lys og vakker og litt stille av væsen, endda han syntes sund og gladlynt, hadde gode legemskræfter og frisk mathug, bare at han vilde ikke æte kjøt. Noget var der som skilte ham ut fra andre gutter, men Kristin kunde ikke si, *hvad* det var, endda hun gav nøie agt paa ham. Andres blev gode venner med mosteren, men han nævnte aldrig sine syner og faldt ikke i henrykkelse, mens han var i Sil.

De fire Erlendssønnerne syntes at nyte samværet i morens gaard, men Kristin fik ikke talt meget med sine sønner. Naar de talte sig imellem, følte hun, at deres liv og velfærd gled nu utenfor hendes synsvidde — de to som kom utenfra hadde skilt sig fra hjemmet, og de to som sat paa gaarden var nok ved at ta styret ut av hendes haand. Stevnet faldt midt i vaarknipen, og hun saa nu at Gaute maatte ha beredt sig paa at møte det ved at spare paa fóret i vinter mere end ellers, og han hadde ogsaa faat laane fór av herr Sigurd — men alt dette hadde han ordnet uten at raadspørre hende. Og alle raadslagninger om Gautes sak blev likesom ført hen over hodet paa hende, selv om hun sat i stue med mændene.

Saa det undret hende ikke meget da Ivar en dag kom og sa, at Lavrans skulde følge med ham, naar han drog tilbake til Rognheim.

Ivar Erlendssøn sa dog en dag til moren, at han tykte hun burde flytte til ham paa Rognheim, naar

Gaute blev gift: «Signe er mere medgjørlig sønnekone at bo i bu med, tror jeg — og let for eder kan det umulig bli at gi fra eder styret her hvor I har været vant til at raade.» Men ellers syntes han at like Jofrid, han som alle mændene. Bare herr Jammælt lot til at se litt mere kjølig paa hende.

Kristin sat med sin lille sønnesøn i fanget og tænkte, let blev det vist hverken det ene eller det andet sted. Det var vanskelig at bli gammel. Saa nylig syntes hun, det var hende selv som var den unge kvinde — da var det om hendes skjæbne at mændenes strid og raadslagninger dønnet. Nu var hun drevet ind i bakevjen. Og for ikke længe siden hadde hendes egne sønner været som denne her. Hun husket paa sin drøm om det nyfødte barnet —. I denne tid kom tanken om hendes egen mor op i hende — moren kunde hun ikke huske andet end som en aldrende, tungsindig kvinde. Men hun hadde været ung, hun og, da hun laa og varmet hende med sit legemes varme, moren ogsaa var blit merket i ungdommen paa krop og sjæl av at bære og føde børnene, og hun hadde vel ikke tænkt hun mere end Kristin selv, naar hun sat med det søte unge liv ved brystet sit, at saa længe som de to levet skulde hver eneste dag føre barnet længere og længere bort fra hendes fang.

«Naar du selv har født barn, Kristin, tænkte jeg at du vilde skjønne,» hadde moren sagt engang. Nu skjønte hun at hendes mors sind hadde været fuldristet med minder om datteren, minder om tanker for barnet fra den tid det var ufødt og fra alle de aarene som barn ikke husker noget fra, minder om frygt og haab og drømme som børn aldrig vet er blit drømt for dem, før deres egen tid kommer til at frygte og haabe og drømme i løndom —.

Sidstpaa spredtes frændelaget slik, at nogen slog sig ned hos Jammælt paa Formo og nogen drog med Sigurd over til Vaagaa. Men endelig en dag kom to av Gautes bygselsmænd syd fra dalen sprængende ind paa gaarden: nu var sysselmanden paa færd nordover for at søke Gaute hjemme, og møens far og frænder var selv i hans følge. Ung Lavrans løp like til stalden —. Næste kveld saa det ut som hærsamling paa Jørundgaard: alle Gautes frænder var der med sine væbnede svender, og hans venner fra bygden hadde ogsaa møtt frem.

Saa kom da Helge av Hovland i stort følge for at kræve sin ret over kvinderaneren. Kristin saa et glimt av Helge Duk, da han red i tunet jevnsides med herr Paal Sørkvessøn, sysselmanden selv. Jofrids far var en gammelagtig, lang og slutrygget mand som saa sykelig ut — han var laaghalt, da han kom av hesten. Søsterens mand, Olav Piper, var liten, bred og knødd, rød av hy og haar.

Gaute gik frem imot dem, han holdt sig rank og vakker — og bak sig hadde han hele fylkingen av frænder og venner; de stod i en halvring foran høienloftstrappen, i midten de to ældre herrer av riddersrang, herr Sigurd og herr Jammælt. Kristin og Jofrid saa møtet fra skuten til vævstuen, men de kunde ikke høre ordene som faldt.

Mændene gik op i loftet, og de to kvinder snudde ind i vævstuen. De orket ikke tale sammen. Kristin sat ved aaren; Jofrid gik paa gulvet og bar sit barn i favnen. Dette varte en stund — saa slog Jofrid et aaklæde omkring gutten og gik ut med ham. En times tid efter kom Jammælt Halvardssøn ind til sin konesøster, der hun sat alene, og han sa hende utfaldet.

Gaute hadde budt Helge Duk seksten mark i guld

for Jofrids ære og for sin voldsfærd efterpaa — det var de samme bøter som Helges bror hadde faat for sin søns liv. Og han skulde fæste Jofrid av hendes fars haand med sømmelig tilgave og morgengave, men Helge skulde til gjengjæld ta ham og datteren i fuldt forlik, saa hun fik slikt hjemmefølge som søstrene sine og kom til arv med dem. Herr Sigurd bød paa Gautes frænders vegne borgen for at han skulde holde forliket. Helge Duk syntes straks villig til at gaa ind paa tilbudet, men maagerne hans, Olav Piper og Nerid Kaaressøn som var Aasas fæstemand mælte imot og mente at Gaute maatte være frækkest av alle mænd som vaaget selv at ville sætte vilkaarene for sit giftermaal med en mø som han hadde skjæmt ut, mens hun var i sin svogers gaard, og siden voldført — eller kræve at hun skulde komme til arv med sine søstre.

Det var let at se, sa Jammælt, at Gaute selv likte litet, han skulde tinge om prisen for at egte en ætstor ungmø som han hadde lokket og som nu hadde født ham en søn. Men han hadde lært baade lektien og orationen, saa han trængte ikke læse dem ut av bok, det var ogsaa let at skjønne.

Midt i det at de talte om saken og vennerne paa begge sider søkte at mægle, traadte Jofrid ind med barnet paa armen. Da brøt hendes far ned og kunde ikke holde tilbake graaten. Saa blev det som hun vilde.

Gaute hadde aldrig kunnet betale en slik bod, det var klart, men Jofrids hjemmefølge blev sat slik at det gik op i op. Saa egentlig blev utfaldet av handelen at Gaute tok Jofrid og fik ikke stort mere med hende end det som hun hadde hat i sækkene sine, da hun kom tilgaards, men han gav hende brev paa det meste som han eiet i tilgave og morgengave, og hans brødre samtykket i det. Men engang kom han til at faa store rigdommer med hende — hvis ikke egteskapet blev barnløst da, lo Ivar Gjesling, og mændene lo med, men Kristin blev ildrød, for Jammælt sat og hørte al den grove skjemt, som nu faldt.

Dagen efter fæstet Gaute Erlendssøn Jofrid Helgesdatter, og derpaa holdt hun sin kirkegang med slik hæder som hun kunde været hustru — Sira Dag sa at det hadde hun nu ret til. Saa drog hun med barnet til Sundbu og sat i herr Sigurds vern indtil bryllupet.

Det stod maanedsdagen efter, like over Jonsmesse; det var baade vakkert og prægtig. Morgenen efter gav Kristin Lavransdatter med stor høitidelighet nøklerne til sin søn, og Gaute fæstet knippet ved sin hustrus belte.

Derefter holdt herr Sigurd Eldjarn et stort gjestebud paa Sundbu og der blev venskapet mellem ham og hans søskendebørn, de forrige Sundbu-mændene, høitidelig besvoret og beseglet. Herr Sigurd gav ut med rund haand av de kostbarheter som var paa gaarden, baade til Gjeslingerne og til alle gjesterne eftersom slegtskapet og venskapet var nært til — dyrshorn, bordkar, smykker, vaaben, pelsverk og hester. Folk dømte da, Gaute Erlendssøn hadde ført sin sak med dette bruderovet til den mest hædrende ende.

IV.

En sommermorgen aaret efter var Kristin ute i svalen foran den gamle aarestuen og ryddet i nogen redskapskister som stod der. Da hun hørte hester bli leiet ut i tunet, gik hun frem og saa ut mellem svalgangens

smaa søiler. En av huskarlerne førte frem to hester og i stalddøren kom Gaute; barnet Erlend sat skrævs over farens skulder. Det lille lyse ansigtet saa ut over mandens gulhaarede isse, og Gaute holdt guttens smaahænder samlet i sin store brune opunder haken sin. Han rakte barnet til en terne, som kom over tunet, og steg tilhest. Men da Erlend skrek og rakte efter faren, tok Gaute ham igjen og satte ham foran sig paa sadelknappen. I det samme kom Jofrid ut av stuehuset.

«Skal du ha med dig Erlend — hvor skal du ride?»

Gaute svarte, han skulde op til kværnen — den holdt paa at reise med elven «— og Erlend vil være med far, sier han.»

«Er du fra vettet —» hun tok fort gutten til sig, og Gaute storlo:

«Jeg tror du trodde jeg mente at ta ham med mig!»

«Ja —» konen lo ogsaa: «du, du drar med dig denne armingen baade hit og dit — jeg tror gjerne du gjorde som gaupen — aat ungen før du lot nogen anden faa ham —»

Hun vinket med barnets ene haand til Gaute, da han red ut av gaarden. Saa satte hun gutten ned paa græsvolden, huket sig over ham et øieblik og snakket litt, før hun løp videre over til nyeburet og op i loftet.

Kristin blev staaende og saa ut paa sønnesønnen — morgensolen skinnet saa vakkert paa det lille rødklædte barnet. Ung Erlend svev rundt i ringer, stirret ned i græsset. Nu blev han vár en haug med skaareflis, og straks fik han et stort stræv med at hive disse utover. Kristin lo.

Han var fem fjerdingaar, men fremfor sin alder, syntes forældrene, for han baade gik og sprang og kunde ogsaa si to-tre ord. Nu styrte han sin gang like mot det lille vandsig som løp nederst i tunet og blev til

en rislende bæk naar det hadde regnet i fjeldet. Kristin løp ut og tok ham op i armene sine:

«Maa ikke — mor din blir harm, hvis du væter dig —.»

Gutten trutet læberne — nu grundet han nok paa om han skulde skrike, for han ikke fik plaske i bækken, eller om han skulde gi sig — væte sig het hovedsynden for ham — Jofrid var altfor streng mot ham slik. Men han saa saa klok ut — leende kysset Kristin gutten, satte ham ned og gik tilbake til svalen. Men det gik smaat med arbeidet for hende — mest stod hun og saa ut i tunet.

Morgensolen lyste saa blidt og vakkert over de tre burene midt imot — det var som Kristin ikke hadde set dem rigtig paa længe — hvor staselige de husene var med sine søilesmykkede loftssvaler og rike skurd. Den forgyldte fløi i vindskikrydset paa nyeburet glinset mot blaadisen over fjeldet bak. Iaar, efter den vaate forsommeren, var græsset saa friskt paa takene.

Kristin sukket litt, saa endda engang efter liten Erlend og snudde sig til kisterne sine igjen.

Medett skar et jamrende barneskrik utefra — hun kastet ned alt hun hadde i hænderne og fór ut. Erlend stod og skrek og saa fra fingeren sin ned paa en halvdød hveps som laa i græsset og tilbake igjen. Da farmoren løftet ham op og ynket ham, skrek han meget høiere, og da hun under klage og endda mere ynk la vaat jord og et koldt grønt blad paa stikket, blev hans jammer aldeles forfærdelig.

Byssende og kjælende bar hun ham ind i stuen sin og han skrek som i dødsens nød — og tverstanset midt i et hyl: han kjendte æsken og hornskeen som farmoren tok ned fra dørkarmen. Kristin dyppet lefsebiterne i honning og matet ham, mens hun blev ved at ynke

ham, stryke sit kind mot hans lyse nakke, hvor haaret var kort og smaakruset endda fra den tid da han hadde ligget stille i vuggen sin og slitt det av paa puten. Og Erlend hadde glemt sin sorg nu, snudde ansigtet op mot konen og bød til at klappe og kysse med klissede hænder og mund.

Bedst de sat slik stod Jofrid i døren:

«Har I tat ham ind — det trængtes da ikke, mor — jeg var bare oppe i loftet.»

Kristin nævnte om den ulykken som Erlend hadde været ute for: «Hørte du ikke at han skrek?»

Jofrid takket vermoren «— men nu skal vi ikke uroe eder mere —» hun tok barnet som nu rakte efter moren og vilde til hende, gik ut.

Kristin ryddet bort honningæsken. Saa blev hun sittende sysselløs. Kisterne i svalen kunde vente til Ingrid kom ind.

Meningen hadde været at hun skulde hat Frida Styrkaarsdatter til at tjene sig, naar hun flyttet ut i gamlestuen. Men saa blev hun gift med en av de svendene som var her med Helge Duk — en unggut som kunde været sønnen hendes.

«Vi er vant til det paa vor kant av landet, at vore undermænd hører paa husbondsfolket sit, naar de raader dem til deres bedste,» sa Jofrid, da Kristin undret sig over at dette giftermaalet var kommet istand.

«Og her i bygden,» sa Kristin, «er smaafolket uvant med at lystre os længer end vi er rimelige eller høre efter vore raad uten det er til deres gavn like fuldt som til vort. Det er et godt raad, jeg gir dig, Jofrid, at du husker dette.»

«Det er saan som mor sier, Jofrid,» mælte Gaute, men svært spakt.

— Alt før han blev gift med hende hadde Kristin skjønt at Gaute var meget uvillig til at si Jofrid imot. Og han var blit den mest føielige husbond.

Vermoren negtet ikke at Gaute i mange ting kunde staa sig paa at høre meget efter sin kone — hun var forstandig, dygtig og flittig som faa kvinder. Og hun var ikke mere letfærdig hun end Kristin selv hadde været — hun ogsaa hadde traakket paa sin datterpligt og solgt sin ære, siden hun ikke kunde faa den mand som hun hadde huglagt for bedre kjøp. Først hun hadde faat frem viljen sin var hun den mest ærbare og trofaste hustru. Kristin skjønte at Jofrid elsket sin mand overmaate høit — stolt var hun av hans fagerhet og av hans ypperlige æt; søstrene hendes var rikt gifte, men mændene deres skulde en helst se om natten naar ikke maanen skinnet, og langfædrene deres trængte en ikke tale om, sa Jofrid haanlig. Hun var nidkjær for hans velfærd og hæder, slik som hun skjønte det, og hjemme skjæmte hun ham bort saa godt hun kunde — men hvis Gaute bød til at ha en anden mening end sin hustru i den mindste smaasak, saa samstemmet Jofrid først med en slik mine, at Gaute straks vaklet — og saa tok hun paa og snakket ham rundt.

Men Gaute trivdes, slik som han hadde det. Ingen kunde tvile paa at de to unge levet godt sammen. Gaute var glad med konen sin, og begge var de saa stolte av sønnen og elsket ham over al maate.

Saa nu kunde alting været godt og vel. Hadde bare ikke Jofrid Helgesdatter været — ja hun var gjerrig; Kristin kunde ikke kalde det andet. Hvis hun ikke det hadde været, skulde Kristin ikke græmmet sig fordi sønnekonen var raadelysten.

Alt i skuronnen den første høsten, like efter hun var

blit gift ind paa gaarden, hadde Kristin skjønt at arbeidsfolket var misnøid — endda de sa mest ingenting. Men den gamle husfruen merket det nok likefuldt.

Det hadde kunnet hænde i Kristins tid ogsaa at folket hadde maattet æte sild som var blit sur, flesk saa gult og traat som tyrispikker og skjæmt kjøt. Men da hadde alle visst at matmoren gjorde nok op for det med noget særlig godt til et andet maal, melkegrøt eller fersk ost, godt øl i utide. Og naar der vanket mat som hadde faat usmak og maatte ætes op, saa skjønte alle at det var likesom bare Kristins fulde bur som randt over — og naar folk kom i trang, saa var overfloden paa Jørundgaard trygd for hele bygden. Alt nu kjendte folk sig mindre visse paa at Jofrid skulde vise sig matmild, naar der blev mangel mellem almuen.

Dette var det som harmet vermoren — for det syntes hende at minke gaardens og bondens hæder.

At hun selv alt paa det ene aaret hadde faat føle, sønnekonen undte sine egne bedst, det fik nu være. Alt til Bartolomæusmesse fik hun to bukkeskrotter istedenfor de fire, hun skulde hat. Jerven hadde herjet ilde mellem smaaféet i fjeldet sidste sommer, det var sandt — endda tykte Kristin det var skam at regne paa to bukkeslagt i saa stor en gaard; men hun taug. Og det blev det samme med alt hun skulde ha av gaarden — høstslagt, korn og mel, foringen til hendes fire kjør og to ridehester — hun fik for litet eller daarlig vare. Gaute var lei for det og Gaute skammet sig, merket hun — men han turde ikke gjøre noget for sin kone, og saa lot han som han ikke saa det.

Gaute var like aapenhaandet han som alle Erlend Nikulaussøns sønner. Hos brødrene hadde moren kaldt det ødselhet. Men Gaute var en sliter, og selv var han

nøisom — bare han hadde de bedste hester og hunder og nogen gode falker, saa vilde han ellers ikke leve anderledes end smaabønderne i dalen. Men kom folk tilgaards, saa var han en vennesæl vert for alle gjester og rundhaandet mot stavkarler — og med det var han en bonde efter morens hjerte: slik mente hun at storfolk skulde leve, som sat paa odelsgaarderne sine i hjembygderne: avle gods, intet øde til unytte, men heller intet spare, naar kjærlighet til Gud og hans fattige, omsorg for at hævde slegtens ære, krævet at gods blev git ut.

Nu saa hun at Jofrid likte Gautes rike venner og ansete frænder bedst. Her syntes dog Gaute mindst villig til at føie sig efter hustruen — han prøvet at holde fast ved sine gamle staldbrødre fra ungdommen — svirebrødre, sa Jofrid, og Kristin lærte nu ogsaa, Gaute hadde nok været noget mere vild end hun visste om. Men de vennerne kom ikke ubudne til hans gaard, efter han var blit gift mand. Og endda hadde visst ingen fattig gaat uhjulpen fra Gaute. Men han gav meget mindre gaver naar Jofrid saa det. Bak hendes ryg lurte han sig til at gi mere. Men der kunde ikke ske meget bak hendes ryg.

Og Kristin skjønte at Jofrid var skinsyk paa hende. Gautes venskap og fortrolighet hadde moren eiet saa helt og fuldt i alle disse aarene siden han var det arme vesalbarnet hendes som hverken orket leve eller dø. Nu merket hun at Jofrid likte det ikke, hvis Gaute satte sig ned hos moren, raadspurte hende eller fik hende til at fortælle, slik som før i verden. Glemte manden sig bort nede i gamlestuen hos hende, saa skulde nok Jofrid finde et ærinde ditned —.

Og hun blev skinsyk, hvis farmoren tok sig for meget av liten Erlend.

— Ute i tunet grodde i det korte, nedtraakkede græs nogen urter med læragtig grove og mørke blader. Men nu under midsommerens soldager sprang en liten stilk med skjære, lyseblaa smaablomster op midt i hver flattrampet bladrose. Kristin syntes at de gamle ytterbladene, arret som de var av hvergang folkefot og fefot hadde knust dem, maatte elske det søte blomstrende lyse hjerteskuddet slik som hun elsket sin søns søn.

Han syntes hende at være liv av hendes liv og kjøt av hendes kjøt like inderlig, men endda søtere end de egne børnene. Naar hun fik holde ham i sit fang og saa at guttens egen mor imens passet gjerrig paa de to, tok ham igjen saa fort som hun for skams skyld kunde, eiertryg la ham til brystet og klemte ham graadig indtil sig — da dæmret det for Kristin Lavransdatter paa en ny maate, at de hadde ret, Guds ords tolkere. Det legemlige liv var uhjælpelig smittet med ufred; i den verden hvor menneskene blandet sig, avlet nye ætled, lot sig drive mot hinanden av kjødelig elskov og elsket sit eget kjøt, der kom hjertesorg og brutte voner saa visst som rimet falder om høst; baade liv og død skilte vennerne tilslut saa visst som vinteren skiller træet fra bladene.

Saa hændte det en kveld, fjorten dager før Olavsmesse, at et tiggerfølge kom til Jørundgaard og bad om at faa laane hus for natten. Kristin stod i svalen paa gamleburet — det skulde hun raade over nu — hun hørte at Jofrid kom ut og svarte stavkarlerne, at mat skulde de faa, men hun kunde ikke herberge dem: «vi er mange selv og har vermoren i gaarden — hun raader halvten av husene —»

Harmen luet op i den forrige husfruen — det hadde ikke hændt før at veifarende mænd var blit negtet

nattely paa Jørundgaard, og solen rørte alt aaskanten. Hun løp ned og gik frem til Jofrid og tiggerne:

«Herberg kan de faa i stuen min, Jofrid, og da blir det likegodt, jeg gir dem maten og. Her paa gaarden har vi ikke før negtet en jevnkristen husly, naar han bad om det i Guds navn.»

«Gjør som eder tykkes, mor,» svarte Jofrid, ildrød i ansigtet.

Da Kristin fik set paa stavkarlerne, var hun nær ved at angre sit tilbud — rent uten grund var det ikke at den unge konen hadde ulyst til at ha disse folkene paa gaarden natten over. Gaute og husfolket var borte paa utslaatterne oppe ved Silsvandet og skulde ikke komme hjem til kvelds; Jofrid var alene hjemme med fattighjonene, to gamle folk og to børn, og Kristin og hendes terne i gamlestuen. Og saa mange slags folk som Kristin var vant til at se i farende tiggerfølger — disse likte hun ilde. Fire av dem var store og sterke unge mænd, tre rødhaarede med smaa vilde øine; de syntes være brødre, men den fjerde, som engang hadde faat begge næsebor sprettet op og manglet ørerne, brøt paa maalet, som han kunde være utlænding. Saa var der endda to gamle folk, en liten kroket kall, gulgrøn i ansigt, haar og skjeg av smuds og ælde, med buken opsvulmet som av nogen sygdom; han gik paa krykker, og en gammel kone med et hodeklæde aldeles gjennemtrukket av blod og vaag og fuld av saar paa hals og hænder. Kristin grøsset naar hun tænkte paa, om denne skulde kommet nær Erlend. Men det var likevel godt for de to usle gamle folkenes skyld at ikke dette følget skulde vandre i Hammeraas inat.

Men stavkarlene tedde sig fredelig nok. Engang den øreløse fristet at ta bort i Ingrid, mens hun gik og bar paa bordet, reiste straks Bjørn bust og knurret.

Ellers syntes de motløse og trætte — hadde slitt vondt og sanket litet, svarte de paa husfruens spørsmaal — det blev vel bedre i Nidaros. Konen blev glad, da Kristin gav hende et bukkehorn med god smørelse av reneste lammetalg og smaabarns vand — men hun vilde ikke, da Kristin bød til at bløte op hodekluten hendes med varmt vand og skjænke hende en ren linduk — ja duken tok hun da.

Likevel lot hun Ingrid, den unge ternen, lægge sig inderst i sengen. Et par ganger i løpet av natten knurret Bjørn, men ellers var alt stille. Litt over midnat løp hunden mot døren og gav etpar korte bjef — Kristin hørte ridt i tunet og skjønte det var Gaute som kom hjem. Hun gjettet at Jofrid hadde sendt bud til ham.

Kristin la godt i sækkene til dem næste morgen, og tiggerne var ikke kommet stort længer end ut av gaardsgrinden, da saa hun at Jofrid og Gaute styrte sin gang mot hendes stue.

Kristin satte sig ned og tok op sin ten, hilste blidt sine børn, da de steg ind, og spurte Gaute om høiet. Jofrid snuste — gjesterne hadde latt efter sig en ram stank i stuen. Men vermoren lot som hun ikke saa det. Gaute vred paa sig og syntes ha vondt for at faa ført frem sit ærinde. Da tok Jofrid til orde:

«Der er en sak, mor, som jeg mener vi nu helst maa tale om. Jeg skjønner at I mener jeg er mere paaholdende end I tykkes sømmer sig for husfruen i Jørundgaard. Jeg vet at I mener det, og I mener, jeg minker Gautes hæder ved det. Nu vil jeg ikke snakke om det at jeg var ræd ikveld for at ta ind dette følget, siden jeg sat alene paa gaarden med spædbarnet mit og nogen indlægsfolk, for jeg saa at I skjønte det, straks I hadde faat se paa eders gjester. Men jeg har merket

før og, at I tykker, jeg er nidding med mat og umild mot fattige.

Jeg er ikke det, mor, men Jørundgaard er ikke mere høvdingsæte for en hirdmand og rik mand, slik som det var i eders fars og mors tid. Rik mands barn var I, færdedes mellem rike og mægtige frænder, rikt gift blev I, og eders husbond førte eder ut til endda større magt og pragt end I var vokset op med. Ingen kan vente, I skal skjønne fuldt ut i eders alderdom, hvor meget anderledes Gaute er stillet som mistet farsarven og skal dele halvten av eders fars rigdom med mange brødre. Men *jeg* tør ikke ved at glemme, jeg førte ikke stort mere i hans bo end barnet jeg bar under barmen og en svær bøteskyld for vennen min, siden jeg samtykket i hans voldsfærd mot frænderne mine. Det kan bedres med tiden — men jeg er da skyldig at be Gud skjænke min far et langt liv. Vi er unge folk, Gaute og jeg, vet ikke hvor mange børn vi er laget til at faa —. I *skal* tro det, vermor, jeg har ikke anden tanke med mit stel end det bedste for bonden min og børnene vore —»

«Jeg tror det, Jofrid.» Kristin saa alvorlig ind i sønnekonens opglødede ansigt. «Og aldrig har jeg lagt mig op i dit styre, og aldrig negtet, du er en dygtig kone og en god, trofast hustru for sønnen min. Men du faar la mig raade med mit, slik jeg er vant til. Som du sier, jeg er gammel kvinde og duger ikke mere til at lære nyt.»

De unge skjønte at moren hadde ikke mere at si dem og tok straks efter avsked.

Som altid maatte Kristin gi Jofrid ret — først. Men naar hun tænkte over det, saa syntes hun — nei likevel; der var ikke mening i at ligne Gautes almisser med

hendes fars. Sjælegaver for fattige og fremmede som døde i bygden, giftermaalshjælp til faderløse møer, ølgilderne paa farens kjæreste helgeners dager, tærepengen til syke og syndere som vilde søke Sankt Olav — ikke om Gaute hadde været meget rikere end han var, vilde nogen ventet, at han skulde sætte sig i slike omkostninger; Gaute tænkte ikke mere paa sin skaper end han var nødt til. Han var gavmild og godhjertet, men Kristin hadde skjønt at hendes far hadde ærefrygt for de fattige som han hjalp, siden Jesus hadde valgt en fattig mands kaar, da han kom i kjødet. Og faren hadde elsket haardt arbeide og tykte alt haandverk være hædret ved det at Guds moder Maria vilde være en arbeidskone som spandt for føden til sig og sine, endda hun var rike folks datter og ættet fra konger og yppersteprester i Jødeland.

To dager efter, tidlig paa morgenen, mens Jofrid endda gik halvklædd og Gaute laa i sengen, kom Kristin ind til dem. Hun bar en kjortel og kappe av graat vadmel, hadde en sidbremmet sort filthat over hodelinet og sterke sko paa føtterne. Gaute blev blodrød, da han saa moren i denne dragt. Kristin sa, hun vilde gaa til Nidaros til Sankt Olavs fest, og bad sønnen se efter hendes stel saa længe.

Gaute tok ivrig til motmæle, han vilde at hun skulde ialfald laane hester og følgesvend, ta med sin terne — men hans tale var som en kunde vente av en mand, naar han ligger naken i sengen for sin mors øine, uten megen myndighet. Kristin syntes saa synd i hans forvirring, at hun fandt paa og sa, hun hadde hat en drøm.

«Jeg stunder ogsaa efter at se igjen dine brødre —» men da maatte hun snu sig bort; endda hadde hun

neppe turdet utsi i sit hjerte, hvor hun droges mot og ængstet sig for gjensynet med de ældste to sønnerne —.

Gaute vilde endelig følge moren et stykke paa vei. Mens han klædde sig og fik en matbit, sat Kristin og lo og lekte med liten Erlend — han kvidret nyvaaken og morgenyr. Til farvel kysset hun Jofrid, og det hadde hun aldrig gjort før. I tunet var hele huslyden kommet sammen — Ingrid hadde fortalt at Kristin husfrue vilde gaa pilegrimsgang til Nidaros.

Kristin tok den tunge, jernskodde pigstav i haanden, og da hun ikke vilde ride, la Gaute tversækken hendes over hesten og drev den foran sig.

Oppe paa kirkebakken snudde Kristin sig og saa ned paa gaarden sin — saa vakker den laa i den duggede, solfulde morgen. Elven lyste hvit. Folkene stod der endda — hun kunde skjelne Jofrids lyse klædning og skaut og barnet som en rød flek paa hendes arm. Gaute saa at morens ansigt bleknet av sindsbevægelse.

Veien bar opover i skog under skyggen av Hammeraas. Kristin gik saa let som en ungmø. Hun og sønnen talte ikke stort sammen. Og da de hadde gaat i to timer, kom de dit hvor veien svinger nord under Rostkampen og hele Dovrebygden ligger nordefter under en. Da sa Kristin at nu skulde ikke Gaute følge hende længer, men først vilde hun sitte litt og hvile.

Nedenfor dem laa dalen med elvens hvitgrønne baand igjennem, og gaarderne som smaa grønne boter i skoglierne. Men høiere oppe kuvet moseflyerne brunladne og lavgule indover mot graaur og nakne høer, flekket av snefonn. Skyernes skygger vandret over dalen og vidderne, men i nord var det saa klart indi fjeldet; bergkrop bakom bergkrop hadde fridd sig for skoddekaapen og blaanet den ene bortenfor den anden. Og Kristins længsel flyttet med skyflokkene nordover paa

den lange veien hun hadde foran sig, ilte over dalen, ind mellem de stængende storfjeld, de steile vildstier over vidden. Nogen dager til, saa var hun paa færden ned gjennem Trondheimens vakre, grønne daler, fulgte elveløpene frem mot den store fjord. Hun gyste mot mindet om de kjendte bygderne ved sjøen, der hun hadde færdedes med sin ungdom. Erlends skjønne skikkelse rørte sig for hendes syn med skiftende holdning og miner, fort, uklart, som hun saa ham speilet i rindende vand. Sidst vilde hun komme frem paa Feginsbrekka, ved marmorkorset — saa laa kaupangen der ved oset mellem den blaa fjord og det grønne Strind, paa aabakken den vældige lyse kirke med svimlende taarn og gyldne fløier, med aftensolens brand i rosen midt paa brystet. Og langt inde i fjorden under Frostas blaa berg laa Tautra, lav og mørk lik en hvalsryg, med kirketaarnet som en styrefinne. Aa Bjørgulf min, aa Naakkve —.

Men naar hun saa sig tilbake over herden, kunde hun endda se litt av heimefjeldet under Høvringen. Det laa i skyggen, men hendes vante øie kunde kjende, hvor sæterveien gik i skogen. Graanuterne som reiste sig over skogsteppet kjendte hun — de ringet Silværingernes gamle sætervang.

Lurlok tonet fra fjeldet — nogen granne høie toner som døde bort og kom igjen — det kunde høres som børn der øvet sig paa at blaase. Fjerne bjeldeklonk — og elvesuset som tonet dovt og skogens dype suk i den stille varme dag. Kristins hjerte skalv av uro i stilheten.

Det drog hende som hjemvé fremover, som hjemvé tilbake mot bygden og gaarden. Billederne mylret for hendes syn — av hverdagslige hændelser: hun saa sig selv springe med gjæterne paa stien gjennem den grisne

skog syd for sæteren deres — en ku var gaat i myren — solen skinnet klart; da hun stod et øieblik og lydde, kjendte hun sin egen svett bite i skindet. Hun saa tunet hjemme i gov av sne — en graahvit uveirsdag skummende mot vild vinternat — hun blev næsten blaast tilbake i forstuen, da hun aapnet døren, stormen tok pusten fra hende, men der dukket de frem, to uformelig nedsnedde bylter av mænd i skindkufter: Ivar og Skule kom hjem. Skibaugerne deres sank dypt ned i den store driven som altid føk sammen tvers over tunet, naar det blaaste fra nordvest. Da blev der altid svære snefonner paa to steder i tunet — og med ett var det som hun maatte tænke med kjærlighetsfuld længsel paa disse to driverne som hun og alle gaardens folk hadde bandet hver vinter — det var som hun skulde være dømt til aldrig at se dem mere.

Det var som længslerne sprængte hendes hjerte — de randt hit og dit som blodstrømmer, søkte sig veier til alle de steder i det vidstrakte landet, hvor hun hadde levet, til alle sønnerne hendes som vanket om i verden, til alle de døde som hun hadde under mulden —. Hun undret — monne hun være feig? Slik hadde hun aldrig kjendt sig før —.

Da saa hun at Gaute sat og stirret paa hende. Og hun smilte fort og undskyldende — nu var det paa tide at de sa farvel og hun gik videre.

Gaute ropte paa hesten sin, den hadde græssende gaat fremover i det grønne raak. Han sprang efter den, kom tilbake, og de bød hinanden farvel. Kristin hadde alt sækken over skulderen, sønnen satte foten i stigbøilen — da snudde han og gik et skridt frem:

«Mor!» Et øieblik saa hun tilbunds ind i hans raadløse, skamslaatte øine. «I har nok ikke — I har nok ikke været meget fornøiet dette sidste aaret — mor,

Jofrid mener det godt, hun har stor ærefrygt for eder — endda saa skulde jeg vel sagt hende mere om det, hvadslags kone I er og var alle dager —»

«Hvordan kommer du paa slike tanker, Gaute min?» moren talte blidt og undrende. «Vel vet jeg selv at jeg er ikke ung mere, og gammelt folk skal være vanskelig at gjøre tillags, men saa utgammel er jeg da likevel ikke endda, at jeg ikke har vett endda til at skjønne paa dig og konen din. Det vilde tykkes mig ilde, hvis Jofrid gaar og tror det har været takløst stræv, alt hun har gjort for at spare mig arbeide og omsut. Tænk da ikke slik om mig, søn min, at jeg ikke skjønner paa din hustrus dygd eller din trofaste, sønlige kjærlighet — har jeg ikke vist det saa meget som dere med rimelighet kunde vente, saa faar du bære over med mig og mindes, gamle folk er slik —»

Gaute stirret paa moren, aapenmundet — «mor —.» Saa brast han i graat, lænet sig ind til hesten sin og stod og rystet av hulken.

Men Kristin holdt sig fast; hendes stemme røbet intet uten forundring og moderlig godhet.

«Gaute min, ung er du av alder, og det er slik at du var kjætelammet mit alle dager, som far din brukte si. Men likevel faar du da ikke ta dette slik, søn, nu du er husbonden selv hjemme og myndig mand. Skulde jeg gaat til Romaborg eller Jorsal saa — men stor fare kommer jeg neppe til at møte paa denne færden — følge finder jeg nok, vet du, om ikke før, saa naar jeg kommer til Toftar. Derfra gaar nu pilegrimsfølger hver morgen indover i denne tiden —»

«Mor, mor — forlat os det! Slik som vi tok al magt og myndighet ut av hænderne paa eder, skjøv eder ind i en krok —»

Kristin rystet paa hodet med et litet smil: «Jeg er

ræd, dere børnene mine mener, jeg er en meget raadelysten kone —»

Gaute snudde sig mot hende; da tok hun hans haand i sin ene, la sin anden paa hans skulder mens hun bad ham endda engang tro, hun var ikke utaknemmelig mot ham eller Jofrid, og Gud være med ham. Saa vendte hun ham omkring mot hans hest og gav ham leende et næveslag mellem herderne for god lykke.

Hun stod og saa efter ham, til han blev borte under brekken. Saa vakker som han saa ut paa den store blaa hesten.

Det blev saa rart for hende — alt utenom sig sanset hun saa urimelig skarpt, den solmættede luft, furuskogens hete duft, gnidderet av smaatiting i græsset. Samstundes saa hun ind i sig selv, i billeder, slik som en under sterk feber kan tro at se lignelser indi sig selv — indi hende var et tomt hus, aldeles lydløst, dunkelt og en lugt av øde. Synet skiftet — en fjærestrand som sjøen har trukket sig langt unna, lyse slitte sten, hauger av mørk, livløs tang, alslags rækster —.

Saa skjøv hun posen bedre tilrette, tok om staven og gav sig paa gang nedover mot dalen. — Var hun ikke laget til at komme hit mere, saa var det Guds vilje, nytteløst at være ræd. Men det var vel snarest det at hun blev gammel —. Hun tegnet sig med korset og gik sterkere paa — længtet likevel efter at naa ned i lien, hvor veien laa gaardimellem.

Bare paa et eneste kort stykke kunde en fra almandsveien se husene paa Haugen øverst i fjeldbaandet. Hendes hjerte tok til at hamre ved tanken.

Som hun hadde tænkt saa møtte hun flere pilegrimmer, da hun sidst paa dagen kom til Toftar. Næste morgen var de en liten flok ifølge, som tok op tilfjelds.

En prest med sin svend og to kvinder, hans mor og søster, var tilhest og kom snart langt foran fotgjængerne. Kristin kjendte et sting i sit hjerte da hun saa efter den anden kvinde som red mellem sine to børn.

I hendes følge var to ældre bønder fra en liten gaard her paa Dovre. Saa var der to yngre mænd fra Oslo, virkesmænd i kaupangen, og en bonde med sin datter og hendes mand, ganske unge folk; de fór med de unge folkenes barn, en liten mø vel tre halvaar gammel, og hadde en hest som de byttet til at ride paa. Disse tre var fra en bygd langt syd i landet som het Andabu — Kristin visste ikke hvor det var. Den første kvelden bad Kristin om at faa se paa barnet, for det graat og sutret uten stans — det saa ynkelig ut med digert skallet hode og liten, ledeløs krop, det kunde hverken tale eller sitte opreist endda. Moren syntes skamme sig ved det — og da Kristin næste morgen bød til at bære datteren en stund for hende, fik hun lov til at holde ved — den anden strøk langt i forveien; hun syntes at være en haremor. Men de var svært unge, baade hun og manden hendes, neppe atten aar gamle, og hun kunde vel være træt av at bære det tunge barnet som altid gren og graat. Bedstefaren var en styg, mut og tver halvgammel mand, men det var han som hadde villet fare til Nidaros med datterdatteren, saa han syntes da ha hjertelag for hende. Kristin gik sidst i følget med ham og de to fransiscanermunkene — og hun ærgret sig for Andebyggen kunde aldrig byde munkene at laane hesten — hvert mennske kunde se, at den unge munken var forfærdelig syk.

Den ældre, broder Arngrim, var en rund liten mand med rundt, rødt og fregnet ansigt, kvikke brune øine og ræverød haarkrans om skallen. Han snakket uten stans, mest om den armod som de levet i, barfotmunkene i Skidan — ordenen hadde nylig faat en gaard i den byen, men de var saa utfattige at de evnet neppe holde oppe gudstjenesten, og den kirken som de var ment paa at bygge fik de vel aldrig reist. Skylden la han paa de rike nonnerne i Gimsøy, som forfulgte de fattige tiggerbrødrene med nid og nag og hadde en retssak gaaende mot dem; med flytende tunge fortalte han alt det værste om dem. Kristin likte litet at høre munken snakke slik, og hans beretninger om, at abbedissen deres skulde være valgt ukanonisk og at nonnerne sov fra sine tider, sladret og førte utugtig tale over bordet i refektoriet, syntes hende litet trolig — ja om en søster sa han bent ut at folk trodde ikke hun hadde holdt sit renlevnet. Men hun saa at broder Arngrim var ellers en godhjertet og hjælpsom mand. Han bar det syke barnet lange stykker, naar han skjønte at Kristin var træt i armene, og naar det skrek for ilde, la han paa sprang indover vidden, med kutten høit opløftet, saa eneren riset hans svarte, lodne lægger og gjørmen skvat av myrhullerne, mens han hauket og skrek paa moren at nu maatte hun bie, barnet var tørst. Saa kutet han tilbake til den syke, broder Torgils; mot ham var han som den ømmeste og kjærligste far.

Med den syke munken var det uraad at naa til Hjerdkinn inat, men de to dovringerne visste om en stenbod ved et vand litt syd i marken, og saa gik pilegrimmerne dit. Kvelden var blit kold imens. Det var sidlændt langs bredden av vandet, og hvit skodde eimet av myrerne saa bjerkeskogen dryppet av dugg. En liten maaneskjære stod vest over nuterne, næsten like blekgul og mat som luften. Oftere og oftere maatte bro-

der Torgils staa stille; han hostet, saa det var en ynk at høre. Broder Arngrim støttet ham imens, tørket ham over ansigtet og om munden efterpaa og viste hoderystende Kristin haanden sin — den var blodig av den andens spyt.

De fandt boden, men den var ramlet ned. Saa søkte de sig et lunt sted og gjorde op baal. Men de stakkars folkene sydfra hadde ikke tænkt at fjeldnatten var saa isnende kold. Kristin tok ut av sækken sin den kappen som Gaute hadde nødet paa hende, fordi den var særlig let og varm — av kjøpeklæde, foret med bæverskind. Da hun svøpte broder Torgils i den, hvisket han — han var saa hæs at han eiet neppe maal — barnet kunde gjerne faa ligge indi med ham. Saa fik han det ind til sig, det sutret og munken hostet, men indimellem sov de dog begge to.

En del av natten vaaket Kristin sammen med den ene dovringen og broder Arngrim og passet varmen. Den gulhvite lysning flyttet sig nordover — fjeldvandet laa hvitt og stilt utpaa, fisk vaket og slog ringer — men under nuten paa hin siden speilet sjøen svart mørke. Engang lød et stygt, gjøende skrik over til dem fra den kanten — munken kvak og tok de to andre haardt i armene. Kristin og bonden mente, det var noget dyr — da hørte de at sten rullet som om nogen gik i uren derborte, og et nyt rop, likt grovt mandsmaal. Munken tok til at læse med høi røst: «Jesus Kristus, Soter», skjønte hun, og «vicit leo de tribu Juda»*) — da hørte de at en dør slog igjen borte under berget.

Det tok til at graalysne, uren paa hin siden og bjerkekrullerne traadte frem, — da løste den anden dovringen og Oslomanden dem av. Det sidste Kristin

*) Jesus Kristus, frelseren.—Løven av Juda stamme har seiret.

tænkte før hun sovnet ind nær baalet var, at skulde de gjøre saa smaa dagsreiser — og en pengegave maatte hun gi til tiggermunkene naar de skiltes — saa blev hun nok nødt til at be sig mat paa gaardene, naar de kom ned i Gauldalen.

Solen stod noksaa høit alt og morgenvinden mørknet vandet med smaa ilinger, da de forfrosne pilegrimmer samlet sig om broder Arngrim, mens han læste morgenbønnerne. Broder Torgils sat sammenkrøpen, tænderhakkende, og stred for at holde nede hosten, mens han mumlet med. Da hun saa de to askegraa munkekutter som morgensolen skinnet paa, husket Kristin at hun hadde drømt om broder Edvin — hun kunde ikke mindes hvad, men hun kysset knælende munkenes hænder og bad dem velsigne følget.

Av bæverfeldskappen hadde de andre pilegrimmene skjønt at Kristin ikke var av smaafolk. Og da hun kom til at nævne, hun hadde faret kongeveien over Dovrefjeld to ganger før, saa blev hun som enslags fører for flokken. Dovringerne hadde aldrig været indover længere end til Hjerdkinn, og vikværingerne var jo aldeles ukjendte her.

Til Hjerdkinn kom de alt før vespertid, og efter tjenesten i kapellet gik Kristin ut i fjeldet alene. Hun vilde finde igjen den stien, som hun hadde gaat med sin far, og det stedet ved bækken, hvor hun hadde sittet med ham. Det fandt hun ikke, men hun trodde at hun hadde fundet den haugen som hun var kløvet op paa forat se efter ham, da han red fra hende. Endda de smaa rabberne her efter draaget var hinanden svært like.

Hun sat paa knæ i melbærlyngen paa kollens top. Sommerkvelden tok til at graane — bjerkelierne opover

smaabergene, graa ur og brune myrstrøk fløt sammen, men over den vidstrakte fjeldmark hvælvet aftenhimmelen sin bundløst dype og klare skaal. Den speilet hvit i alle vandhuller, brutt og blekere speilet himmelglansen i en liten fjeldbæk som ilte brusende og urolig over stener og løp ut mellem de lyse grusmæler omkring et litet vand utpaa myren.

Igjen kom det over hende, det underlig feberlignende indsyn — elven tyktes vise hende et billede av hendes eget liv, slik hun rastløs hadde ilet gjennem den timelige tids vildmark, reist sig i oprørt brus ved hver sten hun skulde over — svakt og brutt og blekt bare naadde det evige lys at speile sig i hendes liv. — Men det dæmret dunkelt for moren, at i angsten og sorgen og kjærligheten — hver gang syndens frugt var modnet til sorg, da var det at hendes jordbundne og selvraadige sjæl naadde at fange en atterglans av det himmelske lys —.

Hil og sæl, Maria, fuld av naade. Signet er du blandt kvinderne og signet dit livs frugt Jesus, som svedet blod for vor skyld —.

Mens hun læste de fem Ave til mindet om gjenløsningens smertefulde mysterier, følte hun, at det var med sorgerne sine hun turde søke ly under Guds moders kaape. Med sorgen over de børnene som hun hadde mistet, med de tyngre sorgerne over hvert skjæbneslag som ramte hendes sønner uten hun evnet bøte av for dem. Maria, den fuldkomne i renhet, i ydmykhet, i lydighet mot Faderens vilje hadde sørget mest av alle mødre, og hendes miskund vilde skjønne det svake og bleke gjenskjær i en syndig kones hjerte, som hadde brændt av het og herjende elskov og alle de synder som er i elskovens natur — trods og ulydighet, forhærdet uforsonlighet, egensindighet og hovmod — en mors hjerte var det likevel —.

Kristin gjemte ansigtet i sine hænder. Et øieblik syntes det hende mere end hun kunde bære, at nu var hun skilt fra dem alle — alle sønnerne sine.

Saa læste hun det sidste Pater noster. Hun husket sin avsked med faren her paa dette sted for alle de aarene siden, sin avsked med Gaute for to dager siden. Av barnslig tankeløshet hadde hendes sønner krænket hende — like meget, hun visste, at om de hadde krænket hende slik som hun hadde krænket sin far, med syndig vilje — det hadde aldrig kunnet forandre hendes hjertelag mot dem. Det var let at tilgi sine børn —.

Gloria patri et filio et spiritui sancto læste hun og kysset korset som hun hadde faat av sin far engang, ydmyk taknemmelig for at kjende, trass i alt, trass i hendes vildsind hadde dog ogsaa hendes urolige hjerte faat fange et blekt glimt av den kjærlighet som hun hadde set speilet i sin fars sjæl, klart og stilt som den lyse himmel nu skimret tilbake fra det store tjernet ute i vidden.

Næste dag var veiret saa graat og blaasende koldt med skodde og skurer, at Kristin turde daarlig gaa videre med det syke barnet og broder Torgils. Men munken selv var den ivrigste — hun skjønte han var selv ræd for at han skulde dø, før han kom til Nidaros. Saa la de ivei indover vidden, men skodden var saa tæt stundimellem, saa Kristin turde ikke ta nedover de stupsteile stierne med ups baade over og under, som hun husket laa nedover til saalstuen i Drivdalen. Saa gjorde de op baal da de var kommet øverst i skaret

og roet sig til natten. Efter kveldsbønnen berettet broder Arngrim en vakker saga for dem om et skib i havsnød som blev berget ved en abbedisses forbøn til Jomfru Maria, hun lot morgenstjernen komme frem over sjøen.

Munken syntes at ha fattet forkjærlighet for Kristin. Mens hun sat ved baalet og bysset barnet for at de andre skulde faa sove, rykket han indtil hende og begyndte med hviskende røst at fortælle om sig selv. Han var en fattig fiskers søn, og da han var i fjortenaarsalderen, mistet han far og bror paa sjøen en vinternat, men selv blev han reddet av et andet baatlag. Det hadde tyktes ham ligne et jertegn, og saa var han desuten blit sjøræd; slik var han kommet paa den tanken at han skulde bli munk. Men endda i tre aar hadde han maattet være hjemme hos sin mor, og de sultet og slet vondt, og ræd var han altid i baat — men saa blev søsteren gift og manden hendes tok over stuen og baatlodden, og han kunde gaa til minoritterne i Tunsberg. Der hadde han først faat høre spotord for sin ringe byrd — men gardianen var snil og tok ham i sit vern. Og siden broder Torgils Olavssøn var kommet i brødrelaget, blev alle munkene meget mere fromme og fredelige, for han var saa from og sagtmodig, endda han var bedst ættet av dem alle, av rik bondeslegt borte i Slagn — og mor hans og søstrene hans var saa gavmilde mot klosteret. Men siden de var kommet til Skidan og siden broder Torgils var blit syk, var alting igjen blit meget tyngre. Broder Arngrim lot Kristin skjønne, han undret sig over at Krist og Maria lot veien være saa stenet for sine fattige brødre.

«De valgte fattigdommen selv, mens de levet paa jorden,» mente Kristin.

«Det er let for dig at si det, rik kone som du visst

er,» sa munken arg. «Aldrig har du vel fristet at gaa matløs —» og Kristin maatte svare, at det var saa —.

Da de kom ned i bygderne og vandret gjennem Updal og Soknadalen, fik broder Torgils baade ride og kjøre stykker av veien, men han blev svakere og svakere, og Kristins følge skiftet stadig, for folk gik fra dem, men nye pilegrimmer kom efter. Da hun naadde Staurin, var der i følget ikke andre tilbake av dem som hun hadde gaat over fjeldet med end de to munkene. Og om morgenen kom broder Arngrim graatende til hende og sa, broder Torgils hadde hat en svær blodspytning inat; han kunde ikke gaa videre — nu kom de vel forsent til Nidaros og fik ikke se festen.

Kristin takket brødrene for reisefølget, for aandelig veiledning og hjælp paa færden. Broder Arngrim syntes at bli overrasket over hendes avskedsgaves rikelighet, for hans ansigt lysnet op — nu skulde hun faa en gjengave av ham: han drog frem av sækken sin en æske med nogen brever i. Paa dem stod skrevet en vakker bøn og alle Guds navne tilslut; der var latt aapen plads paa skraaen til at prente den bedendes navn i.

Kristin skjønte selv, det var urimelig at munken skulde kjende noget til hende, hvem hun hadde været gift med eller hendes husbonds skjæbne, selv om hun nævnte sit farsnavn. Likevel bad hun ham bare skrive: Kristin enke.

Ned gjennem Gauldalen tok hun stierne i utkanten av bygderne, for hun tænkte at hvis hun møtte folk fra storgaarderne, saa kunde det let hænde, at nogen kjendte igjen den forne husfruen fra Husaby, og hun visste neppe selv, hvorfor hun saa nødig vilde det.

Dagen efter steg hun paa skogstierne op gjennem aasen til den lille kirken paa Vatsfjeldet, som var viet til Jon Baptist, men folk omkring kaldte den Sankt Edvins.

Kapellet stod paa en lysning i tykke skogen; det og kollen bak speilet i en dam som den helsebringende kilden randt ut av. Et trækors stod ved bækken, og rundt om laa nogen krykker og kjepper, paa buskene omkring hang filler av gamle bind.

Der var en liten indgjærding om kirken, men grinden var stængt. Kristin knælte utenfor og husket da hun sat derinde med Gaute i sit fang. Da var hun klædt i silke, en i flokken av de staselig klædte stormænd og kvinder fra bygderne heromkring. Sira Eiliv stod like ved og holdt fast paa Naakkve og Bjørgulf, i folkemængden utenfor var hendes terner og svender. Da hadde hun bedt saa brændende, kunde det elendige barnet her faa menneskevett og førlighet, saa skulde hun ikke ønske mere — ikke engang at bli fri selv for det vonde mên i ryggen som hadde plaget hende siden tvillingernes fødsel.

Hun tænkte paa Gaute, saa vakker og staut han sat paa den digre blaa hesten sin. Og hun selv — ikke mange kvinder i hendes alder, nær op imot de halvhundrede aar, nød slik helse, det hadde hun da merket paa fjeldfærden sin. Herre, gi mig bare dette og dette og dette — saa skal jeg takke dig og ikke be om mere end dette og dette og dette —.

Hun hadde vel aldrig bedt Gud om andet end at han skulde la hende faa sin vilje. Og altid hadde hun faat det som hun vilde — mest. Og nu sat hun her med et sønderknust hjerte — ikke for hun hadde syndet mot Gud, men fordi hun var misnøid med at hun hadde faat følge sin egen vilje til veiens ende.

Hun var ikke kommet til Gud med kransen sin og ikke med sin synd og sin sorg — ikke saa længe som verden endda eiet en draape av søtt at blande i hendes bæger. Men nu kom hun, nu da hun hadde lært at verden er som et tavernshus — den som ikke har mere at gi ut av, blir sat utenfor døren.

Hun følte ingen glæde ved sin beslutning — men det tyktes Kristin, hun hadde ikke selv besluttet det. De fattige folkene som kom ind i hendes stue var kommet for at byde hende ut. En anden vilje end hendes egen hadde sat hende ind i flokken av de fattige og syke og budt hende gaa med dem, bort fra det hjemmet hvor hun hadde styrt som husfrue og raadet som mænds mor. Og naar hun nu samtykket uten altfor stor motvilje, saa visste hun at hun gjorde det, for hun hadde skjønt, Gaute vilde trives bedre, naar hun var borte fra gaarden. Hun hadde bøiet skjæbnen efter sin vilje, hun hadde faat slike kaar som hun vilde — sønnerne kunde hun ikke skape efter sin vilje, de var som Gud hadde skapt dem, og deres egensind drev dem, mot dem kom hun tilkort. Gaute var god bonde, god husbond og trofast far, en dygtig mand og like hæderlig som folk flest — men høvdingsemne var han ikke, hadde ikke den hugen heller, at han længtet efter det som hun hadde attraaet for ham. Men han holdt nok av hende til at det plaget ham, naar han visste, hun ventet andet av ham. Derfor vilde hun nu be om heim og ly, endda det smakte ilde hendes hovmod at komme saa utarmet, hun eiet intet at ofre.

Men hun skjønte at *hun skulde* komme. Granskogen opover kollen stod og drak ind det silende sollys og suste saa sagte, den lille kirken laa stille og stængt og svettet ut tjærelugt. Længtende tænkte Kristin paa

den døde munken som hadde tat hendes haand og ført hende ind under lyset fra Guds kjærlighets kaape, da hun var et menløst barn, rakt haanden ut for at føre hende hjem fra de vilde stierne gang efter gang, baade mens han levet paa jorden og siden —. Og medett husket hun lyslevende sin drøm om ham forleden nat paa fjeldet:

Hun hadde drømt at hun stod i solskin paa tunet til en eller anden storgaard, og broder Edvin kom nedover fra stuedøren. Han hadde hænderne fulde av brød, og da han kom bort til hende, brak han av et stort stykke og gav hende — hun skjønte hun hadde maattet gjøre som hun tænkte, be om almisse, naar hun kom ned i bygderne, men saa var hun kommet i følge med broder Edvin paa en eller anden maate, de to gik sammen og bad —. Men samstundes visste hun at drømmen hadde en dobbelt tydning, gaarden var ikke bare en storgaard, men den syntes hende tyde et hellig sted, og broder Edvin hørte til huslyden der, og det brød som han kom og rakte hende, var ikke bare flatbrød som det saa ut som — det tydet hostien, panis angelorum, og hun tok imot englenes føde av hans haand. Og nu gav hun sit løfte i broder Edvins hænder.

V.

Saa var hun fremme tilslut. Kristin Lavransdatter sat og hvilte i en høisaate paa veien indunder Sionsborgen. Solen skinnet og det blaaste; det stykket av engen som endda ikke var slaat, bølget rødt og blankt som silke med utsprungne straa. Saan rød var engen bare her i Trøndelagen. Under bakken kunde hun se

et gløt av fjorden, mørkeblaa og skumdottet, frisk hvit sjøsprøit slog op under berghamrerne hele veien saa langt hun saa stranden under det skoggrønne bynes.

Kristin aandet langt ut. Likevel — det var godt at være her igjen, godt endda det var rart og at vite, nu skulde hun aldrig mere herfra. De graaklædte søstrene ute paa Rein fulgte samme regel, Sankt Bernhards regel, som brødrene i Tautra. Naar hun reiste sig i otten og gik til kirken, saa visste hun, nu gik ogsaa Naakkve og Bjørgulf til sine pladser i munkenes kor. Saa kom hun likevel til at leve sin alderdom med nogen av sønnerne sine — fast ikke paa den maaten som hun hadde tænkt.

Hun drog av sig hoser og sko, vasket sine føtter i bækken. Ind i Nidaros vilde hun gaa barbent.

Bak hende i stien opover slotsfjeldet staaket nogen gutter — holdt paa oppe under portkastellet og prøvet om de kunde finde en vei ind i det forfaldne virke. Da de blev vár hende, tok de til at rope uhøviske ord nedover, mens de lo og hujet. Hun lest ikke høre før en liten fant — otte aar kunde gutten vel være — lot sig rulle nedover den bratte vold og næsten dunket bort i hende, med nogen stygge ord som han i kaathet tok op efter de ældste. Kristin snudde sig mot ham og sa smaaleende:

«Du trænger ikke skrike slik for jeg skal skjønne, du er troldunge, jeg ser det av det du har trillebroken paa dig —»

Da gutterne merket at kvinden svarte, kom de sættende, hele skreien. Men de tagnet og blev skamfulde, da de saa, det var en ældre kone i pilegrimsbunad, og hun rundskjældte dem ikke for deres raa ord, men sat og saa paa dem med store, klare og rolige øine og et lønsk litet smil om munden. Hun

hadde et rundt, magert ansigt med bred pande og liten, buet hake; hun var solbrændt og meget rynket under øinene, men saa likevel ikke svært gammel ut.

Saa la de djerveste av gutterne ivei med at snakke og spørre for at dølge forvirringen i flokken. Kristin kjendte sig saa lattermild — disse gutterne tyktes hende saa like hendes egne ukjurer, tvillingerne, da de var smaa, endda hun haabet til Gud, saa skitne i kjeften hadde nu vel aldrig *hendes* været. Disse her syntes at være smaafolks børn fra kaupangen.

Og da den stunden kom som hun hadde længtet frem til under hele færden, da hun stod under korset paa Feginsbrækka og saa ned paa Nidaros, blev det ikke slik at hun fik samlet sin sjæl til andagt eller eftertanke. Alle byens klokker brøt ut i det samme og ringet til vesper, men gutterne snakket i munden paa hverandre og skulde peke ut alt hun saa —.

Tautra kunde hun ikke se, for der gik en vindrosse over fjorden indunder Frosta med skodde og sopende regnskurer.

Midt i ungeflokken gik hun nedover de steile stier gjennem Steinbergene — og nu ringet kubjelder og gjæterer kauet rundt omkring — kjørne drog hjem fra bymarken. Ved porten i virket over Nidareid maatte Kristin og hendes unge følgesvender bie, mens feet blev drevet igjennem — gjæterne hojet, ropte og skjældte, okser stangedes, kjør trængtes mellem hinanden, og gutterne nævnte hvem som eiet denne eller hin stuten. Og da de var gjennem porten og gik indover mot gjeilerne, fik Kristin mere end nok med at se, hvor hun satte sine nakne føtter mellem kurukkerne i det optraakkede raak.

Nogen av gutterne fulgte hende ubedt helt ind i Kristkirken. Og da hun stod i den skumre søileskog

og saa frem mot lysene og guldet i koret, drog gutterne hele tiden i fremmedkonen og skulde vise hende — fra de farvede lysflekker som solen paa rosevinduet kastet ind mellem hvælvene, likstener paa gulvet, til himlingerne av dyre tøier over alterne — alle slike ting som mest falder børn i øinene. Kristin fik ingen fred til at samle sine tanker — men hvert ord som gutterne sa vakte den dumpe traa i hendes hjerte — efter sønnerne først og fremst, men efter gaarden også, stuerne, uthusene, feet — morens stræv og morens herredømme.

Hun hadde endda denne uvilje mot at bli gjenkjendt av nogen som hadde været hendes og Erlends venner før i verden. De pleiet altid være i bygaardene sine under festen og ha gjester hos sig — hun gruet for at støte paa et følge av dem. Ulf Haldorssøn maatte hun opsøke, for han hadde styrt som hendes ombudsmand med de gaardparterne som hun endda eiet her nordenfjelds og nu vilde gi for sit provent i Reins kloster. Men nu hadde han vel frænderne sine fra gaarden i Skaun hos sig, saa hun fik vente. Men hun visste at en mand som hadde tjent mellem Erlends hærmænd under hans sysselmandstid skulde bo i en liten gaard ute paa Bratøren, han drev jagt paa hvitskjæving og nise i fjorden og holdt herberg for sjøbønder.

Her var overfyldt i alle hus, blev der svart hende, men saa kom manden selv, Aamunde, til og kjendte hende straks. Det var rart at høre ham rope hendes gamle navn:

«Nu mener jeg — er det ikke Erlend Nikulaussøns husfrue av Husaby — hilsæl, Kristin — hvordan det kan bære til at du kommer hit i gaarden min!»

Han var bare glad til, at hun vilde tækkes med slikt nattely som han kunde byde hende, og han lovet

at han selv skulde seile hende ut til Tautra dagen efter festen.

Til langt paa nat sat hun ute i gaarden og snakket med huskarlen, og det tok hende sterkt da hun merket, Erlends fordums mænd elsket og hædret høit mindet om sin unge høvding — Aamunde brukte flere ganger det ordet om ham, ung. Fra Ulf Haldorssøn visste de om hans ulykkelige død, og Aamunde sa, han møttes aldrig med nogen av sine gamle fæller fra Husaby-tiden, uten de drak sin djerve husbonds minde — og to ganger hadde nogen av dem skutt sammen og latt læse messe efter ham paa hans dødsdag. Aamunde spurte meget efter Erlendssønnerne, og saa spurte Kristin efter gamle kjendte. Det blev midnat før hun kom iseng ved siden av Aamundes hustru — han vilde endelig at de begge skulde rømmet sengen sin for hende, og sidst maatte hun med tak ta imot hans plads ialfald.

Næste dag var Olavsvaka. Fra morgenstunden gik Kristin nede paa ørerne, saa paa travlheten ved bryggerne. Hendes hjerte tok til at banke, da hun saa herr abbeden av Tautra stige iland — men de munkene som fulgte ham var alle ældre mænd.

Alt før nonstid strømmet folket mot Kristkirken, bærende og støttende sine syke og krøplinger for at faa slik plads til dem i langhuset, at de kunde komme nær skrinet, naar det blev baaret ut i procession næste dag efter høimessen.

Da Kristin kom op mellem boderne som var slaat op ved kirkegaardsgjærdet — der blev mest solgt mat og drikke, vokslys og hynder flettet av siv eller bjerkekvister til at lægge under sig paa kirkegulvet — raaket hun paa Andebyggerne, og Kristin tok barnet, mens

den unge konen fik sig en drik mungaat. I det samme kom toget av de engelske pilegrimmer med sang og merker og tændte lys; i den forvirring som blev da disse skulde gjennem de sammenstappede menneskemasser ved boderne, mistet hun Andebyggerne, og siden kunde hun ikke finde dem igjen.

Længe vildret hun hit og dit i utkanten av folkemugen og bysset det skrikende barnet. Da hun la dets ansigt ind til halsen sin og kjælte for at trøste det, søkte det og suget sin mund mot hendes hud; hun skjønte at det var tørst og visste ikke sin arme raad. Moren syntes det faafængt at lete efter, hun maatte gaa ned i gaterne og høre om hun kunde faa melk til det. Men da hun kom ut i Øvre Langstræte og vilde gaa nordover, blev der igjen stor trængsel — sydfra kom et rytterfølge og samtidig toget borgsvendene fra kongsgaarden ind paa pladsen mellem kirken og korsbrødregaarden. Kristin blev trængt ind i den nærmeste veiten, men ogsaa her fór ridende og gaaende mot kirken, og stimen blev saa svær, saa sidst maatte hun redde sig op paa en stengar.

Luften over hende fyldtes med klokkeklang — fra domkirken ringet nona hora. Barnet holdt op at skrike ved lyden — saa op mot himmelen, og der kom et skjær av forstand i dets sløve øine — det smilte litt. Bevæget bøiet den gamle mor sig ned og kysset det arme krypet. Da saa hun at hun sat paa stengjærdet omkring humlehagen til Nikulausgaarden, den gamle bygaarden deres.

— Hun skulde vel kjende den murede skorstenen op gjennem torvtaket — baksiden av stuehuset deres. Nærmest hende laa sykehusets gaarder som Erlend harmet sig slik over hadde faat ret til hagen sammen med dem.

Hun knuget den fremmede kvindes barn til sit bryst, kysset og kysset det. Da tok nogen hende paa knæet —.

— En munk i prædikebrødrenes hvite kutte og svarte hættekappe. Hun saa ned i et gulblekt, rynket gammelmandsansigt, — en sammenfalden smal og lang mund, to store ravgule øine som laa dypt indsunket.

«Kan dette være — er dette dig selv, Kristin Lavransdatter!» Munken la de korslagte armer paa stengjærdet og boret sit hode nedi. «— Er du her!»

«Gunnulf!» Da flyttet han hodet, saa det rørte hendes knæ, der hun sat: «Tykkes dig det være saa underlig at jeg er her —» Da kom det hende i hugen, at hun sat paa gjærdet til denne gaarden som hadde været hans først og siden hendes eget hus, og hun syntes, det var rart likevel.

«Men hvad er det for et barn du har i knæet — det er nu vel ikke sønnen til Gaute han der?»

«Nei —» ved tanken paa lille Erlends sunde, søte aasyn og sterke, velskapte krop krystet hun det fremmede vesalbarnet ind til sig, overvældet av medynk: «Det er barnet til en kone som jeg hadde følge med over fjeldet.»

— Men da dæmret det for hende, hvad Andres Simonssøn hadde set i sin barnslige visdom. Fuld av ærefrygt saa hun paa den ynkelige skapning som laa i hendes fang.

Men nu graat det igjen, og hun maatte allerførst spørre munken om han kunde si hende, hvor hun skulde faa noget melk til barnet. Gunnulf førte hende øst omkring kirken til Predikarliv og skaffet hende melk i en bolle. Mens Kristin matet sit fosterbarn, talte de sammen, men det gik underlig traat.

«Saa lang tid er gaat og saa meget hændt siden

sidst,» sa hun sørgmodig. «Og tunge var de vel at bære for dig og, de tidender som du spurte om bror din?»

«Gud naade hans arme sjæl,» hvisket broder Gunnulf rystet.

Først da hun spurte om sine sønner i Tautra, snakket Gunnulf noget mere. Med hjertelig glæde hadde konventet tat imot de to novicer som var ættet fra landets bedste slegter. Nikulaus syntes at ha saa herlige aandsgaver og gjorde slike fremsteg i lærdom og gudsfrygt, at abbeden maatte mindes hans herlige ætfar, kirkens evnerike stridsmand biskop Nikulaus Arnessøn. Det var den første tiden. Men en stund efter at brødrene var blit indklædt hadde Nikulaus artet sig meget ilde og voldt stor uro i klosteret. Gunnulf visste ikke nøie grunden — *en* var at abbed Johannes vilde ikke tilstede, de unge brødrene fik prestevigelsen, før de hadde fyldt det tredivte aaret, og han vilde ikke vige fra denne regel med Nikulaus. Og da den værdige fader tykte at Nikulaus læste og grublet mere end han hadde aandelig modenhet til og brøt ned sin helse med fromhetsøvelser, vilde han sende ham ind til en av klosterets bugaarder paa Inderøen forat han der i lydighet under nogen av de ældre munkene skulde plante en eplehage. Da skulde Nikulaus ha brutt ut i ulydighet mot abbeden, ha beskyldt sine brødre for at de ved vellevnet hadde forfaret klosterets gods, for lathet til gudstjeneste og usømmelig tale. Det meste av saken kom jo ikke utenfor konventet, sa Gunnulf, men han skulde ogsaa ha sat sig til motverge mot den broderen som abbeden hadde sat til at refse ham. En tid lang hadde han ligget i carceret, visste Gunnulf, men sidst hadde han da faldt til fote, da abbeden truet med at

skille ham fra broder Bjørgulf og sende den ene av dem til Munkabu — det var nok den blinde broren som satte ham op. Men da blev Nikulaus bodfærdig og spak.

«Det er farens art som er i dem,» sa Gunnulf bittert. «Andet var ikke ventelig end at mine brorsønner skulde ha tungt for at lære lydighet og vise ustadighet i et gudelig forsæt —»

«Det kan like snart være morsarven deres,» svarte Kristin sorgfuldt. «Ulydighet var min hovedsynd, Gunnulf — og ustadig var jeg ogsaa. Alle mine levedager længtet jeg baade efter at gaa den rette veien og gaa mine egne vildstier like fuldt —»

«Erlends vildstier, mener du,» sa munken mørkt. «Ikke en gang lokket min bror dig, Kristin, men jeg tror han lokket dig hver dag du levet med ham. Glemsk gjorde han dig saa du ikke sanset, naar du tænkte tanker som du maatte blyges over, at for Gud den alvidende kunde du ikke dølge hvad du tænkte —.»

Kristin stirret ut for sig.

«Nu vet jeg ikke, Gunnulf, om du har ret — ikke vet jeg om jeg nogen tid har glemt at Gud saa ind i mit hjerte, og større er vel min synd. Likevel er det ikke slik som du kanske tror at jeg mest trængte blyges for min ublyge kjæte og for min svakhet, men mere for at mine tanker om min husbond var mange ganger beskere end ormeedder. Men det sidste maatte vel komme efter det første — du var den som sa mig det engang, at de som har elsket hinanden med den heteste attraa, de ender med at være som to ormer som biter hinanden i sporden.

Men det har været min trøst i disse aarene, Gunnulf, saa ofte jeg tænkte paa at Erlend maatte gaa ind for Guds dom, uhuslet og uhjulpen, støtt ned med vrede i hjertet og blod paa hænderne — *han* blev ikke slik

som du sa og som jeg blev. Han gjemte ikke mere paa vrede og uret end han gjemte andre ting. — Gunnulf, han var saa fager og han saa fredsæl ut da jeg hadde klædt hans lik — jeg vet at Gud den alvidende vet, Erlend har aldrig baaret nag til nogen mand og ikke for nogen sak.»

Broren saa paa hende med vidt opspilte øine. Saa nikket han.

Om en stund spurte munken:

«Vet du at Eiliv Serkssøn er prest og nonnernes raadsmand ute paa Rein?»

«Nei?» sa Kristin jublende lykkelig.

«Jeg trodde det var derfor du hadde valgt at gi dig ind der,» sa Gunnulf. Like efter talte han om at han maatte gaa tilbake til sit kloster.

Den første nocturne var begyndt, da Kristin kom ind i kirken. I langhuset og omkring alle altere var der en trængsel av folk, men en kirketjener, som saa at hun hadde et meget usselt barn i armene, tok og puffet hende frem i mugen, saa hun kom helt frem mellem krøplingerne og de sykestes skarer som var leiret midt i kirken under hovedtaarnets hvælv, med god utsigt til koret.

Mange hundrede lys brændte i kirken — kirketjenerne tok imot pilegrimmenes kjerter og satte dem paa de saatedannede smaataarn overslaat med lysespiker, som stod stillet op nedigjennem kirken. Eftersom dagslyset døde ut bak de brogede glasruter, lunedes kirken ved lugten av det brændende voks, men smaat om senn fyldtes den ogsaa av den sure stank fra de sykes og fattiges filler.

Naar korsangen tonet under hvælvene, og organdur, fløiter og bumber og strengeleker laat, skjønte Kristin

hvorfor kirken monne være kaldet skib — i det mægtige stenhus syntes alle disse mennesker være ombord i et fartøi, og sangen var som brus fra et hav, som det bares paa. Indimellem la det sig tilro som paa stilnende dønninger, naar en enkelt mandsrøst alene bar læsestykket ut over masserne.

Ansigt ved ansigt, som blev mere hvite og trætte eftersom vaakenatten led. Næsten ingen gik ut mellem tjenesterne, ialfald ikke av de som hadde faat pladser midt nedigjennem kirken. I stunderne mellem nocturnerne døset de eller bad. Barnet sov næsten hele natten — etpar ganger maatte Kristin bysse det litt eller gi det melk av en træflaske, som Gunnulf hadde skaffet hende fra klosteret.

Møtet med Erlends bror hadde revet hende underlig op — efter at hvert steg paa veien hit nord hadde ført hende nærmere og nærmere hjem til mindet om den døde. Hun hadde *tænkt* litet paa ham de sidste aarene, mens starvet for de fremvoksende sønnerne undte hende liten tid til at huske sin egen skjæbne — likevel hadde tanken paa ham altid været likesom like bak hende, bare at hun ikke hadde stunder til at snu sig dit. Nu tyktes hun se sin sjæl i de aarene; den hadde levet som folk lever paa gaardene det travle sommerhalvaaret, naar en flytter ut av storstuen og bor paa bursloftet. Men en gaar og løper forbi vinterstuen hele dagen, tænker aldrig paa at gaa dit ind, endda det er bare at ta i klinkefaldet og skyve op en dør. Og naar en endelig en dag faar et ærinde ditind, saa er stuen blit fremmed og næsten høitidsfuld av det at den har faat lugten av ensomhet og stille —.

Men mens hun talte med den mand som var den sidste levende medvider til vekselspillet mellem utsæd og høst i hendes liv med den døde — da tyktes det hende at

hun var kommet til at se utover sit liv paa en ny maate: som naar en kommer op paa en høide over hjembygden, hvor en aldrig har været før, og derfra ser ned i sin egen dal. Hver gaard og hvert gjærde, hvert kjerr og hvert bækkefar kjender en, men en synes se for første gang, hvordan alting ligger paa det lænde som bærer bygden. Og ut av dette nye syn hadde hun medett fundet ord som løste op baade hendes bitterhet mot Erlend og hendes angst for hans sjæl som fór bort i braadøden. Nag hadde han aldrig kjendt; hun saa det nu, og Gud hadde set det altid.

Saa var hun da endelig naadd saa langt at hun tykte sig se sit eget liv likesom fra de øverste brækkerne i et skar. Nu bar hendes vei nedover i skomedalen, men forinden hadde hun faat naade til at skjønne, i klosterets ensomhet og i dødens dør biet en paa hende som altid hadde set menneskenes liv som menneskenes bygder syner fra fjeldkanten. Han hadde set synden og sorgen og kjærligheten og hatet i hjerterne som en ser de rike gaarder og fattige kot, bugnende akrer og gjenlagt ødeland baaret oppe paa det samme lænde. Og han hadde steget ned, hans føtter hadde gjennemvandret folklandene, staat i borgene og i hytterne, samlet de rikes og de ringes sorger og synder og løftet dem høit op med sig paa et kors. Ikke min lykke og mit overmod, men min synd og min sorg, o søte Herre min —. Hun saa op, hvor krucifikset stod opløftet, svimlende høit over triumfbuen.

— Mens morgensolen tændte de høie brogede ruter inderst i bunden av høikorets søileskog og glans som av røde og brune og grønne og blaa gimstener dimmet lysglansen fra alteret og fra guldkisten bakom, hørte Kristin den sidste vigilie — ottesangen. Læsestykkerne ved denne tjeneste visste hun var om Guds læge-

domsjertegn ved hans kraft i hans trofaste ridder, kong Olav Haraldssøn. Hun løftet det fremmede syke barn op mot koret og bad for det.

Men hun frøs saa hun hakket tænder efter det lange ophold i kirkekulden, og hun kjendte sig mat av fasten. Lugten av de mange mennesker og den kvalme tev av de syke og fattige blandet sig med vokslysosen og sank underlig fet og klam og tung nedover de knælende paa gulvet, kold i den kolde morgen. Men en tyk og blid og glad bondekone som hadde sittet og blundet litt indtil foten av pillaren like bak dem, med et bjørneskind under sætet og et andet over sine lamme ben, vaagnet nu og drog Kristins trætte hode bort paa sit rummelige fang: «Hvil litt nu, søster — du kan trænge det, tænker jeg —»

Kristin sovnet i den fremmede kones skjød og drømte:

Hun steg over dørstokken ind i den gamle aarestuen hjemme. Hun var ung og ugift, for hun saa sine egne tykke brune fletter som hang bare frem over skuldrene hendes. Hun var i følge med Erlend, for han rettet sig netop op efter han hadde gaat foran hende ind under dørkarmen.

Ved aaren sat hendes far og skjeftet piler — hadde fanget fuldt med bundter av senetraad, og ved begge sider av ham laa der dynger av pilodder og tilspikkede skafter paa bænken. I det samme de traadte ind, bøiet han sig frem over glohaugen og skulde ta den lille trebente malmkoppen som han altid brukte at smelte kvae i. Men braatt snappet han haanden til sig, ristet den i luften, og saa stak han de brændte fingertupperne ind i munden og suget paa dem, mens han snudde hodet mot hende og Erlend og saa op paa dem med rynkede bryn og smil om læberne —.

Saa vaagnet hun med ansigtet vaatt av graat.

Hun knælte under høimessen, da erkebiskopen selv forrettet tjenesten foran hovedalteret. Virakskyerne bølget gjennem den tonende kirke, hvor nu broget solskin og vokslysglans blandet sit skin; den friske krydrede røkelsesduft sivet utover og døvet lugten av armod og sygdom. Med hjertet bristende fuldt av samkjendsel med flokken av arme og saare, som Gud hadde stillet hende ind i, bad hun i en rus av søsterlig ømhet for alle som var fattige med hende og led som hun selv hadde lidt —.

«Jeg vil staa op og gaa hjem til min far —.»

VI.

Klosteret laa paa et litet høidedrag nær fjorden, saa med de fleste vinde tonet duren av brændingen i stranden over suset av furuskogen som dækket haugens skrenter i nord og vest og gjemte bort utsynet til sjøen.

Kristin hadde set kirketaarnet over skogen, naar hun seilet her forbi med Erlend, men den færden ut til nonneboet som hans ætfar hadde stiftet, og som Erlend nogen ganger hadde talt om at de burde gjøre, var aldrig blit av. Hun hadde ikke været iland ved Reins kloster før hun kom hit for at bli.

Hun hadde tænkt at livet her skulde være likt det hun kjendte fra nonneklostrene i Oslo eller paa Bakke, men her var meget anderledes og meget mere stille. Her var søstrene sandelig døde fra verden. Fru Ragnhild, abbedissen, roste sig av at det var fem aar siden hun hadde været ind til kaupangen og like længe siden nogen av nonnerne hendes hadde sat foten utenfor klosterets takmerker.

Her var ingen børn til opfostring, og ved den tid da

Kristin kom til Rein, var der heller ingen novicer i klosteret; det var saa mange aar siden nogen ungmø hadde søkt optagelse i søsterlaget, at den yngste i konventet, søster Borghild Marcellina, hadde alt været viet nonne i seks vintrer. Yngst av aar var søster Turid, men hun var blit sendt hit i sit sjette aar av sin farfar som var prest ved Klemenskirken, en meget streng og alvorlig mand, og barnet hadde været krepphændt fra fødselen og ogsaa litt vanfør ellers, saa hun var blit indklædt, straks hun hadde naadd alderen til det. Nu var hun tredve aar gammel, meget sykelig, men hun hadde et yndig ansigt, og fra første dag hun kom i klosteret la Kristin særlig vind paa at tjene hende, for hun tykte at søster Turid mindet om hendes egen lille søster Ulvhild som døde saa ung.

Sira Eiliv sa, at lav æt skulde vel ikke være nogen hindring for de møer som vilde søke hit for at tjene Gud. Men likevel hadde det været slik helt siden klosteret paa Rein blev stiftet, at det var næsten bare døttre eller enker av mægtige og høibyrdige mænd fra Trøndelagen som gav sig ind her. Men under de onde og urolige tider som hadde været i riket siden den sæle kong Haakon Haalegg døde syntes fromheten at være blit meget mindre mellem storhøvdingerne — nu var det mest døttrene av bymænd og velstaaende bønder som tænkte paa nonneliv. Og de søkte snarere til Bakke, hvor mange av dem hadde været til oplæring i gudsfrygt og kvindelig sløid og søstrene mere var kommet av jevne folk, og der var ikke klausuren saa streng, og klosteret laa ikke saa utenfor alfarvei.

Ellers var det ikke ofte at Kristin fik leilighet til at tale med Sira Eiliv, og hun skjønte snart at prestens stilling i klosteret var baade slitsom og tvetydig. Endda Rein var et rikt kloster og søstrelaget neppe talte halvt saa

mange nonner som stiftelsen skulde kunne føde, var dets pengesaker i stor uorden og det hadde vanskelig for at greie sine utgifter. Men de sidste tre abbedisserne hadde været mere fromme end verdsligvise kvinder; likevel hadde de og deres konvent hævdet med næb og klør at de ikke skulde lyde under erkebiskopen — dette tok de slik at de vilde end ikke la sig raade av faderlig godvilje. Og deres ordensbrødre fra Tautra og Munkabu, som hadde været prester ved kirken, hadde altid været gamle mænd, for at der ikke skulde komme op ond tale, men de hadde ikke været mere end maatelig dygtige styresmænd med klosterets timelige velfærd. Da kong Skule bygget den skjønne stenkirke og gav sin odelsgaard til kloster, blev husene først sat op av tømmer, og de hadde brændt for tredve vintrer siden. Fru Audhild, som var abbedisse dengang, begyndte at bygge op igjen i sten, fra hendes tid var der mange forbedringer paa kirken og den vakre konventsstue. Hun hadde ogsaa gjort en færd til generalkapitlet ved ordenens moderkloster, Tart i Burgund, og fra den reisen hadde hun hjembragt det herlige filsbenstaarn som stod i koret nær høialteret — et sømmelig gjemme for Herrens legeme, kirkens ypperste pryd og nonnernes stolthet og kjæreste kjærlighet. Fru Audhild døde med det fagreste ry for fromhet og dygd, men hendes ukyndige stel med byggearbeiderne og uforstandige eiendomshandeler hadde skadet klosterets velfærd, og de senere abbedisserne hadde ikke evnet at rette op skaden.

Hvordan det var gaat til at Sira Eiliv kom dit som prest og raadsmand, fik Kristin aldrig vite, men saa meget skjønte hun, at fra først av hadde abbedissen og søstrene med uvilje og mistro tat imot en sekulærprest, og Sira Eiliv hadde da de kaar paa Rein, at han var nonnernes prest og sjælesørger, skulde se at bringe paa

fote godsstyrelsen og faa orden i klostrets regnskaper, alt imens han erkjendte abbedissens overhøihet, søstrenes selvstyre, abbeden av Tautras tilsynsret og holdt venskap med den anden presten ved kirken, en munk fra Tautra. Hans alder og ry for uplettet sedelig vandel, ydmyk gudsfrygt og indsigt baade i kanonisk ret og landsloven kom ham nok godt til nytte, men han maatte være meget vâr om sig i al sin færd. Sammen med den anden presten og kirketjenerne bodde han i en liten gaard som laa nordøst for klosteret. Der blev ogsaa de munkene herberget som en og anden gang kom ut fra Tautra i ymse ærinder. Naar Nikulaus engang blev viet til prest, visste Kristin at om hun levet saa længe, saa vilde hun ogsaa en gang faa høre sin ældste søn læse messen her i kirken.

Kristin Lavransdatter var først blit indtat som proventskone. Men efter at hun for fru Ragnhild og søstrene i nærvær av Sira Eiliv og to munker fra Tautra hadde lovet renlevnet, lydighet mot abbedissen og søstrene og til tegn paa at hun frasa sig al raadighet over jordisk gods hadde git sit sigill i Sira Eilivs hænder, som hugget det sønder, fik hun bære en dragt lik søstrenes: graahvit ulden kjortel, men uten skapular, hvitt hodelin og sort slør. Naar nogen tid var gaat, var det meningen at hun skulde søke optagelse mellem søstrene som viet nonne.

Men endda faldt det hende vanskelig ikke at tænke for meget paa det som hadde været. Til at læse op av under maaltiderne i refektoriet hadde Sira Eiliv skrevet om paa norsk maal en bok om Kristi liv, som minoritternes general, den ovlærde og fromme doktor Bonaventura hadde digtet. Og mens Kristin hørte paa, saa hendes øine fyldtes med taarer, naar hun tænkte hvor

sæl monne den være som kunde elske Kristus og hans moder, kors og smerte, fattigdom og ydmykhet, slik som her er skrevet om — saa maatte hun likevel huske paa den dagen paa Husaby, da Gunnulf og Sira Eiliv hadde vist hende latinboken som dette var skrevet efter. Det var en tyk, liten bok skrevet paa saa tyndt og skinnende hvitt pergament, at hun hadde aldrig trodd, kalvskind kunde beredes saa fint, og der var de skjønneste billeder og kapitelstaver i den, farverne glødet som ædelstener mot guldet. Imens snakket Gunnulf leende, og Sira Eiliv samstemmet med sit stille smil — om hvordan de ved dette bokkjøp var blit saa pengelænse, saa de hadde maattet sælge sine klær og ta mat med almissefolket i et kloster, til de fik spurlag paa at nogen norske geistlige var kommet til Paris, og der fik de laane middel.

Naar søstrene efter ottesangen gik tilbake til dormitoriet, blev Kristin efter i kirken. Sommermorgenerne tyktes hende søte og liflige herinde, men om vinteren var det forfærdelig koldt og hun var ræd i mørket mellem alle likstenene, endda hun ufravendt holdt sine øine fæstet paa den lille lampen som altid brændte foran elfenbenstaarnet med hostien i. Men vinter eller sommer, mens hun dvælet i sin krok av nonnernes kor, saa tænkte hun paa at nu vaaket Naakkve og Bjørgulf og bad for sin fars sjæl, og det var Nikulaus, som hadde bedt hende læse disse bønnerne og bodssalmerne med dem hver morgen efter ottesangen.

Altid, altid saa hun da for sig disse to, som hun hadde set dem den regngraa dagen hun var ute til klosteret. Da Nikulaus medett stod foran hende der i talestuen, underlig høi og fremmed i den graahvite munkedragt, med hænderne indstukket under skapularet, hendes søn, og likevel saa forandret. Det var

mest hans likhet med faren som grep hende saa sterkt — det var som at se Erlend i munkekutte.

Mens de sat og taltes ved og hun maatte berette om alt som var hændt paa gaarden siden han drog hjemmefra, ventet og ventet hun. Sidst spurte hun ængstelig, om ikke Bjørgulf snart kom.

«Jeg vet ikke, mor,» svarte sønnen. Litt efter sa han: «For Bjørgulf har det været en haard strid at bøie sig under korset sit og tjene Gud —. Og det tyktes ængstet ham da han hørte at du var her — at altfor mange tanker skulde bli rippet op i —»

Siden sat hun bare dødsbedrøvet og saa paa Nikulaus, mens han talte. Han var meget solbrændt i ansigtet og hans hænder arbeidsslitte — han nævnte med et litet smil, at nu hadde han likevel maattet lære sig til at styre en plog og bruke ljaa og sigd. Hun sov ikke om natten i herberget og ilte til kirken, da det ringet til ottesang. Men munkene stod slik at det var bare nogen faa hun kunde se ansigterne til, og hendes sønner var ikke mellem dem.

Men næste dag gik hun i hagen med en lægbroder som arbeidet i den, og han viste hende de mange sjeldne vekster og trær som den var navngjeten for. Mens de vandret slik, revnet skyerne, solen kom frem og det anget av selleri og løk og timian, og de store buskerne av gule liljer og blaa akkelejer som prydet hjørnerne av tepperne glittret tunge av regndraaper. Da kom hendes sønner, de kom begge to ut av den lille buede dør i stenhuset. Og Kristin tykte at hun kjendte en forsmak paa paradisets fryd, da hun saa de to høie, lysklædte brødrene komme nedover imot sig paa stien under apalltrærne.

Ellers snakket de ikke meget sammen; Bjørgulf taug næsten hele tiden. Han var blit en kjæmpe av skik-

kelse, nu han var fuldvoksen. Og det var som den lange skilsmisse hadde skjerpet hendes syn — nu først skjønte hun fuldt ut hvad denne sønnen hendes hadde kjæmpet og sagtens kjæmpet endda, mens han vokste sig saa stor og sterk av lemmer, mens hans indre skarpsyn tok til og han kjendte øiesynet svinde —.

Engang spurte han efter sin fostermor, Frida Styrkaarsdatter. Kristin fortalte at hun var blit gift.

«Gud signe hende,» sa munken. «Hun var en god kone — mot mig var hun en god og trofast fostermor.»

«Ja jeg tænker næsten hun var mere mor for dig, hun, end jeg var,» mælte Kristin bedrøvet. «Litet merket du til morshjertet mit, da du blev sat paa saa haarde prøver i din ungdom.»

Bjørgulf svarte sagte:

«Jeg takker Gud for at fienden fik likevel aldrig bøiet mig til slik umandighet, at jeg fristet eders morshjerte — endda jeg kjendte vel det — men jeg saa, at I drog alt saa tungt læss — og næst Gud var det Nikulaus her som berget mig, de gangene jeg skulde til at falde i fristelse —»

Der blev ikke talt mere om dette, og ikke om hvordan de trivdes i klosteret eller om det at de skulde ha misgjort og draget over sig unaade. Men de syntes at bli meget glade, da de hørte om morens forsæt, at gi sig ind i Reins kloster.

Naar Kristin efter denne bønnetime gik tilbake gjennem dormitoriet og saa søstrene, som sov to og to paa halmsækker i sengene, klædt i sine kjortler som de aldrig tok av sig, tænkte hun paa, hvor ulik hun monne være disse kvinder som fra ungdommen av bare hadde tjent sin skaper. Verden var en herre som det ikke

var let at fly fra, naar en først har git sig under dens vælde. Ja hun hadde vel ikke flydd verden heller, men hun var blit vist ut, som en haard husbond jager et utslitt tjenestehjon paa døren — og nu var hun blit tat ind her, som en barmhjertig herre tar ind et gammelt tyende og av miskund viser det til litt arbeide, mens han huser og føder det utslitte og venneløse, gamle menneske —.

Fra nonnernes sovehus førte en overbygget sval bort til vævstuen. Kristin sat alene og spandt; Reinsnonnerne var navngjetne for sit lin, og de dagene om sommeren og høsten, da alle søstrene og lægsøstrene gik til arbeide paa linakrerne, var som festdager i klosteret, men mest den dag, da de røsket planterne. At tilberede, spinde og væve linet og sy det til kirkeklær var nonnernes hovedsyssel i arbeidstimerne. Her var ingen som skrev av og smykket bøker som søstrene i Oslo under fru Groa Guttormsdatter hadde drevet med saa stor dygtighet, og den kunstige søm med silke og guldtraad øvet de heller ikke meget.

Om en stund hørte hun saa gjerne lydene av bugaarden som vaagnet. Lægsøstrene gik i ildhuset for at lage mat til tjenestefolket; nonnerne rørte aldrig mat eller drikke før efter dagmessen, uten de var syke. Naar det ringet til prim, gik Kristin til sykestuen, naar nogen laa der, for at løse av søster Agata eller den av nonnerne ellers som var der. Søster Turid, stakkar, laa ofte der.

Saa kunde hun snart begynde at glæde sig til dagverden, som fulgte efter den tredje bønnetime og messen for klosterets tjenestefolk. Hver dag glædet Kristin sig like meget til dette vakre og høitidsfulde maaltid. Refektoriet var et tømmerhus, men dog en vakker hall, og der spiste alle kvinder i klosteret sammen — nonnerne ved det øverste bordet, hvor abbedissen sat i høisætet, og de tre gamle fruerne som hadde provent her foruten hende selv sat ogsaa der, lægsøstrene længer nede. Naar bønnen var tilende, mat og drikke blev indbaaret og alle aat og drak i taushet, med stille, sømmelig adfærd, mens ofte en av søstrene læste op av en bok imens, tænkte hun, at kunde menneskene ute i verden nyte sine maaltider med slik sidsømd, da vilde de vel klarere skjønne, at mat og drikke er Guds laan, og de vilde unde sine jevnkristne bedre, og tænke mindre paa at skrape til sig selv og sine. Men hun selv hadde kjendt anderledes, den tid hun bredte sit bord for flokken av kaate, støiende mænd som lo og staaket, mens hundene snaget under bordet, stak sine snuter op og fik kjøtben eller slag, eftersom gutternes lune var.

Sjelden kom reisende hit. En og anden skute med folk fra høvdingsæterne la til land, naar de fór ind og ut efter fjorden, og mænd og husfruer med børn og ungdom gik op til Rein for at hilse paa en frændekone mellem søstrene. Saa var der ombudsmændene fra klosterets gaarder og værene, og bud fra Tautra av og til. Til de festerne som blev feiret med mest pragt — Jomfru Marias messedager, Kristi legemsfest og Sankt Andreas apostels dag — søkte folk fra de nærmeste bygderne paa begge sider av fjorden nonnernes kirke, men ellers var det bare de av klosterets bygselsmænd og arbeidsfolk som bodde nærmest, der kom dit til messerne. De fyldte ikke meget i det store kirkerum.

Og saa var der de fattige — de faste almissehjon som fik øl og mat efter rikfolks testamenter om aartidhold og ogsaa ellers drev op til Rein næsten daglig, sat ved ildhusvæggen og spiste og søkte nonnerne, naar

de kom ut i tunet, for at snakke om sine sorger og plager. Syke, krøplinger og spedalske færdedes ut og ind — her var mange som led av liktraa, men det var der altid i sjøbygderne, sa fru Ragnhild. Leilændinger kom og bad om lettelser og utsættelser med utgjerd, og da hadde de altid meget at fortælle om motgang og vanskeligheter. Jo uslere og ulykkeligere disse mennesker var, des mere aapent og ublygt talte de til søstrene om sine kaar, endda de gjerne gav andre skylden for sine ulykker og førte fromme talemaater i munden. Det var ikke underlig om nonnernes snak i rekreationen og i vævstuen meget blev om disse menneskers liv — ja søster Turid røbet for Kristin, at naar nonnerne i konventet skulde raadslaa om handeler og slikt, drev samtalen ofte bort i snak om folkene som var indblandet i sakerne. Kristin kunde nok merke paa søstrenes ord, at de kjendte ikke stort mere til det som de talte om end slikt som de hadde hørt av folkene selv eller av lægtjenerne som hadde været ute i bygden. De var meget godtroende, enten deres underlydende snakket vakkert om sig selv eller vondt om sin granne — og da tænkte hun med harme paa alle de gangene hun hadde hørt ugudfrygtige lægfolk, ja selv en tiggermunk som broder Arngrim, skylde nonneklostrene for at være sladderhuler og søstrene for at sluke med graadighet rygter og utugtig snak. Selv de samme folkene, som kom hit og tutet fru Ragnhild eller hvilken av søstrene de kunde faa i tale ørerne fulde med snak, lastet sig imellem nonnerne for at de talte sig imellem om de rop som naadde dem fra den verden, de selv hadde forsaget. Det tyktes hende være likeens som med snakken om klosterfruernes vellevnet — den kom fra folk som mangen gang hadde faat baade aabiten og førdugurd av søstrenes haand, mens Guds tjenestekoner fastet,

vaaket, bad og arbeidet, før de alle møttes til det første høitidsfulde maaltid i refektoriet.

Kristin tjente da nonnerne med kjærlig ærefrygt i den tid som gik forut for hendes nonnevigsel. God nonne kunde hun vel aldrig bli, tænkte hun, dertil hadde hun altfor meget spredt sin evne til samling og fromhet, men hun skulde bli saa ydmyk og trofast som Gud vilde gi hende naade til. Det var utpaa sommeren i aaret 1349, hun hadde været i Reinsklosteret to aar og hun skulde bli indtat som nonne før jul. Hun fik det glædesbud, at til indvielsen skulde begge hendes sønner være med hitut i Abbed Johannes' følge. Broder Bjørgulf hadde sagt, da han hørte om sin mors forsæt:

«Nu gaar min drøm frem — jeg har drømt to ganger iaar at før jul skulde vi begge se hende — endda *helt* slik som det bares for mig kan det ikke bli, for i drømmen min *saa* jeg hende.»

Ogsaa broder Nikulaus var blit storglad. Men samstundes spurte hun andre tidender om ham, som ikke var saa gode. Han hadde faret frem med overfærd mot nogen bønder inde ved Steinker — de laa i trætte med klosteret om en fiskeret, og da munkene kom over dem en nat, mens de holdt paa at ødelægge klosterets laksegaard, hadde broder Nikulaus skamslaat en mand og kastet en anden i elven og samstundes syndet svært med banding.

VII.

Nogen dager efter gik Kristin i furuskogen med nogen av nonnerne og lægsøstrene for at skrape gardmose til grønfarvning. Denne mosen er noget sjeldsynt, vokser mest paa vindfald og tørre grener. Kvin-

derne spredtes da snart i skogen og mistet synet av hinanden i taaken.

I flere dager alt hadde dette underlige veiret varet — vindstille, tæt skodde som synte merkelig blyblaa utover sjøen og bort mot bergene, naar den stundom lettet saavidt at det blev sigtbart litt ut i bygden. Indimellem tætnet den til støvregn, indimellem lysnet det saa meget at en hvitlig flek synte hvor solen stod indi skoddebergene. Men altid raadet en rar, tung badstuvarme som var underlig her nede ved fjorden og til og med paa denne aarstid — det var to dager før Nativitas Mariae — saa alle folk snakket om veiret og undret, hvad det kunde sæte.

Kristin svettet i den døde vaate varme, og tanken om dette som hun hadde spurt fra Naakkve klemte hende for bringen. Hun var kommet ned i utkanten av skogen, til hafellen ved veien op fra sjøen, og mens hun stod der og skrapte litmose av gjærdet, kom Sira Eiliv ridende hjemover i taaken. Han stanset sin hest og sa nogen ord om veiret, og saa kom de i snak. Da spurte hun presten om han kjendte noget til dette med Naakkve — skjønt hun visste det var faafængt; Sira Eiliv lot altid som han intet visste om de indre saker i klosteret paa Tautra.

«Jeg tror ikke, Kristin, du trænger være ræd, han skal ikke komme hitut i vinter for den sakens skyld,» sa presten. «For det er vel det du frygter?»

«Det er mere end det, Sira Eiliv. Jeg er ræd, Naakkve var aldrig emnet til munk.»

«Mener du at du tør dømme om disse ting?» spurte presten, han rynket brynene. Saa steg han av hesten, bandt den til hafellen og bøiet sig ind over gjærdet, mens han saa fast og forskende paa konen. Kristin sa:

«Jeg er ræd, det falder Naakkve tungt at bøie sig

under ordenstugt — og han var saa ung, da han gav sig ind, visste ikke hvad han sa fra sig og kjendte ikke sit eget sind. Men alt det som bar til i hans opvekst — at han mistet farsarven, og den ufred som han saa mellem sin far og mor, som endte med Erlends død, voldte at han tapte hugen til at leve i verden. Men jeg kunde aldrig merke, han blev from av det —»

«Du kunde ikke det? — Det kan vel ha faldt Nikulaus like tungt som mangen anden god munk at bøie sig under ordenstugt, hidsig av sind er han og en ung mand — for ung kanske til at han hadde skjønt, før han snudde sig fra verden, at verden er like haard tugtemester som nogen anden herre, og paa slutten en herre uten miskund. Derom tænker jeg, du selv kan dømme, søster —.

Og er det slik at Naakkve gik ind i klosteret mere for sin brors skyld end av kjærlighet til sin skaper — likevel tror jeg ikke at Gud vil la det bli uløinnet, han tok op korset for sin brors skyld. Guds Moder Maria, som jeg vet at Naakkve hædret og elsket alt fra han var smaagut, vil nok syne ham klart en dag, at hendes søn kom hit til denne heimen for at bli hans bror og bære korset for ham —.

— Nei —» hesten homret ind mot prestens bryst, han kjælte for den, mens han sa halvt som for sig selv: «Alt fra barnsben hadde Nikulaus min merkelige evner til at elske og lide — jeg tænker han skulde være godt nok emnet til munk.»

«Men du, Kristin,» sa han og snudde sig til konen «du skulde nu ha set saa meget, tykkes mig, saa du kunde noget trøstigere forlate dig paa Gud almægtige. Har du ikke skjønt endda, han holder oppe hver sjæl, saa længe som sjælen ikke slipper ham? Tænker du, barn som du er endda i din alderdom, kone, at Gud

straffer synden, naar du maa høste sorg og ydmykelse fordi du fulgte din lyst og dit overmod paa veier som Gud har bannet børnene sine at gaa? Vil du kalde det at *du* straffet børnene dine, om de skollet haanden sin, naar de tok op i den kokende vasskjelen som du hadde bannet dem at komme bort til, eller den haale isen brøt under dem, som du hadde truet dem fra at gaa ut paa? Har du ikke skjønt, naar den skjøre isen brast under dig — du blev dradd under hver gang du selv slap Guds haand, og du blev berget ut av dypet, hver gang du ropte paa ham. Var ikke den kjærlighet som bandt dig og din far i kjøttet sammen, selv naar du trodset ham og satte din egenvilje mot hans vilje, trøst og hugsvalelse likevel, naar du maatte høste frugten av din ulydighet mot ham?

Har du ikke skjønt endda, søster, Gud har hjulpet dig hver gang du bad, endda du bad med halv hug og paa skrømt, og meget mere end du bad om. Du elsket Gud som du elsket din far, ikke saa høit som du elsket din egen vilje, men likevel slik at du sørget vel altid, naar du skilte dig fra ham — og saa fik du naade til at der grodde godt mellem det vonde som du maatte høste av din trodsige viljes sæd —.

Sønnerne dine — to av dem tok han til sig, mens de var menløse smaabørn; dem trænger du aldrig frygte for. Og de andre har artet sig vakkert, — om de nu ikke artet sig slik som *du* vilde. Det samme mente vel Lavrans om dig —.

Og bonden din, Kristin — Gud være hans sjæl huld — jeg vet at du har lastet ham i dit hjerte tidlig og sent for hans uvørne faavit. Mig tykkes, det maatte været meget haardere for en stolt kvinde at mindes, Erlend Nikulaussøn leiet dig med sig gjennem skam og svig og blodskyld, hvis du *en* gang hadde set, at

den manden kunde handle ut av kolde raad. Og fast jeg tror, det var like meget for du var trofast i vrede og haardhet som i kjærlighet, at du evnet holde Erlend fast saa længe dere levet begge — det var ute av øie, ute av sind med ham i alle ting uten du. Gud hjælpe Erlend, jeg er ræd han hadde aldrig vett til at kjende sand anger for synderne sine — men det som din husbond syndet mot dig angret han likevel og sørget over det. Den læren tør vi vel tro, Erlend har faat nytte av, da han var død.»

Kristin stod stille og taus, og Sira Eiliv sa hellerikke mere. Han løste tømmerne, bød «Fred være med dig,» steg tilhest og red bort.

Da hun noget senere kom op til klosteret, møtte søster Ingrid hende i porten med det bud, at en av sønnerne hendes var kommet for at hilse paa hende — Skule kaldte han sig; han var i taleporten.

Han sat i samtale med baatfolkene sine — sprang op, da moren kom i døren. Aa hun kjendte sine egne paa den raske rørslen — litet hode, høibaaret over brede skuldre, den langlemmede slanke skikkelse. Straalende gik hun imot ham — men hun braastanset og tok ind pusten da hun fik se hans ansigt — aa hvem hadde handlet slik med hendes vakre søn —!

Overlæben var aldeles som knadd utover — et slag maatte ha knust den, og siden var den grodd igjen flat og sid og utskjæmt, stripet av hvittblankt arrvæv; munden blev trukket skjæv av det, saa han syntes jepe litt haanlig altid — og næsebenet hadde været brukket og var grodd igjen skjævt. Han lespet litt, da han talte — manglet en fortand, og en anden var blaasvart og død.

Skule rødmet under morens blik: «Jeg tror ikke I

kjender mig, mor?» Han lo litt og tok sig med en finger over læben — det trængte ikke være at han pekte paa sit mén, kunde godt tydes som en tilfældig rørsel.

«Saa længe har vi nu vel ikke været skilt, søn min, at mor din ikke skulde kjende dig igjen,» svarte Kristin rolig og smilte ubrydd.

Skule Erlendssøn var kommet paa en letteskute fra Bjørgvin to dager før med brever til erkebiskopen og fehirden i Nidaros fra Bjarne Erlingssøn. Siden paa dagen gik mor og søn nede i hagen under asketrærne, og nu da de kunde snakke sammen to-ene, fortalte han moren nyt om sine brødre:

Lavrans var paa Island endda. — Moren hadde end ikke visst at han var draget dit. Jo, sa Skule, han hadde møtt den yngste bror i Oslo forrige vinter til herrestevnet, han var med Jammælt Halvardssøn. Men den gutten hadde jo altid hat hug til at komme ut og se sig om i verden, og saa tok han tjeneste med Skaalholtbiskopen og for ut —.

«Ja han selv hadde fulgt med herr Bjarne ind i Sverige og siden paa krigstoget til Rusland. Moren rystet stille paa hodet — *det* hadde hun heller ikke visst! Skule hadde likt sig, lo han — nu hadde han da faat hilse paa de gamle vennerne som faren snakket saa meget om — kareler, ingrer, russer. Nei det vakre hæderssaaret var ikke vundet i leding — han lo litt — ja det var et slagsmaal; den karen som gav ham det skulde nu aldrig bli nødt til at be om sit brød. Ellers hadde nok Skule ikke større lyst til at fortælle mere hverken om det eller om ledingen. Nu var han herr Bjarnes rytterhøvedsmand i Bjørgvin, og ridderen hadde lovet at skaffe ham igjen nogen gaarder som hans far hadde eiet i Orkladal og som nu laa under

kronen — men Kristin saa at Skules store staalgraa øine mørknet saa rart, i det samme han sa det.

«Du mener, et slikt løfte er ikke stort at lite paa?» spurte moren.

«Nei, nei,» Skule rystet paa hodet. «Brevene blir sat op i disse dager. Herr Bjarne har holdt alt han lovet, da jeg tok tjeneste under ham — kalder mig frænde og ven. Jeg har mest slik stilling i gaarden hans som Ulf hadde hjemme hos os» — han lo; det klædte ikke hans mishandlede ansigt.

Men han var den vakreste mand av legemsbygning, nu han var fuldt utvokset — han bar en dragt av et nymotens snit, trange hoser og et snevert litet kothardi som bare naadde midt ned paa laaret og var knappet med smaa messingknapper helt nedigjennem foran, og den viste næsten usømmelig djervt kroppens smidige kraft. Det saa ut som han gik i underplaggene, tænkte moren. Men panden og de vakre øinene var ikke forandret.

«Du ser ut som noget tynger dig, Skule,» vaaget moren sig frem med.

«Nei, nei, nei.» Det var bare veiret, sa han og rystet sig. Der var et rart, rødbrunt skjær i taaken av at solen usynlig gik ned. Kirken oppe over hagens trækroner stod rar og mørk og utflytende i en leverrød taake. De hadde maattet ro hele fjorden ind i vindstillen, sa Skule. Saa skubbet han sig litt i klærne igjen og fortalte mere om brødrene.

Han hadde været et ærinde syd i landet for herr Bjarne ivaar, saa fra Ivar og Gaute kunde han bringe ferskt nyt, for han hadde redet op gjennem landet og tat over fjeldene fra Vaagaa hjem til Vestlandet. Ivar levet godt; de hadde to smaasønner paa Rognheim, Erlend og Gamal, vakre børn. «Men paa Jørundgaard

kom jeg til barnsøl — og saa mente Jofrid og Gaute, at siden I var død fra verden nu, saa kunde de nævne eder op i den lille møen; Jofrid er saa kry av det, I er hendes vermor — ja I ler, I, men nu da dere ikke skal bo i bu sammen, kan I vite at Jofrid skjønner, det høres vakkert ut at tale om min vermor Kristin Lavransdatter. Men jeg gav Kristin Gautesdatter mit bedste fingerguld, for hun hadde saa vakre øine at jeg tror mest hun blir lik eder —»

Kristin smilte tungsindig:

«Snart faar du mig til at tro, Skule min, mine sønner tykkes jeg var saa gjæv og gjild som gamlefolket pleier bli, først det er under mulden.»

«Snak ikke slik, mor,» sa manden underlig heftig. Saa lo han litt: «I vet godt at det mente alle vi brødrene alt siden vi fik brok paa baken, at I var den gjæveste og mest storsindede kone — endda I klemte os vel haardt under eders vinger mangen gang, og saa basket vi kanske noget haardt igjen, før vi slap ut av reden —

— Men I fik da ret i det, at Gaute var høvdingsemnet mellem os brødrene,» sa han storleende.

«Du trænger ikke spotte mig for det nu, Skule,» sa Kristin — og Skule saa at moren rødmet ungt og fint. Men da lo han endda mere:

«Det er sandt, mor min — Gaute Erlendssøn i Jørundgaard er blit en mægtig mand i norddalene. Han kom i slikt ry med dette bruderovet sit» — Skule lo av fuld hals; det klædte ikke den skamskjændte munden hans. «De kvæder en vise om det, ja da synger de nu at han tok møen med jern og med staal og han slos med frænderne hendes tre dager tilende oppaa heien — og det gildet som herr Sigurd holdt paa Sundbu og gjorde satt mellem frænderne med guld og med sølv, det faar ogsaa Gaute æren for i visen — men det tykkes ikke skade større at det er løgn: Gaute raader hele bygden og litt længer — og Jofrid raader Gaute —»

Kristin rystet paa hodet med det lille sørgmodige smilet. Men hun blev ung i ansigtet, mens hun saa paa Skule. Nu tyktes *han* hende ligne faren mest — den unge krigsmand med det herjede ansigt hadde likevel mest av Erlends friske livsmod — og det at han saa tidlig hadde maattet ta sin skjæbne i sine egne hænder hadde git ham en kjølig fasthet i sindet, som trygget morens hjerte underlig godt. Med Sira Eilivs ord fra før om dagen i mindet skjønte hun medett — saa ræd som hun hadde været for sine uvørne sønner og saa haardhændt som hun ofte hadde tat paa dem, fordi hun var pint av angsten for dem — saa vilde hun været meget mindre nøid med sine børn, hvis de hadde været spake og udjerve.

Saa spurte og spurte hun om sønnesønnen, liten Erlend — men ham hadde nok Skule ikke set stort paa — jo han var frisk og vakker og vant til at faa viljen sin altid.

Det uhyggelige blodlevrede skjær i taaken falmet, og mørket tok til at falde. Kirkens klokker begyndte at ringe; Kristin og sønnen reiste sig. Da tok Skule hendes haand:

«Mor,» sa han lavmælt. «Mindes I, jeg har engang lagt haand paa eder? Jeg slængte et balltræ i vrede, og det raaket eder paa brynet — husker I? Mor, mens vi er ene to, si til mig at I har fuldelig tilgit mig dette!»

Kristin aandet langt ut — ja hun husket. Hun hadde budt tvillingerne fare et ærinde op til sæteren — men da hun kom ut i tunet, gik hesten der og græsset, med kløvsadlen paa, og sønnerne sprang og slog ball. Da hun haardt satte dem i rette for det, slængte Skule balltræet fra sig i fuldt sinne —. Men mest husket hun —

hun gik der, og øienlaaget trutnet saa det var aldeles gjengrodd; brødrene saa paa hende og paa Skule og veg unna gutten som han skulde været en spedalsk — Naakkve hadde først banket ham naadeløst. Og Skule vandret og sat, kokende av trass og skam bak den haarde, haanlige minen. Men da hun om kvelden i mørket stod og klædde av sig, kom han smygende — sa ingenting, men tok hendes haand og kysset paa den. Og da hun rørte ved hans skulder, kastet han armene sine kring halsen hendes og klemte sit kind ind til hendes — hans var sval og bløt og litt rund endda, et barnekind endda, kjendte hun — han var bare barnet likevel, denne stridige, hidsige drengen —.

«Det har jeg, Skule — saa fuldt, at Gud alene vet det, for jeg kan ikke si dig, hvor fuldt jeg har tilgit dig det, sønnen min!»

Et øieblik stod hun med haanden paa hans skulder. Da grep han om hendes haandledd, krystet dem saa hun kved ved det — næste nu kastet han sig ind til hende, saa inderlig ømt og ræd og blyg som den gangen.

«Søn min — hvad fattes dig?» hvisket moren skræmt.

Hun kjendte i mørket at manden rystet paa hodet. Saa slap han, og de gik opover til kirken.

Under messen kom Kristin i tanker om at hun hadde glemt igjen kaapen til den blinde fru Aasa, da de sat sammen paa bænken utenfor prestedøren imorges. Efter tjenesten gik hun rundt for at hente den.

Under dørbuen stod Sira Eiliv med sin lygt i haanden og Skule. «Han døde da vi la til bryggen,» hørte hun Skule si, underlig vild og fortvilet i røsten.

«Hvem?»

Begge mændene kvak voldsomt, da de saa hende.

«En av skibsfolkene mine,» sa Skule sagte.

Kristin saa fra den ene til den anden. I lygteskjæret skimtet hun deres ansigter, meningsløst spændte, saa hun brøt ut i et litet motvillig angstrop. Presten bet sig i underlæben — hun saa at haken hans dirret litt.

«Like godt, min søn, at du sier det til mor din. Bedre at vi alle gjør os rede til at bære det, hvis Gud vil at ogsaa dette folket skal vækkes med saa haard en — —.» Men Skule gav etslags støn og sa ingenting; da mælte presten: «Der er kommet farald til Bjørgvin, Kristin —. Denne store dræpsotten som vi har spurt rygter om skulde herje ute i landene rundt i verden —»

«Den svarte pesten —?» hvisket Kristin.

«Det kan ikke nytte om jeg vilde friste at si dere, hvordan det var i Bjørgvin da jeg fór derfra,» sa Skule. «Det kan ingen tænke som ikke har set det. Herr Bjarne tok haardt i først for at kvæle branden, der den brøt ut, borte i gaardene omkring Jonsklosteret, han vilde sperre hele Nordneset med borgsvendene, endda munkene i Mikalsklosteret truet med ban —. Der kom et engelsk skib som hadde syken ombord, og han negtet dem at losse farmen eller gaa fra borde; hver mand paa koggen døde, og saa lot han den bore i sænk. Men noget av godset var alt bragt i land, og nogen av bymændene smuglet mere fra borde en nat — og brødrene ved Jonskirken krævet at de døende skulde faa sjælehjælp —. Da folk tok til at dø rundt overalt i byen, saa var det nytteløst, skjønte vi —. Nu er der ikke et liv i kaupangen uten mænd som bærer lik — alle rømmer ut av byen som kan, men sotten følger med dem —»

«O Jesus Kristus!»

«Mor — mindes I sidste gangen det var lemæn-aar hjemme i Sil. Skreden som valt paa alle veier og

stier — husker I da de laa og døde i hver busk og raatnet og forgiftet alle vandsig med stank og smitte —!» Han knyttet hænderne; moren gyste:

«Herre, miskund dig over os alle —. Lovet være Gud og Maria mø, at du endda blev sendt hitop, Skule min —»

Manden skuret tænderne sammen i mørket:

«Vi sa saa vi og, mændene mine og jeg, den morgenen da vi vandt op seil og lot staa utover Vaagen. Da vi kom nord i Moldøsundet, syknet den første. Vi bandt stener ved hans føtter og et kors paa hans bryst, da han var død, lovet ham en sjælemesse, naar vi kom til Nidaros og kastet liket paa sjøen — Gud forlate os det. Med de to næste la vi iland og skaffet dem sjælehjælp og gravgaardsfred — lagnaden kan en ikke fly fra likevel. Den fjerde døde da vi rodde ind i elven, og den femte inat —»

«Trængs det at du farer tilbake til kaupangen?» spurte moren noget efter. «Kan du ikke bli her?»

Skule rystet paa hodet, lo glædesløst:

«— Aa snart tænker jeg det blir det samme hvor en er. Unyttig at ræddes — ræd mand er halv død. Men gid jeg var saa gammel som I er, mor!»

«Ingen vet hvad den blir spart for, som dør i ungdommen,» sa moren sagte.

«Ti, mor! Tænk paa den tiden da I selv var treogtyve vintrer gammel — og vilde I gaat mist om de aarene I har levet siden —?»

Fjorten dager efter saa Kristin første gang en pestsyk. Rygterne om, at dræpsotten herjet i Nidaros og spredte sig i bygderne, var naadd til Rissa — hvordan var ikke godt at vite, for folk holdt sig hjemme og hver mand rømte ind i skog og kjerr, hvis han saa

en ukjendt færdesmand paa veien; ingen aapnet sin dør for fremmede folk.

Men en morgen kom to fiskere op til klosteret, bærende paa en mand mellem sig i et seil; da de i dagbrækningen kom ned til baaten sin, hadde de fundet en fremmed snekke ved bryggen, og nedi laa denne karen, vetløs — han hadde naadd at faa gjort fast baaten sin, men ikke at komme op av den. Manden var barnefødt i et hus under klosteret, men slegten hans var bortflyttet fra bygden.

Den døende laa i det vaate seil midt paa tunets græsvold, fiskerne stod langt fra ham i samtale med Sira Eiliv. Lægsøstre og tjenestekoner hadde rømt ind i husene, men nonnerne stod i en klynge ved døren til konventstuen — en flok skjælvende opskræmte og fortvilede gamle kvinder.

Saa traadte fru Ragnhild frem. Hun var en liten mager gammel kvinde med et bredt og flatt ansigt og en liten rund, rød næse som lignet en knap; hendes store lysebrune øine var rødkantede og randt altid litt.

«In nomine patris et filii et spiritus sancti,» sa hun klart, svelget saa en gang. «Bær ham ind i gjestehuset —»

Og søster Agata, den ældste av nonnerne, albuet sig vei mellem de andre og fulgte ubedt med abbedissen og mændene som bar den syke.

Kristin kom ditind utpaa natten med et lægemiddel som hun hadde gjort færdig i fateburet, og søster Agata spurte om hun turde bli og passe varmen.

Hun syntes selv hun skulde være hærdet — fortrolig som hun var med fødsel og død, hun hadde set værre syner end dette — hun strævet for at huske alt det værste hun hadde set —. Den pestsyke sat helt opret, for han holdt paa at kvæles i det blodige spy,

som gik av ham med hver hosteri — søster Agata hadde hængt ham op i en sele tversover den magre, gule og rødhaarede bringen, og hodet hans hang fremover, ansigtet var blyagtig graablaat, alt i ett skalv han av frostrier. Men søster Agata sat rolig og læste sine bønner, og naar hosten kom over ham, reiste hun sig op, tok ham om hodet med den ene armen og holdt en kop under munden hans. Den syke brølte av jammer, vrængte øinene forfærdelig, og sidst rakte han en svart tunge langt ut av svelget, mens hans nødrop døde i ynkelige støn. Nonnen tømte koppen ut i ilden — og mens Kristin la mere brisk paa og den vaate eneren først fyldte rummet med skarp, gul røk og siden fræste op i luer, saa hun søster Agata rette paa puter og dyner under den sykes ryg og armhuler, tørke hans ansigt og de brune skorpede læber med eddikevand og trække det tilsølede overbredsel op om hans krop. Det var straks slut, sa hun til Kristin, han var alt kold, først hadde han været het som en glo — men Sira Eiliv hadde alt beredt ham til at fare bort. Saa satte hun sig ned hos ham, skjøv med tungen kalmusroten paa plads i kindet og bad igjen.

Kristin prøvet at overvinde den forfærdelige rædsel hun følte. Hun hadde set folk dø en haardere død —. Men det var faafængt — dette var pesten, Herrens refst over al menneskenes hemmelige hjertehaardhet, som bare den alvidende Gud kjendte. Svimlende kjendte hun sig som gynget paa et hav, hvor alle bitre og vrede tanker som hun hadde tænkt i verden toppet sig som en bølge mellem tusen og brøt i raadløs smerte og jammer. Herre, hjælp os, vi forgaar —.

Sira Eiliv kom ind utpaa natten. Han satte søster Agata hvasst i rette for hun hadde ikke fulgt hans raad, at binde en linduk, dyppet i eddike, for mund

og næse. Hun mumlet grættent, at det dugde ikke til noget — men nu maatte baade hun og Kristin gjøre som han bød.

Prestens ro og fasthet satte enslags mod i Kristin — eller vakte en skamfølelse, hun vaaget sig ut av briskerøken og gik søster Agata tilhaande. Der stod en kvælende stank fra den syke som røken ikke kunde døive — skarn, blod, sur svett og en raatten lugt ut av halsen hans. Hun husket Skules ord om lemænskredet; endda engang kom den forfærdelige lyst til at flygte, skjønt hun visste, der var ingen steder en kunde fly hen fra dette. Men da hun først hadde overvundet sig til at ta i den døende, var det værste over, og hun hjalp saa godt hun kunde, like til han hadde utaandet. Da var han alt svart i ansigtet.

Nonnerne gjorde procession med relikvierne, kors og brændende kjerter rundt kirken og klosterhaugen, og alt som kunde krype og gaa i bygden fulgte. Men faa dager efter døde en kone inde ved Strømmen — og saa brøt dræpsotten ut paa en gang i hver grænd over hele bygden.

Død og gru og nød syntes at flytte folket over i en tidløs verden — det var ikke mere end nogen uker som var gaat, hvis en skulde tælle dagene — og allerede var det som den verden som hadde været, før pesten og døden vandret nakne over landet, svandt av folks minde, som kysten synker, naar en staar ret tilhavs for strykende bør. Det var som ingen sjæl orket holde fast mindet om at engang hadde livet og arbeidsdagenes rækkefølge syntes det sikre nære, døden fjern — eller evnet faa det for sig, at slik skulde det bli engang igjen — hvis ikke alle mennesker døde ut. Men «vi skal vel dø alle», sa mændene som kom

med sine morløse smaa til klosteret; nogen sa det sløvt og haardt, nogen med graat og jammer; de sa det naar de hentet prest til døende, de sa det naar de bar likene til sognekirken nede paa bakken og til gravgaarden ved klosterkirken. Ofte maatte de selv kaste graven — Sira Eiliv hadde sat de mænd av lægtjenerne som endda var tilbake i arbeide med at berge kornet paa klosterjorden, og hvor han fór i bygden, manet han folk til at faa i hus avlingen og hjælpe hinanden med at stelle feet, saa de ikke skulde ødes av hungersnød som monne være igjen, naar sotten engang hadde raset ut.

Nonnerne i klosteret møtte først prøven med enslags raadvild fatning. De slog sig ned for godt i konventsstuen, brændte baal nat og dag paa den store murede skorstenen, sov og spiste der. Sira Eiliv raadet til at holde vedlike store ilder i gaardene og i alle hus, hvor der var ildsteder, men søstrene var rædde for varmen — de hadde hørt saa mange ganger av de ældste søstrene om branden for tredve aar siden. Spisetider og arbeidstider forfaldt og de forskjellige søstrenes embeder blev ikke holdt ut fra hinanden, eftersom fremmede børn kom og bad om mat og hjælp. Syke blev baaret ind — det var mest velstaaende folk som kunde kjøpe sig gravsted og sjælemesser i klosteret, og saa utfattige og ensomme som ingen hjælp kunde faa hjemme. De hvis kaar var midt imellem laa og døde i husene sine. Paa nogen gaarder døde hvert menneske. Men tidebønnerne hadde nonnerne dog hittil greiet at holde oppe.

Den første av nonnerne som blev syk var søster Inga, en kvinde paa Kristins alder, nær halvhundrede aar, men likevel var hun saa ræd for døden, saa det var en rædsel at se og høre det. Frostrierne kom over

hende i kirken under messen, og hun krøp skjælvende og tænderhakkende paa hænder og knæ, mens hun tigget og bad til Gud og Jomfru Maria om sit liv —. Straks efter laa hun i brændende feber, vaandet sig, og blod svedet ut av huden paa hende. Kristin gruet i sit hjerte — hun kom vist til at bli like elendig ræd, naar hendes tid var. Det var ikke bare det at døden var viss — men den forfærdelige rædsel som fulgte med pestdøden.

Saa blev fru Ragnhild selv syk. Kristin hadde undret sig litt paa det at denne kvinde var blit valgt til en abbedisses høie embede — hun var en stilfærdig, litt grætten gammel kvinde, ulærd, uten større aandsgaver syntes det — men da døden la sin haand paa hende, viste hun, at hun var sandelig en Kristi brud. Hende slog sotten med bylder — hun vilde ikke taale at hendes aandelige døtre engang blottet det gamle legeme, men under den ene armen blev svullen tilslut saa stor som et eple, og hun fik bylder under haken, de blev svære og blodrøde, sidst sortagtige, hun taalte ulidelig pine av dem og glødet av feber, men hver gang hun var ved samling, laa hun som et døme paa hellig taalemod, sukket til Gud om sine synders forlatelse og bad fagert og inderlig for sit kloster og sine døttre, for alle syke og sorgfulde og for alle sjæles frelse, som nu monne fare herfra. Selv Sira Eiliv graat, da han hadde git hende den sidste olje — og hans fasthet og utrættelige id midt i al denne elendighet hadde ellers været en ting at undres over. Fru Ragnhild hadde alt mange ganger git sin sjæl i Guds hænder og bedt ham ta nonnerne i sit vern — da begyndte bylderne paa hendes legeme at sprække. Men dette viste sig at være en vending til liv — som folk ogsaa siden tyktes erfare, at de som fik sotten

med bylder blev stundom helbredet, men de som fik den med blodspy døde alle.

Med abbedissens foredøme og med det at de hadde set en pestsyk som ikke døde, var det likesom nonnerne fattet nyt mod. De maatte nu selv melke og stelle i fjøset, lage sin mat og selv hente hjem brisk og frisk bar til at røke med — hver fik gjøre det som laa for haanden. De pleiet de syke saa godt de kunde og gav ut lægemidler — teriak og kalmusrot var sluppet op, de delte ut ingefær, pepper og saffran og eddike mot smitten, melk og mat — brødet slap op og de bakte om nat — krydderierne slap op og folk maatte tygge enebær og furunaaler mot smitten. En for en segnet søstrene og døde, likklokkerne ringet fra klosterkirken og fra sognekirken tidlig og sent i den tunge luft, for den unaturlige taake blev liggende, der syntes at være et lønlig sambaand mellem skodden og dræpsotten. Sommetider blev den til frosttaake, dryssset ned isnaaler og halvfrossen støvregn, marken rimet — saa blev det lindveir og skodde igjen. Et ondt jertegn tyktes det folk at sjøfuglene, som ellers holdt til i tusental langs den strøm som gaar ind i bygden fra fjorden og ligner en aa gjennem de lave engdrag, men vider sig ut til en indsjø med salt vand nord for Reinskloster, de blev nu borte medett, men istedet kom ravner i uhørte masser — paa hver sten langs vandet sat de svarte fuglene i skodden og lot sin fæle skrukken høre, mens kraakeflokker saa store som ingen før hadde set slog sig ned i alle skoger og lunder og fløi med stygge skrik over det arme land.

En og anden gang tænkte Kristin paa sine egne — sønnerne som var spredt saa vidt omkring, børnebørnene som hun aldrig skulde faa se — liten Erlends gyldne nakke svev for hendes syn. Men de blev fjerne

og bleke for hende. Nu syntes det næsten som alle mennesker var hinanden like nære og fjerne i denne nød. Og saa hadde hun hænderne fulde dagen lang — nu kom det godt til nytte at hun var vant til alslags arbeide. Mens hun sat og melket, stod forkomne smaabørn, som hun aldrig hadde set for sine øine før, pludselig inde hos hende, og hun husket neppe paa at spørre hvor de var fra eller hvordan det stod til hjemme hos dem; hun gav dem mat og leiet dem i hus i kapitelsalen eller et andet sted, hvor der brændte varme, stuvet dem ned i en seng i dormitoriet.

Med enslags undren merket hun, at i denne ulykkestid, da det mere end nogensinde kunde trænges at hvert menneske var aarvaakent i bøn, fik hun næsten aldrig stunder til at samle sig og bede. Hun kastet sig ned foran sakramentshuset i kirken, naar hun fandt et ledig øieblik, men det blev bare ordløse suk og sløvt fremsagte Paternoster og Ave. Hun visste ikke selv, at det nonnelignende i væsen og lader, som hun hadde nemmet under disse to aarene, gik mere og mere av hende, og hun blev lik husfruen fra før i verden, efterhvert som nonnernes flok skrumpet ind, klosterskikken forfaldt og abbedissen endda laa hen, svak og med tungen halvveis lammet — og arbeidet vokste for de faa, som var igjen til at gjøre det.

En dag spurte hun tilfældigvis at Skule var endda i Nidaros — skibsmandskapet hans var dødd ut eller rømt, og han hadde ikke kunnet faa nye folk. Han var frisk, men han hadde slaat sig paa et vildt liv, som mange unge mennesker i fortvilelsen hadde tat til. Den som var ræd, var døden viss, sa de, og saa døvet de sig med svir og drik, doblet og danset og sværmet med kvinder. Selv ærbare bymænds hustruer og ungmøer av de bedste slegter løp bort fra hjemmene sine

i denne onde tid; i selskap med porthusterner turet de i skytningsstuer og taverner mellem de forvildede mænd. Gud, forlat dem, tænkte moren, men det var som hendes hjerte var for træt til at hun kunde sørge meget over det.

Men ogsaa i bygderne var der vist nok av synd og forvildelse. De hørte litt om det i klosteret, men de hadde ellers ikke stunder til at snakke meget der. Men Sira Eiliv, som fór overalt til syke og døende uten rist eller ro, sa en dag til Kristin, at sjælenes nød var større end legemets.

Saa var det en kveld, de sat omkring skorstenen i konventsstuen, den lille flok av mennesker som levet efter i Reinsklosteret. Fire nonner og to lægsøstre, en gammel staldkarl og en halvvoksen gut, to almissekoner og nogen børn krøp sammen omkring ilden. Paa høisætebænken, hvor et stort krucifiks skimtet i tusmørket paa den lyse mur, laa abbedissen, og søster Kristin og søster Turid sat ved hendes hænder og føtter.

Det var ni dager siden det sidste dødsfald mellem søstrene og fem dager siden nogen var død i klosteret eller de nærmeste husene. Pesten syntes at være i avtagende utover bygden ogsaa, sa Sira Eiliv. Og første gang paa næsten tre maaneder faldt der som en lysning av fred og tryghet og hygge over de tause og trætte folk, som sat sammen. Gamle søster Torunn Marta lot sit paternosterbaand synke i fanget, tok haanden til den lille piken som stod ved hendes knæ:

«Hvad hun mener, tro? Ja barn, nu tykkes vi se at Guds moder Maria vender aldrig sin miskund fra børnene sine længe.»

«Nei det er ikke Maria mø, søster Torunn, Hel er

det. Da gaar hun ut av denne bygden, baade med rive og lime, naar de bloter menløs mand i gravgaardsgrinden — imorgen er hun langt unna —»

«Hvad hun mener?» spurte nonnen igjen urolig. «Tvi dig, Magnhild, slik styg hedensk snak du fører, du var værd at du fik smake riset —»

«Si os hvad dette er, Magnhild — uten frygt» — søster Kristin stod bak dem, hun spurte aandeløst. Hun var kommet i hug — hun hadde hørt i sin ungdom av fru Aashild — om forfærdelige, unævnelig syndige raad som djævelen frister fortvilede mænd til at bruke —.

Børnene hadde været nede i lunden ved sognekirken i mørkningen, og nogen av gutterne hadde streifet indover til en jordstue som var der; saa hadde de lurt paa nogen mænd som holdt raad der. Det syntes som disse mændene hadde fanget en liten gut, Tore til Steinunn paa stranden, og inat skulde de blote ham til Pestgygren, Hel. Børnene snakket ivrig, kry for de hadde fanget de voksnes opmerksomhet. De syntes ikke komme i tanker om at ynke den arme Tore — han var nu ogsaa som et utskudd, gik og bad i bygden, men aldrig ved klosteret, og naar Sira Eiliv eller nogen av abbedissens utsendinger søkte op mor hans, rømte hun, eller hun vilde ikke snakke med dem, enten de talte kjærlig eller haardt til hende. Hun hadde levet i gjeilerne i Nidaros en ti aar, men saa fik hun en sygdom som skjæmmet hende saa ilde, at sidst kunde hun ikke finde sin næring slik som hun hadde vænnet sig til det, og saa kom hun hit til bygden og bodde i et kot ute ved stranden. Endda hændte det at en eller anden tigger eller slikt tok sig hus med hende en stund. Hvem som var far til gutten hendes visste hun ikke selv.

«Vi maa gaa dit,» sa Kristin. «Her kan vi da ikke

sitte mens døpte sjæle sælger sig djævelen i vold utenfor dørene vore.»

Nonnerne klynket. Det var bygdens værste mænd, raa, ugudelige karer, og den sidste nød og fortvilelse hadde vel gjort dem til rene djævler. Hadde bare Sira Eiliv været hjemme, klaget de. Under pesttiden var prestens stilling blit slik at søstrene ventet, han skulde kunne alt —.

Kristin vred sine hænder:

«Om jeg skal gaa alene — moder min, faar jeg orlov til at gaa dit?»

Abbedissen tok hende i armen, saa hun ynket sig. Den gamle, tungelamme kvinde kom sig paa føtterne; ved tegn gav hun tilkjende, at de skulde klæ hende til utgang. Guldkorset, hendes værdighetstegn, og staven krævet hun at faa. Saa tok hun Kristin under armen — hun var den yngste og sterkeste av kvinderne. Alle nonnerne stod op og fulgte.

Gjennem døren fra det lille rum mellem kapitelstuen og kirkens kor traadte de ut i den raakolde vinternat. Fru Ragnhild tok til at skjælve og hakke tænder — hun svedet endda ustanselig efter sygdommen, og saarene efter pestbylderne var ikke fuldlæget, saa det voldte hende sagtens store smerter at gaa . Men hun knurret ærgerlig og rystet paa hodet, da søstrene bad hende snu, kløp haardere i Kristins arm og skred kulderystende foran gjennem hagen. Eftersom øinene blev vænnet til mørket, skimtet kvinderne lysningen under sine føtter av det neddryssede visne løv og litt lys av den skyede himmel over de nakne trækroner. Det dryppet ned kolde draaper og suste svakt i vindpustene. Dovt og tungt sukket drønnet av fjorden mot stranden bortom høiden.

Nederst i hagen var en liten port — søstrene gyste,

da det skrek i den fastrustede jernstang, mens Kristin strævet for at faa den trukket fra. Saa sneg de sig videre gjennem lunden ned mot sognekirken. Nu skimtet de den tjærebredde masse mørkere mot mørket og mot lysningen i skyerne over aasen hinsides vandet det øverste av taket og takrytteren med dyrehoderne og korset paa toppen.

Ja — der var folk paa gravgaarden — de følte det mere end de saa eller hørte. Og nu vistes et lavt litet lysskjær, som en sjaalygt stod paa bakken. Mørket rørte sig nær ved.

Nonnerne trykket sig sammen, kved næsten lydløst under fremhviskende bønner, gik nogen skridt, stanset og lyttet og gik igjen. De var næsten fremme ved gravgaardsgrinden. Da hørte de ut av mørket en tynd barnerøst som ropte:

«Au, au, dere har jo søle paa kliningen min!»

Kristin slap abbedissens arm, løp frem og ind under kirkegaardsporten. Hun puffet unna nogen mørke mandsrygger, snublet i hauger av opspadd jord, og saa var hun ved randen av den aapne grav. Hun la sig paa knæ, lutet utover og lempet op den lille gutten som stod paa bunden og smaagren endda, for der var kommet jord paa den gode lefsen som han hadde faat for at sitte rolig nedi der.

Mændene stod vetskræmte, rede til flugt — nogen traakket paa samme flekken — Kristin saa deres føtter i lyset fra lygten paa bakken. Saa var der vist en som vilde springe ind paa hende, trodde hun — i det samme skimtet de graahvite nonnekjortler frem — og flokken av mænd stod raadløse —.

Kristin hadde gutten i armene endda, han sutret for lefsen sin, da satte hun ham ned, tok og børstet av brødet:

«Der, spis — nu er kliningen din like god —.

— Og gaa nu hjem, dere mænd» — skjælvingen i hendes stemme tvang hende til at stanse litt. «Gaa hjem og tak Gud, dere blev berget, før dere fik gjort en gjerning som vanskelig kunde bøtes.» Nu talte hun som en frue til sine tjenestefolk, mildt, men som hun aldrig kunde tænke, de skulde ikke lyde. Uvilkaarlig snudde nogen av mændene sig mot porten.

Da var der en som skrek:

«Bi litt — skjønner dere ikke, det gjælder livet mindst — alt vi eier kanhænde — nu disse mæskede munkehorerne har faat næserne sine i dette! Ikke maa de faa komme herfra og bære tidender om det —»

Ikke en mand rørte sig — men søster Agnes skar i et hvinende skrik og ropte med graat i røsten:

«O søte Jesus, min brudgom — jeg takker dig at du under dine tjenestemøer døden for dit navns æres skyld —!»

Fru Ragnhild puffet hende ublidt bak sig, stapplet frem og tok lygten som stod paa bakken — ingen rørte en haand for at hindre hende. Da hun løftet den op, glitret guldkorset paa hendes bryst. Hun stod støttet til staven sin og lyste langsomt raden rundt, nikket litt for hver mand som hun saa paa. Saa gjorde hun tegn til Kristin at hun skulde tale. Kristin sa:

«Gaa vakkert rolig hjem, kjære brødre — lid paa det at den værdige moder og disse gode søstrene vil være saa miskundsomme som de kan svare for Gud og hans kirkes hæder. Men flyt dere unna nu, saa vi kan komme frem med dette barnet — og gaa siden hver til sit.»

Mændene stod ubeslutsomme. Da skrek en som i yderste nød:

«Er det ikke bedre at *en* blir ofret, end vi skal ødes alle —! Denne ungen her som ingen eier —»

«Kristus eier ham. Bedre er det at vi ødes hver eneste en, end vi øver vold mot en av hans smaa —»

Men den manden som hadde talt først, ropte igjen:

«Hold mund med slike ord, eller jeg stapper dem tilbake i dig med denne her» — han ristet med kniven sin i luften. «Gaa hjem dere, læg dere og be presten deres trøste dere, og ti om dette — eller jeg sier dere i Satans navn, dere skal faa vite, det var det værste dere har gjort, at dere vilde lægge hænderne deres i vore saker —»

«Du trænger ikke rope saa høit for han skal høre dig som du nævnte, Arntor — du kan vite, her er han ikke langt unna,» sa Kristin rolig, og nogen av mændene syntes at bli rædde, smøg uvilkaarlig nærmere abbedissen som holdt lygten. «Det værste vilde det været baade for os og for dere, om vi hadde blit sittende hjemme, mens dere stelte med at bygge dere bu i heteste Helvede.»

Men manden, Arntor, svor og raste. Kristin visste at han hatet nonnerne, for hans far hadde maattet pantsætte gaarden sin til dem, da han skulde bøte for manddrap og blodskam med sin kones søskendebarn. Nu blev han ved at vrænge ut av sig al fiendens mest hatefulde løgne om søstrene, skyldte dem for synder saa svarte og unaturlige, saa bare djævelen selv kunde skyte en mand i hugen at tænke paa slikt.

De arme nonnerne bøiet sig rædselsslagne og graatende under haansordene, men de stod fast omkring den gamle moder, og hun holdt lygten i veiret og lyste paa manden, saa ham rolig ind i ansigtet, mens han raste.

Men i Kristin fræste harmen op som luende nyild:

«Ti! Har du mistet vettet, eller har Gud slaat dig med blindhet! Skulde vi vaage at kny under hans refst, vi — naar vi har set hans viede brude gaa imot sverdet som blev dradd for verdens synds skyld. De vaaket og bad, mens vi syndet og glemte vor skaper hver dag — laaste sig inde i bønnenes borg, mens vi ræket verden rundt, jaget av griskhet efter stort fé og smaat fé, efter vor egen gammen og vor egen vrede. Men de gik ut til os, da drapsengelen blev sendt ut blandt os — sanket ind de syke og de vernløse og de sultne — tolv av søstrene vore er døde i denne sotten, det vet dere alle, ikke en veg unna og ikke en lot av at be for os alle med søsterlig kjærlighet, til tungen tørket i munden paa dem og livsblodet blødde ut —»

«Fagert taler du om dig selv og dine like —»

«*Jeg* er *din* like,» skrek hun, ute av sig selv: «ikke er jeg en av de hellige søstrene — jeg er en av dere —»

«Saa myk du blev, kone,» sa Arntor haanende. «Du er ræd, merker jeg. Naar det lider litt utpaa, saa kalder du gjerne hende din like, mor til gutten der.»

«Det maa Gud dømme om — han døde baade for hende og for mig, og han kjender os begge. — Hvor er hun, Steinunn?»

«Gaa ut i bølet hendes, saa finder du hende nok,» svarte Arntor.

«Ja, der faar da nogen skikke bud til den arme konen, at gutten hendes har vi,» sa Kristin til nonnerne. «Vi faar se ut til hende imorgen. »

Arntor flirte, men en anden mand ropte uvillig:

«Nei, nei —. Hun er død,» sa han til Kristin. «Det er fjorten dager siden Bjarne gik ut fra hende og satte stang for døren. Da laa hun og droges med døden —»

«Laa hun og —» Kristin saa rædselsslaat paa mændene «Var der ingen som hentet prest til hende — —. Ligger — liket — der — og ingen har hat saa meget miskund, de vilde bringe hende til viet muld — og barnet hendes vilde dere —»

Ved kvindens rædsel var det som mændene selv blev rent fra sig av skræk og av skam, de skrek i munden paa hinanden; over alle de andre ropte en røst:

«Hent hende selv du, søster!»

«Ja! Hvem av dere gaar med mig?»

Ingen svarte. Arntor ropte:

«Du faar nok gaa alene.»

«Imorgen — straks det lysner, — skal vi hente hende, Arntor — selv skal jeg kjøpe hende leiested og sjælemesse —»

«Gaa ut dit, gaa nu inat — saa skal jeg tro, dere er drivende fulde av hellighet og dygd —»

Arntor hadde stukket sit ansigt tæt op til hendes. Kristin kjørte knytnæven ind i synet paa ham, hun hulket høit en gang av raseri og rædsel —.

Fru Ragnhild gik bort og stillet sig ved Kristins side, hun strævet for at faa frem ord. Nonnerne ropte, at imorgen skulde den døde bli hentet til graven. Men djævelen syntes at ha faret med Arntors forstand, han blev ved at skrike:

«Gaa nu — saa skal vi tro paa Guds miskund —»

Kristin rettet sig, hvit og stiv:

«Jeg skal gaa. »

Hun løftet barnet og gav det i søster Torunns arme, puffet mændene tilside og løp fort og snublende i tuer og jorddynger mot grinden, mens nonnerne klagende rendte efter og søster Agnes ropte at hun vilde gaa med. Abbedissen rystet de knyttede hænder, at Kristin skulde stanse, men hun syntes at være rent fra sig —.

I det samme blev der en voldsom uro i mørket borte ved gravgaardsgrinden — næste nu spurte Sira Eilivs stemme, hvem som holdt ting her. Han kom frem i lygteskjæret — de skimtet at han bar en øks i haanden. Nonnerne stimlet sammen om ham, karerne fik travelt med at søke unna i mørket, men i grinden blev de møtt av en mand som bar et draget sverd i haanden. Der blev nogen tummel og vaabenlarm, og Sira Eiliv ropte bortover, vé hver mand som nu krænket kirkegaardsfreden. Kristin hørte at nogen sa, det var den sterke smeden fra Credoveiten — like efter dukket en høi og herdebred, hvithaaret mand frem ved hendes side, det var Ulf Haldorssøn.

Presten rakte ham øksen — han hadde laant den av Ulf — tok gutten Tore fra nonnen, mens han mælte:

«Det er alt over midnat — likevel, bedst blir det at dere følger med op til kirken alle; disse sakerne vil jeg ha rede paa endda inat.»

Ingen tænkte paa andet end lystre. Men da de var kommet ut paa veien, veg en av de graalyse kvindeskikkelserne ut av flokken og vilde ta ind paa stien i skogen. Presten ropte og bød hende komme hit med de andre. Kristins stemme svarte fra mørket — hun var alt et stykke inde paa stien:

«Jeg kan ikke komme, Sira Eiliv, før jeg har holdt mit løfte —»

Presten og nogen flere la paa sprang. Hun stod lænet ind til gjærdet, da Sira Eiliv tok hende igjen. Han løftet lygten — hun var forfærdelig hvit i ansigtet, men da han saa ind i hendes øine, skjønte han, at gal var hun ikke blit, som han først hadde været ræd for.

«Kom hjem, Kristin,» sa han. «Imorgen skal vi

følge dig dit, nogen mænd — selv skal jeg følge dig dit —»

«Jeg har git mit ord. Jeg kan ikke gaa hjem, Sira Eiliv, før jeg har gjort det som jeg lovet.»

Presten stod litt. Saa sa han sagte:

«Kanhænde du har ret. Gaa da, søster, i Guds navn.»

Kristin veg underlig skyggelignende indover i mørket som slukte hendes graa skikkelse.

Da Ulf Haldorssøn kom op paa siden av hende, sa hun — hun talte støtvis og heftig: «Gaa tilbake — ikke har jeg bedt dig om at følge mig —»

Ulf lo sagte:

«Kristin, min frue — har du ikke lært endda, somt kan ske, uten du beder eller byder — og ikke det heller, skjønner jeg, saa mange ganger som du har set det — at du orker ikke altid bære frem alene alt som du tar paa dig, du heller. Men nu skal jeg hjælpe dig med at faa frem denne børen din.»

Furuskogen suste over dem, og drønnet av bølgerne ute i stranden hørte de sterkere og svakere, eftersom vindstøtene kom. Det var kulmørkt hvor de gik. Om en stund sa Ulf:

«— Jeg har fulgt dig før, Kristin, naar du gik ute om nat — tyktes mig, det kunde høve, jeg gik med dig denne gangen ogsaa —»

Hun aandet haardt og heftig inde i mørket. En gang snublet hun i noget, Ulf grep hende. Siden tok han hendes haand og leiet hende. Om en stund skjønte manden at hun gik og graat, da spurte han, hvad hun graat for.

«Jeg graater for jeg tænker paa, du har været saa

god og trofast mot os alle dager, Ulf. Hvad kan jeg si —? Jeg vet nok, mest var det for Erlends skyld, men jeg tror næsten, frænde — du har alle dager dømt mildere om mig end du hadde ret til, efter det første du saa av min færd.»

«Jeg har holdt av dig, Kristin — ikke mindre end av ham.» Han taug. Kristin skjønte at han var i sterk sindsbevægelse. Saa sa han:

«Derfor tyktes det mig haardt, da jeg seilet hitut idag — jeg kom for at bringe dig slike tidender, som det tykkes mig selv haardt at bære frem. Gud styrke dig, Kristin.»

«Er det Skule?» spurte Kristin litt efter sagte. «Skule er død?»

«Nei Skule hadde det bra, da jeg talte med ham igaar — og nu dør der ikke mange av sotten i kaupangen. Men jeg fik tidender fra Tautra imorges —.» Han hørte hun sukket tungt engang, men hun sa intet. Litt efter sa han:

«Det er alt ti dager siden de døde. Men der er bare fire brødre i live i klosteret, og øen er mest som sopt for folk.»

De var nu hvor skogen sluttet. Over den flate landstrækning foran dem bruste sjøduren og vinden imot dem. Et sted ute i mørket lysnet det hvitt — brændingen indi en liten vik, en brat, lys sandbakke over.

«Hun bor der,» sa Kristin. Ulf kjendte, der gik lange, krampagtige brytninger gjennem hende. Han tok hende haardt i haanden:

«Selv har du tat paa dig dette. Husk det og tap ikke sansen nu.»

Kristin sa med en underlig tynd, skjær røst, som blaasten tok og bar bort:

«Nu vil Bjørgulfs drøm gaa frem — jeg liter paa Guds og Marias naade.»

Ulf forsøkte at se hendes ansigt — men det var for mørkt. De gik i fjæren — nogen steder var den saa smal under bakken at en og anden bølge slog helt frem til føtterne deres. De trampet frem over tangvaser og store stener. Om en stund skimtet de en mørk saate indimot sandbakken.

«Bli her,» sa Ulf kort. Han gik bort, brøt paa døren — saa hørte hun at han hugget mot vierbaandene og brøt igjen. Hun skjønte at døren faldt indover og han gik ind i det svarte hullet.

Det var ingen særlig blaasende nat. Men det var saa mørkt at Kristin kunde ingenting se uten at sjøen levet med smaa blink av skumdotter som kom og blev borte igjen med det samme, og lysningen av bølgerne som brækket langs vikens strandbredd, og saa skimtet hun den svarte saaten mot bakken. Og det tyktes hende hun stod i en hule av nat og det var dødens forborg. Drønnet av bølgerne som brøt og rislingen av vandet tilbake mellem fjærestenene gik i ett med blodvaagen i hende selv, endda det var som hendes krop holdt paa at løses op, lik et kjørrel falder i spiler — det verket i brystet som noget vilde sprænge det sund indifra; hodet kjendtes hult og tomt og likesom gistent, og den støtte vind svøpte om hende og blaaste tvers igjennem hende. Paa en underlig likesæl maate skjønte hun, at hun hadde sagtens faat sotten selv nu — men hun ventet likesom at mørket skulde revne med lys som bruste og overdøvet sjøbruset, og at da vilde hun gaa under i rædsel. Hun trak op hætten som var blaast bakover hendes hode, drog den svarte nonnekaape tæt sammen om sig og stod med hænderne korslagt indunder — men

det kom hende ikke i hugen at bede; det var som hendes sjæl hadde mere end nok med at arbeide sig ut av det faldefærdige hus, og det var det som slet i brystet, naar hun pustet.

Hun saa at ild flaret op inde i kojen. Litt efter ropte Ulf Haldorssøn paa hende: «Du faar komme hit og lyse mig, Kristin» — han stod i dørhullet og rakte hende en brand av noget tjæret træ.

Likstanken slog kvælende imot hende, endda kojen var saa utæt og døren av. Stivøiet, med halvaapen mund — og hun kjendte kjaker og læber stive som træ — saa hun efter døden. Men der laa bare en lang bylt paa jordgulvet i kroken; ytterst var Ulfs kappe svøpt om den.

Han hadde revet løs nogen lange fjæler etsteds fra og lagt døren oppaa. Mens han bandet den uhændige redskapen, gjorde han med tyndøksen og dolken sin hak og huller og strævet med at surre døren fast paa bretterne. Nogen ganger saa han fort op paa hende, og hver gang trak hans mørke, graaskjeggede ansigt sig haardere sammen.

«Undres hvordan du hadde tænkt at greie dette verket alene du,» sa han nedover arbeidet — skottet op — men det stive døde ansigt i skjæret fra den røde tjærebrand blev ved at være like urørlig — en død kvindes eller et galt menneskes. «Kan du si mig det, Kristin?» lo han barsk, men det hjalp ingenting. «Nu tykkes mig det kunde være tid, du læste nogen bønner.»

Like stiv og sløv begyndte hun at læse:

«Pater noster qui es in celis. Adveniat regnum tuum. Fiat voluntas tua sicut in celo et in terra —» saa gik hun i staa.

Ulf saa paa hende. Saa tok han op:

Panem nostrum quotidianum da nobis hodie —» fort

og fast læste han fadervoret til ende, gik bort og korset over bylten, fort og fast tok han og bar den bort paa baaren som han hadde laget til.

«Gaa foran du,» sa han. «Det er kanske litt tungere, men du kjender mindre stanken da. Kast branden — vi ser sikrere uten den — og træd ikke feil, Kristin — for nu vil jeg helst slippe at ta mere i dette arme liket.»

Den kjæmpende smerte i hendes bryst syntes at reise sig til motverge, da hun fik baarestængerne over akslerne; brystkassen *vilde* ikke ta imot vegten. Men hun bet ihop tænderne. Saa længe de gik langs stranden, hvor det blaaste, kjendte hun ikke meget til liklugten.

«Her faar jeg vist lempe op det først og baaren efterpaa,» sa Ulf, da de kom til skrænten, hvor de var gaat ned.

«Vi kan gaa litt længer bortover,» sa Kristin, «der hvor de farer ned med tangslæderne — der er ikke brat.»

Hendes stemme lød rolig og sanset, hørte manden. Og han kom til at svede og skjælve, nu det var over — han hadde trodd, hun skulde mistet vettet inat.

De strævet fremover den sandede sti som laa over sletten bort imot furuskogen. Vinden strøk fri indover her, men det var likevel ikke som nede paa stranden, og eftersom de kom længer og længer fra bruset i fjæren, følte hun at det var en hjemfærd fra det ytterste mørkes forfærdelse. Det hvitnet paa siden av stien, en kornaker som der ingen hadde været til at skjære. Lugten av den og synet av de nedlagte straa hilste hende hjemme igjen — og hendes øine blev fulde av søsterlig medynks taarer — ut av sin egen øde rædsel og nød kom hun hjem til de levendes og de forfærdes samfund.

Den forfærdelige aadselstanken slog helt over hende

sommetider, naar hun fik vinden ret i ryggen, men det var allikevel ikke saa fælt som da hun stod i hytten — rummet var fuldt av friske, vaate og kolde luftstrømmes renhet.

Og meget sterkere end følelsen av at hun bar noget forfærdelig paa baaren der bak var kjendslen av at Ulf Haldorssøn gik og dækket hendes ryg mot den svarte og levende gru som de gik bort fra — som bruste svakere og svakere.

Da de naadde utkanten av furuskogen, blev de vâr blus: «De kommer imot os,» sa Ulf.

Straks efter blev de møtt av en hel flok mænd som bar tyrifakler og etpar sjaalygter og en baare dækket med likklæde — Sira Eiliv var med dem, og undrende kjendte Kristin, at i følget var flere av de mænd som hadde været paa kirkegaarden før inat, og mange av dem graat. Da de løftet byrden av hendes skuldre, holdt hun paa at falde. Sira Eiliv vilde ta hende, da sa hun fort:

«Rør mig ikke — kom ikke nær mig — jeg har sotten selv, kjender jeg —»

Men Sira Eiliv støttet under hendes skulder likevel: «Da skal det være dig til hugnad, kone, at mindes, Vor Herre har sagt: Det som du har gjort mot en av hans armeste brødre eller søstre, har du gjort mot Ham selv.»

Kristin stirret paa presten. Saa saa hun bort, hvor mændene holdt paa at flytte liket fra den baaren som Ulf hadde slaat sammen over paa likbaaren. Ulfs kappe gled litt tilside — snuten av en uttraakket sko glinset frem, mørkvaat i lyset av tyribrandene.

Kristin gik bort, knælte ned mellem baarestængerne og kysset skoen:

«Gud være dig huld, søster — Gud glæde din sjæl

i lyset sit — Gud se miskundelig til alle os her i mørket —»

Saa trodde hun det var livet som slet sig ut av hende — en stingende, utænkelig smerte som noget indvendig, rotfæstet helt ut i hvert ytterste ledd av hendes lemmer, blev revet løs. Alt som var indi brystet hendes, blev slitt ut — hun kjendte halsen fuld av det, munden fyldtes med blod som smakte av salt og av skittent kobber — næste nu var hele kjortelen hendes glinsende mørkvaat foran — Jesus, er der saa meget blod i en gammel kone, tænkte hun.

Ulf Haldorssøn løftet hende op i armene sine og bar hende.

I klosterporten kom nonnerne mot toget med tændte lys i hænderne. Helt ved samling var ikke Kristin nu heller, men hun sanset, at hun blev halvt baaret og halvt støttet ind gjennem porten, og det hvitkalkede, hvælvede rum fyldtes av blafreskinnet fra gule lysflammer og røde tyrifakler, og fottrampene drønnet som et hav — men for den døende var det som gjenskinnet av hendes egen synkende livsild, og føtternes fald paa fliserne syntes bruset av dødens strømme som steg op mot hende.

Saa spredtes lysskinnet utover i et videre rum — hun var atter under aapen, mørk himmel — i tunet — lysskinnet lekte opover en graa stenvæg med svære stræbepiller og høie vinduesaapninger — kirken. Hun blev baaret i ens arme — det var Ulf igjen — men nu blev han som ett for hende med alle som hadde baaret hende oppe. Da hun la armene op om hans nakke og klemte sit kind ind til hans skjegstride hals, var det som hun var barn igjen hos sin far, men det var ogsaa som hun tok et barn ind til sig —. Og bak hans mørke

hode var der røde lys, og de syntes som skinnet av den ild som nærer al kjærlighet.

— Noget senere slog hun op øinene og var ved fuld, klar samling. Hun sat opstøttet i en seng i dormitoriet, en nonne stod bøiet over hende og hadde et linbind over underansigtet, hun merket eddikelugten. Det var søster Agnes, saa hun paa øinene og den lille røde vorten hun hadde i panden. Og nu var det dag — klart, graat lys laa ind i rummet fra den lille ruten.

Hun hadde ikke vondt nu — hun var bare gjennemvaat av sved, forfærdelig mat og træt, og det stak og var saart i brystet naar hun pustet. Graadig drak hun en læskedrik som søster Agnes holdt til hendes mund. Men hun frøs —.

Kristin la sig tilbake paa hodedynerne, og nu husket hun alt som var hændt om natten. Men det vilde drømmeskjær var aldeles borte — litt fra sig maatte hun ha været, skjønte hun — men det var godt at hun hadde faat gjort denne gjerning, berget den vesle gutten og hindret disse arme folkene i at faa læsset paa sig en slik ugjerning. Hun visste, hun kunde nok trænge at være storglad, *hun* hadde faat held til at utrette dette like før hun skulde dø — men hun orket ikke rigtig glæde sig som hun skulde, hun kjendte mere tilfredshet slik som naar hun laa i sengen sin hjemme paa Jørundgaard og var træt efter et velgjort dagsverk. Og saa maatte hun takke Ulf —

— Hun hadde nævnt hans navn, og han maatte ha sittet bortgjemt nede ved døren og hørt det, for her kom han over gulvet og stod foran sengen hendes. Hun rakte sin haand til ham, og han tok og klemte den godt og fast.

Medett blev den døende kone urolig, hænderne famlet opunder linets folder om halsen.

«Hvad er det, Kristin?» spurte Ulf.

«Korset,» hvisket hun og fik gravet frem farens forgyldte kors. Hun var kommet i hug, hun hadde jo lovet igaar at gi en gave for denne arme Steinunns sjæl. Hun hadde ikke husket paa, at hun eiet ikke mere i verden. Hun eiet ikke andet som hun raadet over nu end dette korset som hun hadde faat av sin far — og saa sin brudering. Den bar hun paa haanden endda.

Hun drog den av og saa paa den. Tung laa den i haanden, av skjært guld, sat med store røde stener. Erlend — tænkte hun, og det bares for hende, nu skulde hun heller gi bort denne — hun visste ikke hvorfor, men hun syntes at hun skulde. Hun lukket øinene i pine og rakte den til Ulf:

«Hvem esler du den,» spurte han sagte, og da hun ikke svarte: «Mener du jeg skal gi den til Skule —?»

Kristin virret med hodet, holdt øinene haardt lukket.

«Steinunn — jeg lovet — messer for hende —»

Hun aapnet øinene, saa efter ringen som laa i smedens mørke næve. Og hendes taarer brast i en strid strøm, for det var som hun aldrig før hadde skjønt det fuldelig, hvad den tydet. Det liv som den ringen hadde viet hende til, som hun hadde klaget sig for, knurret under, raset og trasset i — likevel hadde hun elsket det slik, frydet sig i det med det vonde og det gode, slik at der var ikke en dag uten det tyktes hende tungt at gi den tilbake til Gud, ikke en smerte som hun kunde ofret uten savn —.

Ulf og nonnen vekslet nogen ord, som hun ikke hørte, og han gik ut av stuen. Kristin vilde løfte sin haand og tørke sine øine, men orket ikke — haanden blev liggende paa hendes bryst. Det gjorde saa vondt indi der, haanden kjendtes saa tung, og saa var det som ringen skulde sitte paa fingeren endda. Hun begyndte

at bli uklar i hodet igjen — hun *maatte* se om det var sandt at den var borte, at hun ikke bare hadde drømt, hun gav den bort — nu begyndte hun ogsaa at bli usikker, alt det der inat, barnet i graven, det svarte havet med de rappe smaa bølgeglimtene, liket som hun hadde baaret — hun visste ikke om hun hadde drømt det eller været vaaken. Og hun orket ikke faa op øinene.

«Søster,» sa nonnen, «du maa ikke sove nu — Ulf gik for at hente prest til dig.»

Kristin vaagnet helt op igjen med et ryk, fæstet sine øine paa haanden sin. Guldringen var borte, det var visst nok — men der var et blankslitt merke der den hadde sittet paa langfingeren. I det brune og skrubne hold stod det aldeles klart — som et arr av tynd, hvit hud — hun syntes at hun kunde skjelne baade to runde pletter efter rubinerne paa hver side og som et litet rids, et M, efter midtplaten med Jomfru Marias hellige navnetegn gjennembrutt i guldet.

Og den sidste klare tanke som formet sig i hendes hjerne var, at hun skulde dø, før dette merket fik tid til at svinde, og hun var glad. Det tyktes hende være et mysterium, som hun ikke fattet, men hun visste sikkert likevel, Gud hadde holdt hende fast i en pagt som var blit sat for hende, uten hun skjønte det, av en kjærlighet som var blit øst over hende — og trass i hendes egenvilje, trass i hendes tunge, muldbundne sind var noget av den kjærlighet *blit* i hende, hadde virket i hende som sol i mulden, hadde drevet frem en grøde, som ikke elskovens heteste brand og ikke elskovens stormende vredesmod helt hadde kunnet lægge øde. En Guds tjenestekone hadde hun været — en vrang, motvillig terne, tiest en øientjener i sine bønner og utro i sit hjerte, lat og forsømmelig, uten taalemod under revselser, litet stadig i sin gjerning — likevel hadde

han holdt hende fast i sin tjeneste, og under den glittrende guldring var der lønlig blit sat et merke paa hende, at hun var hans tjenestekvinde, eiet av den herre og konge, som nu kom, baaret paa prestens viede hænder, for at gi hende frihet og frelse —.

Straks efter at Sira Eiliv hadde git hende den sidste olje og viaticum, mistet Kristin Lavransdatter igjen bevisstheten. Hun laa med haarde blodspytninger og brændende feber, og presten, som blev hos hende, sa til nonnerne, at det kom til at gaa fort med hende.

— Nogen ganger var den døende saa meget ved samling, at hun kjendte ett og andet ansigt — Sira Eilivs, søstrenes — fru Ragnhild selv var der engang, og Ulf saa hun. Hun strævet for at vise, hun kjendte dem, og at hun tykte, det var godt, de var hos hende og vilde hende vel. Men for dem som stod hos, saa det bare ut som hun kavet med hænderne i dødskampen.

En gang saa hun Munans ansigt — den lille sønnen hendes kiket paa hende ut av en dørgløtt. Saa trak han hodet til sig igjen, og moren laa og stirret paa døren, om gutten ikke skulde titte ut igjen. Men istedet kom fru Ragnhild og strøk hende over ansigtet med en vaat klut, og det ogsaa gjorde godt. — Saa blev alting borte i en mørkerød skodde og en dur, som først tok til skræmelig, men saa døde duren smaatt om senn, og den røde taake blev tyndere og lysere, og sidst var det som en fin morgenskodde, før solen bryter igjennem, og det var aldeles lydløst, og hun visste, at nu døde hun —.

Sira Eiliv og Ulf Haldorssøn gik sammen ut fra den døde. I døren ut til klostergaarden stanset de —.

Der var faldt sne. Det hadde ingen sanset av dem

som sat hos hende, mens hun stred ut dødskampen. Det hvite gjenskjær blendet underlig fra kirkens steile tak midt imot; taarnet lyste mot den graagruggede himmel. Sneen laa saa fin og hvit paa alle vindusindfatninger og alle fremspring mot kirkens vægger av huggen graa sten. Og det var som de to mænd nølet, for de nennet ikke prente det tynde dække av nysne i tunet med sine fotefar.

De søp ind luften. Efter den kvalmende lugt som altid blir inde hos en pestsyk, smakte den søtt — sval, likesom litt tom og tynd, men det var som dette snefald maatte ha tvættet sott og smitte ut av luften — den var god som friskt vand.

Klokken i taarnet tok til at ringe igjen — de to saa op, hvor det rørte sig bak lydgluggerne. Smaa snekorn løsnet paa taarnhjelmen ved rystingen, trillet ned og blev til smaaballer, litt av den svarte spaan synte under.

«Liggende blir vel denne sneen neppe,» sa Ulf.

«Nei den tiner vel bort før kvelden,» svarte presten. Der var bleke gyldne rifter i skyerne, og der faldt et svakt, likesom prøvende solgløtt over sneen.

Mændene blev staaende. Saa sa Ulf Haldorssøn sagte:

«Jeg tænker paa det, Sira Eiliv — jeg vil gi noget jord til kirken her — og et bæger som hun gav mig efter Lavrans Bjørgulfssøn — stifte en messe for hende — og mine fostersønner — og for ham, Erlend, min frænde —»

Presten svarte like sagte og saa ikke paa manden:

«— Tykkes mig ogsaa, du kunde mene at du trængte syne Ham tak, som førte dig hit ut igaarkveld — du kan være vel nøid med det at du fik hjælpe hende gjennem denne natten.»

«Ja det var det jeg mente,» sa Ulf Haldorssøn. Saa

lo han litt: «Og nu angrer jeg næsten, prest, at jeg har været saa from mand — mot hende!»

«Unyttig at spilde sin tid med saa faafængt anger,» svarte presten.

«Hvad mener du —?»

«Jeg mener, det er bare synderne sine, som det nytter noget at en mand angrer,» sa presten.

«Hvi saa?»

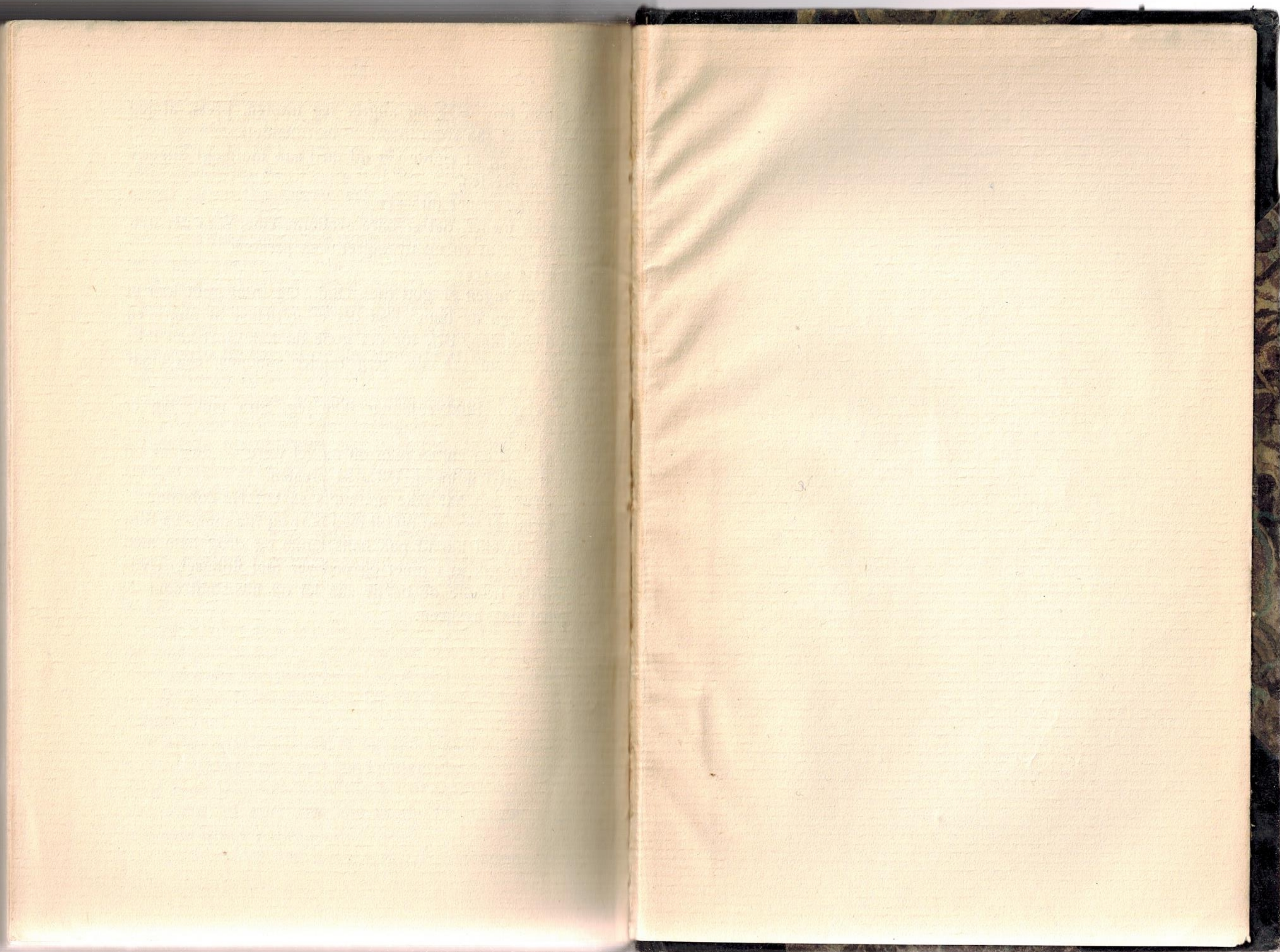
«For ingen er god uten Gud. Og intet godt kan vi gjøre uten av ham. Saa det er nytteløst at angre en god gjerning, Ulf, for det gode du har gjort kan ikke rygges; om saa alle berg ramler sammen, saa staar det —»

«Jaja. Slikt skjønner ikke jeg, Sira min. Jeg er træt —»

«Ja — og sulten maa du nu vel være — du faar bli med bort i ildhuset, Ulf,» sa presten.

«Tak, jeg har ikke mathug,» sa Ulf Haldorssøn.

«Likevel faar du nu bli med bort og faa mat,» sa Sira Eiliv, la sin haand paa hans ærme og drog ham med sig. De gik ut i tunet og nedover mot ildhuset. Uvilkaarlig traadte de begge saa let og nænsomt som de evnet paa nysneen.

STANDARDBIND
FRA
N. MAGNUSSEN
ULLEVOLDS VN. 35

